

ANTONII DE HAEN ;
RATIO MEDENDI.
TOMUS QUARTUS
PARTEM VIII. COMPLECTENS.

ANTONI DE HAEN

RATIO MEDENDI.

TOMUS QUARTUS

SYSTEMA COMPLETUM.

ANTONII DE HAEN,
S. C. R. A. MAJESTATIS,
CONSILIARII ET ARCHIATRI,
NEC NON MEDICINÆ IN UNIVERSITATE
VINDOBONENSI
PROFESSORIS PRIMARII ;
RATIO MEDENDI

IN NOSOCOMIO PRACTICO.

TOMUS QUARTUS,

PARTEM VIII. COMPLECTENS :

*Accessere ejusdem auctoris de Februm divisionibus
tractatus , & de Hamorrhoidibus libellus.*

PARISIIS;

Apud P. FR. DIDOT, Juniores, Bibliopolam, ad
Ripam Augustinianorum, prope Pontem Sancti
Michaelis, sub Signo Sancti Augustini.

M. DCC. LXIV.

Cum Approbatione & Privilegio Regis.

ANTON DE HAEN
2. C. A. 1741 & 1742

ET NOX MEDICINE IN OMNIBUS
VINDICATA

PROFESSORIS PUBLICI
ATTO MEDICI

IN NOBILISSIMO
T. O. N. U. S. Q. U. A. M. T. U. S.
HABITANTIS
HABITANTIS
HABITANTIS

P. A. N. I. S. I. S.
P. A. N. I. S. I. S.
P. A. N. I. S. I. S.

AT 1741
AT 1741

ANTONII DE HAEN RATIO MEDENDI.

PARS OCTAVA.

CAPUT I.

VARIA DE SUDORIBUS IN MORBIS ACUTIS.

§. I. Hippocratica tota nostra methodus est. §. II. Longus Hippocratis textus ex Progn. limitatur, & suis exceptionibus traditur, ex ipso Hippocrate. §. III. Morbi nomina exemplo Hippocratis quærenda. §. IV. Quæstio an sudor in ægra nostra septimo die contingens, criticus esset, necne, utrinque agitatur. Quandonam ante sudorem criticum rigor præcedat oportet? quandonam non? Licet sudores optimi sint prægressi, nihilominus in alios morbos incidere ægri, imò & in mortem, possunt. Eâ occasione exponuntur quidam textus Hippocratis & Galeni. §. V. Multi iterum textus

Hippocratis de sudoribus continuis
aut frequentibus explicantur, tristi-
que confirmantur exemplo.

HIPPOCRATIS methodus ea nostri
nosocomii est; Hippocratis est, quam
ad lectos ægrorum sequimur, norma;
non propriè quia ejus, sed quia purum
est naturæ studium, nullis aut inni-
xum, aut sociatum hypothefibus. Uti
ad hoc demonstrandum plura specimi-
na toties dedi, sic etiamnum, quo
Medicinæ studiosis hæc norma maneat
altâ mente reposta, & quo promissis,
tomo septimo de totius doctrinæ Hip-
pocraticæ adornando compendio da-
ris, stare incipiam, notabiliora quæ-
dam referam.

§. II. De sudoribus ad lectos ægro-
rum frequens sermo est; qui, ut Hip-
pocraticæ doctrinæ accommodandus,
textum *Prognost. libri* ut basin agnos-
cit. „ Sudores optimi quidem per om-
„ nes morbos acutos, qui diebus ju-
„ dicatoriis contingunt, & penitus fe-
„ bre liberant. Boni verò quicumque
„ toto corpore orti, ostendunt ægrum
„ faciliùs ægritudinem ferre. Pessimi
„ autem frigidi, quique circa caput
„ tantummodo, faciemque, & cer-

„ vicem , oriuntur. Ii namque cum
 „ acuta febre mortem , cum mitiore
 „ verò morbi longitudinem , præsigni-
 „ ficant : qui & per totum corpus eo-
 „ dem modo , quàm secundum caput ,
 „ fluunt. Qui verò milii formam refe-
 „ runt , & circa cervicem tantùm pravi,
 „ boni autem qui guttatim , & exha-
 „ lantes , contingunt. Atque hoc in
 „ totum de sudoribus animadverten-
 „ dum est , quod nonnulli ex dissolu-
 „ tione corporum , alii verò ex vehe-
 „ mentia inflammationis oriantur. „
 Et *Coac.* n°. 572. „ Sudor optimus sane,
 „ qui febrem die judicatorio tollit ;
 „ utilis autem & qui allevat ; malus
 „ verò frigidus , & ubi caput duntaxat ,
 „ & cervix insudat. Nam & temporis
 „ diuturnitatem & periculum denun-
 „ tiat. „

Dum ad hunc textum doctrinam cli-
 nicam accommodamus , semper me-
 mores sumus legis ejusdem nostri in
 arte dictatoris , qua naturæ aberratio-
 nes & exceptiones attendere cautè ju-
 beat , doceatque etiam bonis cum su-
 doribus morbos nonnunquam aut le-
 thales , aut longos , fieri ; tum & de-
 fectum sudorum bonorum ita aliundè
 suppleri , ut & citum sequatur , & tu-

4 RATIONIS MEDENDI
tum iudicium. His cautelis progressi,
quousque artis præcepta indubitata,
quousque dubia *Hippocrates* eadem tra-
diderit, intelleximus. En porrò exem-
plum.

Femina 26. annorum, febre con-
tinuâ acutâ, unâ cum repetentibus
sæpè doloribus capitis, atque pectoris,
decumbens, die morbi quinto ad no-
socomium nostrum adducta est. Ma-
culas subpurpureas paucas in pectore
mox in illa deteximus, ad dorsum, in
ventre. Subdubitantibus Medicinæ stu-
diosis num fortè pulicum morsus non
forent, paulatim constitit ejuscemodi
non esse: 1°. Quia sæpissimè in morfu
pulicum punctulum distinctum rubi-
cundius repetitur, lætior in ambitu ru-
bedo. 2°. Quia sensim loca pallefcunt,
ut paucis postmodum horis, saltem die
alterâ, aut vix, aut nulla reperias
vestigia. Nihil tale in hac ægra; nam
& maculæ hæ integrâ, quam occu-
pabant, plagâ rubræ æquabiliter, &
centro conspicuo carentes, nec ante
diem morbi 12. evanidæ; an ad pe-
techias ergo referendæ?

§. III. Quærebatur morbi nomen?
Acuta febris cum cephalalgia ad phre-
nitidem sæpè referenda est, præagitive

PARS OCTAVA. CAP. I.

saltem illam; eadem cum laterum dolore, ad pleuritidem. At verò utriusque loci dolor, nec perseverans, neque explens pleuritidis aut phrenitidis definitionem, relinquebat nobis acuti solam febris ideam. Igitur morbum vocavimus febrim continuam putridam, imitati magistrum, qui *Epid. I.* historiam *Cleonactidis* sic infit: „*Cleonactidem*, qui supra *Heracium* decumbibat, ignis, id est, febris ardens, vehemens ordine vago prehendit: dolebat autem ab initio capite & sinistro latere.” Quemadmodum igitur ille morbo, quem vagi capitis laterisque dolores ab initio comitabantur, nomen febris ardentis fervaverat, ita & nos nomen synochi putridæ.

Secundum indicationem, in simili morbo formandam, bis ipsi vena secta est, data alimenta, potulenta, medicamenta, qualia ejusmodi ægris *tomo I. Ration. Med.* nos dare solere descripsi. Sudor eam die septimâ prehendit,isque calidus, universus, copiosus, sex horarum spatio, tam insigni cum morbi levamine, ut post placidam noctem, sola superesset capitis gravitas die octavo; febre pror-

6 RATIONIS MEDENDI
sūm cum cæteris exulante symptoma-
ribus.

§. IV. Quærebatur essetne judica-
ta ægra δια τέλεος?

Utique dies criticus erat, & qui
pro crisi sudor optimus. *Aphor.* 4-36.
Morbi autem conditio hæc erat: cru-
ditatis signa urina habebat, alvusque,
usque ad initium sudoris: interim
ipsa febris post ultimam missionem
sanguinis cujusdam coctionis signa tu-
lerat, perque illud ipsum remissionis
tempus somnus inquietior, subdeli-
rium, levis nausea, criticam quam-
dam perturbationem subinsinuare po-
tuerant, maximè quum brevi post su-
dor tantus, tantoque cum levamine,
sequeretur.

Verùm defuerat rigor ante sudo-
rem. Rigorem autem sudores criticos
præcedere oportere, *Hippocrates, lib. I.*
Epid. in *Cleonaëtidis* historia, in qua
admirando laconismo suo sylvam ob-
servationum integram comprehendit,
nos docuit. Simulque retulit, eo quod
rigor ante sudorem defuisset *mulieri*,
quæ in littore habitabat, licet ipsa post
sudorem febre omninò vacaret, tamen
quinto febris ardentis die symptomata
rediisse cruditatis, nec sanatam ægram,

nisi ad undecimam obrigescens, novâ febre corripereetur, ab eaque tandem die decimo quarto judicaretur vomendo, sudando. Quare eodem *lib. I. Epid. pag. 915. edit. Foës.* „Plerique „ægotantium circa crisin rigeabant; „ac præcipuè ii, quibus non fluebat „de naribus sanguis: rigeabant autem „hi, & sudabant.”

Hinc in *Zoili historia pag. 1023.* „Nescio, *inquit*, quomodo ille sine „rigore judicaretur.” Et dein sudores non decernentes enarrans, subjungit: „Absque rigore est die 14. judicatus.” Ostendit tamen postea, quàm imperfecta ejusdem judicatio fuerit.

Itaque defectus rigoris de sudoris jubebat dubitare bonitate, ad crisin sufficiente; ab altera parte consulenda erat, quam de sua ipsa regula fecerat *Hippocrates*, exceptio. Quippe refert *Epid. 4. pag. 1131.* „*Menandri vini-* „*torem*, non esse, ut quidem sorore „rem *Timenæi*, rigores passum, quam „vis judicatione absolveretur, eo „quod alvum perturbatam, ac liquidam, ab initio morbi habuisset.”

Ad hanc exceptionem explicandam juvat decimus, isque obscurior, textus *lib. VI. Epid.* cum *Galen*i explica-

8 RATIONIS MEDENDI
tione. Textus sic habet : „ Ante rigo-
„ rem , urinarum suppressiones ; si cum
„ bonis signis processerint , & alvus
„ dejecerit , somnique affuerint. „ In
quem *Galenus* dum historiam *Menan-*
dri elucidat : „ Igitur si alvus plura de-
„ jecerit , urinæ suppressæ fidere non
„ convenit ad futurum rigorem præsen-
„ tiendum : at si alvus fluxa non sit ,
„ proximamque esse morbi judicatio-
„ nem prænoveris , ægrotum rigere ,
„ sudareque , necesse est. „

Quum igitur ægra nostra, quemad-
modum *vinitor Menandri*, perturba-
tam aliquomodo ac liquidam habuisset
ab initio alvum , judicatio æquè
bona & perfecta , quàm illa *vinitoris* ,
censeri poterat. Verùm ita censendo
non fuissetus mentem *Hippocratis* ritè
assequuti. Crebritate enim observatio-
num ille didicerat haud modo , qui
horrore præcedente caruissent , verùm
etiam qui illum præcedentem habuisset
sudores , incertæ prognoseos esse ,
donec status insequens judicationis
confirmares certitudinem : quippe in-
regrè judicari quandoque ægros sudor-
um horum alterutro , unicâ ; sæpe
alios repetitâ vice ; imò non semper
indè ne à morte quidem ægrum præ-

servari : Ita *Charion*, ex potûs abusu in febrem ardentem lapsus, licet die 7. post rigorem acutè febricitans, diffusoque per totum corpus sudore manans, certo quodam modo judicatus videretur, nihilominùs die nono novum insultum passus est; & graviozem die 14. cum sudore; aliumque die 17. novo cum rigore, febre, sudore; ac tamen non nisi 20. die (quo demùm modo non narrat,) absolutè judicatus est. Et *Dromeada* uxor, licet ter sudorem cum rigore experta, nihilominùs 6. die periit.

Igitur toties horum omnium exempla auditoribus in nosocomio demonstrata, in pronuntianda sententia cunctari omninò jubebar. Docuitque eventus haud inanem fuisse cautelam. *Ægra* nostra die 8. 9. 10. calido balneo crurum insidens, vomuit. Urinam hypostaticam die nono miserat. Die undecimo alvum coctam, biliosam. Die 13. vix vestigia macularum. Die 14. optimè ac blandè purgabatur ab unciis quatuor Aq. Lax. Vienn. noctemque dato paregorico transegit tranquillissimam. At verò die 15. febre invadebatur tanti caloris, ut 104. gradum therm. *Fahrenh.* æquaret; qualem febris in

illa necdum attigerat. Die 16. mane calor 106. vespere 109. gradus notabat. Vomitus interea, dura alvus, urina jumentosa. Die 17. febris cum cephalalgia, vomitu flavo, flavâ alvo, ac pultaceâ, quater missâ. An tandem vomitu judicata alvoque? Ferè quidem; integrè autem nondum. Etenim diebus insequentibus cum urina hypostatica vires rediere, pulchrèque restitutæ sunt functiones; caput autem vertiginosum mansit, & hebes, & grave. Undè purgans cum paregorico repetitum: nihilominus à die 23. vagi observabantur colici dolores, noctu quàm diu graviores, vomitusque frequentes. Et hinc, & quod oculorum album id innueret, & quod brevi ante ægritudinem vermes bis ore expulisset, haud immeritò vermium nata suspicio est. Datis ideò cum antihelminthicis, tum purgantibus, demùm sanitatem integram 34. die adepta est.

§. V. Atque hæc de sudore critico; de eodem verò aut continuo, aut frequenti, paucis videamus. Sudores frequentes aut continuos, vi productos morbi, nunquàm in nosocomio salutavimus salutare, sed vel in mortem, aliosve in morbos tendentes, vel de-

mum, hisce cessantibus sudoribus, animadvertimus aut per alias vias, aut per bonum sudorem, febres judicatas.

Confirmatam proinde ubiquè Hippocraticam veritatem conspeximus. *Epid. 1. Erasino*, qui 5. die morbi sui periit, febres aderant ad mortem usque cum sudoribus. Et *Epid. 3. ægr. 4.* Phreniticus homo primo die habuit sudorem copiosum, assiduum, toto corpore dimanantem; ita & die altero, & tertio, cum symptomatibus gravibus, quarto verò periit. Cur *Euxeni* uxor, *Epid. 7. pag. 1224.* septimo post remissionem die obiit? Sudores affuerant ab initio per totum corpus; iterumque morbo medium agente cursum. Cur *Nicolai* filius die 7. mortuus? Quia præter alia symptomata prava notat *Hippocrates Epid. 7. pag. 1234.* illum per morbi crudum statum bis sudasse. Cur *Philiscus*, *Epid. 1. pag. 966.* die 6. cum sudoribus frigidis extinctus? primo ac tertio crudi morbi die sudaverat.

Sic viri immortalis doctrinam intelligimus, quam diversis operum suorum docuit locis. *Prorrh. 1. text. 58.*
 „Sudor in febribus acutis copiosus
 „malus est. „ Et mox initio 2. *Epid.*

„ In siccis caloribus magnis, febres ut
 „ plurimum citra sudorem; sin verò
 „ ipsis durantibus leviter ac gutta-
 „ tim pluere ceperit, febres eadem
 „ jam ab initio sudores copiosiores,
 „ difficilioremque crisin, quàm alias,
 „ habent: licet tamen haud ita diffi-
 „ cilem, quàm si à morbi ipsius ratio-
 „ ne, aut naturâ, profluerent. „ In
Phrenitico, in *Euxini* conjuge, in filio
Nicolai, in *Philisco*, veritas consti-
 tit effati Hippocratici *Coacar.* n°. 574.
 „ Qui unâ cum febre incidit sudor,
 „ malus est. „ Et quidni? Τα κρίσιμα ἐς
 βελτίον μὴ αὐτίκα ἐπιφανέσθω, dixerat
Epid. 2. *sect.* 2. „ Haud ilicò cum mor-
 „ bo appareant ea, quæ in melius ju-
 „ dicent. „ Et quare non debent hæc
 ab initio apparere? Responderi ibidem,
pag. 999. Τα προκρινόμενα ἢν ὥμῳς κριθῇ,
 ὑποτροφαι ἢν δὲ μὴ, ἀκρίσιαι. „ Quæ in
 „ cruditate præmaturè judicant, mor-
 „ borum recidivas faciunt & si non has,
 „ tunc crises aut malas, aut nullas: quin
 „ & si copiosiora, perniciofa sunt. „

Ex quibus liquet quantopere &
Hippocratis, & nostræ experientiæ,
 illorum Medicorum adversetur metho-
 dus, quæ ab initio ad excretiones quas-
 cumque, potissimumque sudoris, vi-

res intendat omnes ; methodus , inquam , quam optimus *Boerhaave* adeò damnavit *Aph.* §. 715. 716. » Sudor ,
 » *inquit* , in initio acutæ febris cujus
 » causa paulo pertinacior si pe-
 » rennat , orbat sanguinem liquido
 » diluente , reliquum inspissat obstru-
 » ctiones facit lethales ; sanguine po-
 » stea vix diluentibus , vel resolven-
 » tibus auscultante ; undè omne ferè
 » acutorum genus produci potest. »
 Longus forem , omnia , quæ in hosce
 binos textus *Boerhaavii* , ut & in 610.
 ac 698. illustrissimus commentator ha-
 bet , referendo : sufficiat monuisse cun-
 cta eo collineare , ut penitus condem-
 net cum *Boerhaavio* lecti , conclavis ,
 aëris , medicamenti , calorem , in com-
 munibus , quorum causa pertinacior
 est , acutis ; & ut multis , potissimum-
 que tribus diversis in locis , resumat
 æternas *Sydenhami* laudes » quem , *ait* ,
 » generosè , animosè , ausu generoso ,
 » se solum ferè , primumque , com-
 » muni torrenti opposuisse. »

Triste hujus exemplum vidit noso-
 comium quondam. Italus homo à pri-
 mo , ad quintum diem febris putridæ
 acutæ , potu theano copiosissimo ,
 lectoque ac cubiculo calido , profusissi-

14 RATIONIS MEDENDI
mos sibi elicuerat sudores, à quibus ve-
hementer debilitatus, meam de-
mum implorabat opem. Pergente su-
dore die 6. & 7. nauseas passus est, ven-
trisque dolores, die octavo copiosissi-
mam alvum, ab 8. die ad 10. qua mor-
tuus est, perpetuus sudores. Malâ uti-
que arte infelix homo per primos quin-
que morbi dies crudam moverat ma-
teriem, sanguinemque exsiccârat; un-
dè die 6, criticorum infidissimo, ad
ventriculum & intestina materiæ mor-
bosæ perturbatio nata; octavo die,
non critico, evacuatio quidem alvi
flava ac copiosa, sed cæterum sanguis
adeò spissus, ut tranare per minima
non potuerit, debilitasque observare-
tur tanta, ut nec movere artus, nec
in lecto se erigere, citra animi deli-
quium, posset; ac præterea, ab octavo
die ad mortem usque, sudor à san-
guine sic condensato, ut aquosa epota
haud ultrà secum commiscere posset,
perpetuus manaret. An palpabiliore
testimonio doctrinam datam possumus
confirmatam videre? Caput tertium
funesta exempla plura suppeditabit.

CAPUT II.

VARIA DE CRISI MORBORUM.

§. I. *Observationes Hippocratis de morbis sine crisi determinantibus ; ad resolutionem benignam minime referendis.* §. II. *Ejusdem observationes de crisi perfectâ.* §. III. *De crisi imperfectâ cum recidiva.* §. IV, *Ejus mos agnoscendi crises , quæ alios in morbos tendant , imò quæ in mortem : Regulæ ejus de criseos bonitate & perfectione judicandi.* §. V. *Perfectæ crises , quæ imperfectæ videbantur , & versâ vice. Crises cum perniciosis symptomatibus bonæ. Eâ occasione differitur de urinis nigris , quæ per se lethales , nonnunquàm tamen cum bona crisi apparuere. Attamen , unâ ægrâ exceptâ , quotquot post urinas nigras convaluere , non nisi post plures ærumnas convaluere. Galeni , & multorum cum illo , de urina nigra errores hypothetici. Et in chronicis urinam nigram laudamus , factâ bonâ crisi , formidamus faciendâ. Pisonis textus & casus non docent contrarium.* §. VI. *Crises bonæ & perfectæ cum pravis , alio modo ,*

urinæ, pravis sputis, &c. Crises malæ, imò mortes, bonis cum sudoribus, cum bonâ, imò hypostaticâ urinâ. §. VII. Ad firmam prognosin tamen urinæ bonæ passim requiruntur, ad easque Hippocrates attendit cum maxime. §. VIII. Bonæ ac prævæ urinæ solæ prognosin non formant: jungenda illis semper signa reliqua. Bonæ, insolitæ licet, crises. Ad generalium regularum exceptiones perpetuò attendendum; eâ verò lege, ut haud ita exceptiones consid remus, ac si regulam generalem auferrent. Pulcherri-
 mum Hippocratis in hisce exemplum. §. IX. Solæne urinæ morbos judicent? Probat. §. X. Difficile sæpè exordium determinare acutorum: quî hîc se gesserit Hippocrates? §. XI. Agitatur quæstio, num, crisi bonâ contingente, prædici possit fore eam perfectam, aut non perfectam? Regulæ Hippocratis omnem hîc nobis prudentiam suadent. Morbi sive lethales, sive periculosi, nonnunquàm formantur insciis ægris, inscio medico. Historia agrotantis adjungitur, quæ multa confirmat dictorum.

§. I. **EX** Hippocrate, Galeno, Aretæo Cappadoce, cæterisque subsequentium

Medicinæ coryphæis, summus in arte *Boerhaavius* dedit nobis succinctam descriptionem cruditatis, coctionis, criseos, evacuationisque criticæ, in morbis acutis, *Inst.* §. 922, 925, 926, 928, & à 931 ad 940. His, ut per se perspicuis, non immorabor, recensurus duntaxat quas ipse *Hippocrates*, quas nos post illum, exceptiones in norma generali observandas deteximus.

Atque ut ab *Hippocrate* ordiar, observavit ille 1°. morborum finem citra crisin, *lib. I. Epid. pag. 944.* tradens illam, quam in Thaso observaverat, constitutionem morborum, 20, 40, 80. die judicatorum: „ Erant etiam, „ *subjungit*, quibus ne quidem sic, „ sed errabundè, & nullâ observatâ „ judicatione, febres desinerent. „ Eademque in urbe grassantibus postmodum febribus continuis remittentibus, tritaiophyis dictis, notat „ ægrotantum plerisque febres absque judicatione desisse. „ Praxi medicâ in 29. annum occupatus, necdum potui casum aut observare talem, aut demonstrare.

Quum simile quid, rarò tamen, post *Hippocratem* unus notare alterve po-

18 RATIONIS MEDENDI
tuerit, *Boerhaave* prudenter, *Inst.* §. 931.
» In morbis acutis, *ait*, qui in humo-
» ribus consistunt, disponitur, ut plu-
» rimum, certo tempore, materies
» morbi ita, ut fiat subita mutatio mor-
» bi in sanitatem, vel, &c. » Quæri
potest num morbi, qui citra crisin
finiebantur apud *Hippocratem*, ad sa-
nationem per *benignam resolutionem*
referendi sint? Verùm quum in resolu-
tione benigna inter cætera requiratur
benigna morbi materies, & in histo-
ria data ab *Hippocrate* materiei per-
quàm malignæ signa obtinuerint,
ἀκρίσιμοι illi *Hippocratis* morbi per
benignam resolutionem non explican-
tur. Esetne hæc variarum rationum
una, cur *Hippocrates* dixerit *Aph.* 2-
19. » Acutorum morborum ἔ παμπαν,
» non omninò, non absolutè, non ci-
» tra ullam exceptionem, tutæ sunt
» prædictiones siue mortis, siue sanita-
» tis? » Etenim si nihil critici in morbi
sanatione observatur, etiam nihil certi
Medicus ad præsentem futurumve
morbi statum, pronuntiare potest.

§. II. Ut morbos descripserat *ἀκρίσι-
μος*, ita descripsit multos *διὰ τέλεος*,
δι' ὅλας, integrè, judicatos. Sæpè adhuc
addit: » Neque morbi est facta rever-

„fio. „ Fatendum tamen est neque unum neque alterum sæpè adjunxisse morbis, quos simpliciter judicatos tradidit, licet & perfectè, integrèque, & citra morbi reversionem, essent judicati. Crises tales perfectas nosocomium exhibuit multas.

§. III. Descripsit judicationes cum reversionibus, quæ frequentes admodum ipsi visæ; ita quidem ut *Epid. 1. pag. 956. 957.* integram viderit constitutionem, in qua nullus servaretur, nisi post recidivam, reconvalescereque quotquot relapsum passi essent. Ut *Hippocrates*, ut omnes Medici, ita & in nosocomio nos frequentes relapsus cernimus. Est alia ratio cur *Hippocrates* in laudato mox aphorismo falsus sit, acutorum morborum haud esse tutas citra ullam exceptionem prædictiones. Sæpè sæpiùs cernimus crisin omnibus numeris absolutam, integramque post eandem brevi redeuntem sanitatem, dum interea primo, altero, tertio, quaternario dierum elapso, morbus idem, aut similis, aut prorsum alienus, redeat. Contingitque subindè, ut de qua crisi, num perfectam dicas, valdè dubitares, eandem perfectissimam salutes; quam

20 : RATIONIS MEDENDI
que arbitratus perfectissimam esses ;
hanc doleas fallentem. Ad talia in no-
focomio data exempla ipsum hunc
aphorismum adplicare soleo , & unà
cum Medicinæ auditoribus prudentiam
disco in danda prognosi.

§. IV. Judicatos *Hippocrates* vocat ,
quibus varia tamen incommoda ,
eademque sæpè gravia , post crisin
acciderint , imò quorum nonnullos
mors abstulerit. *Libr. 1. Epid. pag. 956.*
judicatos appellat , quibus parotides
postliminio suboriebantur ; iisque nec
dimittentibus , nec suppurantibus , vel
diarrhœa biliosa nascebatur , vel dy-
senteria , vel crassarum hypostasis uri-
narum. *Metonem , Epid. 1. pag. 983.*
judicatum die 5. pronuntiat , cui ni-
hilominùs post judicationem pervigi-
lium ac delirium leve nonnunquam
affuit , à quibus non nisi crebriore
narium hæmorrhagiâ est liberatus. *Ibi-
dem pag. 986.* *Clazomenium* nobis re-
fert die 20. judicio liberatum , qui ta-
men ad diem 40. multa passus , de-
mum mansit amblyops. *Pag. 958.* inter
judicatione absolutos retulerat *Scym-
ni fullonis ancillam , & Cratistona-
clam* , quos , licet parotidibus suis cri-
ticè suppuratos , mors dira abstulit. Sic

etiam videmus apud ipsum morbi
crisin in mortem describi. Et *Epid.* 3.
pag. 1073. *Euryanactis filiam* narrat 6.
die judicatam, quæ postea, & ut vi-
detur circa 19. diem, legitur obiisse.
Sane si ad constantes judicationes per-
petuò addidisset suum *per totum*,
suum *omnino*, aut *perfectè*; si ad im-
perfectas vel nihil addidisset, vel, ut
Epid. 1. *pag.* 973. morbus judicatus
quidem, sed *intermisit* tantum; histo-
rias morborum suorum accuratius tra-
ditas fortè gauderemus.

Haud verò id *Hippocrati* ita visum,
idque meritò, est. Exemplo hoc ipso
suo prudentem cautelam docuit poste-
ritatem. Dixerat *Aphor.* 2-12. & *quin-*
quies in Epidemicis repetiverat: „ Quæ
„ in morbis post crisin relinquuntur,
„ recidivas facere solent. „ Porro reci-
divas aliquando lethales esse demon-
straverat. Hinc mos illi perpetuus in-
vigilandi post crisin ægrotis. Crisin esse
perfectam ex aliis non noverat signis,
nisi rerum post eandem eventum. Hinc
toties addidit *ἐν ὑπέρσει*. Debuit ergo
suos in ægros perpetuò attentus fuisse,
ut vel integra vel imperfecta ægro-
rum in sanitatem illibatam constan-
temque restitutio, vel mutatio in

aliud morbum, vel recidiva nonnunquam lethalis, sibi primò innotescerent, antequàm, quam jam criseos nomine donaverat, vel veram, vel personatam duntaxat fuisse, asseveraret.

§. V. Dixeram superiùs crises, quæ numeris omnibus videantur absolutæ, sæpè minime absolutas esse, & quæ imperfectæ admodum adparerent, has integras fuisse rerum constare eventu. Quum id in nosocomio toties visum, operæ pretium erit altiùs, ac præcipuè ex *Hippocrate* repetere.

Cum urinis planè nigris & subnigris, seu tenuibus, seu cum contentis quoque nigris, crises acutorum morborum observamus bonas.

Attamen nihil in praxi medica certius ac testatius est summâ nigrarum urinarum pernicie.

Consulamus hunc in scopum universam Medicinam.

Hippocrates in progn. „ Viris, mulieribusque, omnium pessimæ urinæ nigræ, sicut pueris aquosæ. Et *Coac.* n°. 580. „ Pestifera autem est inter urinas & quæ hypostasim habet nigram, & quæ ipsa quoque est nigra: sed pueris pestifera est magis aquosa. „

PARS OCTAVA. CAP. I.

Undè *Hippocrates* describens febres ardentes *lib. 1. Epid. 1. pag. 954.* à
 „ quibus plerique omnes moriebantur „ addit : „ Urinæ his erant nigrae, tenues, & paucæ. „ Exemplis præterea urinarum nigrarum pravitatem demonstrat. *Pythio in Thaso*, post urinas primò subnigras, deindè nigras, 10. die mortuus legitur, *Epid. 3. pag. 1098.* *Mulier in Cyzico* cum urinis nigris tenuibus, deindè oleosis, 17. die periit, *ibid. pag. 1114.* *Mulier in Thaso ad frigidam decumbens*, 80. die interiit, notante sic *Hippocrate*. „ Urinæ huic perpetuò nigrae, tenues, „ & aquosæ fuerunt. „ *ibid. pag. 1096.* *Adolescens in Foro Mendacium* post urinas subnigras obiit 7. die, *ibid. pag. 1076.* *Femina in febre ardente post puerperium* 7. die expiravit, urinis 5 & 6. die paucis, tenuibus, subnigris, *ibid. 1079.* *Philiscus* habet die 3, 4 & 6. urinas nigras, 6. die moritur, *Epid. 1. pag. 966.* *Erasinum* mors die 5. abripit post urinas nigras, *Epid. 1. pag. 984.* *Abderæ, Apollonius* in mortem incidit 34. die cum urinis, quas *Hippocrates* scribit, ex quo ipsum in morbo viderit, fuisse nigras. *Epid. 3. p. 1111.* *Silenus* morbi sui die 11. extingui-

24 RATIONIS MEDENDI
tur, quum toties nigras urinas aliquando cum hypostasi nigra reddidisset.

Hinc *Galenus libr. I. de Cris. cap. 12. Charter. tom. 8. pag. 395.* » Pessima
» igitur est omnis urina denigrata,
» adeò ut neminem unquam servatum
» viderim ex iis, qui talem urinam
» minxerunt: » Exceptiones quasdam
adjungit, sed quæ ad rem non faciant; agit enim *Hippocrates* in his ægris, non de urinarum contentis, sed de ipsa urina subnigra nigraque. Hinc quod *Galenus*, hoc textu, quod *liber Galeno adscriptus de urinis*, cap. 20. quod *liber de urinis ex Hippocrate, Galeno, aliisque* subjungere: » Minus
» verò perniciosa est si solum id, quod
» subsidet, nigrum fuit; atque adhuc
» minus, si solum enæorema; ac multo
» minus etiam, si nebula: » hæc, inquam, exceptiones locum hîc non habent, quandoquidem de ipsa urina nigra sermonem facit *Hippocrates*, non de contentis.

Equidem negavit omninò *Galenus* urinam nigram existere posse, quæ simul tenuis esset: negârunt idem cum *Galeno* Auctor libri de urinis *Galeno adscripti*, liber de urina ex *Hippocrate, Galeno*

Galeno, aliisque, ut & Theophilus Iatrosophista, libr. de urinis; qui omnes libri apud Charrerium, tom. 8. inveniuntur. Et cur negârunt? Quia causam nigredinis urinarum hypothesis illorum ab atra bile deducebat; quæ quum crassa esset, non posset urinam nigram simulque tenuem exhibere.

Miror Galeni aliorumque errorem, miror eorum erga Hippocratem irreverentiam. Error est crassum liquorem nigrum non posse aquæ limpidæ copiosæ conciliare nigredinem sic, ut aqua hæc cum nigredine sit tenuis: atramenti enim crassamentum exiguum nigram reddit copiosam aquam, haud ablata ejus tenuitate. Hic tamen adeò palpabilis error seducere hos auctores eo potuit usque, ut, quod tot locis vidisse se testetur Hippocrates, non suspiciant, imò se simulent ignorare. Undè rectè Ludovicus Mercatus, vol. 1. lib. 2. pag. 254. asserit illos omnes urinam nigram posse tenuem esse oscitanter negâsse, toties nigram ac tenuem demonstrante Hippocrate.

Duretus, pag. 504. in verba Hippocratis: Pestifera autem est inter urinas, quæ & hypostasim habet nigram, & ipsa quoque est nigra: „ Pestifera est
Tom. IV. B

» inter urinas, de qua sperabilis nulla
 » curatio est febris acutæ, cujus ar-
 » dore talis meiando emittitur. »

Quamvis igitur omnium testimonio
 urina verè nigra lethalis sit, idque
 tot confirmârit *Hippocrates* exemplis,
 videmus tamen & cum iisdem serva-
 tos ægros, & unâ cum illis crisin
 bonam factam.

1°. *Metoni* ad 5. diem judicato
 urinæ subnigræ erant, tam ante, quàm
 post crisin. Haud omninò rectè *Hip-
 pocratem* intellexisse *Foësius* videtur,
 dum *de Metone* scribit: » urinæ istæ
 » nigricantes, etsi taceat *Galenus*, non
 » sine magnæ naturæ efficacitate, po-
 » tuerunt esse salutare, ut in acutis
 » morbis contingit, qui per urinas
 » judicantur, ut multas pleuritides ju-
 » dicatas scimus per urinas nigras,
 » crassas tamen: & quæ solent urinæ
 » nigræ salutare esse, ferè crassæ sunt;
 » tenues lethales. », Etenim subnigras
 urinas, earumque subnigrum enæore-
 ma *Hippocrates* refert ante crisin fuisse,
 ergo non crassas, utpote in quibus
 enæorema non apparet: post crisin verò
 urinarum cum tenuitate nigricantium
 disertè meminit.

Epid. 3. pag. 1108. Mulier in Thaso

austera & aspera habuit ad diem tertium urinas nigras ac tenues, cum enæoremate valdè rotundo; eademque nocte perfectè judicata sudoribus est, & catameniis.

Epid. 1. pag. 974. Herophon, post nigras tenuesque urinas, est judicatus imperfectè die 9. perfectè autem 17.

Epid. 3. pag. 1106. Heropytus urinas nigras habuit, & tandem convaluit.

Epid. 1. pag. 979. Epicratis uxor judicata est post urinas tenues, ac subnigras.

Epid. 3. pag. 1108. Nicodemus 24. die, integrâ judicatione absolutus est, post urinas tenues ac nigras.

Igitur sex exempla apud *Hippocratem* prostant servatorum ægrorum, quibus urinæ aut subnigræ aut nigræ fuere: & quod ipse, idem alii magni practici observârunt.

Si *Galenum* per seipsum explicare debemus, etiam sic censuisse reputandus est. Ipse enim, qui dixerat, ut vidimus, eorum, qui in acutis nigram urinam minxissent, se servatum vidisse neminem, ille ad casum *mulieris austerae & asperæ*, ait: „Urina licet esset nigra, nihil attulit periculi: quod retenti menses essent magis

„ melancholici. „ Imò *in comm. ad mulierem quæ ad frig. aq. in Thaso decumbebat.* „ Quamdam novi, inquit, „ quæ talibus (nigris) urinis magnâ „ copiâ evacuatis, ἀφελήθεισαν, opem „ perceperit. „

Prosper Alpinus, lib. 7. cap. 14. de Præfag. non malas urinas esse nigras judicat, si cum copiosa hæmorrhagia narium, ut in *Meione*; aut cum largis catameniis, ut in *muliere austera*, observantur.

Ludovicus Mercatus laudato mox loco: „ Tamen ad salutem, (*inquit,*) „ aut ad mortem prædicendam, non „ est solum nigra urina consideranda, „ sed alia signa salutaria, aut deleteria, „ adjungere oportet, & inspicere an benè exeant, vel malè. Namque diffidendum non est interim „ dum virtus constat, ut statuit *Avicenna*; quantumvis ab omnibus urina nigra lethalis habeatur. „

Prosper Martianus in Coac. n°. 580. commentatus, *Mercati* sequitur sententiam. *Vide pag. 606. edit. Rom. 1626.*

Hinc *Cl. Rega, Diss. de urinis ut signo* „ in æstate anni 1727. (*ait,*) „ di ego hîc *Lovanii* duorum ægrorum, „ qui adhuc superstites sunt, urinam

per plures dies atram valdè , cum
sedimento quoque nigro. Non
addendo autem utrum acutè an chro-
nicè hi laborârint , minùs fortè pro-
bant bina ejus exempla , ut patebit
mox.

Sed *Plempius, fund. lib. 5. sect. cap. 5.*
in acutis malignis nigram urinam
quandoque criticam salutat.

Porro inquirendum est , cur uno
tempore omnis denigrata urina abso-
lutè lethalis habita fuerit , alio tempo-
re minùs fuerit ?

Hippocrates rarò ratiocinando , sed
simpliciter passim phænomena enar-
rando , parùm quoque hîc explicat ;
nisi quod in febre ardente epidemica ,
de qua suprâ actum , narret & pleros-
que in ea febre urinas nigras habuisse ,
& plerosque periisse : tum in historiis
variorum ægrorum suorum , qui nigra
minxerint , aut labores nimios , aut
calores ardentes , aut victum pravum
aut bacchum , veneremve , morbi in-
ter causas recenseri oportere : denique
in nonnullis humores melancholicos
esse considerandos.

Numquid hinc celebris illa nata
distinctio , quam post *Galenum* omnes
magni scriptores practici foverunt ,

qua causas urinarum nigrarum partim deducerent à cruore per violentiam febrium exusto, partim ab ipso humore atrabiliario, qui quidem ante morbum existeret, vi autem morbi validâ moveretur, miscereturque humoribus? Saltem eo collineant omnes, ut nigram urinam semper quidem periculosam valdè existiment, longè verò perniciosiorem illam, quæ à corrupto, & exassato per ardores sanguine, quàm quæ ab humore melancholico orta sit, pronuntient: & quum menstruum sanguinem retentum, tolerent melancholicum fieri credere, hinc *Galenus* in *Comm. ad Mulierem morosam* supponit, ipsi urinas nigras minùs noxias fuisse; quale quid cum ipso censet *Duretus*, edit. *Lugd. Bat.* pag. 498.

Attamen motu humoris atrabiliarii in acutis *Hippocrati* nihil perniciosius visum. Passim in *Coacis*, in *Prorrh.* in *Aphor.* id videre est. *Vid. Aph.* 4-22, 23, 24.

Sane si videamus eorum qui, narrante *Hippocrate*, servati sunt, historias, exceptâ muliere asperâ & morosâ, habuere omnes post crisin aut perfectam aut imperfectam, prava sympto-

mata varia, crises perfectiores, nigrarum urinarum in colorem meliorem mutationes, alias excretiones salutarès. Undè etiam *Hippocrates*, *Coac.* 577. & in *Progn.* vel solas nigras lividasque urinarum nubeculas damnavit; & *Prorrh.* 1. n°. 4. inter alia phrenitidem ex urina decolori cum nigro enæoremate præfagiit; dein *Coac.* n°. 581. lethale pleuriticis dixit sedimen nigrum in urina porracea, & demùm *Coac.* 582. „ In errantibus febribus nigræ nubeculæ quartanam denuntiant; decolores urinæ enæorema nigrum habentes, cum pervigilio, & perturbatione, phrenitidem; urinæ cineritiæ verò cum dyspnœa, hydropem prænuntiant. „

Undè quod *Prosp. Alpinus*, quod *F. Plempius*, aliique, ejusmodi urinas nonnunquàm críticas appellârint, id secundum *Hippocratem* & celeberrimos ejusdem commentatores, haud aliter capimus, intelligimusque, quàm quod in his ægris, criseos tempore, unà cum nigris urinis, apparuerint hæmorrhagiæ narium uterive, sudores, &c. qui morbum aut integrè, aut imperfectiùs judicantes, simul indomabile illud, & vix coctile, lethiferum.

32 RATIONIS MEDENDI
que per sese, de corpore expulerint :
pari profectò ratione, qua petechiæ
& miliaria, dum cum aliis evacuatio-
nibus prorumpunt, critica quibusdam
vocantur.

Exceptionem quidem auctores pe-
tunt chronicis in morbis, dum hepar,
lien, aliæve abdominis partes, suâ
atrâ bile, criseos in morem, exone-
rent sese, vel dum melancholicorum
intermittentes febres nigris judicentur
urinis. Fateor & tales formidandas me
crises vidisse, optâsse verò ne vide-
rem unquam. Qui historiam bilis atræ
ex *Hippocrate* benè possidet, propriâ-
que praxi demonstratam tenet, ille
demùm novit quid non timendum
sæpè ab atra bile mota, & quod etsi
aliqui fortunatiores emergant, post
ejusdem expulsionem validam, vomitu,
alvo, urinis; ejusdem motus ni-
hilominùs sit perpetuò formidandus.
Ideò *Hippocrates*, & cum flore practi-
corum, *Boerhaavius*, adeò anxie ac
sollicitè inculcârunt nobis, ut de mo-
vendâ bile atrâ ne cogitaremus quidem,
donec eandem sic primò immutâsse-
mus, ut talis haud ampliùs esset, neve
unquam prodiret foras, nisi sic muta-
ta, mitigata, soluta, attenuata, di-

PARS OCTAVA. CAP. II. 33

lutaque foret, ut antiquæ naturæ plurimum deposuisset. Verbo repetam, si in melancholicâ quartanâ febre urina nigra critica dicenda sit, crisin hanc infidam sic gaudent practici prægressam, ut formident futuram; eamque ob causam quartanam talem cortice, cæterum contrario, moderentur sic, ne bilis atra in motum ducta occidat.

Difficultatem contra hanc sententiam movere quis posset ex observ. *C. Pisonis, lib. de Coll. ser. sect. 3. cap. 9.* Agens hic auctor de colica pictonum, & de ea colica nephritica, quæ pictonica perquam similis, bonas se narrat observâsse urinas, quæ sic atræ essent, ut ni quis attentè conspexisset, à nigro sanguine tinctas credidisset, tumque subjungit: „Ejusmodi urinæ atræ mihi „fanè olim fuerè in autumno fami- „liares, & per plusculos dies, vel „etiam quindecim, assiduæ: sed ferè „iis post aliquot dies dolor nephriti- „cus, à me descriptus, successit. Alias „quum nullam aliam injuriam iis suc- „cedentem expertus essem, plurium „ægrorum deinceps postea querelas „super iis composui, & animi anxie- „tatem, earum occasione obortam, „longè facessere jussi. „ Hinc quis-

34 RATIONIS MEDENDI
quam fortè concluderet urinas nigras tam pestiferæ naturæ minime esse, quàm hucusque descriptæ sint.

Sed regero 1°. summas easque multiplices auctoritates pro sententiâ de harum pravitate urinarum laudatas, unicâ hac observatione *Pisonianâ*, eâque omninò extraordinariâ, non elidi. 2°. Ex ipso *Pisonis* textu ambiguum fieri an verè nigra ejus urina fuerit? Et an non potius sic nigredinem retulerit, qualem toties in chronicè nephriticis contuemur, quæ à sanguine commixto penitus videatur nigrescere, quamvis non ea, de qua hîc agitur, urina nigra sit. Calefacta urina differentiam demonstrat. 3°. In renibus ac vesicâ urinariâ, ut & in omnibus sive naturaliter cavis, sive præternaturaliter excavatis, corporis partibus, ejusmodi humorum aut solidorum degeneres mutationes ut consistentiâ, & formâ, ita & colore, nos experiri, cujusmodi circulatio humorum non toleraret, sed à quibus extingueretur: nihilominus degeneres has conditiones longo sæpè tempore tolerari, quia extra circulationis veluti territorium sunt. Hoc modi vidi in chronica nephritide, vidi in dysuria,

sic alkalinam prodeuntem urinam, ut mictionis momento vehementer effervesceret cum aceto. Sic *Pisonis* nephritici urina, non atra de sanguine secreta, sed corruptum atque atrum transeuns antrum, atra reddi potuit.

Ergo, quo ad thesin propositam redeamus, crisin quandoque fieri bonam cum urinis, & *Hippocratis* & auctorum practicorum penè universorum testimonio, vel absolutè per se lethalibus, vel saltem summopere periculosis, discimus.

§. VI. Quod de urinis nigris vidimus, idem innumeris in ægris nosocomii nostri observamus de urinis tenuibus, de urinis foetidis, de urinis bonam nunquàm gerentibus hypostasin. Cernere è contrario datur in summa acutorum cruditate vel alvum quæ naturalis sit, aut etiam quæ flava ac pultacea conditione critica dici queat; vel urinas perpetuò hypostaticas, interea dum capit morbus augmentum, immò dum tendit in mortem; vel in inflammatoriis morbis pectoris sputa cruda, cum alvo urinaque adeo coctis, ut morbus indè judicatione integrâ absolvatur; vel respirationem bonam, cum perpetua morbi cruditate, vice-

36 RATIONIS MEDENDI

que versâ signa quævis coctionis cum
respiratione ferè desperata.

In hisce difficultatibus pro more ad
Hippocratem, ceu ad sacram ancho-
ram, confugere, antequàm diagnosin
ac prognosin formemus, solemus, exa-
minaturi quid circa hæc observaverit
ille, quî in hisce se gesserit?

Epid. 7. pag. 1208. 1209. in historia
pueri Eratolai dysenterici miramur ter-
ribilia tot symptomata, graphicè ibi-
dem descripta, unico in homine posse
contingere, ab homine posse tolerari,
posse post tot tantaque eundem sanef-
cere hominem. Ast in media enarratio-
ne *Hippocrates*, interrumpens filum
orationis, jubet attendamus ad id,
quod πνεῦμα ὁποῖον ὑγιαίνοντι, respiratio
haud aliter ipsi, quàm sano homini
solet, contigisset.

Ibid. pag. 1212. 1213. *Cydis* sive
Cydios filium legimus morbo terrifico,
diuturno, affectum, & (quia neque
de morte, neque de alio morbo ulla
mentio,) sanitati restitutum. In tanta
calamitatum pravitate unicum notat
memorabile: „ πνεῦμα δὲ ἐπιείκως διὰ
„ παντὸς μέτριον: Respiratio per omnia,
„ ferè semper, erat moderata. „

Dixerat in *Prognosticis*, sæpiùsque

repetiverat : » Oportet considerare res-
 » pirationem vim habere magnam in
 » cunctis morbis acutis. » Undè adeò
 sollicitus fuit respirationis modum ple-
 rorumque ægrorum suorum , ac pravæ
 maximè in lethalibus , enarrare. Hinc
 quandiu bonam respirationem cerni-
 mus ægrotantium , concludimus spem
 vitæ magnam superesse , quod aut illi-
 bata , aut perpaucùm læsa tantùm ,
 innumera organa esse oporteat , à qui-
 bus vitæ dependeat perennitas , quod-
 que cruditatis etiam summæ coquen-
 dæ spes bona affulgeat. Hinc nunquàm
 desperabundi ? Nunquàmne tristis est
 facienda prognosis ? Non tristis , sed
 utcumque dubia tamen. Vel enim no-
 bilis hæc functio perennando univer-
 sam morbi cruditatem emendatura ,
 coctura , expulsura est , sanitatemque
 redditura ; vel , copiâ ac malignitate
 crudorum humorum auctâ , functio
 bonæ respirationis lædetur , ac delebi-
 tur , undè mors : quandiu verò bona
 manet , bonam spem format.

Hipp. Prorrh. n°. 102. » Qui sopore
 » oppressi , circa initia tenuiter exsu-
 » dantes cum urinis coctis (ὀυροῖς πύρρως)
 » ardentes , citra iudicium perfriges-
 » centes , rursùm ex brevibus inter-

§8 RATIONIS MEDENDI

„ vallis peruruntur, torpidi, soporosi,
„ convulsi, perniciem habent. „

Galenus, qui bonis urinis nimium
ubique fudit, voluit pro τὸ ἕξον πέπρον,
legere ἐπίπρονον: sed 1°. omnes ferè au-
ctores hîc se *Galeno* opponunt, di-
centes lectionem esse genuinam τὸ
πέπρον; addunt quidam, ut *Jacotius*,
se in moribundis coctam, imò hypo-
staticam, vidisse. 2°. Quod *Hippocrates*
hîc, idem significat *Coac.* 180. verbis
iisdem, & convenit cum sensu *Coac.*
§79.

Quod *Hippocrates* in hoc loco notat
de bonitate urinarum in summâ morbi
pravitate; quod *Jacotius* in pessimo
morbo de urina hypostatica observat;
idem in juvencula brevi ante mortem
cum pessimis morbi symptomatibus
per plures dies observavi.

Epid. 2. pag. 1015. *Bion* eodem
tempore & crudas habuit urinas mul-
tas, & criticam naris sinistræ in sple-
nitide hæmorrhagiam; relapsum li-
cet deinceps passus, servatus est.

Vidit *Hippocrates*, *Coac.* §82. diutur-
no tempore crudas urinas, cum cæteris
omnibus signis salutaribus, tam fre-
quenter, ut ausus fuerit regulam indè
condere crisin per abscessum prædi-
cendi.

§. VII. Attamen ab alia parte ad firmam prognosin, certamque salutem urinas cum cæteris bonis signis bonas passim requiri ab *Hippocrate* est certo certius.

Pro parte id jam vidimus in tot hominibus, qui post urinas nigras, subnigrasve, perierint; pro parte id docebunt sequentia: *Coac. n°. 575.*
 „ Urina in febribus album & leve
 „ sedimen habens, celerem liberationem denuntiat. „ Prosequitur deinde reliquas bonas urinæ conditiones in acutis requisitas; maximè verò fortunatam acutorum curam præfagit ex varia urinarum bonitate in magno textu *libr. Progn. pag. 40.* Undè ad mortem *Hermocratis, Epid. 3. pag. 1062.* addidit. „ Huic ad usque finem & surditas
 „ permanebat, & urinæ prodibant
 „ vel turbidæ, rubræ, non subsidentes, vel albæ, non coloratæ, nec
 „ enæorema habentes „ Quæ ibidem, *pag. 1076.* mortua legitur *iliaca mulier*, hanc notat paucas habuisse tenuisque urinas. Idemque, *pag. 1077.* in *mulieris post abortum febricitantis*, deinde mortuæ, historia advertit. *Epid. 3. pag. 1080.* *Mulier in foro Mendacium*, quæ die 14. mortua est, minxit die 8. mul-

40 RATIONIS MEDENDI
tum crassumque inscia, die 10. mane
multum ac nihil subsidens. Et *pag.*
1083. in grassante morbo, quæ mul-
tos sternebat, lotium perturbatum
fuit, multum atque pravum. *Pag.*
1085. in pessimo genere febris ar-
dentis, ac phrenitidis: „ Urinæ co-
„ piofæ, tenues, nec critici quid,
„ aut levantis, habentes. „ Et paulò
post: „ Vel enim densæ erant, vel
„ nullo modo habentes aut coctiones,
„ aut utiles purgationes. *Pag.* 1001.
„ *Homini calvo*, ad 4. diem mortuo,
„ copia urinarum prodiit, nunquam
„ bonarum. „ *Pag.* 1100. Illius qui
4. die *phrenitide perierat*, „ urinæ te-
„ nues fuerant, parva enæoremata ha-
„ bentes, *διεσπασμένα*, divulsæ, non
„ subsidentes. „ *Pag.* 1093. *Pario* ad
120. diem mortuo urinæ fuerant per-
petuò malæ.

Memorable quoque magnum vi-
rum, *lib. I. Epid. pag.* 953. suspicari
ne *Bioni*, *Cratiæ*, *Aretonis puero*, &
Mnesistrati uxori, ideò post prægres-
sam judicationem dysenteria fuerit
suborta, quod post judicationem uri-
nas reddidissent dilutas multas, liqui-
das, ac tenues.

§. VIII. Porro hæc ita, quemadmo-

dum jam monui suprâ , non sunt intelligenda , ac si ob solius urinæ pravitatem , sedimentique defectum , *Hippocrates* desperatas credidisset ægrorum res ; verùm propriè tunc , quando , unâ cum urinæ vitiis , cruditatis notabilioris indicia in excretionibus reliquis , & præprimis in vitalibus aderant functionibus : erat enim perpetua sibi & inviolabilis lex haud judicandi unquàm ex unico signo , sed ex multorum collectione , ut patet ubique. Hanc Cõi immortalis legem & nos observantes , nunquàm boni quid ad lectos ægrorum prælagimus , si multa alia prava signa pravas comitentur urinas : nunquàm spem sinu fovimus , si unâ cum optimâ urinâ , & quidem constanter hypostaticâ , alia signa perniciofa , functionum potissimùm vitalium læsarum , animadvertantur. Quod autem de urinis , hoc quoque de aliis quibuscumque signis sive cruditatis , sive coctionis , dictum velim. Et è contrario quotiescumque in laterum pulmonumve inflammatione cum sputis aut nullis , aut pravis , aut paucis , bonâ alvus seu sola , seu bonis sociata urinis , levaret pulmonem , viresque repararet collapsas , nunquàm progno-

42 RATIONIS MEDENDI
fin infaustam formavi, lætique me-
cum Medicinæ studiosi plurimos pe-
ctore inflammatos vel sine ullis bonis
sputis, vel cum bonis duntaxat post
crisin prodeuntibus, egregiè curatos
salutârunt. Sed bona alvus, & probè
hypostatica urina nunquàm inani spe
animos lactaverunt nostros, quando
partes alias, easdemque nobiliores,
cruditate notabiliore laborare cerneba-
mus. Pariter egimus ad insolita: haud
parciùs enim laudavimus illa, modo
prodesse, quàm si consuetas suas ob-
servaret Natura leges. Præiverat exem-
plo *Hippocrates* suo. *Epid.* 1. pag. 951.
Noverat consuetâ lege febres arden-
tes solvi sudore, alvo, urinis, hæ-
morrhagiis; ast didicit tamen postea
eos qui urinas aut nihil aut parum mo-
do hypostaticas, & plerumque dilu-
tas admodum reddidissent, modo in-
solito dysenteria curari. Rarior sane
pleuritidis per sudores judicatio; &
Anaxionem tamen, *libr. I. Epid.* licet
27. die cocta sputa ejiceret, legimus
nihilominùs perfectâ judicatione non
fuisse absolutum, nisi largis, qui de
toto corpore, ad 34. morbi diem pro-
fluerent, sudoribus.

Equidem *Carolus Piso* de *Coll. ser.*

sect. 3. cap. 9. putavit haud infuetum
 esse ut sudores pleuritidem judicent,
 idque se in pleuritico cive *Pontano*
 observâsse, quin imò *Hippocratis* id
 se auctoritate confirmare posse. Verùm
 legitimam hanc *Pontani* civis pleuriti-
 dem fuisse & ipse postea, pag. 254. du-
 bitavit, & nos dubitamus cum illo;
 deindè quem laudat *Coacarum* 393.
 textum, is haud videtur nobis id,
 quod ipsi, significare, nisi alio sen-
 su & modo. » In his igitur, ait *Hip-*
 » *pocrates* ibidem, & omnibus qui
 » pulmonum affliguntur morbis, bo-
 » num quidem est facilè morbum su-
 » stinere, dolore defungi, sputum
 » promptè expuere, facilè spirare, siti
 » esse vacuum, reliquum corpus æqua-
 » liter incalescere, ac molle esse. Ad
 » hæc somnos, sudores, urinæeductio-
 » nem, laudabiliter fieri; quibus con-
 » traria mala sunt. Quandocumque
 » ergo bona hæc omnia huic sputo
 » (quod mox ante descripserat opti-
 » mum) adfuerint, homo servabitur. »
 Clarum est sudores hîc ab *Hippocrate*
 laudari, & alvum bonam, bonasque
 urinas, sed tamen sic, ut sputa mor-
 bum præcipuè judicent, id quod non
 ita in *Anaxione*; licet laudabilia sputa

44 RATIONIS MEDENDI

ad 27. diem ejecisset, eguit tamen ad
judicationem absolutam sudore 36.
diei.

Hæc nobis animo præsentia, multa
utique dubia levant, multa etiam quæ
certa credideramus, dubia reddunt,
artisque genuinos observare terminos
docent; quæ tantummodo verè certa
pro certis, pro incertis ac dubiis dubia
tradit. Sic scilicet hæc nos docent plu-
res exceptiones, seu naturæ à consue-
to tramite aberrationes, ut muniti
quidem simus, dum occurrunt nobis,
ast nihilominus ad consuetas ejusdem
leges nos indefinenter conferamus,
nisi nos illa, vi phenomenon aliorum,
cogat exceptionem à regula sua gene-
rali agnoscere.

Suo iterum exemplo id docuerat ad-
mirabilis per omnia *Hippocrates*. Ecquis
viri in arte certitudinem & fiduciam
non stupeat, dum animo meditantem
super consuetas naturæ vias, *Epid. 7.*
pag. 1229, illum cernit! *Fullo in Syro*,
præter alia prava symptomata, urinas
posuit citra sedimen limpidas, & ci-
tra evacuationes criticas ullas; & ad
diem 18. certè non criticum, judica-
tur. Stupefactus primo titubabat *Hippo-
crates*, & quî demùm hoc portentum

explicet, anxio animo volvit. Eâ occasione *Nicoxeni* recordatus, qui quoque citra sudores aliasve evacuationes, die 7. sic judicatus esset, ut bellè sumeret suas sorbitiones, suum vinum, suas uvas insolatas, sed quem 17. die deprehenderit in pessimâ post crisin tam infidam recidivâ, ut ab ea illum non nisi magnos post labores die 20. servâset, & sanâset; intelligit ejusmodi criseos perfidiam, eaque probè confirmatam videt perpetuam suam experientiam: sed eo minùs, cur *Fullo* in sanitate perseveret, capit. Tandem incidit ipsi in mentem, quod *Fulloni* enema ex *thapsia* paratum injectum sit, rogatque num forsitan paradoxo causa lateat in eo, quod alvus enemate sæpiùs mota, morbi eduxerit materiem? sicque febris citra ullas evacuationes alias, rariore cæterum diei minime critici exemplo, judicata sit? Alvum non videtur conspexisse, firmiorem sententiam alioqui prolaturus.

Quod porrò *Coüs*, non nisi ejusmodi conjecturâ arreptâ, hoc problema solve se credit posse, nos convincit de ejus observationum certitudine inconcussâ, doctrinæque æternitate. Simulque fateor, inter tot naturalium

legum exceptiones, me nunquam in acutis, in quibus resolutionis benignæ spes nulla esset, neque in privata praxi, neque in publica, quemquam sine quapiam evacuatione judicatum vidisse; eamque ob causam semper & prædixisse, & eventu confirmasse, aut recidivas, aut alios morbos, aut mortem, si casus talis observaretur.

§. IX. An idem judicandum, ac metuendum, si morbus acutus citra ulla evacuationes, præter eam hypostaticarum urinarum, judicatus esset? An verò, etiam cæteris evacuationum criticarum feriantibus organis, solæ urinæ sic omnem morbi materiem criticè eliminare queant, ut tutâ sequatur integraque judicatio?

Profectò rariores sunt casus, in quibus morbi acuti per unicam modo excretionis viam planè judicentur; adeoque, quemadmodum frequenter non contingit, ut cæterarum evacuationum unica duntaxat totam morbi materiem eliminet, ægrumque perfectâ judicatione absolvat; ita quoque frequens ea urinarum non erit. Veram tamen crisin acuti morbi ut olim in praxi, ita in nosocomio vidi; sic quidem ut cæteræ excretiones aut na-

turales omninò essent, aut plus minus cruditatem redolerent; urinis verò hypostaticis constanter emissis morbus levaretur, reliquæ excretiones emendarentur, & perfecta sequeretur judicatio.

Hoc idem *Hippocrati* sic visum esse ejus opera arguunt. *Epid. 1. pag. 955.*

„ Atque in hoc statu (febris ardentis)
 „ ex quatuor maximè signis servaban-
 „ tur hi, quibus aut ex naribus san-
 „ guis profluxisset, aut copiosæ urinæ,
 „ quæ multam eandemque pulchram
 „ hypostasim haberent, per vesicam
 „ exivissent, aut qui per alvum tur-
 „ bulenta biliosa tempestivè demitte-
 „ rent, aut qui fierent dysenterici.
 „ Multisque contigit ut non ab uno
 „ horum descriptorum signorum judi-
 „ carentur, sed ut plurimi per omnia
 „ decurrerent, graviusque habere vi-
 „ derentur. Sed hi omnes, quibus ista
 „ contingerent, incolumes evaserunt.
 „ Mulieribus etiam & virginibus con-
 „ tingebant quidem hæc præscripta
 „ signa omnia; quibus autem horum
 „ quidquam benè fieret, vel mulie-
 „ bria liberaliter apparerent, per hæc
 „ servabantur & hæc judicabant. Nec
 „ periisse ullam novi, quibus horum

» quid benè successisset. Nam *Philonis*
 » *filia*, quum liberaliter sanguis de
 » naribus fluxisset, ideò mortua est,
 » quod 7. die, (quo judicabatur,) »
 » intempestivè utique, cænâset. »

Epid. 2. pag. 1027. Metastases ex
 imperfecta crisi futuras expectat, nisi
 urinæ eruperint. Ergo credidit morbi
 materiem, quæ in corpore restitaverat,
 criticè excerni urinis posse.

Ibidem in *Scopi* acuto morbo, ut
 etiam *pag. 1085 & 1056.* vocat urinæ
 hypostases corporis in morbis purgatio-
 nes. » ἔξε κατὰρσις πολλή, inquit ἢ
 » πληθὺς, ἢ ὑπόστασις. Urinarum purga-
 » tio multa erat, tum copiâ, tum
 » subsidentiâ. » damnatque urinas » nec
 » coctiones, nec probas purgationes
 » habentes » laudat illas, quæ probæ
 » essent per vesicam expurgationes. »

Epid. 1. pag. 956. » Quibus febre
 » judicatoriè desinente parotides, in
 » febribus cum dolore subortæ, neque
 » conquiescunt, neque suppurantur,
 » eos diarrhœa biliosa, vel dysenteria,
 » vel crassarum urinarum hypostasis li-
 » berat: quale quid *Hermippo Clazome-*
 » *nio* evenit. » Videmus iterum urinas
 hypostaticas dignitate & præstantiâ cri-
 ticâ certare cum alvi criticis evacua-
 tionibus.

Epid. 4.

PARS OCTAVA. CAP. II. 49

Epid. 4. pag. 1121. „ Hæmorrhagiæ erant, & per urinas purgatio & crisis. Αἱμόρροαι, καὶ ἐξοισιν ἢ καθάρσις, καὶ ἡ κρίσις. “

Ibid. pag. 1131. „ disertè affirmat „ *Menandri vinitori*, cui alvus circa „ initia liquida fluxerat, nunc verò „ substiterat, per solam urinam „ cationem contigisse. Καὶ τὸ ἔρον ἐπέθην. “

Epid. 3. pag. 1083. describens malignum in febribus erysipelas, in pessimos artuum pudendorumque abscessus abeuns, „ illud verò ipsis inerat, *inquit*, „ ut quæcumque abscessum facerent ad „ suppurandum, si vel tempestiva, „ opportuna, alvi perturbatio, vel „ probarum urinarum transmissio fieret, „ per ea ipsa solutio procederet. “

Undè & *Aphor. 4. 74.* statuit à futuris alioquin in morbo abscessibus ægros urinam, quæ crassa reddatur albaque, liberare; liberationem verò hanc citiùs contingere, quando abscessuum futurorum materies duplici viâ eliminetur, narium hæmorrhagiâ & urinâ. Igitur pari passu urina procedit hîc cum hæmorrhagia, ut paulo ante cum criticâ alvo.

Coacarum 575. „ Urina subrubra, „ habensque subrubram hypostasim, „ *Tom. IV.* C

50 RATIONIS MEDENDI

„ atque lævem , si quidem ante se-
 „ primum diem fuit hujusmodi , septi-
 „ mo die (aut septimam febrem)
 „ solvit : ἐβδομαῖον ἀπολυεῖ. „

Aphor. 7-54. crisin iterum certam
 declarat urinis dicendo : „ His per
 „ venas in vesicam pituita versa , mor-
 „ bi fit solutio : „ Hunc aphorismum
Duretus vocat gravissimum super uri-
 næ materie , & super crisi per eam
 suscepta & edita.

Coac. n°. 207. „ Ex acutis morbis ;
 „ in febribus ardentibus maximè tu-
 „ bercula ad aures exoriuntur , ac
 „ nisi criticè solvantur , & mature-
 „ scant , aut sanguis ex naribus pro-
 „ fluxerit , aut urinæ crassam hyposta-
 „ sin acceperint , ægros interimunt. „
 In quem textum *Prosper Martianus*
 advertit *Hippocratem* in *Prognosticis*
 laudare in acutis mitioribus urinam
 hypostaticam per omne morbi tempus ,
 non qua signum coctionis , sed qua
 signum mitissimi morbi , & materie
 benignioris , unde morbi solutio evenit
 per solam ejusdem urinæ excretionem :
 Criticas deindè urinas non differre ab
 ea libri prognosticorum , nam eos re-
 ferens *Hippocrates* modos , per quos
 febres solvuntur , urinam concoctam

PARS OCTAVA. CAP. II. 51
apposuit, inferens solam urinæ co-
ctionem *absque alia evacuatione*, ad
morbi solutionem facere. Et quid cla-
riùs in hanc rem dici potest, quàm
dixit *Hollerius, lib. 3. sect. 3. Coac.*
pag. 1047. „ Atque aliquando judicari
„ pleuritides multâ urinâ & biliosâ
„ nictâ scripsit *Hippocrates*. Et nos vi-
„ dimus pleuritides graves dissolutas
„ urinis multis, crassis, & nigris;
„ conversâ, *ut senex scripsit*, deorsum
„ materie: quod certè minùs mirum
„ videri debet, quàm peripneumonias
„ urinis solvi. „ Et *pag. 824.* „ Pus in
„ pulmone effusum, à natura attenua-
„ tum, transmittitur in venas, & ar-
„ terias; atque hinc modò ad renes,
„ modò ad intestina, dimittitur: mi-
„ rabili naturæ providentiâ, omnia
„ moliente, ut salutem ægro quærat. „

Eundemque in locum *Jacotius*: „ Ex
„ quo fit, ut per urinas pulmonis vo-
„ micæ criticè expurgari possint. „

Et *Prosp. Alpinus, lib. 6. cap. 16.*
„ Per urinas plures acutorum mor-
„ borum fuisse judicatos & nos vidi-
„ mus, & *Hippocrates* in *Epid.* se vi-
„ disse scripsit. „ Addit deindè ex *Ga-
leno* signa, quibus crisis per urinam
futura prænoscat, si nempe desunt

signa omnis cujusque aliûs evacuationis futuræ; postea signa à se observata adjungit, ubi præter signa *Galen*i ponit morbum non admodum esse vehementem, hypogastrium grave ac dolens, & in vesica veluti inflationis perceptionem.

Undè rectè *Jacotius*, in *libr. IV. Comm. Coac. pag. 240.* urinam sic criticam considerat in sua natura, ut ipsa sputa pulmone ejecta.

Et *Boerhaave*, §. 1016. *Instit.* ubi n°. 1. quamdam hypostaticam urinam toto morbi tempore emissam consideraverat, veluti indicium optimumque morbi præsagium; deinde n°. 2. „ Urina multa, ait, alba, stranguriosa, cum sedimento copioso alboque critico tempore emissa, sanat, & abscessus tollit. „ Etiam §. 938. omnes criticas evacuationes recensens, sputa, alvi fluorem, urinam, hæmorrhagias, &c. urinam iterùm ut paris ad crisin efficaciam & dignitatis, quàm sputa, quàm alvi fluorem, quàm hæmorrhagias, considerat.

Jure igitur concludere videmur, existente inter ægros nostros eo quandoque casu, ut præter urinam criticam nulla prorsum alia evacuatio con-

PARS OCTAVA. CAP. II. 53
tingat, non minùs faustam prognosin
dandam esse, cæteris paribus, quàm
si in aliis, aut per solum sudorem,
per solam hæmorrhagiam, aut sola
sputa, aut alvum, morbi expellatur
materies.

§. X. Quum ex omnibus hucusque
dictis pateat, quod ad crisin bonam
determinandam oporteat dies morbi
accuratè notare, adeoque morbi prin-
cipium exactè definire; haud citra
difficultatem id efficere sæpè non
possumus. Non rarò namque apud
multos, potissimùm plebeios, contin-
git, ut, seu ingenio, seu morbo,
stupidi, ignorent qua die, qua diei
horâ, primum morbi experirentur in-
sultum, & ut quotiescumque de in-
tegro examinentur, vacillent. Ubi
nunc ab eorum consanguineis, necessa-
riisve, id rescire non datur, res dubia
manet. Hi tamen numero sunt paucio-
res. Dantur autem numero plures, qui
initia morbi exactè teneant, sed ubi
dubites utrum cum incommodis prin-
cipio perceptis acuta, qua laborent,
febris una occeperit, an verò accesse-
rit postmodum. Lassitudines spontaneæ
passim adfuere; sed hæ, *Aphor. 2-5.*
æquè morbos futuros denuntiant, quàm

34 RATIONIS MEDENDI
præsentes. Dolores capitis artuum-
que, inappetentiam, nauseam, haud
minùs acutos morbos præcedere, quàm
comitari, docent nos ægri, qui ab
ipso nos convocantes principio, hæc
symptomata sæpè ante primum febris
insultum patiuntur. Ambigui itaque
sæpè hærentes in nosocomio, oracu-
lum pro more consulimus.

Epid. 3. pag. 1106. Herophytus
rectus incedens, ὀρθὸς ἀδύων, & obam-
bulans, capite autem dolens, videtur
jam à principio febricitans ab *Hippo-
crate* credi, ex symptomatum, quæ à
principio cephalalgiam concomitaban-
tur, syndrome.

Sed *ibidem pag. 1111. Apollonius*
videtur diutiùs ante febrem malè ha-
buisse, erectus licet & obambulans;
acutæ autem febris initium non ha-
buisse, arbitro *Hippocrate*, nisi quando
per intempestivum potum, intempesti-
vumque carnis bubulæ esum, incipe-
ret incallescere.

Mulier in Thaso morosa & aspera
(*Epid. 3. pag. 1108.*) die primâ in-
commodi percepti, licet erecta & ob-
ambulans, ejusmodi symptomata ha-
buit, ex quibus *Hippocrates* febris in-
choamentum cum prima symptoma-
rum origine notaverit.

Qui post cœnam in somno horrore correptus, (*Epid. 7. pag. 1230.*) surrexit mane capite gravis, horruit, vomuit, gravitas capitis perseveravit, sub noctem remisit, ad usque secundi diei meridiem. Rursus inhorruit tum, noctemque tulit molestam. Haud tamen ante tertium diem symptomatum horum, cepit *Hippocrates* febris acutæ notare initium, quæ demum, ut videtur, ad 14. diem morte terminata est. Facile nos in historia ægri febrim initio jam adfuisse suspicaremur, sed *Hippocrates* ex signis quæ hîc non memorat, v. g. ex defectu caloris, ex pulsu, certus fuit, quod hominem non sit, nisi tertio die, aggressus.

Epid. 7. pag. 1231. Anamnesin refert *Anaxenoris*, quod lienosus scilicet & pravi esset coloris, quodque obortus sinistro in femore tumor repente evanisset. Datâ hac anamnesi, morbum præsentem sic infit: » Neque » multis post diebus ad lienis regionem exorta est illi per initia veluti » epinyctis, insuperque tumor, ac dura rubedo. Post quartum autem diem » febris ardens suborta est, & in ambitu omnia livida apparuere, ac veluti putrida. Mortuus est leviter an-

„tea purgatus, mentisque compos. „
 Vel ægrotum ante quartum diem vi-
 disse *Hippocratem* oportuit, vel ex
Theſſalo, *Polybio*, *Draconte*, aliisve,
 historiam morbi adeò accuratè tenuisse,
 ut epinyctidi, rubroque tumori febrim
 defuisse, eamque haud nisi post quar-
 tum diem accessisse, statuerit.

Epid. VII. pag. 1238. Epicharmi
puer primo die necdum febricitasse vi-
 detur, sed a pepsiam contraxisse, id
 est, cruditatem ex deambulatione,
 qua excalesfactus supponitur fuisse, &
 ex potu, quo frigido æstuantem ex mo-
 ru sanguinem condensaverit, omnem-
 que perspirationem suppresserit. Ab
 introversa transpiratione ad ventricu-
 lum nausea orta vomitusque. Altero
 die anxietatem passus emeticum sum-
 sit ex aqua cum aceto & sale. Post pi-
 tyitæ vomitum, rigor primùm ac fe-
 bris accessit. Tercio die febris major.
 Quarto die morbi totius, scilicet ter-
 tio die febris, mors.

Epid. 3. pag. 1070. Philistes in Thaso
 diu capite doluerat, & soporosus ante
 morbum acutum decubuerat: Morbi
 verò acuti, cujus die 5. obiit, ini-
 tium *Hippocrates* notavit duntaxat ex
 quo in morbo abusus potibus esset.

Hisce, similibusque muniti observatis, dum minime stupidi ægri sunt, probèque existunt memores antecessorum, exactè, opinor, determinare novimus, utrum cum ipsis primis perceptis incommodis, an verò postliminio ortus sit, quo laborant, morbus acutus. Febris enim indicia, majore calore, cæterisque symptomatibus sociata, hîc juvant; licet plures pauperum suos, quibus victum quærissent, labores, per unum, pluresve dies, adhuc continuârint. Diffitendum tamen non est, dubium superesse nonnunquàm tale, ut incertitudo per totum morbi decursum perseveret, nec morbus ad demonstrationem regularum Hippocraticarum ullo modo sit accomodandus.

Quæ si ita se habent, an non capimus, quàm iniquè nonnulli Hippocraticarum legum de diebus criticis inconcussam negent veritatem & constantiam? Si *primò* non utantur prudentiâ *Hippocratis* in determinandis acutorum initiis; si *secundò* non abstant ab applicandis hisce regulis ad casus incertos; si *tertiò*, ut benè notat optimus *Baglivi*, contra leges Hippocraticas naturam præposterâ medi-

58 RATIONIS MEDENDI
catione interturbent; habebunt undè
perpetuò in *Hippocratem* invehantur,
dum in se solos invehi illos oporteret,
dumque suis invectionibus falsis *Hip-
pocratem* magis confirment, quàm
oppugnent.

§. XI. An, crisi bonâ contingen-
te, certò determinare possimus, utrum
ægri perfectâ judicatione absoluti sint,
an verò recidivam timendam habeant,
aliosve morbos?

Ne absolutè unquam hîc determi-
nent, auditoribus meis auctor perpe-
tuò sum. Exceptis enim casibus, ubi
epidemiæ natura talis est, ut omnes
ferè recidivent, qualem *Hippocrates*
sic describit, *Epid. 1. pag. 956. 957.*
» Haud scio an eorum cuiquam, qui
» superfuerunt, ritè factæ recidivæ
» non recurrerint, omnesque, quod
» sciam, servabantur, quibus hoc re-
» cidivæ genus contigerit: » exceptis
observatis epidemiæ, in qua vix reci-
divæ apparent, qualem *Hippocrates*
describit, *Epid. 2. pag. 1020. aiendo;*
» Nec nisi admodum paucis recidivæ
» contingebant: » hisce, inquam,
exceptis, innumeræ causæ existunt,
quæ recidivam morbi ejusdem, quæ
morbos ex acuto alios, quæ demùm

cum optima crisi mortem inferre queant; adeoque summam in præsagiendo nobis inculcent prudentiam. Causæ hæ ab ipso morbo petendæ sunt, ab ægro, ab assistentibus ipsi, à Medico, ab errore Pharmacopæi, &c.

Primò. Ab ipso morbo vel corpore morbofo pendere ejusmodi casus, docent nos quotidiana observata. Novi ex regulis criticis requiri criticæ evacuationis eam constantiam, ut omnis morbi materies de corpore expellatur: Quis porrò Medicum certiores reddet fore ut, quam laudet, qua gaudeat, critica evacuatio, ejus sit constantiæ? Ex causis nobis ignotis; ex non sufficiente virium expultriciū robore; ex facili recessu materiæ per circulationem motæ in nobiliora loca; ex angustia finium minimorum canalium, quos permeare criticè motus, expellendusque humor, debeat; optima crisis quæ gaudia excitaverat, in luctum vertit. Ne longus sim, qui historias ægrorum apud Hippocratem attentè revolvit, pluries has similesque bonæ, sed non perennantis, criseos reperiet causas.

Secundò. Ipsi ægri vix judicati, animi passionibus, errore regiminis, diætæ,

60 RATIONIS MEDENDI
imaginatione venereâ , &c. , bonæ
suæ perdunt judicationis effectum. Cur
Philonis filia , quo ipso die optimè
judicata erat , periit ? Intempestivè
cœnando debilem obruerat naturam ,
vasaque debilitata sua copiosiore chylo
infarciverat , quàm illa essent trans-
mittendo. Quare *Moscho* die 14. ut
debebat , benè judicato , tam pessima
recidiva ? ἀμαρτάδες βρωμάτων ἐγένοντο :
Die 17. errata in ciborum ratione
contigerant. Cur *Scopus* , *Epid.* 2.
pag. 1028. post crisin synanches inci-
derit in alvi segnitiam , febrimque
continuum ? φλαύρως διατηθέντι respon-
det *Hippocrates* : improbâ utebatur
diætâ. Si aëre nimis libero utantur ,
dum v. g. crisis per sudores fit , con-
tinuat , imò aliquando , ut *Sydenham*
in quodam morbo advertit , 24. horis
perseverare debet , aër frigidior im-
prudenter admissus omnem nostram
spem ilicò fallit. Præterquàm quod
aëris mutatio spontanea morbos mutet ,
eorumque symptomata. Fuerat *Perin-
zhi* , *Epid.* 2. *pag.* 1020. aër in epide-
micis morbis siccus diu calidusque ;
ast citò mutatur in humidum à copiosâ
minutissimâque pluvîâ : tanta hinc in-
acutis mutatio , ut qui iis non nisi ad

finem contigerant, sudores, jam ægros ab initio invaderent. Ponamus tale quidquam contingere dum v. g. nunc fit critica per alvum aut urinam evacuatio : mollitudo cutis aëre calido humente nata, allicit motam per circulationem morbosam materiem, quæ fortè, apta quidem ut systemate menterico, aut renali excerneretur, minùs apta erit, quæ per cutaneos evacuetur poros, crîsimque sic turbatam monstret.

Tertiò. Ab iis, qui ægro adsint, inserviant, adeant, turbari critica evacuatio potest. In irato ob uxoris morositatem viro, in alio quem uxoris cum alio viro adstantis zelotypia torquebat, visitantium hominum importunâ multitudine, vidi anxietates ortas, crîsesque turbatas. Nec desunt, qui res eo tempore haud concedendas ad manducandum aut bibendum suadeant, obtrudant; id quod, ne Medico subolsiat, sæpè religiosè cavent; sique ille quid suspicatus, interrogaverit, præfractè negant, culpamque turbatæ naturæ in Medicum impudenter refundunt. Quum à tot tantisque rebus fortunata judicatio morbi turbari queat, quis non videat, quàm

plena dubiæ aleæ sit, quàmque circumspectum esse oporteat in prognosi?

Quartò. Ad evacuationes críticas, à Medico medicamenta, quæ eò usque data fuerant, incautè continuata, imprudenter ablata aut mutata; evacuatio critica, quod nimia crederetur, suppressa, imminutave, vel quod minor falso supponeretur, imp ritè aucta; nimia Medici in usu alimenti aut potûs, indulgentia, virium intenti ne restaurandarum, ut ad laborem sustinendum æger sufficiat; aut diæta continuata, quæ in vigore morbi bona, jam insufficiens est; famulorum Pharmacopolæ fortè errores in parandâ apportandâve medicinâ, & millena id genus alia, criticam evacuationem turbare, minuere, augere, sufflaminare possunt.

Quintò. Quid quod crises sint, quæ videantur perfectæ, nec tamen sint? Quæ sanitatem reparâsse appareant, nec reparaverint tamen? Intereaue temporis homines quid vitii in corpore alere minime credantur, & nihilominùs alant? Hoc genus vitia nonnunquam à bona natura sic coqui, alvoque, aut urinâ, aut perspirationis organis, tam blandè eliminari, ut

æger prorsum ignoret, credibile omnino est; sed sæpius post simulatam aliquantisper sanitatem, varios in morbos erumpere, testatissimum est. Desumatur à variolis exemplum. Hisce sic defuncti, ut perfectâ valetudine frui videantur, si vena tundatur, fundunt æmulum pleuriticorum sanguinem. Quum omnibus propemodum variolosis meis, *Sydenhamo* docente, semel, bis, ter, à curatis variolis sanguinem detraxerim, potero centenis confirmare, quod hîc assero, exemplis. Porro ejusmodi cruor in corpore circumductus, videtur in multis sic sentim subigi, ut attenuatus insensibiliter eliminetur, aut etiam sic, ut diathesin phlogisticam amittat; attamen, quod dolemus toties, potest subitaneis in cute tumoribus furunculos generare, abscessus ad articulos, ad oculos inflammationes, suffusiones, cataractam, amaurosin; ad aures *Βαρυννοσίαν*, surditatem; ad pulmones aut vomicas, aut puris continua sputa, variaque ad viscera & partes, alia atque alia, formidandos morbos creare. Haud eget confirmatione thesis, quam, heu nimium! demonstratam mecum dolent omnes practici, si post

64 RATIONIS MEDENDI
variolas venæ sectiones negligantur.
Multi quidem inter variolarum cura-
tionem & erupturos postea morbos,
languent; verum non desunt plures,
qui, ut monebam mox, ferant hanc
diathesin insensiles, inscii, usque ad
tempus, quo alius indè erumpat mor-
bus.

Sanè miri casus, quos suppeditat
praxis, millies mihi in memoriam re-
vocant sententiam *Hippocratis*, quam
inexpertus rident, experti mecum ve-
rissimam agnoscunt. *Lib. I. de Morbis*,
pag. 456. de abscessibus agens, qui
multis in pulmone, sæpè lethales,
nascuntur, addidit „esse, qui ob bo-
„num corporis habitum eosdem in
„se fieri, ne sentiant quidem. „ Bi-
nos memorabo quos hac æstate habui
casus. Vir nobilissimus in Moravia,
totus torosus ac sanus, vomicarum in-
gentium in thorace latitantium pror-
sùm ignarus vixit, donec in prandio
ab officulo aviculæ imprudenter qui-
dem, sed feliciter, deglutito, maxi-
mas pateretur angustias, & sub cona-
minibus extrahendi officulum excita-
tâ tussiculâ, subitò pus expueret, hor-
rende foetidum, ad plures libras; post
aliquot dierum quietem denuò plures

PARS OCTAVA. CAP. II. 65

libras , atque sic per 7. 8. vices , ut , vix ausim describere , dolium , quod pure plenum eo tempore evacuâsse se æger affirmat. Norunt mecum casum bini celebrandi in arte viri , qui ægrum tractantes , mecum super eo sæpiùs consulere , doctissimus *Sagar* phycus , meritissimus Circuli *Iglaviensis* , botanices simul ac historiæ naturalis eximius cultor ; & doctissimus dominus *Magh* , Archiater nobilissimæ & excellentissimæ Comitissæ viduæ *de Liechtenstein* , in praxi medica colenda & promovenda eminens : & quod magis mirabar , bimestri spatio vix inde exacto , vidi nobilissimum Comitem in prædio meo suburbano me visitantem , adeò sanum , & torosum , ut quid in ejus valetudine culparem , invenirem prorsus nihil. In curatione ejus lac , aqua Selterana , mel , opium , cortex peruvianus , primas tenuerunt.

Dixeram diathesin phlogisticam longo tempore in corpore circumlatam , haud rarò , absque formato primùm sacco , ex sanguine videri immediatè transsudare , dilatata vasa pulmonalia , aut bronchialia , atque purulentorum sputorum formâ expui , ut incautis vomicæ pulmonalis videatur evacuatio.

66 RATIONIS MEDENDI
esse, idque ideò præcipuè quod longiore sæpè tempore hæc continuet sputorum ejectio. Casus plures variis in *Rationis Medendi* tomis anatome demonstratos, communicavi; de bo alium confirmatum sanitate. Nobilissimus vir ex rheumatismo dimidii anni, ex morbillis deindè, & anginâ, incidit, anni abhinc spatium, in magnam debilitatem, & in induratum valdè hepar, deindè in febrim tertianam. Solvente ac deobstruente remedio, succis herbarum potissimùm, curata febris fuit; iisdemque remediis, aquâ Selteranâ, atque continuato cataplasmate ad durum epigastrium, hepar denuò molle factum est, vires rediere, somnus, appetitus; ut demùm declinante æstate munere suo publico fungi æger, itinera quotidiana curru, aut equo, sanitatis ergo, peragere potuerit, & exceptis flatibus sæpè torquentibus, integram videretur sanitatem adeptus. Ast subito, ineunte Septembri, raucus fit, moxque tussiendo pus coctum album copiosum commodè, unicâ tussiculâ expuere cepit, & toto mense Septembri & Octobri continuavit, sanitate interim, liberrimoque semper pulmone, perseverante. In excellentissimo Co-

mite priore latuit omnes enormis copia puris, vomitis contenta pulmonis; in posteriore, diathesis purulenta sanguinis magna & copiosa, non nisi numerosissimis innotuit sputis.

Ergo dubia prognosis danda semper est, bona quamvis fiat evacuatio critica, & nunquam post eandem, dum videtur absoluta esse, nimiam indulgentiam erga ægrum utendum: ne nostram culpam, quod forte insensibiliter exivisset, vel recidivam, vel novum morbum faciat; neve in ipsam Medicinam, aut Medicos, refundatur recidivæ, aut deterioris, causa.

Addere juvat historiam ægrotantis lethalem, quæ tum per se singularis est, tum egregiam facit plerorumque hucusque dictorum ἀνακεφαλαίωσιν.

Femina 27. annorum, quæ veris variolis bis se laborasse asseverabat, leviolemque dabat virulentæ gonorrhœæ suspicionem, morbos acutos plures perpeffa, menses suos aliquando interruptos, semper irregulares tempore, copiâ autem paucos, habens, tandem 15. Augusti proximè elapsi horrore ac frigore, spatium 5. horarum corripitur, magno succedente calore. Tristi necessitate coacta, lassum suum ac dedola-

88 RATIONIS MEDENDI
tum corpus ad hortenses labores iterum
admovit, superstitie ad prandium &
cœnam aliquo appetitu. Die alterâ la-
borem hortensem eâdem difficultate
prosecuta, tandem die tertio ingravesc-
cente morbo lecto surgere non potuit,
æstu laborans ingenti, siti intensâ, ce-
phalalgia, ἀποσιτία, artuum omnium
dolore, vigiliis, &c. Pulverem quo
sudâret, sumsit, modicè sudavit. Die
quarto maculis rubris sibi cutem tingi
advertit, vespere evanescentibus. Die
quinto maculæ renatæ; pedes, manus,
venter, pauculùm intumescere. Die sexto
eadem. Huc usque & alvum quotidie
habuerat, & nunquam dormiverat
ferè. Die septimo inchoante, mox ubi
ad nosocomium SS. Trinitatis adducta
esset, ad nos adferebatur.

Femina hæc quamvis primis morbi
diebus labores suos prosecuta esset,
erecta & obambulans, ἐρτοςάδην, ex re-
gulis tamen à pag. 73. ad 80 datis ju-
dicabatur à nobis acutè ab ipso initio
laborâsse, adeoque acuti ac maligni
morbi diem nunc septimum agere.
Quum in summo æstu, notante ther-
mometro Fahrenheit. in umbra gra-
dum 81. caloris, febriente corpore
laborans validè sub dio, tenuiora hu-

morum suorum dissipâset, incrassâset reliqua, dein sine auxilio bono, cum intempestivo sudorifero, jacuisset, mirum minime est petechias accessisse, morbumque evasisse malignum.

Symptomata porrò, die 7. inchoante, hæc invenimus; cephalalgiam, artuum gravitatem, vehementem sitim, curem aridam & urentem, aridam linguam, respirationem difficilem, fortem ac celerem pulsum, ventrem tumidulum, dolorem attactu auctum, in latere dextro eoque inferiore thoracis, petechias tandem, & ad femora vibices, quæ tamen ex aliquot horis coloris intensitatem multum dimiserant.

In toto morbo, undique examinato, nihil non crudum. Petechiæ, & erroneæ, &, quod morbus in dies ingravesceret, verè symptomaticæ; ergo tutò, *Sorbaitii* consilio, negligendæ, ac si non adessent; & febris acuta, tanquàm planè cruda tractanda. Undè vena secta est, diluentia, nitrosa, expectorantia remedia præscripta, cataplasma dolentibus adplicitum locis. Post venæ sectionem respiratio paullo facilior fuit; petechiæ, quæ jam illi ad nos intranti minuebantur, plus dis-

paruere, vespere verò, quamvis in parvo somno leviores sudorem, humidamque postea ac calidam cutem haberet, vix ultrà nisi ex vestigiis relictis cognoscebantur.

Vespere cum calore 102. graduum cephalalgia ingens, & fermè suffocans respiratio, alteram venæ sectionem suaserunt. Symptomatum indè remissio.

Inchoante die octavo, licet calor 100. gradum thermometri non transcenderet, febris tamen magna fuit, pulsu minùs, quàm pridie, suppresso. Perseverantibus ventris utcumque doloribus, continuatum cataplasma est, & injectum emolliens enema, quod copiosa stercora solvit, eduxit.

Suffocans respiratio, quæ die 7. ad meridiem, & ad seram vesperam affuerat, hoc die octavo ad 9. matutinam minùs violentè, ad 2. pomeridianam post levem horrorem violentissimè ingruit, ita ut, ne suffocaretur penitùs ægra, tertiam venæ sectionem tentaremus: verùm vix fluente sanguine, & imminente animi deliquio, sub stragulis reposita est, & aceti frigidi aspersione ac frictione sic recreata, ut faciliùs respiraret. Ca-

lorem notabat tunc eo, pridie, majorem; graduum scil. 104., percipere se affirmabat sub sterno corpus veluti durum, ac dolens, quod in paroxysmo auctum respirare prohiberet.

Ex his phænomenis suspicati, ne præter acutum morbum, spasmodici quid respiratorios afficeret nervos, dedimus inter remedia dicta nonnunquam lene neuroticum, spiritum cornu cervi succinatum, mistum cum tantillo diacodii, & admovimus vesicantia. Nihilominus ad mediam septimam subdelirare cepit, valdè febricitavit, vehementer sitivit, & cum cute primum jam humida sudare cepit ad octavam, sudore per totum corpus professo, cum somno perturbato. Urinam tunc reddidit, quæ boni coloris enæorema suspensum habuit. Nox valdè inquieta, quietior ad auroram somnus parùm modo læsam respirationem ostendebat. Mane febris minor, & calor tantùm 100. gr. vesicantia operabantur.

Signa bona plura hîc aderant. Sudor, post horrorem, universus, symptomatum emendatio, somnus tranquillior, febris sedatior, calor minor, bonus vesicantium effectus, urina bona.

Verùm contigerant hæc media octavâ morbi die, quæ non critica : coctionis signa ante sudorem non adparuerant, & dies 9. continuis omni horâ variantibus anxietatibus pectoris, & febribus, transacta est. Ergo nihil critici in sudore prægresso. Porro hoc 9. die observavimus dormienti, quàm vigilianti, respirationem liberiores, quod acuto morbo spasmodum adjunctorum confirmavit suspicionem. Interim hoc toto die pulchrè fluxere vesicantia, bonique fuit urina coloris, calor 101. gradum tantùm notavit. Nox insequens molesta, sudor frequens.

Die 10. inchoante, pulsus fortis ac celer, ad meridiem moderatus; cephalalgia continua toto morbo, sudor indefinens, *ἀπορρία*. Post meridiem permutationes perpetuæ respirationis ac febris, cum somno, ut videbatur, placidiore, aliquoties capto. Enema alvum copiosam, stercoream, eduxit.

Subnascebatur interim suspicio num febris hæc referenda non foret ad speciem illam, quam *libro de Febrium divisione capite 9.* descripsi, quam postea vidit, accuratissimè descripsit, feliciter curavit,

curavit, egregius *Lauter*; qualis si foret, cortex peruvianus ilicò præscribendus esset.

Verùm species illa febrium ad intermittentes urinis, ac maximè pulsu, referendam se esse docet; nostra febris erat continua remittens utroque hoc signo. An verò etiam in continuis remittentibus, si malignitatem redolerent, non dedimus sæpiùs summo cum effectù corticem? Utique daturus fuissèm, nisi bonæ eousque & naturales urinæ circa tertiam matutinam, mox instante 11. die in verè hypostaticas pulchrè mutatæ, jussissent paulisper expectare eventum morbi.

Die igitur 11. verè critico, post hypostaticas urinas, placidus somnus, facilior respiratio, multus isque universus sudor, sputa pauca glutinosa. Hocque die quinquies missæ urinæ, habebant omnes sedimen album, læve, æquale, copiosum. Febris moderata sic, ut post meridiem vix ultrà perciperetur.

Igitur habebamus hîc plurima bona signa, quæ bonæ criseos criticaëque evacuationis, certitudinem ad salutem indicabant; sive evacuationes sudorum & urinarum, primumque ap-

74 RATIONIS MEDENDI
parentium sputorum indicium, sive in-
signem morbi, ejusque symptomatum,
emendationem, intuearis.

Principiis verò imbuti Hippocrati-
cis, (*vid. pag. 59. n°. 1.*) cavimus à
certitudine prognoseos, visuri num
bonorum signorum gauderemus con-
stantiâ. Prudenter sane: nam ad 8. ve-
spertinam reversio anxietatis in respi-
rando; quæ ad 10. remissior, tandem
ad 2. adeò vehemens, ut intra horam
vitam unâ ademerit.

An malum, postremos sudores præ-
gresso caruisse horrore? Sed alvus per
totum morbum libera fuit. *Vide à pag.*
6. ad 9. An spasmi motam, & cri-
ticè probè excernendam, naturâ tamen
suâ crassiore, materiem morbosam,
sic in angustiis pulmonum compresse-
rint, ut tota simul substiterit circula-
tio? Numquid, simili casu denuò se
offerente, cortex peruvianus non foret
audacter ab initio exhibendus, tan-
quàm antispasmodicorum princeps?
Si optimè hypostaticæ urinæ formido-
las se ostendant aliquando, ut hîc,
ut & ex *Hippocrate, pag. 35 & seq.* pa-
tuit, an non imprudenter imitemur
Galenum, tantopere bonis fident in
urinis, ut ex iis solis prognosin credat
posse formari?

CAPUT III.

DE MORBIS ACUTIS CUM PETECHIIS
AUT MILIARIBUS.

§. I. Petechiæ & miliaria rarissimè, si
unquàm, critica sunt; frequentissimè
symptomata; symptomaticorum ve-
rò plurima factitia: quod quamvis de-
monstratum pluries, nec dum animis
patrium evellere errorem potuit. §. II.
Hinc natæ tironum objectiones, &
scrupuli, contra demonstrata. Obje-
ctiones 1. de aphthis est. Ostenditur
hanc ipsam objectionem evincere tum
miliaria factitia esse, tum brevi occi-
dua fore. 2. Objectione ponit si, quæ de
calida methodo, ut miliaria generan-
te, dixerim, vera essent, miliaria &
antiquiora, & universaliora esse oportere: Respondetur argumento à pari,
quo obiectio refutetur. 3. Obiectio sup-
ponit, quamvis Viennæ calida me-
thodus vix in usu sit, tamen & in
urbe, suburbiisque, & in omnibus
nosocomiis, etiamque in meo, milia-
ria frequentissima esse: adeoque fal-
sum esse, quod eadem genere calida
methodus. Respondetur, salvo honore

multorum præstantissimorum Viennæ Medicorum, multos medicos, ipsamve plebem, vel utrosque, aut calida medicamenta, aut calidum regimen, aut utrumque, vehementer amare: deinde præterquam à calida methodo, etiam pluribus aliis de causis illa generari: Falsò accusari meum nosocomium, demonstrari diariis hîc communicatis; utpote quæ & rarissima in illo miliaria, & semper symptomatica fuisse, doceant. Animadversio in imperitos, qui maculas rubras, & sudamina, cum petechiis & miliaribus ineptè confundunt. 4. Objectio statuens exanthema hoc, ob regulare oriundi, crescendi, decrescendique tempus, criticum dicendum esse, nihil probat: id textu Hippocratis, plura alia adhuc docentis, ostenditur. 5. Objectio supponit ideò critica esse miliaria, quod eadem moderari, mutare, minuire non liceat, ut quidem id, quod verè symptomaticum: Respondetur summo agrorum emolumento, & licere, & oportere. 6. Objectio comparat illa cum variolis & morbillis, ponitque malè à me negari, quod ut hi illis, sic illæ his, superveniant: respondetur paucis exceptionibus regulas uni-

versales non destrui : adeoque jure me negasse. 7. Objectione me ipsum ut idiopathica descripsisse : Respondetur negando. 8. Objectione condemnat meam in miliari febre methodum, venæ sectionem, educationem ægrorum ex lecto, vesicantia, &c. Respondetur demonstrando venæ sectionem necessitatem apud Germanos, deinde Sydenhami exemplo, à Boerhaavio & illustrissimo Præsidente laudato, meam methodum commendari. Vesicantia id non facere, quod supponit objectione, demonstratur observatis; verus demùm illorum usus & effectus ostenditur. Objectione nititur testimonium Fratrum Misericordiæ annihilare; probatur non modo verum fuisse, sed novis constare & firmari experimentis : 10. Objectione agit de omisso maximam partem in latino Lautteri textu gallicè reddendo. Respondetur quod incuriâ fecerim, idem vitium in eodem textu gallicè reddendo paulo inferius commissum esse ab iis, qui ob id me carpant. 11. Objectione spectat contradictiones notatas in libro doctissimi domini Hazenohrl : Responsio demonstrat, aut imaginarias has objectiones esse, aut malevolas. Objectione 12. De

usu candelæ ad detegenda miliaria, & responsio. Objeção 13. supponit me perperam Hoffmannum, Fuchsum, in meas partes laudasse; Respondetur laudari in meam sententiam debuisse, eo quo laudavi sensu, non verò in eo sensu, quo adversarii velint, & qui meus non fuerit. §. III. Epilogus hujus capitis necessaria.

EX quo Medicinam, idque *Viennæ* potissimum, feci, per observationes, quas in nosocomio meo, & apud ægros in urbe atque suburbiis in consilium vocatus, plurimas habui, dudum didici duo hæc: 1°. clarissimum meum in cathedra Viennensi antecessorem, & augustissimæ Imperatricis *ELEONORÆ* Archiattrum, *Paulum de Sorbait*, ante 100. ferè abhinc annos, verissimè *de petechiis*, extra pestem contingentibus, scripsisse *Univ. Med. pag. 541.* quod essent motus *noxius* ac *symptomaticus*; & *pag. 545. expulsio symptomatica*, cujus tam parùm noxia esset retardatio, ut extantibus iisdem venæ sectio tutò institueretur. 2°. Incomparabilem *Sydenhamum* 80. abhinc elapsis annis in *Schedula monitoria* justissimè non modò similia de petechiis, de

maculis purpureis, & de miliaribus, testatum esse, verum etiam raro à natura, sæpius malâ arte extorqueri; luxisse.

Hinc elapsis propemodum quatuor annis in dedicatione thesium de *Divisione Februm* ad auditores meos hæc dixi: „Dantur exanthemata petechialia, & miliaria *critica*; dantur merè „*symptomata*; dantur denique acci- „*dentia*, aut *accidentalia*, ut vocant, „pravâ arte producta. Pestilentiosis „temporibus *critica* frequenter, fre- „quentius *symptomata*, describun- „tur auctoribus: tempore autem mi- „nime pestifero, exanthemata hæc „tum *critica*, tum *symptomata*, „rariora sunt, *accidentia* verò, fa- „tali scilicet arte genita, frequen- „tissima. „

Post editum hunc librum, magis convictus fui, magisque de tanta utriusque exanthematis, veluti *critici*, raritate; ita ut vix *critica* dari, spon- téque generatorum exanthematum pleraque, ac ferè omnia *symptomata* esse; cæterum *symptomaticorum* in *Germania* numerosissimorum pleraque esse factitia, audacter statuam.

Hinc in omnibus ferè quæ edidi

80 RATIONIS MEDENDI

opusculis medicis ; hanc veritatem proposui , statuminavi , unguibus defendi rostrisque : ut demùm omnes , qui Medicinæ addiscendæ causâ ad inclytam hanc Universitatem confluunt , dictis convicti factisque , ad extinguendum hoc pessimum , ac sæpè lethale symptoma , animum admoveant , dum ipsi per sese praxin exercebunt.

Sed altiores egit radices patrius error , quàm ut exantlatis hucusque laboribus evellatur animo. Id me docent ipsi Medicinæ tirones , quos conversatio cum vetustioribus medicis , quos malè relata exempla , quos horror omnis ejus quod novum dicitur , licet sit præjudicatâ opinione antiquius , ita præoccupavit , ut sylvam objectionum collectam mihi sæpè objiciant , ad quas toties responsa ipsis dedi , quibus videbantur convicti recedere ; haud ita tamen , quin convictionis obliti , sæpius ad me redirent , crambem recoquentes antiquam.

Quum porrò salus publica suprema lex sit , & quum nosocomii nostri diariorum collectiones , quas opuscula *de Ratione Medendi* referre solent , in usum studiosorum præcipuè evulgen-

tur; operæ pretium erit, in hoc octavo ejusdem operis tomo, easdem tum amplius evulgare, tum elucidatiùs exponere, ut demùm omnis de illorum animis auferatur hæsitatio. Quo autem utilius atque efficacius id exequi possim, putavi nihil ad id accommodatius fore, quàm recensionem earumdem objectionum, quas mihi contra meam sententiam opposuerunt, & ad quas responsa, quæ dudùm dederam, nondum ritè intellexisse eosdem deprehendo. Nosocomii observata simul ad objectiones easdem dirigam, & applicabo.

I. Objiciunt mihi sæpè problema, quod ill. Med. Præses L. B. *van Swieten*, capite de *Aphthis*, Medicis proposuit illis, quibus occasio rem propius examinandi, quàm sibi, ut archiatrorum Comiti, liceret, frequentissima adesset; *utrum scilicet miliarem morbum inter, & aphthas, tanta intercederet affinitas, ut quod apud Belgas aphthæ, id miliaria apud Germanos essent; unde concludunt non posse miliaria dici factitia, quia factitiæ non sunt aphthæ.*

Quidquid ex problemate concluditur, æquè problematicum manet.

quàm problema ipsum. Verùm demus non esse problema, sed demonstrationem; quid indè? Profectò miliarium in *Germania* ruinam necessariò præfatur.

Belga natus, & spatio 19. annorum luculentâ ibidem praxi exercitatus, certi quidquam & novi de aphthis proferre potui; utpote qui pluribus annis posterior magni *Boerhaavii* in Coll. Pract. auditor fuerim, quàm ill. Præses; & qui integris novem annis post ill. viri abitum praxim ibidem exercuerim.

Aphtharum nomine quid intelligatur propriè, ex definitione *Boerhaavii*, & commentario ill. Præsidis cuique notum est. Antiquitùs videmus eo nomine potissimùm intelligi puerorum morbum, & etiam exedentia adultorum ulcera, quæ cancri aquatici, vel ulceris *nomæ* nomine, nunc describimus; minime verò aliquod symptoma, vel evacuationem criticam, quæ in acutis creberrima conspiceretur, ut quidem postea. *Forestus* in *Belgio* potissimùm sic de aphthis agit, ut dixi: addit verò *libr. 14. in scholio ad Obs. 22.* Ast aphthæ quæ in febribus &

PARS OCTAVA. CAP. III. 83

„ in morbis acutis, & in pestilentia,
„ & quæ frequentius in periculosis fe-
„ bribus apparent, ex flagrantibus ex-
„ halationibus etiam in peripneumoni-
„ cis, ut sæpè vidimus, rarò non diro
„ augurio spectantur. „ *Sennertus in*
Germania prax. lib. 2. part. 1. cap. 18.
ut infantum morbum describit; sin ve-
rò adultos occupat, ad malignitatem
morborum acutorum refert.

Ex quo verò regimen & medica-
menta calida *Belgis* per integrum ferè
sæculum acceptissima fuere, aphtha-
rum frequentia tanta ibidem fuit, ut
gauderent Medici & ægri acutum mor-
bum quandoque sine aphthis curari.
Luxerat quidem diù infamem ob illas
patriam suam *Boerhaavius*; verùm
triennio ante sua fata vidi, audivique,
venerabilem senem gloriantem, & ex-
sultantem, quod in dies aphtharum
crebritas minueretur, spemque sui in-
teritus daret, ex quo Hippocraticæ
methodo, multitudine suorum disci-
pulorum sensim inductæ, inciperet,
pergeretque cedere error antiquus.

Hoc adeò verum, ut ipse ego, ul-
timis Batavæ meæ praxeos annis, ce-
lebresque mecum in patria practici,

testarentur, vix bis ter in anno aphthas se in auctororum acutis cernere morbis; læti ob id inprimis, quod inciperemus hoc modo carere ejusmodi in acutis symptomate, quod criticæ evacuationis honestâ appellatione vix esset recensendum. Equidem *Boerhaave, Instit. §. 938. & Aphorism. cap. de Aphthis*, ad crisin eas retulerat; sed ad qualem? Ad difficilem, laboriosam, periculo plenam, ac sæpè lethalem; rarò scilicet ortam à natura febris, sed, *aph. 991. probl. 3. maximè si medicamenta, victus, regimen, calefacientia (aut adstringentia) initio hujus morbi data*; Agnovit eas absque calefacientibus nasci, sed simul ab iisdem nasci maximè asseverat. Ergo agnovit quoque aphthas *factitias*. Hinc minimè in collegiis mirabamur, quod magnus ille vir, *Sydenhamum* imitatus, nobis tam seriò inculcaret, ut in initio ejusmodi febris, quæ adjunctam diarrhœam & dysenteriam haberet, & in quarum fine alioqui essent adparituræ aphthæ, purgans daremus, *quo ejusmodi aphthas præcaveremus. ibid. probl. 4.* Si autem jussit nos aphthas, ne nascerentur, præcavere, agnovit aphthas negligens

riâ Medici factitias; aphthas, inquam, quæ in fine morbi haud affuissent, si Medici in morbi principio suas partes explevissent. Eodem prorsus modo hîc *Boerhaave* egit, quo ante 100. ferè annos *Sydenhamus* agebat, dum bubones, parotides, antraces, periculosas sæpè febris pestilentialis crises, tam salutariter sudore 24. horarum, ac purgante, præcaveret, ut omnes indè feliciter emergerent; interea dum aliorum plurimi, quibus hæc Medici non præcavissent, desiderarentur. *Vid. de Febr. pestil. & peste ann. 1665. 1666.* Eodem denique modo, *Sydenhamii* ac *Boerhaavii* sapiens exemplis, cl. *Allionius*, miliaria, in febre ad illa dispositâ, ne erumperent, præcaveri docuit, binâ ternâque venæ sectione, totidemque purgantibus; quam methodum ut saluberrimam toties expertus, vehementer laudat.

Itaque quo magis urgent adversarii problema hocce, eò magis statuminant & roborant sententiam nostram.

II. Si regimen, & calida medicamenta, miliaribus producendis apta nata forent, utique ad 16. sæculi initium;

*quo Sylviana methodus florere incepit ;
neceſſe eſt tunc illa adparuiſſe , & ex eo
tempore ubique , ſiquidem calida metho-
dus exindè univerſalis fuit.*

Tranſeundo errorem in epocha Syl-
viana commiſſum , ſiquidem initium
16. ſæculi , imò vix illud 17. nec
dum *Sylvii* videre natales , virique
opera prima ante 1664. lucem non vi-
derunt ; dicam calidam methodum du-
dum ante epocham illam in Germaniâ
viguſſe. Sed his tranſmiſſis argumen-
tum argumento opponam , quo ejus-
dem imbecillitas pateſcat. Si congreſ-
ſus venerereus poſſet luem venerream ,
ac gonorrhœam , creare , hanc & illam
creâſſet jam ante numeroſa ſæcula ,
ſiquidem ſemper obtinuit ejusmodi
congreſſus Atqui ante finem ſæculi 15.
nullibi Europæorum locorum morbus
hic notus fuit. Ergo eundem produ-
cere congreſſus venerereus non potuit.
Eſt quidem ridiculum argumentum ;
ſed quo objectionis ridiculitatem de-
monſtret , neceſſarium. Utriuſque au-
tem facti , argumento utroque conten-
ti , rationem rogatus , fateor reſponſi
nihil me invenire , quàm , quemad-
modum finiente ſæculo 15. morbi ve-
nerici , ab impuro congreſſu contracti ,

primò in regno Neapolitano apparuere, & deindè reliquos ordine Europæos invasere, prout infectorum commercio succedente ordine utebantur; à qua tamen causa, licet antea millionesies & millionesies posita, lues venerea nunquam orta esset; sic post elapsi sæculi principium (eam enim epocham figere Riveriana suadent,) nata miliaria esse ex regimine calido, à calidis medicamentis, ab aëre aut non, aut non sufficienter, renovato, ab eodem multorum hominum exhalationibus inquinato, ab interna corruptione humorum, illi simili, quàm calida dicta generent, & fortè ab aliis nonnullis causis; à quibus tamen causis nunquam antea generata essent. Mera observatio est, cujus causam neque in purpura, neque in lue venerea, ingenio assequimur, naturæ utriusque corruptionis ignari.

III. *Frequentissima sunt miliaria Viennæ, & in omnibus nosocomiis, & in privatis ædibus, etiam quandoque reperiunda in meo nosocomio. Atqui Viennenses Medici calidâ methodo tam parùm utuntur, ut qui eosdem de illa accusaverit, videatur de lana caprina dispu-*

tâsse, neque ego certe calidis utor in nosocomio. Ergo non est verum, quod ea calida methodus pariat.

Reservando mihi responsum ad ea, quæ de omnibus nosocomiis objiciuntur, admitto majorem, & ad minorem, salvo semper honore plurium Vienneſium Medicorum, qui egregiam methodum curandi adhibere ſolent, morboſque acutos, in quibus exanthema prodit, ſic curant, quaſi illud non adeſſet, id quod mihi teſtati ſunt ſæpiùs; *Reſpondeo* 1°. formulas multorum medicorum adeptum, certò me noſſe, & in noſocomiis, & in urbe, ſuburbiiſque, plurimos reperiri medicos, qui calidis alexipharmacis, copioſo præprimis croco, ipſo acutorum principio, perque univerſum eorundem decurſum, utantur, & hanc ſuam methodum publicè laudare non vereantur, ut virus, quemadmodum *Hoffmannus* Medicis pravis exprobrabat, de corde pellant. Extant innumeræ formulæ Hofmannianæ dictæ miſturæ cum bona croci doſi; formulæ linctuum pro tuſſi catarrhali, quibus ſuſpicionem aut latentis, aut ſaltem futuri exanthematis, crocus eſt admixtus. Præſens in conſultatione

vidi celebrem Medicum, animadverso, ut postea patuit, culicum morfu, cardiaca calida ad exanthema, ut agebat foras ejiciendum, jam dedisse: methodo tamen à me, binisque aliis collegis, in rationabilem mutatâ, æger absque vel minimo exanthemate brevi integrèque convaluit. Advocatus ad consultationes, aërem nedum ægris, verum nec sanis, calore tolerabilem, sæpius deprehendo. Quin & animis adeo altè insitum calidi aëris præjudicium offendi, ut horâ consultationis is, ne conquerer, moderaretur, moxque, abeunte me, incenderetur; quam fraudem, aliquando maturior interpellans, detexi. Plures etiam boni Medici apud me conquesti sunt, quod, quantâcumque diligentia aëris commendarent, curarentque temperaturam, tamen vulgus æquè nobile, quàm ignobile, calidum perpetuò aëra, se abeuntibus, concilient ægris. An ergo falsum non est, quod, qui de hisce conqueratur, de lanâ cavillet caprinâ? An miremur, quod exanthemate infamem se Regia *Vienna* luceat?

Respondeo 2°. ut pravâ arte miliaria, alioqui defutura produci, sæpè

90 RATIONIS MEDENDI
conquestus sum, ita luce clarius evicī
aliis occasionibus, haud sic calida me-
dicamenta requiri, ac si, citra illa,
petechia aut purpura gigneretur nun-
quā. Equidem etiam sine medica-
mentis calidis aptum aëra esse, qui
illa producat, calidiorem: adeoque à
Medicis, temperatam medelam danti-
bus, miliaria millies creari, dum aut
studio imperent, aut conniventia to-
lerent, acutè laborantes calido in aëre
foveri perpetuò. Demonstravi pluries
quoque purpuram eorum sub cura pro-
duci, qui calidi remedii, calidique
aëris ofores, vano interim metu ægros
lecto sæpiùs eximere, eorundemque
propriis inquinamentis in lecto fœda-
tam atmosphæram sufficienter mutare,
ac lustrare, religioni habeant. Genera-
ri forsitan eadem faciliùs, dum in ægris,
lecto vix mutatis, venæ sectiones fue-
rint omissæ; sive præ defectu neces-
sariæ distinctionis veram inter imagi-
nariamque debilitatem, sive præ ge-
neraliore, quā par est, persuasione
insequuturi cujusquam nocumenti, si
ægris acutorum principio vena sece-
tur, quando aut impetus humorum
vehemens non sit, aut cutaneæ spe-
rentur, expectenturve, eruptiones.

PARS OCTAVA. CAP. III. 91

Præterea docuit experientia toties , absque calidis remediis , abs calido aëre , miliaria & petechias produci , quando plures ægri , eodem in loco collocati , atmosphærâ mutuâ , aut non mutatâ , aut saltem haud sufficienter , ut in bellis toties visum , vesci cogantur : Quin etiam omnibus sic à Medico directis , ut nullatenùs exanthema gigni debeat , gigni nihilominùs idem , dum qui jam prius istud vel in miasmate alibi concepissent , vel aliis explicitis de causis sibi comparâssent , curandi susciperentur. Tandem spontaneam acutis in ægris humorum corruptionem , spontanea exanthemata , penitùs tamen symptomatica , & perniciofa , generare nonnunquàm.

Quum ergo tot existant causæ , quarum vel unica hæc exanthemata citra naturæ operam produci queant , nonne iniqua prorsum argumentatione concludere velint , exanthema ideò datis de causis non gigni , si earum vel unica desit ? Eodem planè modo concluderet quis febrim ardentem gigni posse nunquàm. Optimus *Boerhaave*, *Aphor. 740.* „ *Causa , inquit , (febris ardentis) labor nimius , iter longum ,*

92 RATIONIS MEDENDI

„ æstus solis , sitis diù tolerata , usus
 „ calefacientium , fermentatorum , aro-
 „ maticorum , acrium , veneris nimiae ,
 „ delassatio immodica , maximè æsta-
 „ te , &c. „ Sex igitur septemve varias ,
 seorsimque subsistentes , febris arden-
 tis causas enumerante *Boerhaavio* , li-
 cebitne negare hujus febris præsen-
 tiam , eo quod ad eandem præsentem
 sistendam ex his septem defuerit una ,
 duæ , tres ? Ut febris ardens non gi-
 gneretur , deesse oportuisset causas
 omnes : data autem earum vel unica ,
 generari potuit.

Sic unà responsum habetur ad ob-
 jectionem , petitam à viso quoque
 exanthemate in nosocomio nostro.
 Numquid ideò apud nos , citra bonæ
 naturæ operam comparere haud po-
 tis est , non porrectis licet medica-
 mentis calidis ? Ordine adplicentur
 exanthematum recensitæ causæ omnes
 ad ægros , qui eadem apud nos acqui-
 siverint , & capiet facile quisque ,
 quod aut à degeneribus prorsum hu-
 moribus , aut proprio neglectu , aut
 suscepto antea contagio , subindè de-
 buerint nasci.

Dedi in variis *Rationis Medendi* to-
 mis catalogum horum , & omnium

qui unquam exanthematibus apud nos laborârunt; ex quibus antequàm demonstrationem formem, recentiora nonnulla priùs enarrabo. Anno 1762. feminam cum miliaribus in nostro nosocomio acquisitis ægram habui, idque hunc in modum: Per decem dies acutæ febris labore agitata femina, demùm ad nos confertur. Die 15. non critico, miliaria prodeunt notabili cum incremento morbi. Die 19. non critico, abundantior purpura. Die 21. non critico, post ingentem horrorem calor, sudor, copiosiora miliaria; quæ & pauciora ante, & copiosiora post, auditoribus demonstravi; eaque demùm sic, ut die 24. moriente ægrâ, tum essent copiosissima, tum aliquantisper morte, adhuc benè proflarent.

Anno currente, ad 8. Augusti juvenculam suscepimus, quæ cum continuâ febre ædibus expulsa, ad feminam pauperrimam sibi notam se contulerat, ibidemque citra ullum auxilium ad medium tertium diem jacuerat. Indè in quoddam nosocomium, in quo exanthematicorum legio, delata, sex horis citra auxilium, tantummodo plurimùm tecta, ac probè sudans, mansit; indè ad nos sellâ por-

94 R A T I O N I S M E D E N D I
tatili bene clausâ conducta est, maculis petechialibus hinc indè jam conspicuis, pectore anxia & tussiculosa. Die 4. & 5. morbi alvus cocta biliosa, naturalis urina, sudor levis, febris pauca. Ad meridiem diei quinti febris admodum magna, valido cum sinistri lateris ventrisque dolore. Post factam sanguinis missionem obdormivit, ac sudore toto pomeridiano tempore diffluit, maculis petechialibus indè non promotis, sed ita sensim obscurantibus sese, ut ad 9. morbi diem ulla vix relinquerentur vestigia. Quod autem notandum, post venæ sectionem die morbi 5. factam, crisis facta videbatur sudoribus & alvo, ita quidem, ut bonâ in dies perseverante alvo, cum urina existente passim naturali, semelque hypostaticâ, ad 10. diem inchoantem nullam prorsus febrem ultra deprehenderemus.

At verò 16. die mensis, morbi die 12. non critica, notavimus alba quædam, eademque parva admodum miliaria in pectore, at ita inconstantia, ut nunc conspicua, horâ vix elapsâ, evanida, pauloque post iterum visibilia essent. Idem morbi 13. die; perseverante interim, quæ ante milia-

PARS OCTAVA. CAP. III. 95
ria affuerat, fanitate. Die morbi 14
& 15. benè conspicua, sed minutissima.
Die 16. 17. 18. 19. 20. mane quidem
pauca, post meridiem verò plura. Die
21. mane plura, post meridiem pau-
ciora. Die 22. vix visibilia. 23. nulla.
Quum puella hæc post crisin sana vi-
xisset, ita ut quovis die ambulans,
& sedens extra lectum, nec ante erup-
tionem, nec sub, nec post illam, vel
minimum ægrotâset, templum 1. Sep-
tembris adivit, silentio supprimens
levem ventris dolorem. E templo re-
dux, vomuit, quæ comederat, ferè
tam integra, quàm in mensâ fuerant.
Levem indè experta febrim, sudavit
nocte multum, & sana surrexit, man-
sitque.

Dedi jam, *cap. I. hujus tomi*, hi-
storiam feminæ, quæ sub idem tem-
pus, ad diem sui morbi 5. purpureis
maculis extantibus, ad nos allata fue-
rat; septimoque die judicari visa, in-
gens posthac negotium nobis facesse-
rat; & *cap. 2. aliûs*, quæ à triduo pe-
techiiis tincta, ad 7. diem ad nos con-
ducta, & ad 11. mortua est.

Ex cunctorum recensione decem ho-
mines, spatio decem ferè annorum
numeramus, qui alterutrum exanthe-

ma, aut utrumque, in nostro nosocomio acquisiverunt. Horum porrò decem, tres in nosocomiis exanthemate infectis, aliquantisper decubuerant; unus negligentia petechias sibi comparavit. Quinta ad peripneumoniam neglectam, extra ædes nostras, habuit scarlatinam ac miliaria, in nosocomio verò variolas & petechias, à degeneratione humorum subtilissimorum summâ. Sexta ex morbo maximè maligno, cum mictu cruento ferè desperato, petechias contraxit. In reliquis, morbus acutus per 4. 6. 8. 10. dies neglectus, jam motu, calore, labore, sudore, in multos loci versus errores, malignitatem jam contraxerat.

Cum exanthematibus jam conspicuis quatuordecim ad nos allati sunt ex nosocomiis aliis, privatisve ædibus.

Igitur spatio decem ferè annorum 24. homines exanthematici in nosocomio nostro fuere: Octo scilicet exanthemate petechiali, quos inter cum variolis unâ; undecim solo miliari; quinque utroque, eosque inter unâ cum pessimis variolis, affecti.

Horum quatuor diem eruptionis reliquere incertum; novem quidem die aliquo critico habuere eruptionem, novem

novem verò die non critico, duo in restituta post morbum fanitate : verum in horum nemine criticæ evacuationis notam sustinuerunt : aut enim in morborum acutorum incremento prodire ; aut si in statu , decrementove , cum symptomatibus pravis ; ita ut inde perierint nonnulli , copioso licet exanthemate tecti , pluresque sive cortice peruviano , sive criticis evacuationibus aliis , sive utrisque , servati fuerint : aut judicato , curatoque jam morbo , supervenere miliaria , absque ullo præeunte , concomitante , subsequente , symptomate.

Hiscæ igitur maturè consideratis , capient facilè studiosi nostri cur morbus hic à natura rarò , ab arte vel casu ut plurimum genitus , etiam nostro in nosocomio compareat ? compareat autem adeò rarissimus , ut utroque exanthemate simul sumpto , vix quinquies inibi biennali advertatur spatium ? & , si numeremus eos modo , qui illud in nosocomio acquisiverint , unicus modò singulo detur anno ? Præterquam quod in hac enumeratione liberalem juniorum quorundam Medicorum in numerando modum de industria imitati sumus , ne quid cavillent ; haud verò ,

ut eandem approbemus. Si enim pauculas illas maculas rubras, vel purpureas, quas *Sydenham* passim, quas *Boerhaave* pluribus in locis, à petechiis distinguendo ad pessimam humorum corruptionem referunt; si præterea quasvis pustulas miliaceas, sudore genitas, quas patres Græci ἰδρωα vocarunt, Latini *sudamina*, *papulas sudorum*, quales ut fano in æstivis sudoribus, sic sudantibus ægrotis sæpè obveniunt; si, inquam, hæc omnia ad petechias, & miliaria relegemus, tunc ab orbe condito, per universas mundi plagas, petechiæ & miliaria sunt ἐνδημώτατα. Hoc autem negatur ab omnibus. Quàm incongruè ergo miliaceis illis sudaminibus, in sudore critico nonnunquàm prodeuntibus, crisin morbi clamitent per miliaria fieri! sed novâ datâ occasione, de hisce latius: dives enim differendi seges mihi adest. Capiant quoque quantopere præter veritatem mihi objecerint, quod miliaria soleant, etiam fatentibus nobis, & diebus prodire criticis, & morbi afferre, omniumque symptomatum, insigne levamen. Contrarium prorsus ex allatis vident exemplis. Si præterea videant, quæ in hoc ipsum notârint

viri, eruditione aut praxi aut utroque clari, *Pourchon*, *Trumphius*, *Fuchsius*, *Kleinius*, *Hazenôhrl*, *Lautter*, erunt de iis, quæ profero, convicti. Et qui multitudine observationum cæteros antecellit *cl. Allionius*, qui ipse ex professo de miliaribus, tanquàm naturaliter genitis, differuerat, nonne disertis scripsit verbis hæc: „ Tertio aut „ quarto die, (ambobus criticis) „ exeunt pustulæ, septimo, & octavo, „ plerumque lethales: minùs funestæ, „ quas dies sexta (criticorum infidissima) „ affert. Et per manipulos & cohortes, incertâ die ac horâ, fit hujus „ exanthematis expulsio. „

Jurene ergo, an injuriâ, discipuli mei ex *pag. 60. Thes. de Febr. Divis.* colligant criticum me pronuntiâsse miliare exanthema? Conqueror pluries objectiones, quas refutandas susceperam, aut jam refutaveram, nihilominùs tamen veluti meam propriam sententiam laudari; pari, ni fallor, injustitiâ, qua quis *Sydenhamum*, toties calidam methodum refutandam assumentem, veluti calidæ methodi celebraret patronum: qua quis assereret *Davidem Regem in Psalmis 13 & 52.* Dei negare existentiam, quando impiorum senten-

100 RATIONIS MEDENDI
tiam oppugnaturus, referret quid ipsi
in corde suo dicerent.

IV. *Crisin miliaria referunt*, inquiunt
mihi studiosorum nonnulli, *regulariter*
procedendo, *certamque efflorescentiæ*,
exsiccationis, *ac desquamationis ser-*
vando periodum.

Sat superque responsum, quod ad
tertiam objectionem dedi, hanc quar-
tam diluit, ut insalutatam hanc præ-
terire possim. Verum quum discipulis
meis nihil non debeo, dabo illis &
aliquam hujus objectionis refutatio-
nem peculiariorem. Nescire me fateor
quid in mentem venerit ipsis, quod
allatis de causis miliaria critica vocent?
Hippocrates saltem tale quid, propter
has causas, criticum non vocasset.
Grassabatur populariter *Perinthis*, *Epid.*
2. pag. 1020. febris ardens, quæ ut
plurimum die 14. judicabatur sudori-
bus, at verò in ipsa æstate sudores jam
à principio comites habebat; præterea-
que die 7. (critico) die 8. (non cri-
tico) die 9. (critico.) » Τρηχύσματα ἐν
» τῷ χρώτι κεχρωμένα, τοῖσιν ὑπὸ κωνώπων
» γινόμενοις μάλιστα ἱκελα ἀναδήγμασιν,
» ἔπανὸ κνησμώδεα. Aspredines in cute
» miliacæ, culicum morsibus maximè
» similes, oboriebantur, haud multum

» tamen prurientes. Ταῦτα διέτελει μέχρι
 » κρίσεως : hæc ad usque crisin perseve-
 » rabant. » Ergo erat symptoma pe-
 culiare in hac febre ardente, quod &
 diebus criticis, & non criticis efflores-
 cens, perdurans diù, & periodum
 disparendi servans, morbum nedum
 judicabat, verùm ad morbi crisin,
 nempè sudorem, disparebat. Ergo
 exanthemata regulariter procedentia.
 certamque efflorescentiæ, exsiccatio-
 nis, desquamationis, periodum obser-
 vantia, nec *Hippocrates* nec ulli in hunc
Hippocratis locum commentatores, ad
 criseos naturam & genium eâ de causâ
 retulere.

Plura sane hoc in textu nos *Hippo-
 crates* docet. Ac primò quidem, ut
 jam dictum, regulas crescendi evanes-
 cendique servantem efflorescentiam,
 minime tanquàm criticam, sed tan-
 quàm merè symptomaticam, conside-
 ravit. Secundò crisin neutiquàm huic
 tribuit, ast sudoribus diei 14. Tertiò,
 in hac ardente febre, quæ tam be-
 nigna, ut ipse testetur illam nihil ha-
 buisse maligni; & ut, licet ab initio
 sudores perperam adessent, tamen
 pauci indè morerentur; in hac, in-
 quam, febre, adeò benignâ, agnovit

excretiones dari symptomáticas; contra illorum sententiam, qui ideò negent symptomática posse miliaria haberi, quod sæpè in benignis acutis contingant, ut quibus illi credunt tantam humorum non dari degeneracionem. Et morbum benignum salutavit *Hippocrates*, & in benigno morbo exanthemata descripsit symptomática.

Dum igitur accusamur quod crisin acutæ febris non miliaribus, sed aliis, aut simul, aut postmodum contingentibus evacuationibus adscribimus, auctore id facimus *Hippocrate*. Ut enim ille agèbat in descripto exanthemate, ita nos symptomaticam petechiam ac purpuram habemus, eo quod utraque die erumpat & critico, & non critico; quod eruptio in die critico pejor sæpè demonstretur, quàm in non critico; quod cum eruptione, postque eandem, morbus sæpè ingravescat, morbique symptomata; quodque, etiamsi morbus in melius vertatur, tamen ea in meliorem conversio minime exanthemati symptomático, sed aliis criticis perturbationibus & evacuationibus potius adscribunda sit, quæ morbosam eliminantes materiem, simul illud symptomaticum crudumque exanthe-

PARS OCTAVA. CAP. III. 103
ma, quod secundum *Allionium*, pag. 44.
coctionem non patitur, pellant foràs.

V. Attamen instant : *Symptomata*
dici hæc exanthemata nequeunt, eo
quod *symptomata*, si modum excedant,
supprimere, minuere saltem, liceat, oporteatque : nunquam verò miliaria ; ni
mortem velis, pejorave morte creare
symptomata.

Profectò ut *symptomáticos* in acutis sudores, ut *Sydenham* & collegæ sui petechias, ita *Allionius*, nosque cum ipso, ægrorum è lecto exemptione, venæ sectione, enematibus, cortice peruviano, *symptomáticos* hosce motus moderamur cum bonis ægri rebus, totosque auferimus. Ergo sunt *symptomata exanthemata*.

VI. Comparant *Medicinæ tirones* miliaria ac petechias cum variolis & morbillis, naturali ortu, progressu, effectu ; id me perperam negasse arbitrati, quando scripsi variolas & morbillos non supervenire miliaribus ac petechiis, sic ut penitus prodeant, crescantque, quemadmodum quidem hæc illis ; contrarium nempe ex *Camerario*, & *Albrechto*, *N. C. sodalibus*, demonstrari.

Quum tironibus multæ ineptiæ condonandæ sint, & ad has respondebo.

Primò ex quinque rationibus, ob quas
 comparisonem, *libr. de Febr. divis.*
 negaveram, quatuor suppressere, ac,
 veluti illas quatuor non adduxissem,
 unicam quintam arripuerunt. Attamen
 arripiundæ erant omnes quinque, ut
 stringeret causa negati. *Secundò* etiam
 hanc, quam memorantur unicam,
 mutilârunt. *In Febr. div. pag. 60.* sic
 scripseram „ Variolæ & morbilli non
 „ superveniunt miliaribus & petechiis,
 „ sic ut penitus prodeant, & crescant,
 „ sicut quidem hæ illis, sed tantum
 „ eo, quo *pag. 26.* dictum est, mo-
 „ do. „ Porro *pag. illâ 26.* dixeram:
 „ Miliaribus enim, aut variolis, aut
 „ morbillis, aut scarlatinis, petechiæ
 „ superveniunt; & vice versâ variolæ,
 „ morbilli, miliares, ad petechias ac-
 „ cédunt, vix elevantes se, mortem-
 „ que denunciantes propinquam. „
 Communem observationem sic me
 exposuisse crediderim. Rogo enim pra-
 cticos quosvis, num eamdem utrimque
 consuetudinem observent sic, ut eo
 modo variolæ miliaribus & petechiis
 superveniant, quemadmodum hæ am-
 bæ illis? Num, quo in loco miliares
 & petechiæ frequentissimæ sunt, sic in
 illis Medici expectant variolas & mor-

billos, quemadmodum in variolis ac morbillis, petechias aut miliares? Si igitur nudo, quo scripsi, sensu verba mea intelligantur, eam referre sententiam censeo, quam tenent mecum Medici omnes. Verumtamen exempla prostant variolarum petechiis ac miliaribus supervenientium. Admitto utique illa; utpote qui simile elapso jam sexennio protulerim. Sed num rariores exceptiones subvertant communes naturæ leges? Tunc nullas leges Medicina haberet, nullas Physica tota, nullas alia quælibet Ars; semper enim aliquid est, quod extra easdem divaget.

VII. *Sed ipsemet ego, pergunt, in Febr. Div. pag. 32. Miliarem morbum velut idiopathicum, & gravissimum quidem, descripsi, cujus illa esset proprietas, ut morbosam materiem ad corporis deferret superficiem.*

Numquid, qui sic fantur, mea voluerunt attentè? Videant ergo revolviendo me morbum nunquam idiopathicum vocasse, sed descripsisse talem, qualem natura rarissimè, causæ aliæ numerosæ passim, generent. Minusne factitia lues venerea est, quod auctores syphilici eam describant tanquam

106 RATIONIS MEDENDI
morbum gravissimum, cujus illa proprietas sit, ut solida æquè quàm fluida corrumpat? An inde sequitur luem veneream morbum esse, in quem unusquisque ex communibus vulgarium morborum causis incidere queat?

VIII. Aiunt mihi Medicinæ tiro-
nes se Medicos, veteris opinionis te-
naces, advertere *acriter invectos*, &
quotidie invehi, in *methodum*, quam in
exanthematicis tractandis observem: ægrè
illos ferre me venam secare, me ægros
lecto eximere quotidie, & si ferant, per
aliquot horas in sedili collocare erectos:
me vesicantia admoveere, quæ longè acrius
solida fluidaque humani corporis agitent,
stimulentque, quàm, de quibus conquere-
rar, calida stimulantia: interea Medi-
cos se frequentare, quibus quotannis
innumeri exanthematici curandi commit-
tantur, qui tamen in febre simpliciter
miliari venam non tundant; qui Ethmul-
leri consilio ægros hosce compluribus die-
bus lecto haud eximant, qui vesicantia
nunquàm, nisi efflorescentiâ retrocedente,
ac debilitato vehementer indè ægro, ad-
moveant.

Medicinæ tiro-
nes, qui his visis au-
ditisque in data ipsis doctrina vacillant,
manifestè docent se nec ad ea, quæ

PARS OCTAVA. CAP. III. 107
apud alios viderint, nec ad illa quæ
in nosocomio nostro sibi demonstrata
sint, accuratè satis attendisse; nec
suffICIENTER se utriusque methodi con-
sequentiæ & effectus ponderâsse.

Profectò in initiis acutorum venam
secantem non viderunt me unquàm
quando vires verâ debilitate prosterne-
bantur, neque in scholâ Medica didi-
cerunt. At verò observare potuerunt
in natione Germanicâ, quæ fluxui hæ-
morrhoidum sive naturali sive factitio,
quæ frequenti admodum venæ sectioni,
plus justo assueta est, quæ vorax præ-
terea, vinoque indulgens ac cerevisiæ
est, venæ sectionem in acutorum prin-
cipio, si nihil vetat, egregiè condu-
cere: neglectu venæ sectionis ex be-
nignis malignos, eosdemque exanthe-
maticos morbos, esse exortos; sic qui-
dem ut notare potuerint ægros, ne-
glectu jam exanthematicos, institutâ
ac repetitâ sanguinis non dissoluti, sed
verè pleuritici, missione, è mortis
ereptos fuisse faucibus. Obliti penitus
videntur confirmatæ toties apud nos
observationis *Sydenhamianæ*, de ea
apparente debilitate in febribus, cujus
cardiacum venæ sectio esset. Ut du-
bio procul inter causas frequentioris

108 RATIONIS MEDENDI
alibi exanthematis missio sanguinis ;
acutorum principio neglecta , recen-
senda veniat.

Deindè causam , cur rarius apud
nos exanthema , evidentem semper ha-
bui , & indefessus docui , esse quotidiana-
nam lecti refectionem : intra quod tem-
pus ægri debiliores alium in lectum
transferuntur ; qui minùs debiles per
horæ quadrantem , horam , horasve
complures , & , si ferunt , bis die , in
majore ac commodiore sedili collocan-
tur. Hinc toties videre mecum audito-
res , plures ægros , quibus omnia sym-
ptomata , futuri exanthematis præfaga ,
adessent , febrim duntaxat acutam ,
minime exanthematicam , sed sæpè be-
nignam , esse perpeßos. Viderunt me-
cum alios , erumpente exanthemate ad
nos allatos , tolerabiliter valdè mor-
bum hac methodo tulisse , nec quem-
quam quid detrimenti indè unquàm
passum esse. Ita ut longè alia & peni-
tùs contraria à nostra methodo obser-
vaverimus , quàm apud alios divul-
getur.

Nec insolita hæc nostra ratio , nec
nova est. Summorum in Medicina vi-
rorum est ce bratissima. Docuerat nos
eamdem dictis factisque immortalis

Sydenhamus. Tempore febris contagiosæ variolosæ, adeò abhorrebat ab ægris suis lecto addicendis, *ut ejusdem addictionis effectus compararet cum in-tempeſtiva cardiacorum eodem in ſtadio exhibitione.* Sufficiebat ipſi, nec, ubi rerum arbiter erat, unquàm aliter conceſſit, ut ægri cubiculi ambitu ſe continerent, à lectulo, æquè quàm à cardiacis, abſtinentes: quarto verò die lecto adjudicabat: porrò ſi benignæ ac discretæ eſſent variolæ, & calida tempeſtas, *quotidie per aliquot horas lecto exemptos detineri curabat.* Quo demùm effectum, ut feliciter morbi progreſſus ac maturatio fieret, ægrique longè minore cum tædio morbum perferrent. Sin verò aut frigidior anni tempeſtas, aut eruptio copioſior id minùs concederet, lecto quidem eoſdem detinebat, verùm & moderatè reſectos, & focò in camino mediocriter, biſque die duntaxat, accenſo, quando hyems ſcilicet ingrueret, locum in lecto ſæpè mutare jubebat, ne ad pernicioſos hîc ſemper ſudores cogerentur.

Sed *Sydenhamo* objiciebant, quod nunc mihi; multos methòdo prorsùm contrariâ tractatos nihilominùs con-

110 RATIONIS MEDENDI
valescere. Respondebat vir candidus
negari tamen non posse, quin quoque
plurimi illâ contrariâ methodo interi-
rent, pluresque adhuc interituros,
nisi vel à frigidiorē tempestate, in
quam fors inciderit morbus, vel à
phlebotomia, fervarentur: tumque
notabile hoc addit: „ Ex dictis, ut
„ obiter attingam, facile erit vulgare
„ illud problema solvere, quî fiat sci-
„ licet, ut perpauca adeò è plebe hoc
„ morbo pereant, si ad eos comparen-
„ tur, qui inter divites eodem *truci-*
„ *dantur*? Quod quidem vix ad aliam
„ causam potest referri, quàm quod
„ ob rem domi angustiorē, & agre-
„ ste vivendi genus, vix fiat illis copia
„ sibi nocendi, regimine magis accu-
„ rato, ac delicatiorē. „

Quando nunc *Sydenham* in valdè
confluentibus ægros lecto addicebat,
veniam concedebat ab hac in illam
lecti partem corpus pro arbitrio suo
transferendi, eosque, febre matura-
toriâ adpetente, ad id seriò monebat;
imò per alios curabat illos in lecto ver-
sari. Si autem facies in discretis ad 8.
diem flaccefferet, ac pallefceret, su-
dorque bonus eo tempore cessaret,
& phrenitis oriretur, præter venæ se-

ctionem , & paregorica , asseverat
 sæpè se ægros ab imminente morte præ-
 servâsse liberiores auras illis conci-
 liando ; quo ut ritè fruerentur , illos
 lecto aliquantisper surgere jubebat.
 Confirmat autem experientiam suam
 exemplis phreniticorum , qui post se-
 dulitatem irrisam custodum externo
 aëri frigido , eique nocturno , se ex-
 ponendo , servati sint ; & exemplo
 juvenis , quem in variolis mortuum
 nunc à phrenitide habitum , lectoque
 exemptum , & in mensa , ut cadavera
 solent , positum , aër frigidior in vitam
 quasi revocaret. Coma variolosum
 eadem ratione tractans , *eadem sangui-*
nis contemperatione , inquit , & *maculas*
purpureas vidi sublatas. Urinæ sup-
 pressionem in variolis , acutisque aliis ,
 ægrum lecto eximendo meliùs , quàm
 per omnia alia remedia , curabat. Con-
 queritur alio loco vir præstantissimus ,
 incautioribus quibusdam necesse vide-
 ri , ut ægri in variolis lecto affingan-
 tur , eo quod sudores , in quos illi pro-
 clives , tum faciliùs indè manarent ,
 tum æstum moderarentur febrilem ;
 ubi tamen sole evidentius esset , quod
 exsiccato hinc corpore ad diem unde-
 cimam quampturimi vitam cum morte

112 RATIONIS MEDENDI
transmutarent. In malignis variolis ;
non ductus opinione , sed experientiâ
firmatus , asserebat » nec venæ sectio-
» nem , nec medicamenta diluentia , &
» refrigerantia , per se periculum au-
» ferre ; plus verò expectari oportere
» ab aëre moderato ac renovato : sic
» quidem ut non , nisi nocte , lecto
» committendi essent , quibus con-
» fluentes illæ anomalæ variolæ eruptu-
» ræ præviderentur. Et in genere con-
» fluentium semper usque in tertium
» & quartum eruptionis diem vix ,
» nisi nocte , lectum ægris concessit ;
» sexto autem morbi die , scilicet ter-
» tio aut quarto eruptionis , quum
» ægri præ debilitate abstinere lecto
» de die vix poterant , eosdem , &
» ob virium defectum , & ob suffi-
» cientem pustularum copiam , lecto
» addicebat ; eâ tamen lege , ut non
» plus regerentur , quàm sani consue-
» verant , & in lecto se verterent sæ-
» piùs , verterenturque , ne sudores ,
» hîc adeò noxii , prolicerentur. Quare
» & ipsos infantes cunis sæpè eximi cu-
» rabat. »

Pater igitur evidenter *Sydenhamum*
haud solos eos condemnâsse , qui aëre
ac stragulis in lecto calefacerent , ve-

PARS OCTAVA. CAP. III. 113

rùm etiam hos, qui ægros in lecto simpliciter detinerent. Hoc porrò inculcavit, ac repetivit, urfitque, sincerus ille & candidus vir, toties, ut hujus articuli necessitatis ipsum oportuerit penitus convictum fuisse. Hoc ipsum tanti fecit, ut judicaverit non modo frustraneam sine eo esse reliquam antiphlogisticam curam, verùm etiam ut descripturus in *Schedulâ monitoriâ* singularem epidemicam febrim, in qua *malâ passim arte* gigni observabantur petechiæ, maculæ purpureæ, miliaria rubra „ quæ licet sponte suâ „ nonnunquàm ingruant, sæpiùs tamen lecti calore & cardiacis extorquentur „ hæc summè notanda verba adjungat: *Æger jugem in lecto decubitus, quantumvis levissimis stragulis cooperitus sit, non sine magno suo periculo experitur.*

Hæc porrò incomparabilis ille veteranus multiplici annorum serie, non ex ludicrâ cerebri phantasiâ, sed naturâ duce, didicerat, innumerabiliterque viderat confirmata. Quicumque deinceps naturam imitati in medendo, *Sydenhamiana* verissima invenerunt. Et quod luculentius testimonium *Boerhaaviano*? *Variolarum aded*

114 RATIONIS MEDENDI
*accurata Sydenhami descriptio, ut de-
cies legi merenti, pauca modo addenda
habeam. Aphor. 1379. Quicumque Me-
dici in schola Boerhaaviana Medici-
nam edocti, & cum Boerhaavio Syden-
hamum secuti, nihil non exactè verum
ibidem deprehenderunt. Boerhaavii
jam senescentis discipulus, cum pu-
blico communicavi in tomo 2. Ratio-
nis Medendi, cap. 3. & in tractatibus
quos de variolarum insitione conscri-
psi, propriam meam annorum multo-
rum in variolis praxin, quæ Syden-
hamianis, & ad hæc adjectis Boerhaa-
vianis, ad utraque autem additis pro-
priis observatis innixa, felicitate cu-
randi demonstrat, quàm tutò ac pro-
ficuè hâc viâ eatur. Pediluvia bis die
per universum morbi tempus à Boer-
haavio ad methodum Sydenhami addi-
ta, quum eo tempore ægri in lecti
crepidine, si debiliores; in sedili, si
firmiores, erecti collocentur, adeo-
que atmosphæram adhuc frequentius
mutent, hæc, inquam, utilitate suâ
magnopere se commendaverunt.*

Quid quod etiam hæc praxis à mul-
tis illorum confirmetur, ac laudetur,
qui oppugnent eandem? Obruta Eu-
ropa fuit dissertationibus de inoculan-

PARS OCTAVA. CAP. III. 115
di variolas præstantiâ, eo præter alios
fine summopere commendandâ, &
ubique introducendâ, quod sedeant,
quod ambulent, quod ludant, quod
cursitent suo in cubiculo inoculati,
tam in febre contagiosa, quàm post
plenam eruptionem; sic ut ne ægro-
tare quidem videantur, neve metus
retropulsionis adsit ullus. Provoco ad
complures scriptores, qui hujusmodi
narratiunculis suos delectârint lecto-
res. Quid igitur metuatur ne benigna
miliaria, quibuscum ægri, ut aiunt,
vix ægrotent sæpè, retrocedant, retro-
cedendoque necent? quid metuant ne
erupturum quod creditur exanthema,
extra lectum haud satis pellatur foràs?
An quod, ut suo jam tempore dolebat
& conquerebatur *Hoffmannus*, exan-
thema miliare *factitium* ex facili retro-
cedat & necet? hoc aliquando contin-
gere cum *Hoffmanno* & *Sydenhamo* ar-
bitror in petechiis ac miliaribus fa-
ctitiis, nec non in variolis atque mor-
billis, quos copiâ ac malignitate me-
thodus prava auxerit; cæterum quod
Sydenham testatur, id plures mecum
videre Medici, variolas, petechias,
miliaria, copiosissima in denatis con-
fertissimaque extare; sic ut mors eo-

116 RATIONIS MEDENDI
rum retropulsioni tribuenda non esset.

Dolendum interea est, quod exultans olim de excusso hoc pulvere Medicina, Sydenhami potissimum ac Boerhaavii laboribus, nunc denuò eodem conspergi contegique sic videatur, ac si nunquam fuisset excussus. Olim honori ducebatur magnorum horum virorum inhærere vestigiis; ab illis verò discrepare in gravioribus rebus, dedecori. Summâ cum voluptate horum vituperia, illorum encomia, legimus apud ill. *Hallerum in Comm. super Methodum Studendi Boerhaavianam*. Nec horum solummodo, sed & illorum, qui, antequàm Medicina hoc inclytum virorum par venerabunda suspiceret, vel ob communem cum iisdem sententiam humano generi profuerant, vel ob contrariam nocuerant. „ Ab eo „ viro, (*Helmontio*) in *Sylvium*, „ aliosque Medicos, amor transiit antacidorum, quibus innumeræ malæ, „ in Germaniâ imprimis, curationes „ peractæ sunt. „ *Hall. pag. 888.* „ *De J. D. Horstio Prof. Magdenb.* „ Extant „ etiam practica, & non mala aliqua, „ ut calidæ curationis in variolis refutatio. „ *Pag. 891.* Et „ *Franciscus de le Boe Sylvius, Hanovienfis...*

PARS OCTAVA. CAP. III. 117

» egregius auctor , tot laudes cor-
» rupit novâ ad Helmontianam natâ
» theoriâ , quo omnes ferè morbos ,
» & acutos omnes imprimis , ab acido
» deduxit , alkalinis verò , & quidem
» volatilibus , sanare voluit ; negle-
» ctâ interim , aut non fatis laudatâ
» venæ sectione atque refrigerante
» diætâ. » *Pag. 894. » Thomas Syden-*
» *ham* meruit post *Hippocratem* primo
» loco recenferi , *non à grata sola poste-*
» *ritate* , sed dum inter vivos fuit. Eam
» laudem sibi peperit , quod *ab omni*
» *hypothesi purus* , omnem laborem
» suum unicè observandis morbis im-
» penderit , eorumque curationem ab
» ipsa per felices eventus , imprimis
» præeunte naturâ edoctus , proposue-
» rit ; febres autem , rejectâ inani ve-
» neni specifici aut acidi hostilis theo-
» riâ , in universum per acida atque
» refrigerantia expugnare docuerit. »
» *Pag. 895. » G. H. Welsch. . . . in praxi*
» secutus est vulgarem sui ævi metho-
» dum. Calida & bezoardica dedit in
» febribus. » *Pag. 897. » J. Michaëlis,*
» Professor Lipsiensis de chemica secta ,
» magnus medicamentorum composi-
» torum calidorum & sudoriferorum
» inventor , & ex eo ipso patriæ non

„ utilissimus , quæ his alioquin nimis
 „ indulget. „ *Pag. 897. „ Casp. Theophi-*
 „ *lus Bierling* , parùm latinus homo ,
 „ & deditus formulis , quarum vim
 „ non mediocrem sub finem subjecit ,
 „ non tamen absque judicio fuit , qui
 „ præter sæculi morem , in Germania
 „ imprimis raro exemplo venam in va-
 „ riolis secuerit , calidam curationem
 „ rejecerit. „ *Pag. 901.*

Et quid volupe magis , quàm ea en-
 comia legere , quibus *Sydenhamum* se-
 quacesque ejus , insatiabiliter extulit
 ill. noster præses ? Videatur ad §. 715
 & 716. *Aph. Boerh.* ubi , postquam in
 sudorum in acutis expulsionem , usum-
 que croci , aliorumque calidorum re-
 mediorum , acriter animadvertisset ,
 hæc demùm addidit : „ Legi merentur
 „ de hac re illa , quæ passim in suis
 „ operibus habet *Sydenhamus* , qui ge-
 „ neroso ausu primus , & solus ferè
 „ se huic torrenti opposuit , & PERNI-
 „ CIOSAM HANC MEDENDI METHODUM
 „ GRAVISSIMIS ARGUMENTIS DEBELLA-
 „ VIT , ILLIQUE CONTRARIAM FELICI ,
 „ IN PERICULOSISSIMIS ETIAM MORBIS ,
 „ EVENTU STABILIVIT. „ Et ad pro-
 blema *Boerhaavii* §. 698. *Cur lecti ,*
aëris clausi , victûs , medicamentorum

calor , adeò hîc noceat ? „ Perver-
 „ sa hæc methodus , inquit præses ,
 „ inprimis invaluit , quia Medici
 „ quondam fuerunt in hac opinione ,
 „ per sudores tutissimè febrilem ma-
 „ teriem de corpore eliminari posse ;
 „ atque ideò , tepore lecti , corporis om-
 „ nem superficiem fovendam semper
 „ voluerunt. Verùm uti optimè de-
 „ monstravit Sydenhamus , in fine mor-
 „ bi , cocta & subacta morbi materies
 „ sic quandoque expellitur ; in morbo-
 „ rum verò initiis , importunâ arte sic
 „ expressis sudoribus , liquidissima pars
 „ sanguinis difflatur , & MORBI SEM-
 „ PER IN PEJUS RUUNT. Undè huic
 „ torrenti se generosè opposuit magnus
 „ ille vir , solus tunc ferè. „ Et ad §.
 610. ubi Boerhaave scribit : *Si itaque*
exorbitare deprehenditur circulatio , mo-
deramen fit abstinentiâ , victu tenui ,
potu aquæ , aëre frigidiusculo me-
dicamentis blandis refrigerantibus ; sic
 ill. commentator habet : „ Elapso sæ-
 „ culo Medici ferè omnes erant in illa
 „ opinione omnes febres tutissimè &
 „ citissimè sanari posse per diaphoresin.
 „ Hinc in calidissimo aëre ægros deti-
 „ nebant , stragulis tegebant , imò
 „ obruebant , ut nempè fota corporis

„ superficies hoc calore , sudoribus
 „ emittendis foret aptior. Verùm ma-
 „ gno ægrorum damno sic ignes ignibus
 „ addebantur , & enormiter exacer-
 „ babatur febrium impetus. Omnium
 „ maximè verò huic methodo insistebant
 „ in illis morbis , quos cutaneæ erup-
 „ tiones comitabantur , quales sunt
 „ variolæ , morbilli , &c. Primus ferè
 „ se huic torrenti animosè opposuit
 „ *Sydenhamus* , atque passim in suis
 „ operibus indicavit nihil perniciosius
 „ esse. „

Et quid miremur illustriss. viros
B. van Swieten , & *Hallerum* , in
Sydenhamo celebrando adeò fuisse pro-
 fusos ? Laudes viri antea paucis verbis
 omnes inclytus comprehenderat *Boer-
 haavius* , in *Orat. de Commend. Stud.
 Hipp.* dum primùm conquestus quod
 inter recentiores de *Medicinæ usu* scri-
 ptores , pauci , si ulli essent , veterum
 perfectionem attigissent , quum tamen
 priscos in cæteris artis nostræ partibus
 longè superâssent , in hæc verba erum-
 pit : „ Unum eximium habeo , *Tho-
 „ mam Sydenham* , Angliæ lumen , artis
 „ Phœbum , cujus ego nomen sine ho-
 „ norifica præfatione memorare eru-
 „ bescerem : quem quoties contemplan-
 tur ,

» tur, occurrit animo vera Hippocra-
 » tici viri species; de cujus erga Rem-
 » publicam Medicam meritis nunquam
 » ita magnificè dicam, quin ejus id sit
 » superatura dignitas. »

At quorsum hæc, fortè inquierent;
 de *Sydenhami* laudibus aberratio! Ut
 miremur hodiernam praxin eo iterùm
 ruere præcipitem, undè *Sydenhamus*,
 virique post illum in praxi summi,
 eandem tam fortunatè eripuissent;
 hodiernam, inquam, praxin sic tra-
 di, colique, ac si ingentes illi, quos
 laudavi, viri, ejusdem regulas, na-
 turâ duce inventas, nunquam poste-
 ris tradidissent; venerandaque eorum
 nomina in tradenda praxi vix ampliùs
 resonare. Doleo artis fata! Interim
 probè noscant genuini omnes artis fi-
 lli, dum alienam à laudatissimis his
 viris praxin coli cernant, ex mea sal-
 tem schola petitam non esse; ut qui
 primùm in mandatis habeam Boerhaa-
 vianum, id est Sydenhamianum, id
 est Hippocraticum puræ naturæ stu-
 dium, unicè tradere cum theoreticè,
 tum practicè; secundò, ut qui, etiam
 citra tale mandatum, nunquam aliam
 doctrinam traditurus essem, quàm
 eam, de cujus usu & certitudine tan-

torum annorum praxis certissimum me reddiderit. Undè etiam nunquàm me defuturum polliceor, quin masculam hanc medicinam tuear voce, & calamo, contra quoscumque.

Ut autem difficultatem hanc VIII. demùm absolvam, debeo adhuc *vesicantia* tueri in acutis. Postquàm *Areæus Cappadox* fortè primus iisdem Medicus usus est, Medici plerique eadem magni fecerunt; quum verò, quemadmodum cum cunctis medicamentis comparatum est, haud omnibus ex æquo prodesse, *Caji*, *Massariæ*, *H. de Saxonia*, *Terilli*, *Baglivii*, *Hoffmanni*, *Veratti* operâ, usum abusumque illorum ritè intelleximus, observatione practicâ propriâ ad eas clariss. horum virorum adjectâ, constat mihi evidenter, vesicantia prodesse, ubi vis vitæ debilior, quàm ut morbum coquat; deindè, quando intentio est certam corporis partem irritare sic, ut in eandem major calor, rubor, dolor, humorumque advocetur & acceleretur affluxus; quo demùm, quæ pars à morbo præcipuè afficiebatur, ea minùs humorum accipiat, multaque vis morbi ex reliquis corporis partibus in unam veluti derive-

tur : præterea quando topicus dolor, cæteris immoriger auxiliis, irritandus eo fine est, ut, qua doleat, materies attenuetur, discutiatur, pellaturve foràs : forsitan quoque quando in nervis aut motus tumultuarius, attenuatâ ac dispulsâ agitante eisdem materie, moderandus ; aut sufflaminatus, stimulo agitandus est. An evacuationibus aliis sufficienter institutis, dissolvant quoque cruorem phlogisticum ? Sapientioribus hoc determinandum relinquo, id modo testatus, quotiescumque dolorem pleuriticum, ad phlebotomias iteratas, cæteraque auxilia immorigerum, vesicante brevi sustulimus ; quando vesicans mihi in pleuoperipneumonia omnem brevi sedavit dolorem, febrim non modò non intensiorem, sed moderatiorem fuisse, multòque faciliora sputa prodiisse. Proximè autem ad vesicantia qui accedant, dropaces, phœnigmi, sinapismi, hùc quoque referendi sunt. Vesicantia præprimis in parte quam rubefaciunt, solutis epidermidis cum dermate vinculis, vesiculas excitant, quæ, maligniores si exceperis acutos, laticem, qui ad ignem concrescit, continent.

Ex phænomenis enarratis destruun-

tur ratiocinia praxeos vacua, quasi calorem in corpore præparato excitarent, eo, qui à calidis alexipharmacis excitatur, formidabiliorem. Undè in præparatis, ut semper requiro, corporibus, ad intolerabiles capitis dolores, ad coma utrumque, ad deliria, ad pungentes dolores pleuriticos; ischiadicos, &c. salubriter adhibentur, humorum minime indè aucto motu. Er dum *Sydenham* in variolis consuesceret allium pedibus adhibere, dum nos aut idem aut simile admovemus, sic calorem dolorem, & metuendam adeò in variolis phrenitidem, minui observamus, ut eandem ob causam febris ipsa adpareat moderatior. Quare & per totum variolarum decursum hæc salubriter adhibentur. Itaque si quis rogâset *Sydenhamum*, quid sibi vellet *execrationibus* suis in alexipharmaca, quæ tam parcè dentur, ut qui in eadem invehatur, de lana disputet caprina; ubi ordiri debuisset ab execratione vesicantium? Utique solitâ modestiâ suâ vir candidus respondisset, se à calida methodo experiri in febribus caloris augmentum, à vesicantibus autem & epispasticis, post requisitas evacuationes admotis, haud mo-

PARS OCTAVA. CAP. III. 125
dò non auctum, sed imminutum calorem; hîc cessare oportere ratiocinia; hîc solam consulendam esse, quæ jugis ac sedula ad lectos ægrorum, & minime in musæo, comparetur, experientiam.

IX. Quædam supersunt minoris momenti in discipulorum objectionibus, ad quæ tamen & ipsorum; & veri amore, respondendum est. Ac primò quidem referunt mihi à multis falsam haberi, quam ad corroborandam sententiam meam à R. R. Fratribus Misericordiæ mutuaveram, observationem: vigere quippè apud ipsos eodem semper modo ut olim, & olim ut nunc, exanthematicos morbos.

Quæ de raritate miliarium in nosocomio monasterii horum fratrum in *Tract. de Febr. Divis.* cum publico communicavi, hæc ex diariis depromseram, quæ suos in usus sibi exaraverat rev. frater *Bertrandus*, noster collega expertissimus, confirmata testimonio reliquorum fratrum. Conser-vavi hæc mihi, ut cui lubet ostendere ea possim. Qui verò dubitet de diariorum illorum fide, me imitetur, olim subdubitantem; & ut ego tunc, & postea, & haud ita pridem, ita

ipse monasterium intret, examinetque ægros; inter 140. 150. quorum plerique acutè degunt, sæpè 1. 2. 3. sæpè nullum, quem miliaria tegant, inventurus, idemque ab expertissimo viro, dignissimo illius nosocomii physico *Guarin*, cunctisque confirmari fratribus, auditurus: qui & id addent, quos paucos exanthematicos habeant, iis dudum domi aut neglectis, aut pravè tractatis, exanthema jam paratum, expulsūve fuisse, antequam ad ipsorum deferrentur nosocomium.

Ergo resumo, quam olim feceram, conclusionem: Si non à causis peculiaribus, quas toties jam memoravi, verum à causa cunctis communi miliaria orirentur, fratres Misericordiæ iisdem, æque ac alia nosocomia quædam, scaterent: atqui sæpè raros, sæpè nullos, in tanta acutorum ægrorum turba habent eisdem affectos. Ergo.

Inquisivi sæpius in methodum ipsorum, & tractatu de *Februm Divisione* plurima dixi. Id modo & exp. physicus, & fratres, addunt, quod nulla dies sit, in qua ægrorum lecti non bis penitus reficiantur, nisi vires id omnino vetent. Quantum id ad avertendos cutaneos morbos in acutis conferre debeat, de-

PARS OCTAVA. CAP. III. 127
monstravit supra Sydenhamus ; demonstrat experientia quotidiana.

X. Objiciunt studiosi à me in Gallicâ ad amicum epistolâ minùs fideliter ex lingua Latina in Gallicam versum esse textum Lautteri ; siquidem illo maximam partem miliarium factitiam scribente , ego illud pro maximâ parte in transferendo omiserim.

Fateor illud pro maxima parte omis-
sum esse , sed negligentia , non verò peculiari intentione : quum enim tantum hoc probandum suscepissem , quod miliaria pro maxima parte factitia essent , non indigebam Lautterianâ experientia , nisi quatenùs idem , quod ego , probaret. Demonstraturus quippè quod idem ille , quod ego , diceret , frustra plus dicentem induxissem. Sed ridiculum est nugis ejusmodi inhærere. Oporteret alioquin rogare num is , qui in eodem textu Lautteriano Gallicè vertendo , ubi in Latino est , *ad incitas* ferè *redactus* , redderet *déjà réduit à l'extrémité* , omittendo *presque* , an , inquam , talis homo aut aliâ editione operis Lautteriani usus esset , aut malitiosius illud fere omisisset ?

XI. Laudantem me ore scriptisque egregii Hazenohrli opus super hac ma-

128 RATIONIS MEDENDI
teria mirantur studiosi, quum videatur
ipsis hic auctor sibi minime constare. *Primo quod scripserit anno 1760. pauca sibi obtingisse miliaria, dum interim ipsi studiosi Hispanicum nosocomium frequentantes, copiosam mihi miliarem repererint. 2º. Miliaria in nosocomio eodem studiosi viderunt & benigna, & morbi cum emendatione, ut capere proinde nequeant cur Medicus ille eadem critica esse neget. 3º. Eundem qui scripserat anno 1760. pauca exanthema se vidisse, mox asserere quod multoties, quod sæpius, emicuisse viderit. 4º. Illa saltem exanthemata factitia appellari nequaquam posse, quæ nec ipsi auctori ibidem physico, nec ejus Chirurgus, pepererint.*

Ut paucis multa comprehendam, an me mecum dissentientem sincerus homo suspicabitur; dum in cathedra v. g. dico pauca miliaria mihi in nosocomio obtingere, & dum paulò post auditoribus assero me in urbe, ac suburbiiis, eadem sæpè, multoties, pluries, emicantia observare? Ita nullam in libro egregii hujus Medici contradictionem infert, quod pauca miliaria viderit in suo nosocomio, quod plura viderit alibi, sive in alte-

ra sui nosocomii parte, cui non præ-
erat ipse, sive in sua privata praxi.
Quin quod eadem in *multis* non criti-
ca, *multoties* cum morbi gravamine
contingentia asserat, an id eodem ipso
anno, & non potius multorum serie
didicerit annorum? Quod verò sæ-
pius studiosi miliaria apud ipsum vide-
rint, quod viderint etiam *benigna*, ne-
mo inficias ibit, qui noverit quoties
turmatim milites ad ipsum deferren-
tur, quibus exanthema jam erupisset,
aut in procinctu staret; haud verò
multa ipsi apud eum videre tunc,
quando pauca haberet. Quod Chirur-
gus ejus gravi exanthemate anno 1760.
decubuerit, quid mirentur? Debuerat
is etiam alteri nosocomii Hispanici
parti prospicere, ubi exanthema erat
epidemicum, ut publica scripta testan-
tur. Qui igitur inter exanthematicos
diu noctuque versabatur, numquid
eundem demùm exanthematicum mi-
rari oportet? sed an conclusio legiti-
ma est; quia ille Chirurgus in parte
ea nosocomii Hispanici, ubi exanthe-
ma epidemicum, etiam exanthema
contraxit; ideò etiam exanthema plu-
rimum fuit in qua parte nosocomii
dominus Hazenohrl Medicinam facie-

130 RATIONIS MEDENDI
bat? An quod eruditissimus ille nosocomii physicus anno 1757. diu noctuque inter exanthemata versatus, demùm contagione iisdem quoque gravissimè corriperetur, concludere possint exanthema etiam frequens apud ipsum triennio post animadverti oportuisse? Aut quod illi bini ex contagio in exanthematicos morbos inciderint, ideò non esse verum quod facticia exanthemata dentur? Nescio demùm, quid sibi velint.

Quod autem clarus idem vir miliaria, unà cum aliis evacuationibus coctis erumpentia, neget critica esse, nec his, sed evacuationibus illis aliis, criseos concedat prærogativam; id ideò fecit, quia aliter facere Medicus rationabilis non potest. Sat superque probatum est miliaria & petechias nunquàm critica, semper verò esse symptomatica: demonstrationes pluries attuli. Quid ergo de iisdem, unà cum aliis bonis evacuationibus conspicuis cogitandum, nisi quid pravum, quid indomabile, bonitate naturæ simul expelli de corpore, dum cocta expelluntur. *Hippocratis* alumni, dum ad sudores criticos, urina tenuis nigra; dum ad hæmorrhagias criticas,

gangrænosa alvus ; dum ad alvum criticam , sputa ichorosa simul compareant ; criticam evacuationem salutamus , non pessimam quamque crudam , sed verè coctam ; unà gaudentes naturæ robur tale , ut , cum optimâ evacuatione , simul corrupta & nocitura eliminentur.

Sed offendit illos hæc explicatio , eo quod apud exp. virum hunc viderint miliaria admodum benigna ; adeoque non ea , quæ cum urinis nigris , cum gangrænosa alvo , cum sputis comparentur ichorosis.

Profectò videre benigna talia , sed etiam viderunt , benignis copiosiora , maligna. Quid ergo ex illis paucis benignis concludant oportet , nisi , quemadmodum apud me pluries alvum criticam , cum pravo sputo , in pectoris inflammationibus sic viderint , ut aliquando valde mitis morbus appareret , facilèque alvo judicatus & urinis ; ita miliaria , quantumvis mala & symptomatrica , citra ulla malignitatis indicia adesse posse , & morbum aliis criticis evacuationibus benignè solvi ac judicari ?

Rogant me an saltem illa miliaria ; quæ , crisi jam jam factâ , & doctiss.

Hazenohrl, & ego, vidisse nos testamur, non sint verè critica, aut metacritica; qualia plura *Hippocrates* descripserit, quando à priori crisi morbi materies haud fuisset eliminata sufficienter?

Quod toties demonstratum est criticum dici minime posse, non potest iterùm assumi, ut criticum: adeoque inanis tota hæc quæstio est. Sed undenam ergo illa miliaria, judicato penitus morbi? Fortè à contagio. Si homo levi venereo contagio, nec dum se manifestante, affectus, in morbum acutum inciderit, morboque absolute judicato, prodeuntem gonorrhœam aut bubonem percipiat, utique non vocabimus gonorrhœam aut bubonem morbi acuti, jam judicati, crisin, sed effectum contagionis ante morbum contractæ.

Contagium porrò miliarium in urbe, quæ iisdem adeò scater, contrahere facile est; quandiù verò in corpore latere possit, antequàm effectum edat, incertum. Sufficiat contagia alia nosse, quæ diù lateant. Rabidi canis, insitarum variolarum, veneris impuræ, contagia sæpè brevi, aliquando multo latuisse tempore, antequàm in

PARS OCTAVA. CAP. III. 135
nervum erumperent, practica obser-
vata demonstrant.

An miliaria tamen talia prodire,
post crisin acuti morbi absolutam, sic
possent, ut nulla ægritudo observare-
tur, nullave febris?

Profectò possent, quum describan-
tur apud auctores miliaria dicta chro-
nica, quæ vel in sanitate illibata, vel
perfecta morbi crisi, homines sic ad-
oriantur, ut sæpè non ægrotent. Pro-
voco ad testimonia publica. Inducor
ferè ut credam chronica miliaria, quæ
in aliis cum nonnullis incommodis,
sine febre; in aliis sine febre, aut ulla
molestia, ut v. g. scabies, sæpè efflo-
rescunt, plurimum deberi ejusmodi
contagio, quod diutiùs breviùsque la-
rens, demùm chronicè efflorescat, ut
Hazenohrlus, ut ego, post absolutam
acutorum crisin aliquoties observavi-
mus.

Sed nondùm finis objectionum. Ve-
hementer Medicinæ tironibus displi-
cent hæc ejusdem auctoris verba :
» Sed vidi *multoties* illos, qui confer-
» to exanthemate scatebant, graviùs
» longè ægrotâsse iis, qui paucò ma-
» cularentur : » Rogant me an ejus-
modi ratiocinium non sit practicis

134 RATIONIS MEDENDI
contrarium observationibus? Multo-
ties, inquiunt mihi, vidimus, qui co-
piosa sputa redderent in morbis pul-
monicis, gravius longè ægrotare iis,
qui pauca expuerent: Vidimus, aiunt,
multoties homines febre ardente deten-
tos; qui in die critico egregiè sudantes,
gravius longè ægrotarent iis, qui pa-
rùm tantùm. Numquid indè justè quis
concludat nec sputa, nec sudores, cri-
ticè morbos judicare?

Benignè ferant Medicinæ tirones,
me respondentem, si ad acutorum
crises in nosocomio meo attentio-
rem animum adplicuissent, si Hippocrati-
cæ doctrinæ vel levissimam conservâs-
sent memoriam; se talem objectio-
nem mihi facturos non fuisse. Etenim
dum die critico bonæ contingunt,
copiosæque evacuationes, v. g. spu-
torum in inflammatione pectoris, su-
doris in febre ardente, solent omnes,
quotquot talia fiunt, se meliùs habere
iis, qui parùm aut expuant, aut sudant.
Ab una enim parte evacuatio critica
magnitudini morbi respondeat oportet;
unde priscorum axioma: *Nihil
paucum criticum*: ab altera parte emen-
datio morbi, ejusque symptomatum,
in signis bonæ criseos haud infimum

locum tenet. Ita ut studiosorum ob-
jectio duplex supponat falsum. Sin ve-
ro rariore casu, (nequaquam autem
multoties, id enim falsum,) post ejus-
modi sputa, sudoresve copiosos, ægri
graviùs longè ægrotarent iis, qui modò
paucos haberent, referendæ hæ eva-
cuationes forent ad *πρίσιμα μὴ κείνοντα*,
& infidæ cum *Hippocrate*, perniciosæ-
que, declarandæ.

Sed superfluum, & inane est, ad
similia argumenta attendere; quum
enim sat superque demonstratum sit
petechias & miliaria ne vel umbram
criseos habere, refutat se ipsum om-
ne argumentum quod critica eadem
falsa supponit.

XII. *Quum videant studiosorum sim-
pliciores quomodo Medici alii apud ægros
suos accensâ utantur candelâ, examina-
turi num pectus, collumque exanthema
ferat; dubitant an fors ideò nosocomium
nostrum pauciora non exhibeat exanthe-
mata, quod candelâ haud semper lu-
stremur.*

Crudum dubium, crudâ solutione
dignum. An quod cœnaturus luce can-
delarum indigeam, quo ferculis pa-
tinisque distinguendis sim, etiam can-
delam pransurus petam? cura nostra

136 RATIONIS MEDENDI

est acutos maximè ægros iis in lectis collocare, qui, cortinis apertis, plenum lucis jubar admittant, adeoque exanthemata vel minima actutum revelent. Imò ægros lecto exemptos plenâ die mecum studiosi solent, num efflorescant, examinare. Sin verò loci angustia, & major ægrorum numerus, nec non si insignis debilitas ægri in lucem vetat eum adducere, aut dies in hyeme tenebricosior sit, candelâ utimur accensâ. Quapropter dum dies plena plus candelulâ illuminet, & è contrario ægri alibi passim sic locentur, ut Medicus eos lustraturus candelâ egeat, arbitramur nos in exanthematum detegendâ præsentia esse cæteris certiores. Minutulorum artifices crassiora opera ad candelæ lucem, ad plenam diem subtiliora, reservant. Addiderim exp. dominum *Guarin*, & omnes Misericordiæ fratres, ob plerorumque ægrotantium situm candelâ uti, nec tamen ideò invenire exanthemata.

XIII. Tandem proposuerunt mihi studiosi dubium circa *clariss. Hoffmanni, Fuchsii*, ac *Trumphii* allatam *libr. de Febr. Divis.* auctoritatem; & quidem sic, ut *cl. Hoffmannus*, statuens exan-

themáticos hosce morbos cum sponte genitos, tum verè criticos esse; ut Fuchsius, miram de curâ uterini sphaceli per remedia externa theoriam proponendo suspectus, deindè exanthema violentè extortum cum euphoriâ procedere, quod impossibile, docens; ac præterea exanthemata puerperis uteri inflammatione laborantibus, ante nonum puerperii diem salutaria esse contra me statuens; tandem Triumphus, qui haudquaquàm de sudoribus ut miliarium genitoribus, verùm ut miliarium comitibus, differuerit, ac datis deditâ operâ calidissimis bezoardicis, & miliaria expectaverit, & eadem indè nata salutaria esse pronuntiaverit; ut hi, inquam, tres admodum inidoneè à me ad confirmandam meam sententiam adhiberi ipsis videantur.

Si tres hosce auctores ideò laudâssem, quod mecum censerent rarò sponte naturæ miliaria & petechias gigni; utique malè laudâssem: si hosce viros ideò celebrâssem, quod calida in exanthematicis morbis non commendarent; falsò eosdem celebrâssem: quum verò eam ob causam illos laudaverim, quod amarè de iis Medicis conquesti sint, qui vel exanthemata producerent, ubi cæteroqui futura non

138 RATIONIS MEDENDI
fuissent, vel qui regimine calido uterentur in morbis, quibus exanthemata supervenire possent; tunc justo titulo hos omnes in meam sententiam citare potui & debui. Relegant ergo discipuli mei & quid probare voluerim, & quid allati dixerint auctores; pudeatque ipsos se, omnia tumultuario commiscendo, mihi intentiones varias imputasse, quas nec cogitare quidem potuerim.

§. III. Triste sanè ac tœdiosum est, temporumque notat iniquitatem, toties dicta repetere oportere, cogique ad respondendum objectionibus, quas, si non malevolus animus, saltem defectus attentionis in audiendo, legendo, reminiscendoque, pepererit. Ast verò publici ego servus, publicæ amator promotorque salutis, elucidare hanc disputationem debui; qua demùm à tironum mentibus quævis hæsitatiōis nebulæ dispellerentur? Interest *Austriæ*, totius interest *Germaniæ*, tam clarâ in luce Sydenhamianam collocari Boerhavianamque doctrinam, ut cujus miserandæ pestis, sive in dies sæviùs grassaturæ, sive maximam partem propulsandæ, arbitri sint, seriò jubeant exulem de finibus agere suis.

Est mihi cordi hoc negotium, nec plane ingratos meos cineres *Germanis* fore hariolor, quando ab hac funesta plaga penè immunes, me adjuvante & urgente, se redditos esse recordabuntur. Feliciora vivimus tempora, diesque gratiores, quàm ut publicam salutem nationis erroribus immolaremus.

Interim animos juniorum Medicorum ad sanam doctrinam amplectendam ea eriget experientia, quam complures, qui mecum sentiant, frequentem habuerunt. Egregius *Klein*, cujus opus honorificâ præfatione exornandum esse *ill. Haller* censuit, se deprehendisse declarat „ Exanthemata simplex accidens esse, & symptoma ; „ nec critici quid, nec salutis spem facere. „ *cl. Allionius* Taurinensis Professor eadam in acutis, summo cum ægrorum emolumento, prævenienda esse, speciali tractatu evicit. Celebrerrimus *Valcarenghi*, in Regia *Ticinensi* Universitate Prof. primarius, in *Specul. Pract. Cremonæ* 1761. edito in-4°. apertè evicit nec ea miliaria, quæ in febribus suppuratoriis, nec ea, quæ in veris acutis adpareant, critica esse ; hinc cum laudato *Allionio* omnem curam eo dirigi oportere, ut in hisce

140 RATIONIS MEDENDI
dictis morbis non prodeant : meam-
que denique, de miliaribus & pete-
chiis factitiis sententiam, sua confir-
mat experientia. Egregius *Glas*,
Comm. 7. de Febr. multus est in de-
montrandâ miliarium artificiosâ gene-
ratione, & nocumento. Eximiorum
virorum *Hazenohrl* & *Lauter* tractatus,
eadem propriâ experientiâ confirman-
tes, jam laudati sunt toties. Plures
Medicorum, qui in ultimo truculento
bello militibus curandis operam nava-
runt, seriò mihi testati sunt, miliaria
& petechias invenisse sese copiosas ali-
quoties, quo loco alii, sive calido re-
gimine, sive aëre haud satis renovato
usi, præcessissent; pauca verò, ac
sæpè nulla in nosocomiis, quibus præ-
fuisent ab initio. Laudabilissimus stu-
dii Naturalis, Botanices, ac Medici-
næ cultor *Cramer*, dignissimus *Pontis*
ad Leytham physicus, pluries mihi
narravit, dum plura millia *Borussorum*
captivorum anno 1757. & 1758. suæ
curæ demandati essent, inter 300.
eodem tempore, acutè ut plurimùm,
laborantes, vix quatuor aut quinque
exanthemata passos esse; illos verò
quatuor vel quinque, aut nimium
tectos, aut arctè conclusos se reperisse,

antequàm sibi demandarentur : Leucâ autem à se distante pago ubi ab initio morbi calida methodus in usu erat , vix ægrotâsse quosquam , qui exanthemate non macularentur ; à militibus in incolas contagium transiisse ; pluresque unâ cum Medico suo , exanthematum genitore , mortem occubuisse.

Quando igitur Medicinæ studiosi , & Medici juniores , qui in nosocomio meo demonstratam veritatem viderunt , seriò hæc dicta revolvunt animo , an non gravis molestia , quæ ægros sub calido regimine premar ; an non periclitans adstantium sanorum salus ; an non formidabile discrimen , quod in calido regimine à minimo , eoque ferè inevitabili , frigore exsurgat ; an non tot ægrorum perditio , qui vix priori morbo sustinendo pares , altero , eoque sæpè calamitosiore , torqueantur ; an non acutorum , inflammatoriorumque morborum dubia , propter imaginariam exanthematum curam , alea ; an non præsens ipforum Medicorum periculum contagionis & mortis ; an non demùm omni velamento denudatus patrius error ; adhortari , incitare , animare ,

142 R A T I O N I S M E D E N D I
cogereque ipsos debeant, ut in acutis
morbis curandis inclytum *Sydenha-*
mum, admirentur, sequantur?

Præter insignia hæc emolumenta;
quæ, exanthemata haud ultra facien-
do, universo generi humano conci-
liabunt ilicò, etiam eidem supremum
hoc beneficium præstabunt, ut conta-
gio sensim imminuto, dira tandem
plaga cesseret, nec ultra, nisi in summa
humorum corruptione, appareat.

C A P U T I V.

PROBLEMATATA DE SCORBUTO.

§. I. *Cur nobis scorbutus, quàm anti-*
quis, notior? Quosnam potissimum
affligit? Scorbutus alkalinus, muria-
ticus, acidus, differt ab acrimonia
spontanea alkalina, muriatica, aci-
da. §. II. *Daturne talis triplex scor-*
butus? an autem unicum modo esse
nonnulli recentiorum verè demonstrâ-
runt? Quum plura ad id observata
requirantur, quàm illi attulere, ut
lis dirimatur, testimonia plura exa-
minantur, & varia diaria marina con-
suluntur; ac 1°. quidem Jacobi Quar-
tier, 2°. J. van Linschoten. 3°. Duo;

PARSOCTAVA. CAP. III. 143
decim nautarum, qui soli de naufragio, & hybernatione in Nova Zembla superstites, post varios errores in patriam redierunt. 4°. Guill. Corn. Schouten. 5°. Classis Nassovicæ. 6°. Laurentii F. Haan. 7°. Friderici Maartens. 8°. Trium navium missarum ad novas terras australes detegendas. 9°. Navis dictæ Barneveld. 10°. Guillelmi Dampier. 11°. J. Egede. §. III. Putridus scorbutus esse marinus evincitur, idemque cum terrestri; quæritur porro, quum terricolis mitior redditus sit, an eadem causæ etiam mitificare eundem maricolis possint? Hinc cognoscendæ marini scorbuti causæ forent. Causæ sufficientes non sunt aut marinus aër respirationi adversus, non humidus, non sal, nec vegetabilium succulentorum defectus. Cur vulgus marinum frequentissimè, rariùs navium procures, afficiuntur? Machina Suttoni ventilatoria aëris humiditatem noxiam sæpè non tollit. Concluditur ex combinatis pluribus causis scorbuto classarios affici, quæ causæ navis procures, tangere nequeunt. §. IV. Scorbutus marinus & alkalinus esse unicè adparet; & tamen remedio æquè calido, quàm fri-

144 RATIONIS MEDENDI

gido, sed semper ex vegetabilibus succulentis, persanatur. Quæritur unde hoc? Pringleana experimenta an id explicent? Quid in nautarum salutem suadendum supremæ potestati? Curaretne morbum aër purus? §. V. Parcimoniam nostram in dandis medicamentis, nautarumque in iisdem devorandis aviditas, efficere videntur, ut longè citiùs efficaciusque nobis illi curantur.

§. I. **S**corbutus, morbus pro parte antiquis notus, ast verò, quia rarior, minùs accuratè, quàm quidem posterioribus ævis, descriptus. Quum enim in longis, tædiosisque navigationibus potissimùm contrahatur, utique rarior fuerit morbus necesse est, quando naves littora duntaxat lambendo, novis ubique alimentis, novâ ubique refocillarentur aquâ; frequentior verò, ex quo sævum mutandis mercibus æquor arando, diuturno sæpè tempore per immensa maria fluctuantes, commercium agunt. Ergo & in navibus jam multò numerosioribus, plebeque onerrioribus, dictâ de causâ scorbutici longè plures quàm olim; & in continente quoque copiosiores, quod innu-

meri

meri ex navibus in terram deportentur ; quo tam scorbuticorum in regione numerum augeant , & morbum veteribus curatiùs cognoscendi occasionem exhibeant Medico.

Observatur scorbutus quoque frequentior populis septentrionalibus , maris quippe plurimum accolis , 1°. Quod ibidem atmosphæra sit , ob fluxum refluxumque maris , heterogenea ac putrescentia in littore relinquentis , impurior. 2°. Quod frigidiora incolent humidioraque loca. 3°. Quod borealium gentium complures magnam vitæ partem in nave transigant , scorbutoque affecti suos repetant lares. 4°. Quod protractiore ibidem hyeme, vegetabilibus diutiùs careant. Quippè generaliter loquendo (exceptiones enim res habet , ut patebit ,) in scorbutum cæteris proniores sunt , qui vegetabilibus diutiùs carent , ut *Bachstrom* , ut *Anglorum* plures , demonstrârunt : ita ut v. g. in urbe diù arctéque obsessa , cives , copiæque præsidiariæ , scorbutum patiantur ; interea dum , qui obsident , scorbuto immunes vivunt vegetabilium abundantia , quam liber ad exercitum aditus , ipsique horti suburbani , suppeditant.

Dum vegetabilia dico, intelligo succulenta: habentibus enim urbibus obsessis, & navibus, abundantiam cerealium, pisorum, fabarum, nihilominus scorbutus in illis sæpè sævit. *Viennensis* inclyta Facultas Medica doctissimo *Cramero*, ipsam de scorbutu Hungarico pessimo consulenti, antiscorbuticas herbas siccatas, hyems enim erat, & antiscorbutica destillata miserat; dolens autem responderet *Cramerus* nullum morbi levamen ab iis se consecutum esse. Patebit postea spiritus quosvis antiscorbuticos semper inutiles fuisse nautis.

Causa proxima ponitur esse sanguis rubrâ quidem parte crassus, serosæ verò partis una portio, mucosa; altera, acris; acris autem specificè: muriatica scilicet, acida, alkalina.

An porrò similis acrimonia acida, muriatica, alkalina, in scorbutu, quàm in humorum acrimonia spontanea, in qua etiam hæc triplex notatur acrimonia? Schola medica multam utriusque notat disparitatem. In spontanea acrimonia, cujuscumque speciei sit, haud notatur putredo atque exulceratio gingivarum: non illa dentium vacillatio; non dolor ille im-

PARS OCTAVA. CAP. III. 147
mobilitasque in genu, sæpè cum tendinum cruris flexorum contractione; imò ne illa quidem matutina lassitudo: in sola spontanea acrimonia alkalina apud *Boerh. Inst.* §. 912. notatur quidem putredo; in muriatica §. 914. rigiditas totius corporis: attamen conferenti has §. §. cum capite de scorbuto *Boerh.* ingens apparet inter utrumque differentia. Describitur, in spontanea acrimonia alkalina, sanguis dissolutus; in scorbutica, sanguis parte rubrâ crassus; in spontaneâ alkalinâ sero, nulla mucositatis mentio; in scorbuticâ acrimoniâ alkalinâ sero pars mucosa una est, acris altera. Sed in singula spontaneâ acrimoniâ specie sanguis omnibus in partibus, pro specifica acrimonia, peculiari modo peccat; ut hinc acrimoniam ab acrimonia characteristicè distinguas: in scorbuticâ verò singulæ speciei sanguis idem crassus; serum partim crassum, partim acre: acre autem illud speciem à specie unicè discriminat. Febris adest, abest, sic ut in scorbuti definitione non contineatur, quamvis quædam detur scorbuticorum nonnullorum peculiaris febris. Quam doctiss. *Murray* in suæ navis scorbuticis numerosioribus epide-

unicam petechialem, eamdemque funestissimam descripsit, hæc contagio maligni morbi, non scorbuti, tribuenda erat.

§. II. Estne igitur diversa scorbuti species? Estne singula specificis suis curanda remediis? Gravissimi auctores post *Eugalenum*, & *Sennertum*, sic docuerunt; egregii autem Medici non defuere, qui acrimoniam quidem specificam agnoverint, curam verò indiscriminatum tentârint calidioribus dictis antiscorbuticis, & acidis; sæpè etiam inter sese commistis. Videntur igitur hi suâ curandi methodo indicasse, quod specificam hanc in scorbutu acrimoniam minùs admitterent. Quia etiam dum historias navales accuratius examinemus, & consulamus, ferè in paradoxam opinionem incidimus, ac si unicum scorbuti speciem duntaxat esse stupendæ arguissent curationes.

Sed priusquàm concludamus, expedit consuluisse eos, qui omnium optimam morbum noscendi & curandi occasionem nacti, nobis sua reliquerint observata.

Occasionem de scholarum doctrina circa scorbutum dubitandi, sup-

peditavit nobis opus tam utilitate,
 quàm amœnitate, commendabile,
 doctissimi Medici, *Richardi Walter*,
 quo iter præclari Architalassi *Anson*
 per orbis ambitum, testis oculatus
 complexus est. In hoc erudito opere
 invenimus innumeris exemplis, quo-
 rum quodque centenos homines unà
 capit, quæ proindè simul plures mille-
 nas sanationes referunt, hanc senten-
 tiam, veluti axioma positum, quod
 scorbutus navalis sit alkalinus, sit pu-
 tridus, sit qui vocetur calidus; de
 quo innumeræ historiæ nullum dubium
 reliquum fecerunt: quodque hic ipse
 scorbutus putridus tutissimè, ac citis-
 simè curetur, tam copiosis antiscor-
 buticis calidis, quàm frigidis; ita ut
 nautarum saluti æquè conducere co-
 piosus cochleariæ ceparum &c. usus,
 quàm immensa aurantium ac limo-
 niorum pomorum copia. Mox nos in
 limine offendit tale paradoxon axio-
 ma, quum scholæ subvertat doctrinam;
 undè memores præceptoris monitûs
 μηδ' ἐν εἰκῇ, μηδ' ἐν ὑπεροχῇ, consulamus
 prius alios scriptores marinos, exami-
 naturi num idem, vel contrarium, il-
 li experti sint, antequàm Walterianum
 axioma, aut amplectemur, aut repu-
 diemus.

Quod mihi primum occurrit, est diarium *Jacobi Quartier*, qui jussu Regis Christianissimi *Francisci I.* anno 1535. Americam Septentrionalem lustrans, hybernare cogeatur ad ripam fluvii *Canadae*, prope locum nunc dictum *S. Crucem*; nautarum ingentem stragem hinc scorbutus fecit, universalem brevi facturum, nisi incolæ ipsis indicassent arborem *Anedda*, cujus & cortice & foliis plurimi reconvaluere. Doctus scriptor *A. Montanus*, qui nobis hujus diarii copiam fecit, in suâ *Americæ Borealis Historiâ*, nihil attulit lucis, ut cognoscamus arborem: nec licuit apud *R. P. Hennepin*, apud *Denis*, apud *Martinier*, aliosque, qui regionem illam peragrârunt, aliquam ejus descriptionem invenire. Nec in doctissimi ac nobilissimi Consiliarii & Professoris, *Nicolai Jacquin*, *Historia Stirp. Amer.* aliquid habetur, quum ad eam in America latitudinem non pervenerit. Hinc ad alios, qui nobis nota magis antiscorbutica suppeditârint, nos conferamus.

In pluribus diariis variarum classium navalium, quas sub finem sæculi 16. sive Respublica Batava, sive urbium Batavarum nonnullæ, sive deni-

que cives ditissimi, miserunt ad viam tentandam, juxta *Muscovicam* ac *Tartaricam* oram, in *Chinam* ac *Japoniam*, strages nobis occurrunt, quas edidit scorbutus miserandas; eo quod expeditione qualibet infortunatò admodum succedente, vel complures naves inter perpetuas atque insuperabiles glacies, montesque glaciales, naufragarentur; vel nautæ itineris tœdio, longitudine, periculo confecti, proprios demùm lares repeterent; vel in *Nova Zembla*, aut alibi, hybernare coacti, unâ vice ad unum usque perfirent omnes, aliâ vice ex *Nova Zembla* in binis apertis scaphis, ex nave majore, glacie confractâ, compositis, iter 400. milliarium in pelago errantes conficerent, donec demùm ad extremam *Russix* oram appellentes, indè in patriam, ex toto numero duodeni, redirent. Non immorabor aliis diariis, quàm his, quæ ad scopum faciant.

J. van Lenschoten in *Itinerario* anni 1594. refert se appulisse in locum, quem *Waygat* appellant, alii *Nassovicum fretum*, mensis Junii 27. ibidemque detexisse inter gramina, aliasque herbas, *cochleariam* copiosissimam;

152 RATIONIS MEDENDI
scorbuticorum illuc appellentium tu-
tissimam refectionem.

Diarium duodecim illorum, quos
retuli, post hybernationem in *Nova
Zembla*, in patriam rediisse, refert
illos anno 1597. in insulam ignotam
conscendentes, præ gaudio exclamâs-
se ad visam primò cochleariam, eo-
quod ferè cunctos scorbutus reddi-
disset penè immobiles; indè non co-
medendo, sed continuò vorando, se
percepisse, non modò veras esse, quæ
cochleariæ in patria laudes darentur,
verùm etiam omni illam laude supe-
riorem; quandoquidem ceierem adeò
mutationem perciperent, ut, paucis
post diebus, panem biscoctum denuò
masticare, quod dolentes gingivæ,
dentesque vacillantes, ante nequivis-
sent, commodè inciperent.

Data hæc exempla monstrant scor-
butum curatum cochleariâ: undè for-
san quis suspicabitur scorbutum fri-
gidum, sive acidum fuisse, hincque
herbâ alkalescente & calidâ sublatum;
talem verò, si acida & acescentia an-
tiscorbutica regio dedisset, non modo
non curatum, sed in pejus versum,
imò lethalem fuisse redditum.

Respondebunt nautæ iidem. Scor-

butus redierat dum promontorium *Wardhus* petitori, multum in fluctibus aberrâssent. Appulere demùm ad extrema borealia *Lapponiæ* in portum *Cola* vocatum, intimiùsque se penetrantes, baccas rubi copiosissimas deprehendere, quibus affatim comestis à scorbutu convaluere omnes.

Fructus acido-dulces copiosissimè comedentes, curantur à scorbutu iidem ipsissimi homines, quos antea eodem in itinere, eodem in climate, eodem cum victu, cochlearia curaverat. Quid ergo de natura scorbuti statuendum? Acida & alkalina curârunt saltem eandem scorbuti speciem.

Rubi copia ingens, ingens & cochleariæ per boreales omnes regiones, in omnibus itinerariis utrumque describitur, & ad scorbutum ex æquo laudatur. *Denis*, quo tempore in *Canada* habitabat, rubum ubique invenit tam copiosum, ac fertilem, ut qui suis de pratis eradicare vellent, non possent.

Anno 1615. 1616. 1617. *Guillelmus Cornelii Schouten*, Hoornanus, quo novas, transvecto freto *Magellánico*, terras deregeret, australem orbis partem circum navigans, refert cum

154 RATIONIS MEDENDI
tædiofi itineris longitudine, tum di-
versi generis commeatûs, aquæ bonæ
potissimùm, penuriâ, potiozem nauta-
rum partem scorbuto affectam esse;
tentâsse se dudùm hinc indè insulam
ut detegeret, & in continentem de-
scensionem faceret ægrotantium; sed
frustrâ. Scaphâ demùm littus aliquod
attingente, nautas herbam detexisse
nasturtio hortensi similem, eamque
dein adhuc copiosiore in insula dicta
aquosa ad 12. gr. lat. aust. Coctis in-
dè pultribus abundanter comestis, scor-
buticum nautam adeò levatum se per-
cepisse, ut herbæ vires haud potue-
rint satis mirari.

In diario classis navalis dictæ *Nas-
sovica*, quæ undecim navibus con-
stans, Archithalasso *Jacobo Eremitâ*, ab
anno 1623. usque ad 1626. vecta cir-
cum orbem est, nullas in principio
detegimus scorbuti querelas; causa vi-
detur limoniorum abundantia fuisse,
quæ tanta nonnunquàm, ut abuteren-
tur, & ut classis primo anno numera-
ret 42. suorum dysentericos indè pe-
riisse. Postmodum verò, ut in longis
solet tædiofisq; itineribus, scorbuto
aliâ post aliâ navem petente, de-
viando continentem quærere decretum
fuit in procerum consilio, limonio-

PARS OCTAVA. CAP. III. 155
rum quærendorum, aliûsve remediî
antiscorbutici gratiâ: at verò nullâ in-
sulâ detectâ, de servanda classe ob-
scorbuti immanitatem desperatum est.
Deregunt tandem insulam *Annabon* ad
gr. 111. lat. austr. Nautæ, & in insula,
aurantiorum pomorum copiâ incredi-
bili repleverunt sese, & bis centum
millia eorundem secum in naves in-
duxere. Ex eo tempore nulla scorbuti
in diario mentio fit.

Scorbutus igitur natus in plaga
mundi australi, curatur antiscorbuti-
co calido, nasturtio hortensi; cura-
tur antiscorbutico frigido, pomis au-
rantiorum & limoniorum; eodem
prorsum modo quo antea vidimus
scorbutum borealem integrè curari
calidis cochleariis, & frigidis rubis.

L. F. Haan, in *Historia Freti Da-
vidis*, plagam occidentalem in *America
Boreali* notat, ut in qua crescat spe-
cies rubi, humi repentis, fragorum
sapore grati, copiosissimi. Deindè to-
tam regionem describens, arbores
ferre eam nullas ait, sed aliquas fru-
tices, & baccas cœruleas, similes ju-
niperi in *Norvegia* baccis: tum & co-
piosissimam lactucam, quam ibidem
Groenlandicum acetarium, vocant, &

Acetosam. Hæc lactuca & acetosa pro incomparabili antiscorbutico habentur, ut refert; ita ut iisdem plurimum vescentes, incredibile quàm citò, & integrè, convalescant.

F. Maartens, Chirurgus navis *Hamburgensis*, in diario sui itineris in *Spitzbergen*, & *Groenlandiam* suscepti, inter cæteras plantas meminit cochleariæ quam ibidem pro scorbuto, copiosissimam, & sapore gratiorem, & in acetariis vehementer amatam, notat.

Joannes Egede, Danicus per 16. annos Missionarius in *veteri Groenlandia*, refert *cap. 3.* „ præstantissimam
 „ viribus cochleariam, incomparabile
 „ adversus scorbutum remedium, copiosam
 „ ubique ad oras maritimas
 „ reperiri, sapore autem haud acrem
 „ ita, amaramque, quàm in regionibus
 „ temperatioribus. Stupendas
 „ cæterùm per eandem se curas vidisse. „

Anno 1721. à Societate Indiæ Occidentalis Batavæ missæ tres naves, ut novas regiones ad gradum lat. austr. 56. quærerent, eruditum habent hujus expeditionis diarium, cujus in capite 7. hæc de scorbuto leguntur. „ Apri-
 „ lis 27. altitudinem attingeramus gra-

» duum 23. min. 2. lat. austr. Hic
 » demùm incommoda, diù observari
 » cœpta, quæ illos, qui longa itinera
 » mari conficiunt, insequi solent, nos
 » graviùs premebant. Quantus enim
 » cumque commeatus nobis datus esset,
 » minuebatur tamen, ita ut quotidiana-
 » næ portiones, ne tandem deficerent
 » penitùs, in dies parciùs dispensa-
 » rentur. Quin & panem, cum com-
 » munem, tum biscoctum, situs cor-
 » ruperat, quemadmodum & reli-
 » quum, qui insuper vermibus sca-
 » tebat, commeatum Percepta quo-
 » que & aquæ sensim crescens penu-
 » ria; quare & parciùs illa nautis cœpta
 » dari. Tandem & ipsa fætida ac ver-
 » minosa, non ultra fuit ad sitim
 » idonea, nec ad humectanda cor-
 » pora, quæ enormis calor exsiccave-
 » rat, apta, nec utilis ad deperditas
 » illorum vires restaurandas. »

Præter cæteros morbos, scorbutum
 indè deduxit, nasci scilicet illum
 oportere ratus, eo quod sicca esset
 ac suffocans in mari atmosphæra, quod
 salita alimenta corrumperentur, quod
 potabilis lympa deficeret, noctes-
 que præprimis gelarent. » Signa, *scri-*
 » bitur in diario, morbi prima mani-

„ festantur ad gingivas, haud tumi-
 „ das duntaxat, sed & nigras ac pu-
 „ tridas; hinc foetens anima, hinc
 „ corrupti dentes vacillantesque adeò,
 „ ut nedum navalem, verum etiam
 „ nec alium quemcumque cibum,
 „ manducare queant. Indè porrò per
 „ universum corpus morbus vagatur.
 „ Ad crura, ad brachia, ad alias par-
 „ tes, maximè verò ad genu, patel-
 „ lam, maculae visuntur, pulicum mor-
 „ sibus similes, rubrae, purpureae, li-
 „ vidae, nigrae, unà cum articulorum
 „ doloribus. Posthac brachia, coxae,
 „ femora, hinc indè tument; livida
 „ sic aut nigra, quemadmodum alias
 „ à contusione fit. Palata videre est,
 „ quibus frustra veluti crassae corruptae-
 „ que carnis adhæreant, die à chirur-
 „ gica ablatione altero renascentia.
 „ Multorum cernas horridè tumidos
 „ vultus. Accedunt demùm tremor,
 „ palpitatio cordis, tensio ventris, mi-
 „ seranda artuum contractura, vehe-
 „ mens sæpè dolor, & morbo peni-
 „ tūs irradicato, mors: non ita qui-
 „ dem ut omnia hæc symptomata
 „ eundem hominem impetant; nam
 „ ad interimendum sufficiunt pau-
 „ ciora. „

Remedia deindè prosequutus , cochleariam quidem præstantem esse cense-
ret , sed recentem tantummodò , haud
verò in spiritum evectam ; quum is ,
inquit , calidior existens , tenuiora
dissipet , figat crassiora. Cæterùm in
longis itineribus nihil reperiri præstan-
tius , quàm in continentem descen-
dere , quo ægri serenior aurâ ali-
quantisper vescantur.

„ Vix fari datur , *inquit* , quantum
„ marinum hunc morbum aër mutet
„ emendetque campestris ; ac quan-
„ topere simplices herbæ pratenles ,
„ ipsumque vile adedò habitum gra-
„ men , vires exerceant curandi va-
„ leniores illis omnibus , quæ ut de-
„ cantata remedia laudentur. Miror
„ fane Medicos illos , qui naves , quæ
„ sua consilia observent , à scorbutò
„ immunes fore obfirmatâ fronte asse-
„ verent. Etenim quæ eorum remedia
„ ad efficaciter præservandum alia ,
„ quàm illa quæ *ipsissima in longis de-*
„ *ficiant itineribus ?* „

Inter medias has miseras insulam
detegunt ad gr. 15. lat. austr. cuius
nigri incolæ insulæ afferunt producta ;
nucis scilicet kokos , & quamdam
herbam abundantissimam , amarescen-

160 RATIONIS MEDENDI
tem, similem per omnia nasturtio hor-
tensi. Incredibile, ait, quantopere
indè reficerentur omnes; ita quidem
ut, licet lapidibus ferè obruti ab in-
sularibus fuissent, ni fugam capeffis-
sent, *insulam* tamen *refectionis* appel-
larent; quo nomine eandem posthac
in geographicis mappis decoratam de-
prehendimus. Est in eadem ferè altitu-
dine cum insula suprà dicta, ob in-
ventas à nautis aquas *aquosa* vocata,
in qua eadem herba & copiosissima
deprehenfa est, & mirificè antiscor-
butica.

Anno 1719. navis *Barneveld*, post
infortunatos per immensum pelagus
errores, appellens tandem ad amplif-
simam insulam *Madagascar*, ad oram
Africae occidentalem, nautarum 120.
scorbuticos in littus duxit, sub ten-
toriis locavit, & post 14. dies ple-
rosque iterùm sanos in carinam re-
cepit, nullo adhibito remedio præter
speciem nymphææ, quam in aqua co-
piosissimam inveniētes, tum juribus
incoxere, tum more acetariorum co-
mederunt.

In itinere circum orbem universum
Guillielmi Dampier legimus, qua ipse
vehebatur, navem deposuisse ad pro-

PARS OCTAVA. CAP. III. 161
montorium *bonæ spei* suos scorbuticos,
eo quod ibidem quocumque fructuum
olerumque genere plerique brevi so-
leant convalescere. Non addidit auctor
numerum scorbuticorum, qui in hoc
promontorium depositi fuerant; sed
convaluisse refert omnes, quatuor dun-
taxat, qui omnium pessimè in nave
habuerant, exceptis.

Famosissima scorbuti curâ est insula
Sanctæ Helenæ, inter 15. & 16. lat.
austr. gradum. » Rarò fit, *inquit Dam-*
» *pier*, quin scorbutici hîc amissam du-
» dùm recuperent sanitatem. Fert insula
» hæc herbas optimas, undè balneis
» per insulanos adornatis rigiditas
» immobilitasve cruris percuretur: à
» suo autem scorbutico fructibus, oleri-
» bus, recentioribus alimentis, citò
» liberantur; ita quidem, ut qui pen-
» sili lecto ex navi in continentem du-
» ctî fuerant, elapso octiduo pedibus
» incedant, imò saltent: juvat verò
» aura serena. »

In tædiofo itinere ex *Nova Hollan-*
dia ad idem promontorium, homines
scorbuticos primùm 20. perdiderunt;
deindè verò morbo aucto, auctis iti-
neris tædiofi laboribus, putridâque
existente ad bibendum aquâ, miserè

omninò cum nautis agi cœptum. Interim navis præfectus, magnam in navì possidens tamarindorum copiam, jussit definitam cuique ad prandium portionem cum oryza dare; id quod omnes multum reficiebat.

„ Porro ita commune omnibus, *ait*,
 „ malum erat, ut vix existeret, quem
 „ immunem diceremus; malum sub-
 „ dolè sic obrepens, ut ipsi nos vix
 „ perciperemus ægrotantes, vixque
 „ dolentes; sed debiles quidem &
 „ inappetentes: subdolè, inquam,
 „ sic, ut plurimis eorum, qui mortì
 „ adpropinquarent, vix suaderi posset
 „ suo manerent in pensili lecto, donec
 „ demùm immobiles redderentur:
 „ quando verò se lecto immobilitate
 „ affixos cernebant, condebant testa-
 „ mentum, haud ultra biduum, tri-
 „ duumve, calamitates protracturos se
 „ certi. „

§. III. Ubique quæ de ipsa morbi descriptione & symptomatibus diaria habebant, in mea relatione collegi, ut constaret marinum illum scorbutum, in nonnullis symptomatibus, alia atque alia in nave, differentem, tamen præcipuis in rebus sic convenientem esse, ut scorbutum putridum verè

PARS OCTAVA. CAP. III. 163

referat ; conveniatque omninò cum eo scorbuto , quem terricolæ habent : ita ut idem prorsum morbus esse appareat terrâ marique.

Subdolum hunc morbum læviùs gentem borealem afficere observamus , ex quo tellus multis in locis fit reddita ficcior ; aggeribus sic adornatis , ut externæ aquæ secludantur , liber internis concedatur effluxus : ex quo ædes sic suas construxerint , ut minùs humescant intùs , ac liberiore perflectantur aëre : ex quo durioribus alimentis plura cœperint molliora interponere , sic ut dies nullâ transeat , in qua variis lactucis , oleribus , fructibus , non vescantur ; crudis , coctis , elixis , tostis : ex quo Asiatici aliàs noxii , potus ; sic saltem *Boerhavii* sententia erat ; corpora ab acrioribus , diluendo , magis liberârint : ex quo tandem se contra cæli inclementiam firmioribus vestibus muniverint. Quin & cæteris paribus , vita laboriosa admodum , in eadem regione boreali , sub eodem victu & aëre , immunes omninò à scorbuto , aut leviùs saltem affectos , præstat aratores , fabros ferrarios , lignarios , &c. interea dum textores , sartores , sutores , pictores , phrygiones ,

viri litterati, gravissimè afficiuntur.

Examinandum est undenam scorbutus in navibus? ut pateat num vel hæc, quæ terricolis mitiorem reddiderint, vel adhuc alia, maricolarum quoque mitigare tollereve scorbutum queant?

An igitur 1°. ab aëre marino, ita ut ex mari quidquam exhalaret, quod aëri commistum, ipsum sæpè redderet respirationi ineptum, & ad scorbutum generandum aptum, ut quorundam opinio fert?

An 2°. ab humidioris semper atmosphaera?

An 3°. à salitis?

An 4°. à penuria vegetabilium?

Ut primò generalem responsionem ad hæc omnia, deindè ad singula propriam, adornem, dico has quatuor causas ita universales esse, ut ex æquo omnes in nave afficiant, gubernatores majores, minores, & classarios vulgares. Constitit verò universali observatione *Ansonianæ*, aliorumque, nautas potissimùm scorbuticos esse, minùs esse præpositos minoris ordinis, adhuc minùs præpositos majoris ordinis, omninò nihil ferè præfectos supremos. Quum igitur

PARS OCTAVA. CAP. III. 165
quatuor hæ causæ omnes ex æquo affi-
cientes, non omnibus ex æquo scor-
butum creent, haud videntur ejus cau-
sæ appellari posse.

Doctissimus *Lind*, qui de scorbu-
to tractatum historico dogmaticum
eruditè & practicè scripsit, dum exa-
minat an salita scorbutum creent?
egregiè responder non videri, quum
primò sal à putredine ea præservet,
quæ cæteroqui in putredinem procliva
sint: quum *secundò* diuturniore tem-
pore aqua marina, dirâ necessitate
cogente, pota, scorbuticis haud no-
cuerit: quod *tertiò* salita visa sint ho-
mines ab eodem præservâsse.

Observatum quippe fuisse, dum na-
ves *Anglicanæ* cum *Batavis* conjunctæ,
stationem diù peragerent, ne portu
solveret *Gallica* classis, *Anglos* scor-
butum corripuisse, non corripuisse
Batavos: causa quæsitâ, constitisse id,
quod classiariis *Batavis* bis in septi-
mana ex brassica sale condita parare-
tur prandium, *Anglis* verò minimè:
cæterum in omnibus idem utrisque
regimen contingere.

Pergit doct. *Lind* docere non esse,
qui scorbutum faciat, salem marinum.
Scorbuto affici cœptis, inquit, mox

omnia salita auferuntur ; attamen morbus pergit, & furit. Præterea scorbutum natum ostendit, non nisi recentibus carnibus vefcente nautâ. Sic *Ansonii* classi, *Mexico* recedenti, inter medias recentes carnes morbum natum : *Cæsarias* legiones, *cl. Cramero* notante, cum carniū recentium abundantia ; *Russicum* exercitum, referre *Niſchio*, salitis carentem, in turpes incidisse scorbutos.

In quæſtione porrò de vegetabilibus, meritò occinit doctiſſimo *Bachſtrom*, in eo, quod & ad prævenendum, & ad curandum, ſint egregia : id urbes obſeſſas, id *Hollandorum* braſſicam confirmare lubens fatetur : attamen cenſet etiam hanc *Bachſtromii* eſſe limitandam ſententiam.

Quod enim 1°. de urbibus obſeſſis conſtitit, id in multis aliis obſidio-nibus, ubi ſimiles cauſæ exiſterent, non ita conſtitiſſe. 2°. In media vegetabilium abundantia ſcorbuticos effectos eſſe claſſiarios.

Exemplum terribile affert, quod egregius *Huxham* confirmat. Dum claſſis navalis Archithalaſſi *Martin* in freto Gallicano diù obſervabat claſſem Gallorum, in ſumma abundantia ve-

getabilium omnium & optimarum aquarum, tanto afficitur scorbuto, ut inter 4000. classiarios, 400. numerarentur miserrimè affecti: sic ut doctiss. *Huxham* cernens redeuntem in *Pley-muti* portum classem, graphicè ac lamentabiliter conditionem descripserit ægrorum. Unde *cl. Lind* defectum vegetabilium, scorbuti feracem, non nisi causæ occasionalis vice fungi putat.

Sed ut certius, quid de scorbuto proferatur, quid causæ est, quod plebs navalis infima hoc morbo maximè laboret? minùs, aut vix proceres? 1°. Proceres navis & præpositi nautarum habent mutatorias vestes, ut madefactas exuere, siccas induere queant. 2°. Lectos suos pellibus animalium munitiores adversus frigora, quàm plebei, habent. 3°. Omnes suas vestes habent præpositi, quàm classiarii, crassiores, arcendo frigori aptiores. 4°. Habent navium gubernatores, & supremi ministri, tamarindos, aurantiorum ac limoniorum genera muria condita, succum limoniorum qui in doliis, & melius adhuc in lagenis diù servari possit; conditas sale brassicas, rapas, phaseolos.

168 RATIONIS MEDENDI
endiviam, &c. vina, cerevisias lupu-
latas, &c. hæc omnia simul sumta &
non vegetabilia sola, concurrere vi-
dentur, quo minùs navium proceres
hoc morbo affligantur.

Vita laboriosa nautarum an non
deberet illos eximere potiùs à scorbu-
to, ita ut minùs eo, quàm proceres,
laborarent?

Si solus labor exercitus scorbutum
præcaveret, labor neglectus concilia-
ret, utique nautæ essent ab eo proce-
ribus navis exemptiores; sed ut, non
obstante suâ vitâ laboriosâ, magis ta-
men scorbutum contrahant, plures
inevitabiles ipsis causæ, evitabiles pro-
ceribus, efficiunt; ut jam vidimus.

An machina *Suttoniana* apta non
est, ad scorbutum præcavendum in
navibus?

Juvat ad aëra puriorem reddend-
um, ac renovandum; in eoque sa-
nè egregia nautis est: si autem humi-
ditate diuturnâ peccet aër, nil ma-
china juvat; quum pluviosâ tempesta-
te expulsum aëra humidum, humidus
subsequatur. Undè gravissimus *Ansonio*
scorbutus, *Mexico* redeunti, & omni
genere abundanti vegetabilium. Pluviis
saturato aëre explente naves, nulla dies
serena

serena illuxit, qui navem permetteret
ficcari. Ventī interim & procellæ spu-
mantes undas in naves invehebant,
nautas reddebant madidos & frigidos.
Quum nunc inter causas occasionales
nulla sit aëre humido ac frigido peior,
quum is diuturniore tunc obtineret
tempore, scorbutum pessimum nasci
oportuit.

Ex cunctis liquet victum corruptum,
aëra humidum ac frigidum, vestes
tenues & humidas, humidos tenues-
que lectos, vegetabilium succulento-
rum defectum, animi mœrores ac
tædia longi itineris, unâ concurrere
ad scorbutum generandum; aëra hu-
midum ac frigidum, cum vestibus &
lectis nautarum frigidioribus, scor-
butum creare posse in media vegeta-
bilium opulentia; vegetabilium de-
fectum solum sine humiditate & frigo-
re & mœroribus, vix creare scorbu-
tum, ut optimus *Lind* in *Scotiæ* mon-
tanis incolis, & in *Finnis* evicit.

§. IV. Ex mirandarum curarum
collectione constat illas peractas esse
herbis calidis, & frigidis; alkalescen-
tibus, & acidis: *cochleariâ*, *nastur-
tio*, *brassicâ*, *cæpis*, *nymphæâ*, *la-
tucâ*, *acetosâ*, *rubi baccis*, *fructibus*

170 RATIONIS MEDENDI
tamarindorum aliisque, maxumè po-
mis *aurantiis*, *citreis*, ac *limoniis* :
quovis *graminum* genere ; nec non qui-
busvis succulentis *vegetabilibus* : *vino*,
cerevisiâ, *aceto*.

Quamvis remedia, quæ morbum
curaverint, oppositæ sint naturæ, scor-
butus tamen navalis, symptomatibus
descriptus suis, unius modo speciei
fuisse apparet ; maxumè id concludere
licet ex curatione eorumdem homi-
num primò per cochleariam, deindè
per rubi baccas ; ut suprâ constitit.

An verò cl. viri *Pringle* experimen-
ta, acescentis cochleariæ, dum che-
micis quibusdam operationibus eam-
dem. exponebat, præcipuam difficul-
tatem haud tollant, docendo unicum
scorbuti genus unico medicamento ge-
nere curatum esse ?

Si hæc experimenta aliis clariori-
bus elucidentur, lubens viri doctissimi
sententiam amplectar : verum ne huc
usque amplexus sim, me alia expe-
rimenta remorantur. De acore in ipsius
experimentis ex cochlearia percepto,
ideò non concludo acidum in cochlea-
ria adesse, quia didici propriis expe-
rimentis, dum alkalina vegetabilia,
dum ipsa jura carniū, certum quem-

dam corruptionis gradum consequuta, quid acidi redoleant, id fugax acidum, licet syrupo violarum detectum, ideò non docere naturam rei acidam, quum brevi post totum abeat in alkalinum. Ergo vix video, cur, ob fugax tale acidum, credamus & alkalescentia vegetabilia, & jura carniū, in corpore humano ut acida agere? Equidem in experimentis clarissimi viri alkali volatile cochleariæ avolavit multum, indèque natura herbæ alkalina vehementer mutata est; sed an mutata tota? An mirandæ curationes putridi scorbuti, ægris, armentorum instar, erudam de pratis herbam vorantibus factæ, præsens non habuere alkali, idque copiosum? Deindè in Pringleanis sufficiens distinctio inter fermentationem & putrefactionem desiderari mihi videtur. Desiderari etiam arbitror debitam distinctionem putrida inter & alkalina. Putrida multa cum acidis non effervescent, donec certum adipiscantur putredinis gradum, quo fiant alkalina. Necdum etiam mea experimenta me convincere de vera putredine, etiam nondum alkalina, in vivente corpore animali. In tot morbis putridis, etiam conclamatis, dum

sanguis venâ tusâ eductus, aut aliundè affluens, examinatus est, nunquàm, ne in pessimis quidem variolis, putredinis signa vel minima mihi dedit. *Mortono* putridus sanguis de vena exiliens descriptus, ob raritatem hîc vix memorandus est. Et demùm non datur in totâ chemiâ machina, quæ utcumque machinæ humanæ similis sit: comparentur alimenta & potulenta cum excretis secretisque omnis generis, an huic similem possideat chemia machinam? Undè donec clari, quem veneror, semperque venerabor, auctoris, experimenta elucidentur, cochleariam, nasturtium, allium, &c. vocabo calida alkalescentia, imò alkalina antiscorbutica.

Numquid ergo in vegetabilibus, præter prædominans acre, aliquid aliud est, quo sic operentur, ut acre illud nihil obsit, & illud aliud, quidcumque demum sit, curam scorbuti peragat totam? Foretne vis eorum saponacea? an aliquid aliud?

An non his, qui salutis publicæ vimuneris coguntur invigilare, incumbit ut supremæ potestati ea indicent, quibus horrendus hic morbus præveniatur? Et an inter hæc consilia etiam

hoc salutare non suadendum, ut loco tantorum vegetabilium siccorum, parentur in doliis succulenta vegetabilia omnis ferè generis sale condita, ut nunc pauca modo parari solent? Si viri clarissimi *Poissonnier* aquas marinas levi negotio potabiles reddendi succedat conatus, laudes merebitur æternas.

An ad stupendas & celeres scorbuti curas plurimum non contulit aura fereña, in quam ex navi deducti scorbutici inducerentur, & qua compluribus fruerentur diebus?

Purus, siccus, tepens aër, partem medicinæ in his expleverit necesse est, dum humidus frigidusque aër symbolam adeò magnam morbo generando contulisset: sed absoluta talis puri sicci tepentisque aëris necessitas non demonstratur ex eo, 1º. quod ægri sæpè jacerint in littore sub tentoriis, ubi certò & humidus aër, & frigidus sæpè est: 2º. quod plures tales celeres curæ peractæ sint, ægris in continentem non expositis, verùm nave detentis. Curam verò fortunatiorem ac celeriore bono cum aëre expectare oportet.

§. V. Quid demùm causæ, quod

174 RATIONIS MEDENDI
marini scorbuti, ejusque pessimi, sæ-
pè tam celeris, atque perfecta cura
fuerit; quodque terricolarum scorbu-
tus curam nostram toties diuturnam,
laboriosam, ac sæpè impossibilem ar-
guat? An dosis esset medicamento-
rum, quam ad guttulas, ad cochlea-
ria, ad vascula aliquot nocturni
spatio evacuanda, præscribimus; in-
terea dum historia marina homines
curatos ostendit illos, qui vegetabi-
lia cruda integris manipulis, qui po-
ma aurantia & limonia denario nu-
mero, qui præterea herbas & fructus,
coctos, elixos, assos, juraque eorum,
ad victum sic adhibebant, ut nullâ re
aliâ vescerentur?

C A P U T V.

DE MACHINA AD CURANDUM ILEUM DESPERATUM.

- §. I. *Communicantur duæ epistolæ agen-
tes de machina, nuper in Italia exco-
gitata, qua tres homines, ileo despe-
rato laborantes, integræ sanitati brevi
restituti sunt; referentes quoque facta
in canibus cum eâdem experimenta.*
- §. II. *Traduntur novem mea experi-*

PARS OCTAVA. CAP. V. 175
*menta cum hac machina capta ; quæ
occasione etiam phænomena , quæ circa
vermium in corpore animali domici-
lium , & circa vitales actiones , ob-
servabantur , noto. §. III. Quatuor-
decim corollaria tam theoretica , quàm
practica , ex dictis deducta.*

§. I. ERUDITISSIMUS ac solertissimus
Medicus *Joannes de Videmar* , cele-
berrimus *Mediolanensis* practicus , ad
promovendam Medicinam natus , jam
pluries de ejusmodi machina ad me
scripsit , quæ excogitata in *Italia* , ad
desperatum ileum morbum , præfente
jam vomitu stercoreo , solvendum plu-
ries admota , nonnullos homines mor-
tis faucibus eripuisset , eosdemque spa-
tio incredibiliter parvo reddidisset sa-
nitati.

Primæ ejusdem literæ ad me da-
tæ XII. Kal. Jan. 1762. sic se habent :
„ Machinam , de qua aliàs sermo fuit ,
„ à domino physico *Molinari* huic no-
„ stro fabro *Laurentio Mazzoni* deman-
„ datam , istuc brevi deferendam in-
„ telligo ; ita binas alias historias , ad
„ eam spectantes , quæ bis fortuna-
„ tum obtinere eventum , tibi com-
„ municatas volo ; eaque simul in de-

» natis per me capta experimenta co-
 » ram Archiatro *Vandelli*, ut de ejus
 » usu certiores apud litteratum orbem
 » rationem reddere queamus. Et primò:
 » Rustica mulier torosa, quantum
 » agens lustrum, post magnam falsa-
 » menti, fructuumque horæorum,
 » ingurgitationem, quatuor miliarium
 » iter suscepit. Domum redux dolori-
 » bus ad ileum dextrum vexatur, cum
 » abdominis intumescencia, vomitu,
 » anxietatibus: nihil profuere ene-
 » mata sæpiùs applicita, nihil iteratæ
 » venæ sectiones, nihilque fatus emol-
 » lientes, & oleum lini magnâ satis
 » copiâ epotum; ita ut ad octavam
 » diem increbescences, jamque mo-
 » rituram proclamantes, ut transfer-
 » retur machina, conscii suadeant
 » nonnulli: quâ applicatâ magna te-
 » pentis aquæ copia quatuor dierum
 » spatio, sed per intervalla, injecta,
 » mirum! dextram abdominis intumes-
 » centiam se movere visum est, do-
 » loresque demulceri ceperunt, mul-
 » tisque brevi post dejectionibus libe-
 » rata fuit.

» Frater *Josephus Fidelis à Medio-*
 » lano, Capucinus, moribundis in
 » xenodochio adstans, quadragena-

„ rius , post diuturnam toleratam fe-
 „ brem vix reconvalescens , in vom-
 „ tum ferè continuum incidit , ma-
 „ teriei primò aquosæ , viridescentis ,
 „ magnæ copię , singultibus identi-
 „ dem comitantibus , nullisque trium
 „ dierum spatio sedibus. Omnibus in-
 „ cassum adhibitis ; foetentes jam in-
 „ cipiebat vomere fœces. Re in angusto
 „ sic positâ , adstans Chirurgus &
 „ Lithotomus magni nominis *Domini-*
 „ *cus Ocelli* , machinam experiri soli-
 „ tus , ad eam confugiendam esse au-
 „ tumavit , motum peristalticum in-
 „ versum revocandi ergo. Manu operi
 „ admotâ , paulatim , sed repetito ,
 „ injicitur tepida : paucæ , sed crebræ
 „ redduntur sedes , (qui effectus ma-
 „ chinæ hujus singularis & proprius
 „ alvum crebrò irritandi ,) brevi ces-
 „ sat emesis , permanente adhuc sin-
 „ gultu ; verùm analepticiis recreatus ,
 „ integrè convaluit , prout mihi retu-
 „ lit idem ægrotus.

„ Ad ea , quæ in denatis ipse ani-
 „ madverti coram testibus , nunc de-
 „ venio. Nudatis igitur intestinis ,
 „ aqua per machinam injecta paulatim
 „ præterfluere omnes intestinorum con-
 „ volutiones , usque dum continuato

„ per os exiret rivo , conspexi ; ne
 „ guttula quidem in cavo abdominis
 „ ejecta , intactis , etiamsi satis exten-
 „ sis , intestinis ; neque tam impleta
 „ ac distenta inveni , ut rupturæ peri-
 „ culum minarentur , quin majori ex-
 „ tensioni locus foret. Iterato periculo
 „ in cadavere , cui ileum pone valvu-
 „ lam apertum fuit , aquam vix ad
 „ libram injectam per aperturæ locum
 „ exire vidimus , nihil prorsum re-
 „ sistente valvulâ , haud secus , ac si
 „ nulla adesset : ex quo vera scripsisse
 „ *Matthæum de Gradibus , Guainerium ,*
 „ aliosque , intelleximus , qui suppo-
 „ sitoria in anum intrusa , abrupto vi-
 „ filo , per os ejecisse ægrotantes nobis
 „ tradiderunt ; quin imò digito im-
 „ misso in colum , defursum versum
 „ absque ulla resistantia in ileum tran-
 „ sivisse animadvertimus.

„ Nec per constructam machinam
 „ istuc quantocyus translaturam experti
 „ fuimus aliis duobus in cadaveribus ;
 „ hinc pari modo injecta aqua ultra
 „ valvulam præterlapsa non fuit ; ita
 „ ut non semper æquè constructam ,
 „ neque in omnibus æquè validam esse
 „ fateamur oporteat ; quemadmodum
 „ & *Hales* in canibus , alique in ho-

» minum cadaveribus anatomici anno-
 » taverè. Horum duorum cadaverum
 » intestina ad spithamæ longitudinem,
 » supra & infra valvulam, de industria
 » dissecai, atque è corpore extraxi,
 » in diem sequentem periclitaturus,
 » quid indè esset. Injectâ igitur in co-
 » lon aquâ, in ileum pertransiit; mi-
 » nimè miratus sum, eo quod partes
 » in situ quamdam habeant actionem,
 » quam non retinent divulsæ, quem-
 » admodum partium usus in denatis
 » valdè laceffitur.

» In vivo cane de industria parato
 » iterùm periculum fecimus, in eoque
 » facillimè tepidam omnes intestino-
 » rum anfractus, ad pylorum usque,
 » pervasisse vidimus. Ex quibus patet
 » instrumentum hoc nullum neque in
 » vivis conatum posse; eo magis, quia
 » dum satis est, injectio de cessatione
 » admoneat, atque extracto tubulo
 » immediatè post rejiciat aquam. Hæc
 » de machina satis. »

In secunda epistola data *Mediolani*
 Sept. Kal. Jun. 1762. sic scripsit: » Ha-
 » bes hîc annexam delineationem, at-
 » que descriptionem machinæ, clyste-
 » ris vice adhibitæ. En casus! Mulier
 » ferè quinquagenaria, colicis dolori-

„ bus quatuordecim dierum spatio ve-
 „ xata, nihil prorsum per inferiora
 „ emittens, omnia evomebat; in-
 „ cassum adhibitis clysteribus emollien-
 „ tibus, acribus, ipsoque tabaci fumo,
 „ atque oleo amygdalino cum hydrar-
 „ gyro deglutito, nec repetitis venæ
 „ sectionibus ac balneis, levare potuit.
 „ Ipso momento, quo machinæ ope
 „ injecta fuit saccharata aqua, tot de-
 „ jecit prædura scybala, ut vix credi
 „ possit; quibus exactè inspectis, præ-
 „ muli uvarum acini, jam multis
 „ mensibus retrò comesti, reperti sunt.

„ Verum quidem est, quod mulier
 „ hæc multos sustinuit labores in aquæ
 „ violentâ injectione, quemadmodum
 „ optimè notat exp. *Hales in Hæmast.*
 „ *Exp. 25*, ac parum affuit ne in animi
 „ deliquium laberetur in fœcū de-
 „ jectione; ast analepticiis roborata,
 „ in diem sequentem injectione iteratâ,
 „ iterumque interpositis aliquot diebus
 „ repetitâ, optimâ nunc fruitur vale-
 „ tudine, quæ iliaco morbo mori pro-
 „ ximè videbatur.

„ Haud absimilis ei hæc machina
 „ est, quæ ad extinguenda incendia
 „ apud *Martin* describitur, in *Gram-*
 „ *matica scientiarum.*

„ Jam in cadavere machinam hanc
 „ experti sumus, vidimusque aquam
 „ ad pylorum usque adscendisse; ast
 „ ignoro usque dum, an in omnibus
 „ cadaveribus hoc eventurum sit? Re-
 „ petitis experimentis te commonefa-
 „ ciam. Dubium tamen est an, posito
 „ quod æquè eveniant in omnibus de-
 „ mortuis, in vivis pari modo even-
 „ tura sint, (quemadmodum & tu no-
 „ tas super *Halesiana* experimenta,)
 „ majorem propter *Tulpianæ* valvulæ
 „ vim in his, quàm in illis.

„ Clarissimus *Hales* loco citato, &
 „ tu quoque in capite *de Tympanide*
 „ & *Ileo morbo*, Medicos admones ut
 „ hujusmodi casibus enemata excogi-
 „ tent tantarum virium, quæ intesti-
 „ norum obices tollere possint. Hæc
 „ tibi communicata historia satis evin-
 „ cit, quantæ sit efficacix similis aquæ
 „ injectio. „

His ita à dignissimo viro perceptis,
 curavi mihi juxta delineatam calamo
 effigiem machinam ejusmodi parari:
 quam tabulam lubenter communica-
 turus essem, si in actis *Bononiæ*, aliûs-
 ve *Italicæ Eruditorum Societatis*, non
 prostaret brevi; & nisi, ut ante mo-
 nitum est, ferè similis haberetur in
Martini Gram. Scient.

§. II. Die Martis 28. hujus anni, primum experimentum in nosocomio fecimus in cane vivâ, mediocris magnitudinis. Injecimus tribus iteratis vicibus in intestinum rectum libras medicas unciarum XII. propemodum sex aquæ tepidæ.

Post singulas injectiones canis incredibili impetu aquam cum stercoribus ad 4. 5. pedum distantiam expulit ano. Has tres injectiones spatio horæ quadrantis absolvimus.

Liberata canis per 3. 4. minuta spatiosum cubiculum circuivit, corpus posticum totum madidum ubique affricans. Postea cucurrit alacriter, benè dormivit, saltavit, manducavit eo & sequenti die.

Violenta hæc vis, qua injecta aqua ad tertiam usque vicem resiliet, nosque injectionem ter repetere cogeret, suspicionem dabat an valvula *Bauhiniana* transitum non denegâset.

Undè die 29. & 30. & 31. Martii eodem modo experimentum repetivimus, eundem an effectum editurum esset curiosi. Et phænomena injectionis eadem erant, & æquè bona canis post injectionem valetudo.

Undè 1. Aprilis experimentum sic

mutavimus, ut ano benè circum sphunculum clauso, & cane meliùs intra manus firmatâ, sex ad minimum libras continuatâ operâ injecerimus. Porro dum libræ penè quatuor injectæ erant, canis vomere cepit, primò aquam, dein cibos, vermes tandem teretes vivos. Injectione interim pergente, vomitus rivi lati instar profiliit ad distantiam 3. aut 4. pedum.

Vis ergo machinæ continuationis resistentiam valvulæ superavit.

Animus erat ilicò interna examinare. Strangulavimus canem, & aperuimus. Crassa intestina modicè, tenuia minùs, ventriculus immensè distentus erat.

Apertis colo & ileo, oblongum in valvula hiatum deprehendimus.

15. Aprilis sano ac vegeto cani unicâ continuatâ vice, nisi quod semel quidquam alvus resliret, injecimus ultra octo libras aquæ tepidæ. Post injectas 5. libras vomere cœpit, pluriesque vomitum exindè repetivit. Paucis post minutis à fordibus canis mundatus, ac linteo siccatus, hilaris ac sanus fuit per plures dies; postea dimissus adiit ilicò suum in vicinia herum, reditque adhuc sæpè nos blandè salutaturus.

18. Aprilis in cadavere humano vires exploravimus machinæ. Sexagenario major cum calculo in vesica in nosocomio obierat. Vesicam cum calculo primum eduxeramus, ne utilissima demonstratio, quam posthac communicabo, turbaretur. Injecimus tunc ope machinæ tepidam per anum, quæ ut facilius progredereetur, intestina plurimum manibus molliter compressimus; sic tamen ut aquæ progressum levatis sæpè manibus benè contemplaremur. Vidimus intestina crassa citò impleri; nonnullam quidem nasci ad valvulam remoram, sed brevi sublatam; injectam aquam momento citius intestina tenuia permeare; non extendi ea notabiliter; ventriculum autem valdè turgidum fieri, oreque mox elabi aquam. Valvula hiabat; antequàm verò perfcinderemus, ex colo aquam in ileum promovere satagebamus, haud æquè feliciter in quovis intestini situ: certus ac determinatus situs requirebatur, ut ex cæci sacco aqua in ileum transfirer.

3. Maii canem masculum 16. mensium, fortem, nacti, experimentum iteravimus. Validâ corporis contorsione & ejulatu tres primæ tepidæ libræ

PARS OCTAVA. CAP. V. 185
vi expellebantur ano. Quo dein accur-
ratiùs circum cannulam firmato, tres
alias libras commodè, & non inter-
turbatè, injecimus: aqua interim vo-
mitu quidem valido, sed eo, qui in
primo cane observatus, debiliore,
ejectabatur, cum paucis cibis, & te-
retibus lumbricis, ad tertiam usque
vicem.

Decreveramus etiam hunc extem-
plo aperire; sed quum indè minùs re-
ctè, quàm priores canes, se videre-
tur habere, pepercimus ejus vitæ, vi-
suri an quid ab operatione infortunii
observari daretur. Ast horâ elapsâ ca-
nis per omnia se sanum esse demon-
strabat. Quum haud illepidus cuiquam
placeret, qui pro suo magno ac ve-
tustiore cane libenter eum mutaret,
dedimus illi nostrum, postquàm per
novem dierum spatium cerriores nos
de ipsius perfectissima sanitate reddi-
dissemus.

Canem ergo majorem illum 12.
Maii ad experimentum ducentes, spa-
tio binis minutis breviorè injecimus
aquæ tepidæ 8. vel 9. libras, quæ in-
cepere tunc violento saltu, minùs ta-
men violento, quàm in primo expe-
rimento, ore exsilire. Vomitus iterùm

ut in prioribus ter repetierat, isque singulâ vice copiosissimus. Materies ejecta partim aqua erat, partim copiosa caro, partim lumbrici teretes, digitum, sesquidigitum, longi, valdè graciles, partim copiosissima tænia, & gluten multum.

Apertis per longitudinem intestinis deteximus innumerabilium tæniarum copiam, sic ut catena cohærentium sibi cucurbitinorum vermium, sive ascaridum planorum, hinc indè, fortè per vim aquæ, fracta, plus vigesies iret, rediretque per totam tenuium intestinorum longitudinem glutine involuta copiosissimo. Lumbrici teretes tæniam concomitabantur ubique.

Peculiare in hoc cane fuit, quod colon in medio ventre sub umbilico originem haberet, rectâque descendens, mox rectum formaret; longitudinem igitur unâ cum toto recto 8. vel 9. pollices emensum duntaxat: quale quid & in homine *Dionis* se testatur observâsse. Ceterum breve hoc colon ab injecta aqua probè elutum erat, compactas modo fœces & in ortu suo, & in magno suo processu vermiculari, gerens.

Utrique cani, quem strangulave-

ramus, effectum machinæ contempla-
turi, laxato post apertum abdomen &
thoracem fune, vita pulcherrimè re-
dibat. Quo animadverso, mox ad
actiones vitales contemplandas, reli-
quo examine ad tempus dilato, nos
accinximus. In priore cane, aperto pe-
ricardio, cor pulsabat uno tempore
æquabiliter, alio inæqualiter: vitâ la-
bascente, per vices quievit & palpi-
tavit. Levis digiti attactus momenta-
neam vitam reddebat. Attenti ad ulti-
mum cordis motum, vidimus utrum-
que ejusdem ventriculum æquabilissi-
mè agere, & æquè fortiter; idque
etiam ubi post aliquantillam quietem,
sive sponte, sive flatu, tactuve, suos
redintegraret motus. Quo autem cer-
tiores hujus essemus, cor parùm inver-
tebamus, ut cum sinu & auricula sua
ventriculus sinister sub liberiore con-
spectum caderet; undè sinistrum cor
pulcherrimè agere cernebamus; ut an-
tè videramus pro parte,

Quod autem diù, distinctèque, ac
de industria, notabamus, vix cuspis
dici poterat ad basin in systole multum
accedere, idque etiam à principio,
dum cordis validior motus existeret,
notavimus. Dicendum potius est in

systole cuspidem, & latera ventriculorum, se simul leviter contrahere.

Arteria intercostalis percussa pulchrè ostendebat velociorem illum saltum, quem arteriosus sanguis ad singulam cordis contractionem edit.

Uterque cordis ventriculus apertus multum, sinister autem plus, sanguinis continebat.

In altero cane pericardium ægrè à corde secedebat. Attenti ad omnia, vidimus clarè in systole cordis basin, æquè ac mucronem, & parietes, ad se invicem accedere, & cor facere se ipso minus: motus verò vitalis ad finem usque pergebat æqualiter in utroque thalamo, inverso corde, quemadmodum in cane priore, ut cordis sinistri motus aptè conspici posset. Tandem, quod non in cane priore, cessante motu vitali ventriculorum, auricula dextra quater vibrabat, quo tempore sinistra semel. Cor sinistrum cum sua auricula æquè plenum sanguine, quàm suâ cum auriculâ dextrum. In sinu dextro polypus magnus.

In utroque canum experimento dextrum cor non vixit sinistro diutiùs. An quod, corde in situ manente, cor sinistrum minùs conspicuum sub ulti-

mis vitæ scintillis mortem testari maturiorem videatur ? Igiturne aliquâ cordis inversione opus, ut certi quid affirmemus, detegamusque errores ?

In humanorum cadaverum examine cor sinistrum sæpè minùs quàm dextrum repletum inveni, sæpè æquè repletum, aliquando repletiùs. A methodo secandi multùm pendet : qui cor dextrum priùs aperiunt, hi motu, pressione, evacuant cor sinistrum plus, quàm aliter ; qui sinistrum priùs, eandem ob causam possunt dextrum inanire.

§. III. Finem capiti huic, & simul operi, imponam quibusdam corollariis & problematibus.

1°. Patet in canibus factâ machinæ operatione sic, ut aqua injecta bis, ter, cum fæcibus alvo expelleretur, vomitum non adfuisse.

2°. Canes post hanc operationem minimè ægrotâsse.

3°. Quod vomitus non successerit, violentèque ex ano fuerit expulsa aqua, id minùs videri valvulæ resistentiæ tribuendum, quàm quidem canis motui, contorsioni, clamori, elabendi conatibus.

4°. Id evidenter patuisse, quando

canes prudentiùs firmato, injecta continuatim aqua vomitu repetito expulsa fuerit.

5°. Experimento eo usque producto, ut violentus, repetitusque sequeretur vomitus, unàque cum aqua cibus, gluten, multusque tum teres vermis, tum latus; igitur eo usque, ut vis valvulæ coli penitus superaretur, ut motus peristalticus naturalis sufflaminatus, & ut motus antiperistalticus esset præternaturaliter auctus; experimento, inquam, sic aucto, canes tamen nullam indè habuisse, imò ne à sæpiùs quidem repetitâ eadem actione, sanitatis jacturam aut læsionem.

6°. Canibus stantibus, ac quatuor pedibus suis supra mensam deventis, quum injectionem fecerimus, quæritur utrum injecta aqua faciliorem hinc habuerit, an difficiliorem motum ad os usque? Et an saltem in homine ilia-
co, dextrum in latus pro more verso, injectione minùs succedente, situs non foret, qualem in canibus observavimus, conciliandus?

7°. Et in canibus, & in hominum cadaveribus, quæ clar. *Widemar*, quæ nos, aperuerimus, apertave contem-
plati fuerimus, omnia intestina mo-

dicè tantùm turgida inventa esse : videri hinc eam vim machinæ esse , ut omnes in via resistentias multo leviores negotio superet , quàm ut per resistentes potentias suam viam amplificare cogatur. In vivis quidem intestinorum vis contractilis juvare dici potest ; in cadaveribus autem haud ita.

8°. Cur in iisdem experimentis (n°. 7.) ventriculus maximè expansus ? Replendus is erat donec vel funderetur , vel per orificia evacuarer se sua : per orificium inferius sive dextrum non poterat , impellente fortiùs machinâ ; ergo per superius tantum , ubi primum sic repletus , ut capere ultra non potuerit.

9°. Haud in canibus duntaxat , verum nec in hominibus , hucusque inventam esse per se lethalem eam , superna versus , *Tulpianæ* valvulæ aperturam , ut aqua , ut stercorea , ut enemata , ut etiam suppositoria , ex recto & colo adscendant , & ore evomantur. Casus *Matthæi de Gradibus* , *Guainerii* , pueri , de quo *Rat. Med. tom. 3.* tandem & trium illorum , quibus , referente clar. *Widemario* , hæc machina vitam servavit , apertè hoc evincunt.

10°. Casus dari ex observationi-

192 RATIONIS MEDENDI
bus, quos machina hæc minimè curret : quales enim binos expertus sit *cl. Widemar* insuperabilitatis valvulæ, tales plures reperiundos fore. Jure proinde *Italos* Medicos & Chirurgos laudandos, qui in vivis hominibus, ne unâ vice nimium urgendo obessent, lentè adeò & prudenter progressi sint.

11°. Meditationi pathologicæ multam materiem à vermibus in canibus repertis suppeditari. Ac 1°. quidem ope machinæ in binis canibus vermes teretes plures vomitu ejectos; in tertio magnam copiam teretium & latorum. 2°. In anatome canis posterioris tæniam copiosam, multosque illos teretes vermes, intestina ferè tota explevisse. 3°. Eisdem copiosissimo ac tenaci inhæsisse glutini. 4°. Cur tota hæc moles, aut cur saltem primo in ortu, motu peristaltico, & transeunte chylo, depulsa non fuerit, mirum videri; quum quo affigat sese, quove retineatur, nullibi appareat quidquam. 5°. Retinereturne hæc vermium ac glutinis moles à motu antiperistaltico naturali? Sed cur tunc chylus, cur incipientes non retineantur fœces? Numquid copiosi adeo vermes suo motu & reptatu non plus, quàm alia ibidem contenta, canalem

canalem intestinale[m] stimulent ? & cur
haud expellantur tamen ? 7. Posside-
rentne vim sustinendi se , motui pe-
ristaltico resistendi , affigendi se , dum
pelluntur , tuendique domicilium ?
8. Ideóne inefficax toties antihelmin-
tici vis , quod tenaci glutini involuti
vermes , turique hæreant ? 9. Visne
antihelminatici ea præcipua sit , quæ glu-
ten incidere , pellereque , sit potis ?
10. An allium , assa fœtida , fuligo
cruda caminorum , &c. sæpiùs sumta ,
vermes in medio suo glutine sic affice-
rent , ut sede mutari cogerentur , &
vel spontè fursùm deorsùmve exitum
quærerent , aut cathartico fortiore
tunc facilè expellerentur ? An verò
hæc tantum in gluten destruendum
potenter agendo infecta fugent ?

12°. An indè fortè capiatur cur alvo
nonnunquàm prodeant corpora ulnâ
longiora , intestinum cavum longitu-
dine , amplitudine , cavitare , refe-
rentia ; quale quid stupenda erudi-
tione clarus *Justus Lipsius* , teste Me-
dico suo *Heurnio* , patre , excrevit ? &
quale præstantissimum collegam , va-
riis portionibus , quas inter unam qua-
tuor spithamarum , excrevisse vidi ?
Utrique glutinis immensi , intestina op-

194 RATIONIS MEDENDI
plentis, copia, sive genita cum ver-
mibus, sive aliundè, possetne aliquan-
do inspissari, condensari, congluti-
nari cum cavo intestino, & post leien-
teriam, post atrophiam à tot obstru-
ctis lacteorum osculis, naturæ demùm
bonitate sub hac exposita forma ex-
cerni?

13°. Si tandem, plurium iliaco-
rum curatorum exemplis, cunctis
meridiano sole clariùs constiterit *Tul-
pianam* valvulam à machina innocuè
aperiri, totumque intestinale tubum
se tutò per os evacuare; an tunc in
difficillima cura vermium, cum ma-
ximè latorum, machina applicanda
non foret vicibus repetitis, ut *Itali*
fecerunt; quandoquidem viderimus
ab unica applicatione, sed fortiore,
& lumbricos multos, & copiosam,
cum muco abundantissimo, expulsam
tæniam? Animus est, si denuò ca-
nem tæniosum nactus fuero, singulo
tertio quartove die experimentum to-
ties repetere, donec ultra nihil de
verme prodeat; incidere demùm ca-
nem, visurus num penitus à vermi-
bus immunis sit, necne?

14°. D. experimentis, circa actio-
nes vitales in vivo animali utroque

hîc captis, notandum id censeo, quod in omnibus canibus ac felibus, quos ad contemplandam hanc actionem unquam vivos contemplatus sum, rem non semper, ut hîc, invenerim; verum perpetuo cum mira in aliis atque aliis varietate: undè concludo 1°. illegitimam quamcumque regulam physiologicam fore, quam ex ejusmodi phænomenis, adeò inconstantibus, obtrudere quis vellet. 2°. Magis illegitimum esse actionem sani vegetique animalis sic exponere, & per ea explicare velle, quæ in eodem vulnerato, convulso, agitato, cum morte luctante, cum absentia resistentium potentiarum, quæ olim partes in debito situ detinebant, fulciebantque, observentur. 3°. Maxumè illegitimum vitalitatem humanam, sanam, explicare, & comparare cum phænomenis, quæ animal vulneratum, & cum morte luctans, insigni varietate & inconstantia offert contemplantibus.

Atque hîc tandem finem operi impono, solito jam protractiori, quàm ut notabiliores casus Chirurgicos & Anatomicos, quorum tamen scire interest, adjungam eidem: undè hos ad

196 RATIONIS MEDENDI
proximè subsequentem totum re-
servabo.

Finis Partis octavæ Rationis Medendi.

De l'Imprimerie de P. ALEX. LE PRIEUR ;
Imprimeur du Roi, rue S. Jacques, 1764.

ANTONII DE HAEN,

CONSILIARII ET ARCHIATRI

S. C. R. A. MAJESTATIS;

NEC NON MEDICINÆ PRACTICÆ

IN UNIVERSITATE VINDOBONENSI

PROFESSORIS PRIMARI,

DE

FEBRIUM DIVISIONIBUS

TRACTATUS.

PARISIIS;

Apud P. F. DIDOT, Juniores, Bibliopolam ad
Ripam Augustinianorum, propè Pontem Sancti
Michaelis sub Signo Sancti Augustini.

M. DCC. LXIV.

Cum Approbatione & Privilegio Regis:

ANTHONY DE HALL

CONSILIARI ET ARCHIA

G. R. A. M. A. L. E. S. T. A. T. I. S.

PROFESSORIS PRIMARI

IN UNIVERSITATE VINDOBONENS

DE

FEBRIUM DIVISIONIBUS

TRACTATUS

PARIS

MDCCCXLV
M. D. C. C. XLV
M. D. C. C. XLV
M. D. C. C. XLV

M. D. C. C. XLV

MDCCCXLV

AUDITORIBUS SUIS

S. P. D.

ANTONIUS DE HAEN.

EN Vobis de Februm Divisionibus Pertractationem! Hanc fateor inde genitam, quòd Medicinæ Candidatis nonnunquam minùs adæquatè in Examine respondentibus, memet aliquando accusaverim ipse, quòd Pathologiam adeò latè patentem fortè minùs concinnâ Methodo traderem vobis, aut saltem breviori temporis spatio coarctatus, minùs exactè atque succinctè tradere valerem. Horum sive alterutrum, sive utrumque emendaturus hæc vobis Typis excusa dedico.

Cum porrò de genere Februm quocumque dicendum foret, etiam

a ij

Miliares ac Petechiales febres pertractandæ fuerunt. In his pertractandis difficillima se Quæstio obtulit; utrùm Exanthemata Milia-ria ac Petechialia salutaris Naturæ opus essent, an præposteræ Artis? Utrumque quidem assero, sed ita ut posterius longè frequentius priore definiam. Prævideo autem facilè, quemadmodum Criticum Naturæ opus intra arctiores coegisse cancellos multis videbor, ita etiam aliis vulgari opinioni nimium concessisse me visum iri. Ast verò quis in lubricâ viâ non aliquando vacillet? Æqui Verique unus me duxit amor; sed quis mortalium est, quem præceps animus, quem etiam præjudicia non abripiant subinde? Præterquam quòd omnibus ex æquo satisfacere arduum, ne dicam impossibile, sit. Ut autem quæ sincera mea intentio fuerit evidenter intelligatis, vobis dicendorum summam.

Dantur Exanthemata Petechialia & Miliaria, *Critica*; dantur merè *Symptomata*; dantur denique *Accidentia* aut *Accidentalia*, ut vocant, pravâ arte producta. Pestilentiosis temporibus *Critica* frequenter, frequentius *Symptomata* describuntur Autoribus: tempore autem minimè pestifero Exanthemata hæc tum *Critica*, tum *Symptomata* rario-
ra sunt; *Accidentia* verò, fatali scilicet arte genita, frequentissima.

Hinc jure concludere videor Artem ejusmodi, Methodumve infau-
stam proscribendam esse, & temperatam necessariò inducendam unicèque nobis colendam; quæ ut universis morbis acutis conducit, ita etiam hisce Exanthematibus generandis adversa est; quæque, si aut *criticè*, aut *symp-
tomaticè*, aliquando hæc Exanthemata prodeant, æquè proficua ac salutaris est; utpote, quæ in Variolis ac Morbillis, morbis scilicet à Naturâ genitis, tutissima

dudum ac præstantissima demonstrata fuerit.

Hæc igitur si ita intellexeritis, vestrâque in praxi sequuti fueritis, obtinuisse me reputabo id, quod hoc meo labore intendo. Ac primò quidem ut ægri longè minore cum molestiâ ægritudinem perferant; calidior nec renovato aëre, tegumentisque ultra non suffocandi, medicamentis calidioribus haud ultra torquendi: secundò ut hominum ingens multitudo annuis deficiat Necrologiis. Insignem hanc utramque utilitatem, præterquam quòd extranei Autores docuerint, hic demonstratam invenietis, tum Clarorum in *Germaniâ* virorum observatis, tum propriis, quæ vel vidistis ipsi, vel examinare potestis, experimentis. Faxit T. O. M. DEUS, cujus in honorem hæc prodeunt, ut Vestræ felicitati ac Publicæ Patriæ saluti conducant! valete!

Dabam 5. Martii 1760.

I N D E X.

DIVISIO I.

Ratione periculi aut celerioris, aut lentioris, aut nullius. pag. 1

DIVISIO II.

Ratione majoris minorisve numeri eorum qui eodem in loco ac tempore febre laborant. 2

DIVISIO III.

Ratione febrium Naturæ, sive prædominantis in iisdem symptomatis. 3

DIVISIO IV.

Ratione temporis quo febris perdurat, continuat, remittit, intermittit. 6

Divisionem hanc sex Scholia sequuntur.

DIVISIO V.

Hæc quinta eas Febres continet, quæ aliquam internarum partium inflammationem comitem habent. 15

DIVISIO VI.

Complectitur eas febres, quas eruptio quæpiam in Cute comitatur. ibid.

Octo varias §. habet.

§. I. De Febre Erysipelatosâ.	16
§. II. De Febre Scarlatinâ.	18
§. III. De Febre Petechiali.	22
§. IV. De Febre Miliari.	32
§. V. De Febre Variolosâ.	74
§. VI. De Febre Morbillofâ.	84
§. VII. Additamentum ad priora ubi de igne sacro, seu igne S. Antonii	90

§. VIII. *Additamentum alterum de letali exanthemate quopiam.* 94

DIVISIO VII.

Septima Divisio eas continet febres, quæ non, ut Natura ipsarum indicare videtur, tractandæ sunt, verùm ut Febris Stationaria, eo tempore sive grassans, sive paulò ante grassata. 95.

DIVISIO VIII.

Omnes febres continuæ putridæ, continuæ remittentes, etiamquæ Inflammatoriæ dividuntur in Malignas & Benignas.

103.

DIVISIO IX.

Hæc eos spectat morbos, qui nihil minùs, quàm febrim redolentes, tamen reipsa & febres sunt, & ut febres curandi sunt.

104

DIVISIO X.

Febres complectitur, quæ nullis toto in corpore signis, quæ febrim denotent, deprehensis, adeoque sano cum pulsu, citra ullam vel sitim, vel lassitudinem tamen in certâ quâdam corporis plagâ dolorem, pulsum frequentiore, ad determinatam horam habent, & periodicè redeunt.

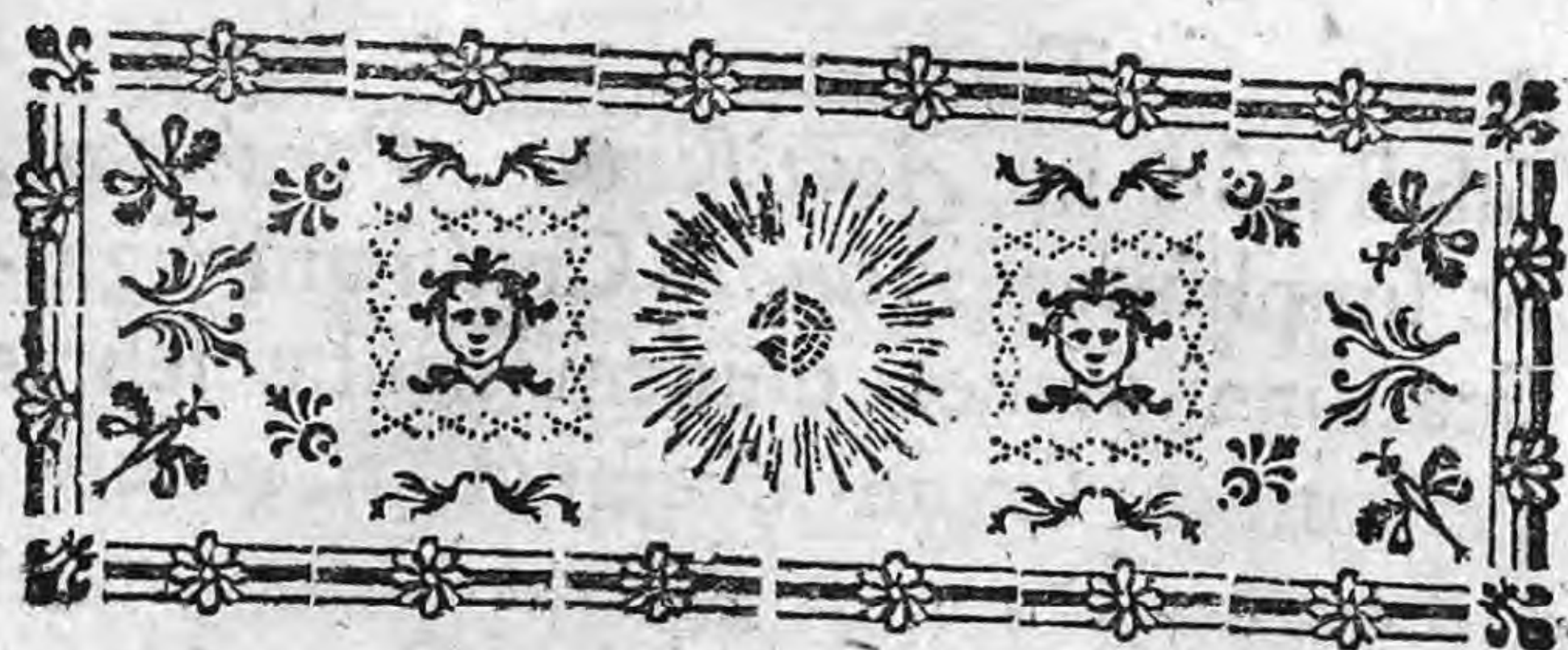
108

DIVISIO XI. ET ULTIMA.

Continebit febres nonnullas, quas nec ad certam speciem referre, nec idoneo nomine appellare possum.

109

ANTONII

A N T O N I I

D E H A E N ,

T R A C T A T U S

D E F E B R I U M D I V I S I O N I B U S ,

C U M D I S S E R T A T I O N E D E M I L I A -

R I B U S , A C P E T E C H I I S C A E T E R I S Q U E

F E B R I L I B U S E X A N T H E M A T I B U S .

F Ebris nomine eum morbum intelligo
cujus ideam pulsus solito velocior absol-
vit ; sive idem pulsus naturali fortior
sit , sive debilior. Febris ita intellecta
variā subit divisionem.

D I V I S I O I .

*Ratione periculi , aut celerioris , aut len-
tioris , aut nullius.*

Divisio hæc febres considerat , ut
Acutas , & Chronicas. Acutas iterum

A

subdividit in *Acutissimas*, *Peracutas*; & simpliciter *Acutas*. Communi significatione omnes quidem acutæ febres periculum secum conjunctum gerunt, sed eo majus, quo sunt acutiores, omnium verò maximum acutissimæ. Communi significatione, ajo; non verò stricte loquendo: Dantur enim febres pleuriticæ, anginosæ, &c. quæ nec magno cum periculo inchoent, nec quantum ultra, septimumve diem, excurrant. Imo periculosiores sunt cæteris paribus variolæ confluentes, tempus acutorum explentes, quàm discretæ, quæ intra peracutorum spatium terminentur. *Chronicæ* sunt quæ vel nullum periculum importent, vel tardum.

DIVISIO II.

Ratione majoris minorisve numeri eorum, qui eodem in loco ac tempore febre laborent.

Hæc de causâ dividuntur in Febres *Epidemicas*, & *Sporadicæ*, seu, *Sporadas*. *Endemias* jam & *Stationarias*, ad priores jure referunt. Sed de hisce latius ad Divis. VII.

DIVISIO III.

Ratione febrium Naturæ, sive prædominantis in iisdem symptomatibus.

Varias admodum febres hæc tertiæ Divisio complectitur, quas ordine juvat recensere.

I. Ἡπιάλας dicta febris, quæ secundum Galenum Libr. de Febr. different. Cap. V. ad finem, Ea esset; in quâ homo omni febris tempore, ac quâvis corporis plagâ, & rigeret simul & caleret. Secundum Hippocratem autem Epid. IV. pag. 1127. edit. Foës. explicantibus ita Erotiano & Foësius, frigus in hac febre cum perpetuo rigore obtinet, adeoque hoc sensu pessimæ speciei febris est, haud longæ sanè moræ; cum jam homo eo in statu esse perseveret, quo febres pleræque, ab internâ causâ ortæ, inchoari solent, & quo etiam intermittentes simpliciter dictæ, si quandoque letales sunt, hominem occidunt.

Rat. Med. Part. 2. pag. 202. dubius hærebam, num ægri in nosocomio nostro perpetuò algentis, & ad finem paroxysmi usque exhorrescentis,

TRACTATUS

4 febris ad ἡπιάλαν esset referenda? Quum ex eo tempore ejusmodi complures febres observari licuit, videtur omnino eo referenda esse; idque in utraque tum *Galen*i, tum *Hippocratis*, significatione. Consulentes enim, & intuentes hos ægros, nil ex iisdem percepimus, nisi perpetuas frigoris, horrorisque, querelas: atque ita *Hippocratis* ἡπιάλας est: tangentes verò eosdem, haud ita frigescere, imo calefcere potius, deteximus, & sic *Galen*i epiala est, ubi ægri simul ubique & calent & frigent. Quod nobis, thermometro usis, eo manifestius comparuit, dum frigoris tempore gradus caloris naturali major esset. Thermometro ejusmodi febres longè frequentiores experti sumus, quàm vulgò creditur.

2. Λειπυρίας πυρετός, cunctis fatentibus ea est, de quâ *Hipp.* Aph. 4-48. & 7-72. agit, extremis algentibus, dum interna uruntur. Pessima in acutis conditio.

3. Ἀσώδης πυρετός, febris vel stomachi fastidio perpetuo nauseans, vel perpetuis jactationibus ægros exagitans. Ultimo sensu ἄσση significat δυσφορίαν, ἀλυσμόν, ρίπτασμόν.

4. Τυφώδης πυρετός. Typhos stuporem quidem attonitum apud *Hipp.* sig-

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS.

nificat, attamen magis propriè eam febrim, in quâ æstus ingens, & à Bile motâ putredo humorum, & stupor adest. Vid. Ill. L. B. *van Swieten*, Comm. in Aph. *Boerh.* ad §. 730. *Hipp.* quintuplicem speciem febris typhodis recenset, Libr. de intern. affect. Edit. *Foës.* pag. 553.

5. Ἐπικα, aut ulcere, aut vomica, aut effuso in cava corporis pure, nata; tum resorpto pure accensa, hincque & solida, & fluida, colliquando, occidens.

6. Μαρασμόδης, febris humores consumendo, solida exsiccando, letalis.

7. Κάυσος, ob intolerabilem æstum sæpius τὸ πῦρ *Hippocrati* dictus: est propriè febris ardens.

8. Ἐιρημόδης febris, species Ardentis, cum erysipelate pulmonis. Vocatur etiam crymodes. *Forest.* Lib. 2.

9. Ἐλώδης five Ἐλκώδης febris. Vid. *Galenus* Comm. in Aph. 7-42. ita attenuatis putredine humoribus, ut diurnis sudoribus homo pereat. *Forest.* Lib. 2. Obs. 42.

10. Ὑδρσπυρετός ferè similis priori; sanguine in aquam putrilaginosam ferè verso.

11. Φρικώδης febris, ubi medio in æstu subitum frigus; quod excepto cri-

feos ardentis tempore, pravum. Hoc nomine *Hipp.* adpellavit febrim *semi-tertianam*, quam describit *Epid. 1. Sect. 1. pag. 940.*

12. *Λυγνώδης πυρετός*, singultuosa febris, vocata etiam *λυγμώδης*. Hoc à *λυγμός*, illud à *λυγξ*, quod utrumque singultum denotat. Febris igitur in quâ à principio, ad crisin usque singultit æger. *Gal. Lib. de Diæt. acut. com. 4. Tilingius* apud *Bonet. Med. Sept. Tom. 2. Lib. 5* similem febrim in curâ habuit. Legendum hîc pulcrum *Bonettis* scholion ad hanc historiam. *Bis in praxi meâ hanc febrim vidi.*

13. Febrim Oscitantem vidit *Olaus Borrichius* cum perpetuâ oscitatione. *Bonet. Med. Sept. Tom. 2. Lib. 5. pag. 194.*

DIVISIO IV.

Ratione temporis quo febris perdurat, continuat, remittit, intermittit.

Continet quatuor classes hæc divisio, quarum prima febres continuas non putridas habet. Sunt autem hæ:

1. *Ἐφεμερή*.
2. *Ἐφεμερή* protracta.
3. *Σύννοχος* non putrida.

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 7

Classis altera continet febres putridas acutas, nont remittentes. Sunt,

1. Σύνοχος putrida ὁμότροπος, semper æqualiter decurrens.
- 2 ἀναβατική, seu επανραστική, semper adscendens.
- 3 παραρραστική, semper descendens.

Classis tertia continet febres συνεχέες, continuas remittentes; ut sunt:

1. Κάυσος sive febris ardens.
2. Ημιτρίαιος semitertiana.
3. Τρίταιος, priori similis, nisi quòd paulò mitior.

Classis quarta intermittentes habet, quæ sunt

1. Quotidiana, quo etiam Hippocratis diurnam & nocturnam referimus.
2. Tertiana simplex.
- 3 duplicata.
4. Quartana simplex.
- 5 duplicata.
- 6 triplicata.
7. Quintana, damnata Hipp. quòd in folis tabescentibus eam observasset.
8. Sextana, quæ non Hippocrati, sed aliis memoratur.
9. Septana, Hippocrati descripta.
10. Octana Hipp. non descripta

existens tamen *Simon Schultzius* apud *Bonet. Med. Sept. Tom. 2. Lib. 5. pag. 194.* per sex paroxysmos ; ego per quatuor graves insultus vidi.

11. Nonana, *Hippocrati* notata.

12. Menstrua, compluribus feminis, circa catamenia ; viris, ante hæmorrhoidas ; imò, notante *Sanctorio*, etiam citra hæmorrhoidas, familiaris.

13. Trimestris observata quibusdam. *Ballonius Lib. 1. consult. Med. N°. 48.* de se ipso scribit, quòd quovis tertio mense, circa magnas anni temporum mutationes Ephemeram pateretur, cum totius corporis gravitate, summâ inappetentiâ, &c.

14. Annua, quibusdam solennis. *Ballonius* loco citato duo hujus exempla refert. *Unicum simile in praxi observavi.*

Ad horum porrò intellectum Scholia quædam addenda sunt.

SCHOLIUM I.

Febres dictæ continuæ putridæ, five febres non remittentes exquisitè ita dici nequeunt ; cum omnes, ratione mutatæ atmosphæræ, mutatæ diætæ aut medelæ mutatorum animi affectuum, ipsiusque adventantis noctis, symptomate

quopiam imminuto, auctove, plus minus remittant, aut intendant. Unde licet dicantur æquali semper passu progredi, licetque etiam considerentur ut à principio ad statum æquabiliter semper sive augescere, sive decrescere; id sanè eo, quo nunc dictum est modo, intelligendum est. His itaque ritè consideratis, id constanter verum manet, quòd æqualiter recurrant respectu *συνεχέων*, in quibus tanta adest vehementiæ tum remissio, tum exacerbatio, ut priores ab his, nisi continuæ non remittentes dicerentur, nullâ ratione interstingui potuissent.

SCHOLIUM II.

Etenim propriè dicta febris ardens *Κάυρος*, alternis diebus notabiles exacerbationes & remissiones habet: ut ipsa vel ejusmodi tertiana sit, quæ alternis diebus ingruens, ante subsequentem paroxysmum non desinat; vel ut componatur ex febre continuâ cum tertianâ. Vid. *Ill. Præf. Comm. in §. 714.* Insignem proinde à continuâ febre differentiam habet. Mutat tamen hunc suum typum nonnunquam, idque in magnum ægri detrimentum: sive quòd

tertiana protracta, si ipsa per se ardentem hanc constituat, suos ita contrahat paroxysmos, ut demum exacerbatio incidat in diem parem; sive quòd tertiana, unà cum continuâ morbum componens, sua tempora similiter sic antevertat, ut paribus diebus contingat exacerbatio. Cum nunc iudicium morbi quartâ exacerbatione fieri affollet, ideòque dies morbi septimus verus ejus criticus est, fit jam explicitis de causis iudicium die sexto. Ergo remissionis tempora, reparandis viribus destinata, breviora fuerunt, quam ut Natura certamini quarti paroxysmi sustinendo par esset. Unde constantissima est observatio infidi, sexto die contingentis, iudicii. Ita ut *Hippocrates* 25. iudicia 6. die facta recensens, 13. letalia numeret, & 11. validas recidivas; unicum verò bonum modò referat, quod utrum ad 6. an ad anteriorem, posterioremve, pertineat, in ambiguo est. Saltem si *Virgo Larissæa* 6. die iudicata est, idque perfectè, tribuendum id potissimùm est mensibus criticis, qui ipsi tunc primò prodire, non modò illo sexto die, sed jam antea, vigente adhuc febre; & postea, crisi sextodis jam prægressâ.

SCHOLIUM III.

Ab hac febre Ardente haud multum
abludit *ἡμιτρίτην*, *semitertiana* Latinis
vocata: calorem intensiorem, atque
horroris absentiam, diebus ardentis fe-
bris imparibus, si exceperis.

Cum *Ill. Præsides* in Comm. super
Febr. Ard. triplicem hemitritæam Me-
dicis describi agnoscimus.

1°. Tertianam, quæ paroxysmos adeo
protractos habet, ut vel nulla, vel par-
va admodum ejus intermissio observari
detur. Hæc *Celsi* hemitritæa vocatur.
Vid. *Cels.* Lib. 3. cap. 3. Sed hanc
Celsi opinionem *Galenus*, *Agathinum* re-
futando, jam rejecerat; ut & deinceps
Robertus Constantinus, vir summâ eru-
ditione, sæculo 16. in *Gallia* clarus,
Editionis *Celsi* pulcherrimæ editor, &
mendarum in eo optimus castigator.
Obtinuit tamen in scholis hæc *Celsi*
opinio. Ipsa ardens febris ideò ab his,
qui eam à tertianâ productâ oriri autu-
mant, ad hanc *Celsi* hemitritæam re-
fertur; ut & illa continua remittens,
quæ ex tertianæ duplicatæ productis
admodum paroxysmis, orta censetur.

2°. Species ea *Galen*i est, quæ ex

A vj

complicatione quotidianæ ferè continuæ & tertianæ intermittentis, componi creditur. Vid. *Gal.* de Morb. Temp. cap. 8. Legendus hîc quoque *P. Forestus*, Lib. 5. obs. 13. unâ cum scholio: ut etiam observationes omnes, à 14. ad 22.

3^a. Ea est, quæ ex combinatione febris continuæ acutæ & tertianæ, conficitur.

SCHOLIUM IV.

Febres τριτάιοφύες à *Galeno* separantur à specie mox expositâ: an verò in eo bene fecerit, mentemque *Hippocratis* ritè assequutus sit, liberum integrumque suis reliquit judicare Lectoribus. Nimirum rectè! nam si textus *Hipp.* de utrâque hâc febre agentes *Epid.* 1. pag. 940 & 945. ritè conferamus *Erotianique* ac *Foësi* sententiam super iisdem consulamus, differentiam vix ullam detegimus, nisi fortè secundum majus & minus. Εἰσι δὲ οἱ λεγόμενοι μικροὶ ἡμιτεταῖοι, ait *Erotianus*.

SCHOLIUM V.

Semitertianæ hæ malignitate ita dictâ sæpe non carent. Plura viscera latenter

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 13
inflammant, inque gangrænam vertunt.
Baglivus & *Hoffmannus* mesenterium;
Sennertus, pluresque alii casuum Col-
lectores, universa penè viscera affecta
meminerunt. Hujus etiam *malignitatis*
Hippocrates meminit Coac. Prænot. n^o.
33. & 37. Imò Epid. Lib. I. pag.
961. asserit: Ἐν δὲ τῷ ἡμικριταίῳ καλο-
μένῳ συμπίπτει καὶ ὀξεία νοσήματα γινέσθαι
καὶ ἐξὶ τῶν λοιπῶν οὗτος θανατωδὲς αἶμα.

Porro qui super hâc febre egregii
Mortoni, optimi *Torti*, in suâ Thera-
peutice speciali, & eruditi *Huxhami* in
suis annorum Constitutionibus, men-
tem bene assequutus est, letalitatem
ferè omnem præscindit, si maturè ad-
vocatus vim diei imparis Cortice Pe-
ruviano prudenter retuderit.

SCHOLIUM VI.

Junioribus Medicis sequentiâ notan-
da sunt, ut morborum nunc enarra-
torum plures, quodammodò ambiguos,
vero suo nomine baptizent.

Febris ardens ab hemitritæâ, & tri-
tæophyiâ, internoscitur suo intensiore
æstu, omniumque intensitate sympto-
matum.

Febris tertiana duplex ab hemitritæâ

distinguitur quâdam passim ἀπυρεξία, & semper quotidiano horrore: *hemitritæa* enim alterno modò die horrores habet.

Febris quotidiana intermittens à tertianâ duplici distinguitur, primò quòd admodum parum exhorrescentiæ habeat, & sibi quotidie similis sit: Tertianæ enim rigorem, horrorem, frigus, intensiora habet, quàm quotidiana. Secundò, quòd tertiana duplex suos habeat dissimiles paroxysmos; ita ut paroxysmi dierum imparium inter sese conveniant, conveniantque iterum ii parium dierum; neutri tamen cum alteris.

Quartana triplex iterum à binis præcedentibus internoscitur, quòd paroxysmus diei primi, sit ut diei quarti, ut diei septimi, ut decimi; quòd paroxysmus diei secundi sit, ut diei quinti, octavi, undecimi; quòd paroxysmus diei tertii sit, ut diei sexti, noni, duodecimi &c. Ita quidem ut vel accessionis tempore, vel durationis, vel alio atque alio symptomate, singulorum quartorum dierum febris tum sibi similis sit, tum à reliquorum dierum febribus quodammodò dissimilis.

DIVISIO V.

*Hæc quinta divisio eas febres continet,
quæ internarum partium aliquam
inflammationem comitem habent.*

Est itaque hujus Divisionis Febris
Anginosa, Phrenitica, Peripneumoni-
ca, Mediastina, Pleuritica, Cardiaca,
Paraphrenitica, Splenica, Gastrica,
Hepatica, Pancreatica, Mesenterica,
Enterica, Nephritica, Epiploïca, Pe-
ritonæalis, Hysterica, Arthritica, &c.
Ast quâdam hîc cautelâ opus. Alio
enim, quàm hîc, sensu Medicis non-
nunquam memoratur febris v. g. Pleu-
ritica vel Peripneumonica, vel alia;
cujus explicatio ad Divis. 7. dabitur.

DIVISIO VI.

*Divisio hæc febres illas complectitur;
quas Eruptio quæpiam in
Cute comitatur*

Hinc febris vocatur Erysipelatosa;
Scarlatina, Petechialis, Miliaris, Va-
riolosa, Morbillofa, &c. Quare tot
diversis Paragraphis hanc sextam divi-
sionem pertractare necesse erit

§. I.

DE ERYSIPELATOSA FEBRE.

Erysipelatosa febris primò maculas rubras facit, quæ brevi in latas vesiculas elevantur. Febris quippe per unum, duos, pluresve dies, præsens, tandem terminatur maculis rubris, subitò amplis, tum in omni quidem corporis parte, tum maximè in facie. Quandoque ab alterutrâ aure inchoant, doloremque ac ruborem in viciniâ excitant, densumque agmen minimarum pustularum producunt, quæ aucto morbo in vesiculas attolluntur, ichore repletæ: serpit dein Erysipelas, & reliquas occupat faciei partes; afficiens autem palpebras, eas ita tumefacit, ut oculi ægrè aperiri queant: per ipsam capillatam capitis cutem sæpe pergit novo impetu, interea dum priore in loco jam remittit.

Erysipelas Phlegmonodes Antiquitas vocavit, quando in tumorem inflammatorium partes attolleret; *Phlegmonem* verò *Erysipelatodem*, si cum insigni cutis rubore ac calore tumorem vix haberet.

Casus dantur ubi eruptione factâ febris acuta manet, ac sanguinem exhibet verè pleuriticum. Imò introvertitur nonnunquam materies, letalem phrenitidem, aliosve summè periculosos morbos, producens. Eo in casu summâ antiphlogisticâ curâ opus. contingitque non rarò, ut sicca, terrea, plumbea remedia, extrinsecùs adhibita, bullulas crispent indurentque; ita ut materies transpirare nequeuns, morâ acris fiat, subjectasque partes carneas tum erodat, tum in gangrenam vertat. Ubi ergo violentum adeò erysipelas est, ut malignitatis hujus metus adesse possit, ab his siccis est abstinendum, & calida fomenta lactis, lactis ebutyrati, ferè lactis, cum floribus sambuci cocti, diu noctuque adhibenda sunt, interea dum venæ sectio & reliqua cura antiphlogistica exactè instituantur.

Est & Erysipelatis species, Sydenhamo descripta Sect. 6. Cap. 6. quæ sæpiùs retrocedit, antequam planè cessaverit morbus. Citra ullam notam causam subitò introvertitur, ingentesque post se relinquit anxietates. Elapsis aliquot horis rediens erysipelas mox quamlibet anxietatem fugat; itumque ac reditum hunc eodem in morbo crebriùs

repetit. Erysipelas etiam in hâc specie nonnunquam in vesiculas attollitur.

Sponte liquet, quid vocetur erysipelas bullatum. Tumores ingentes format ichore, aut fero acri turgidos; quibus non crepantibus partes subjectæ fœdè exulcerantur, erodunturque. Hinc cutis tensæ perspirabilitas est promovenda, eaque non succedente, puncturâ adjuvanda est.

§. II.

DE FEBRE SCARLATINÆ

Scarlatina febris à *Sydenhamo*, sect. 6. c. 2. describitur. Post febrim non vehementem » Cutis universa maculis » parvis, rubris, interstinguitur, crebrioribus certè & multò latioribus, » magisque rubentibus, at non perinde » uniformibus, ac sunt illæ, quæ morbillos constituent. Ad duos tresve » dies persistunt hæ maculæ, quibus » demum evanescentibus, decedenteque » subjectâ cuticulâ, restant fursuracæ » quædam squammulæ, adinstar farinæ » corpori inspersæ, quæ ad secundam » aut tertiam vicem se promunt, » conduntque vicissim.

Hanc benignam febrem Scarlatinam *Sydenham* diluente ac modicè refrigerante methodo, sine molestiâ, aut periculo, tam facilè curabat, ut nomine potius, quàm re ipsâ, morbum censeat appellandum.

Eodem modo Scarlatinam *Romæ* crebram *Prosper Martianus* ante 140. abhinc annos descripsit, quam *Rossaliam Romanum* Vulgus adpellare dicit. Vidit certè eam æquè benignam, quàm *Sydenham*. Ait enim *Comm.* in *Epid. Hipp.* Lib. 2. Sect. 3. §. 20 » At experientia docet nullum fere ex *Rossaliâ* interire, & nisi miraculo quodam, & ob errata maxima, quæ aut ægri committant, aut Medici; potissimum verò sanguinem mittentes.

Incautis, aut inexpertis, hæc benigna scarlatina febris imponere potest, falsòque benigna petechialis iisdem dici, quâcum fanè multa similia habet; differre tamen admodum binos hosce inter sese morbos, postea liquebit.

Jam ipsam hanc adeò benignam Scarlatinam Febrim, nunquam periculosam, solâ præposterâ agendi methodo letalem reddi, quis Mortalium crederet? At tamen vidit id, luxitque, *Sydenham*. » Cum è contrario, inquit, si plus

» negotii ægris faceffamus vel lectulis
 » continenter incarcerando, vel cardia-
 » cis, aliisque remediis supervacaneis,
 » nimis doctè, & ut vulgo dicitur,
 » secundum artem, supra modum in-
 » gestis, morbus statim intenditur, &
 » æger non rarò, nulla aliâ de causâ,
 » quàm nimîâ Medici diligentîâ, ad
 » plures migrat.

Porro si id in tam levi morbo fit,
 nonne veridicum fatebimur Sydenha-
 mum, asseverantem, ut mox latius pa-
 tebit, Malignitatis inventionem, ipsâ
 pulveris Pyrii inventionem letaliorem
 esse generi humano? si morbus, à quo
 naturaliter nemo mortalium unquam pe-
 rit, Malignitatis obtentu letalis fiat,
 quid in Petechiis, in Variolis, in Mor-
 billis, per se passim periculosis, eo non
 fiet obtentu?

Est tamen præter hanc Sydenhami
 Scarlatinam alia, quæ naturâ suâ etiam
 verè maligna dici queat, variis in Eu-
 ropæ plagis observata. Scribit Chr. Joan.
 Langius annis 1695. & 1697. Scarla-
 tinam satis malignam in Saxonia se ob-
 servasse. Morton, qui & cum Sydenha-
 mo, & post eundem, in Angliâ vixit,
 Tract. de Febr. cap. 5. putat Scarla-
 tinam à Morbillis non differre, nisi

æqualiore rubedine, cæterum eundem cum Morbillis morbum esse, ejusdemque sæpe malignitatis, ut dein exemplis probat. Etiam eruditus *Nerucci*, Medicus *Florentinus*, in Discursu suo *Italico* super inoculatione Variolarum, malignæ admodum Scarlatinæ meminit, aliquot abhinc annis in *Hetruriâ* grassatæ Anno autem 1748. & 1749. pessima Scarlatina, maximè maligna *Hagæ Batavor.* fuit, cum validâ Anginâ inchoans, plurimosque infantes, tum & bene multos juvenes, atque adultos occidens; imò fauces, carnesque buccarum, in ulcera maligna, ossa maxillarum in cariæm pessimam convertens, similiaque etiam produciens in cruribus. Nonnunquam Parotis, non juvans, sed indurascens, aderat.

Tandem advertimus Scarlatinam; licet infantum duntaxat morbus soleat haberi, nihilominus etiam Adultos quandoque adfligere, imò dum valde Epidemica est, Adultos æquè adoriri, quàm infantes. Id in *Belgio* erat quotidianæ observationis. Idem innuens *Sydenham* » Integras familias, ait, infantes verò » præ cæteris, infestat ». Hinc antea jam monui, prudentiâ opus esse inexpertioribus, ne pro benignioribus Pe-

techiis eandem salutent. In Benignâ Sydenhami specie, cura Sydenhami omnem absolvit paginam : in malignâ Epidemicâ Curâ antiphlogisticâ ab ipso initio summâ opus est.

§. III.

DE FEBRE PETECHIALI.

Petitchæ, Petechiæ, ex *Italico* idiomate, corruptâ appellatione latinâ, Maculas peculiaris generis in putridâ febre designant. Febris Petechialis ea olim dicebatur, quæ *Lenticularis* audiebat *Fracaſtorio*, & tempore *P. Foresti* frequens hoc nomine occurrebat : unde etiam maculæ hæ ob rotunditatem germanicè, ac belgicè, *Pfefferkorn, Peperkorn*, vocabantur. Apud *Diemerbroeckium* frequens quoque ejus mentio est. Quippe tempore febris pestilentialis petechiales febres potissimum observabantur, & ejusdem veluti species creditæ, vim hominum ingentem sternebant. Obtinent autem tempore minimè pestilentiali in *Germaniâ. Austria nostra, Hungaria*, ac *Vicinæ Regionibus*, his infames sunt. Nec datur annus, quin iisdem plurimi laborent,

multique pereant. Nostrates Medici eruptionem petechialem statuunt criticum Naturæ molimen esse, adeoque haud minus promovendam, quàm eam variolarum, morbillorumque. Hanc futuram crisin prævident à signis malignitatis in febribus; ad quæ conspecta, mox calidam admodum atmosphæram ægris conciliant, calida Alexipharmaca & Bezoardica porrigunt, & intra lecti cortinas, stragulaque, artificiosè sepe- liunt. Moris quondam erat, ut ad primam suspicionem malignitatis *Fratres Misericordiæ* advocarentur, qui apta secum involucra afferrent, loris adducenda fibulisque; quibus profectò ita includerent ægros, ut nec movere se illi, nec aëra externum ad ullam corporis possent admittere plagam. Obsolevit quidem mos ille, sed citra illum nulla cura deest, ut immani calore ægri obruantur. Imò nec hîc sollicitudinis meta. Quia enim refrigerium quod fortè ceterorum initio morborum ægri capiunt, in causâ esse posset, quo minùs venenum à corde foras pelleretur, invaluit prudentissima, ut ajunt, consuetudo, omnes ægrotantes, mox à principio quorumcumque morborum, calidissimo, nec renovato, aëre includere,

quo virulenta materies, si *fortè* adesset, foràs trudi posset. Puerperas etiam, quòd lochiorum impuritate sæpè maligni quid contrahant, ad eandem carnificinam Vulgus condemnat, condemnat & Medicus; congratulanturque sibi invicem de adhibitâ prudentia, si cutis demum efflorescat: citra hanc enim prudentiam actum de Puerperâ fuisse. Estque persuasio de hâc veluti Criticâ eruptione tam firma apud Medicos, ut, ægro in pejora labente, quiscumque demum morbus illum teneat, clamor, & ejulatus, & suspiria, undique exaudiantur, *utinam efflorescentias cerneremus!* Et vulgus, non Medicum, tam nobile, quàm ignobile omnem inde salutem unicè expectat.

Hoc adeò verum, ut celebrioris cujusdam Urbis Medici coram me testati fuerint, de præstantiâ, ac veritate eorum, quæ *Rat. Med. Part. I.* circa debitum ac salutare ægrorum regimen, verbo exemploque docuissem, persuasissimos sese, convictissimosque, esse; apud ipsos verò ita comparatum esse, ut Doctrina hæc in actum duci nunquam posset. *Malè quippe cum Medicis agi, quorum ægri nec petechiis, nec miliaribus saltem maculati, ad plures migrant:*

greant : illos verò Medicos Nobilibus Ignobilibusque impense laudari, qui ægros nunquam nisi variegatâ admodum cute morti tradant : quippe persuasis Medicos tunc saltem, quæ sua essent, fecisse ; Naturam, quoad potuerint coëgisse : quòd verò illa in certamine succubuerit, id eorum culpæ non tribuendum. Adeoque cum boni patrisfamilias esset fortunas tueri, uxoris amatæ, ac caræ prolis gerere curam, cumque id omne à vulgi existimatione penderet, doctrinam meliorem admiraturos se quidem perpetuò forè, nunquam verò imitatos. Rogati demum quid illi meliora edocti, pejora secuti, supremo demum Judici responsuri essent, oculos illi in terram defigere, humeros attollere, suspirare, tacere, prætereaque nihil.

Hæc igitur cum ita se habeant, operæ pretium erit intueri primò quid Pettechiæ sint, quoque modo oriantur, ac pergant ; & demum quid medicè de iis & cogitandum sit, & concludendum.

Febris continua putrida hominem invadit, sæpe cum valido capitis dolore, dolore artuum veluti rheumatico, anxietate præcordiorum, urinâ aliquando rubrâ, sæpe verò ab eâ sanorum vix abludente, & pulsu non rarò sive suppresso, sive

debiliore. Nonnunquam die 4. 7. 9. 11. 14. criticis proinde diebus, punctula rubra adparent, aut cinerea, aut purpurea, aut livida, aut nigra: sæpe verò indiscriminatim quovis morbi die, etiam minimè critico, erumpunt. Purpurea, aut livida, aliquando prodeunt, bonâ sanè fortunâ in rubra sensim abeuntia; alias etiam rubra in ortu, in purpurea ac livida sensim mutantur. Contingit quoque ut eant redeantque pluries; contingit ut justo maturiùs evanida, non redeant tamen. Grandescunt nonnullis maculæ, plagas imò formant oblongas, quæ, quod similes virgâ cæsis contingant, vibices adpellantur. Superveniunt etiam aliis exanthematibus febrilibus, vicissimque & hæc illis internascuntur. Miliaribus enim, aut variolis, aut morbillis, aut scarlatinis, Petechiæ superveniunt; & vice versâ variolæ, morbilli, miliares, ad Petechias accedunt variolæ autem hæ vix elevant se, mortemque denuntiant propinquam. Pessimis in rebus versatur æger, cui maculæ sub cute profundius hærent; naturâ viribus easdem foràs pellendi deficiente. Loca quæ occupant, sunt colum, pectus, rariùs facies, venter, dorsum, latera, imò extremi omnes in

nonnullis artus. Dum plures invadunt, occidunt multos; five suâ vi propriâ tempore in acutis consueto, five lentioris sphacelum, aut chronicos morbos demum letales inducendo.

Nec sola macularum sedes cuticula est *Pontius*, *Fernelius*, *Morellus* sedem quoque in adipe & carnibus, imò in ipso detexere periosteo. Hujus observati adeò certus erat *Diemerbroeckius*, ut negantem id Chirurgum ipsâ anatomicâ demonstratione iteratâ in cadaveribus eorum, quos petechiæ sustulerant, convicerit petechias a periosteo latâ basi ortas sensim extenuari, & apice demum, pyramidali proinde figurâ, in cute terminari. Vid. *Diemerbr. Tract. de Pest. Noviomag. Lib. 4. Hist. 32.* & latius *Lib. 1. cap. 14.*

Ratione harum macularum pluribus Autoribus *Purpura* morbus audit. Verùm cum videam *Purpuræ* nomen à *Clariss. Hofmanno* omnibusque *Germanis* eruptioni miliari nunc unicè sacrari, nolui cum Antiquioribus petechias hoc nomine adpellare, ne confusio in arte fiat. Sufficiat monuisse purpuram olim morbum lenticularem, five petechialem vocatum fuisse; ne putent Tyrones,

Vetustos miliaria descripsisse, qui tamen de folis egere petechiis.

Petechiæ ita descriptæ, sintne naturæ, an Artis, opus? Naturæ nimirum, crisin morbi molientis; an verò Artis, naturam præposterè subvertentis?

Respondeo criticas petechias dari, testantibus Autoribus gravissimis, *Fracastorio*, *Foresto*, *Diemerbroeckio*, *Sydenhamo* aliisque penè innumeris. Verum enim verò ejusmodi observari duntaxat, adventante, aut vigente febre pestilentiali; aliis verò temporibus petechias hæc criticas esse longè rariores, ex iisdem Autoribus concludere datur. Haud tamen id ita intellectum velim ad si tempore pestilentiali Natura semper crisin petechialem immutabili lege moliretur, sed potius eo adacta, & coacta, methodo calidâ, ac sudatoriâ, ad pestem curandam observari solitâ. Ita quidem, ut si methodus antiphlogistica *Botalli*, *Sydenhami* paucorumque aliorum, ad pestem curandam, religiosè, & citra ullam consuetæ in peste methodi admisionem, adhiberetur, crisis petechialis rarò, opinor, contingeret.

Si hæc ita se habeant, quid jam de petechiis, tempore minimè pestifero,

adeò creberrimis censeam, aut potius
 confere debeam, sponte liquet. Naturæ
 opus fanè non est. Quid ergo est? *Som-*
niatæ Malignitatis effectus. Adplicemus
 igitur Germaniæ, quæ incomparabiliis
Sydenham suo tempore Angliæ adpli-
 cuit sub finem *Schedulæ Monitoriæ*, Cu-
 » jus de *malignitate*, (sive notionem, si-
 » ve verbum dixeris,) opinionis inven-
 » tio humano generi longè ipsâ pyrii
 » pulveris inventione letalior fuit. Cum
 » enim eæ febres præsertim *malignæ* di-
 » cantur, in quibus intensioris præ cæ-
 » teris inflammationis gradus conspici-
 » tur, hinc Medici se ad usum cardia-
 » corum & alexipharmacorum nescio
 » quorum contulerunt; quo scilicet per
 » cutis poros expellant quod somniant
 » *venenum*, (hoc enim est dicendum,
 » nisi malint verbis ludere, quàm illud
 » quod potest intelligi seriò proponere,)
 » ex quo factum est ut regimen calidif-
 » simum, methodumque huic parem, iis
 » morbis adaptaverint, quæ frigidissi-
 » ma tum remedia, tum regimen præ
 » cæteris sibi postulabant. Quod qui-
 » dem satis arguitur tum in variolarum,
 » qui ex calidissimis in rerum naturâ af-
 » fectibus est, tum in febrium alia-
 » rum curatione. In quem errorem

» fortè inciderunt ex conspectu *Petechia-*
 » *rum* macularum purpurearum, & cæ-
 » terorum id genus *φανομένων*. Quæ ta-
 » men omnia in plerisque subjectis;
 » inflammationi, ægri sanguine jam diu
 » plus satis à febre accenso, superin-
 » ductæ, omnino debentur: *utpote quæ*
 » *rarò sponte sua efflorescunt*, præterquàm
 » sub adventu pestis ipsius, atque in
 » initio invasionis istarum variolarum
 » confluentium, quæ summæ inflamma-
 » tionis participes sunt.

Atque hucusque *Sydenhamus*. Sed
 calidioris regiminis patroni jactabunt
 mihi suas, quas perficiunt curas, inte-
 grasque curatorum series: id quod nul-
 latenus contingeret, si ipsorum metho-
 dus jure carperetur.

Quod in dias luminis auras plures
 sanè, ipsis curantibus, redeant, facilis
 dabo. Sed ohe! vellentne igitur metho-
 dum tunc tantummodò condemnandam
 fore, quando occiderit universos? Uti-
 que ipsis autoribus bellum atrox tuta
 foret vitæ conservandæ methodus quod
 illæsi plurimi, truncati non pauci, ex
 eo superstites redeant, vivantque annosi:
 sed iterum respondeat hic potius *Syden-*
hamus: » Quod si quis hîc regerat:
 » An non igitur de facto experimur

» hanc febrim methodo huic quam tra-
 » dis, prorsum contrariâ persæpe fu-
 » gari? ” Respondet ille » In
 » illâ, de quâ nunc agimus febre, si
 » comperiar ægrum, quo magis calefit,
 » eo magis non tantum phrenesi, ma-
 » culis purpureis, *Petechiis* &c. obno-
 » xium esse, sed & febrim insuper symp-
 » tomatis omnium generum irregulari-
 » bus & anomalis exinde stipari: è
 » contrario verò si alium ægrum eâ,
 » quam jam proponimus methodo trac-
 » tatum, ab his symptomatibus pror-
 » sum liberum observaverim, ratio dic-
 » tat posteriolem hanc praxeos mo-
 » dum longè alteri præstare: tametsi
 » uterque æger ita diversimodè curati
 » ad sanitatem revertantur. Quod si
 » si plures hâc viâ, quàm aliâ istâ, mor-
 » tem effugiant, eo faciliùs solvitur
 » controversiæ nodus ».

Multa de *Petechiis* dicenda super-
 sunt; maximè de iisdem tum prævenien-
 dis, antequam fiant; tum, cum adsint,
 curandis. Verùm cum hæc quoque ad
 miliarem eruptionem pertineant ipsaque
 miliarium historia eam petechiarum elu-
 cidet, atque explanet, unâ fideiâ hunc
 utrumque parietem dealbabo. Sit itaque.

§. IV.

DE FEBRE MILIARI.

Est febris continua putrida, cum anxietate præcordiorum, lassitudine, debilitate, non rarò cum catarrho quodam juncta, cum urinâ & pulsu sæpè non multùm à conditione sanâ abludentibus, nonnunquam cum rheumatico artuum dolore vel & dolore faucium. Cujus febris die 4. 7. 9. 11. 14. imò passim die quocumque non critico, post perceptum non rarò vappescentis veluti aceti vaporis foetorem, oriuntur stigmata rubra, seu maculæ potiùs, quæ mox in perfecta hemisphæria pellucida elevantur, colore albæ aut rubræ; quarum hæ minùs periculosæ illis habentur. Mole minuuntur ad diem suæ eruptionis 4. 5. 6. 7., exsiccantur, & in squammas ut plurimum fatiscunt. Debiles admodum sunt ægri, & ad minimam auram frigidam perceptam perniciosè habent. Imò plures, dum ad necessaria erigere corpus gestiunt, animo linquntur. Quando epidemia maligna adest, junguntur ipsi petechiæ, dolores lateris, aliavè pessima symptomata;

eoque ipso tempore epidemico tam multos occidit, ut exemplis constiterit vix centesimum fervari; utque illis, quos mors non abripuerit, dira symptomata in pectore, ventre, encephalo, oculis, ossibus & juncturis oriantur, quæ sive diuturnos, perennesve morbos, sive mutilationes generent. Observatumque fuit eosdem homines eodem hoc morbo pluries in vitâ aliquando affligi; imò eosdem homines, in eâdem epidemiâ, præsertimque Medicos his ægris inservientes, eundem hunc morbum bis pati.

De morbi antiquitate disputatur: aliis ad *Hippocratis* notitiam eundem referentibus; aliis vero ejus epocham ad medium elapsam sæculum *XVII.* figentibus.

Antiquitatem *Hippocraticam* redolere morbum, priores sequentibus adstruunt argumentis.

1. Epid. 2. sect. 3. pag. apud *Foës.* 1020. ait *Hipp.* » In febribus autem » æstivis circa 7. 8. 9. diem aspredines » quædam miliares, *καὶ χρωδῆα*, enascebantur, culicum morsibus ferè similes, » quæ tamen non admodum pruriebant, » in summâ cute subnascebantur, & » ad judicationem usque perdurabant, » ac ne eæ quidem masculorum ulli

erumpebant: mulier verò, cui talia fierent, nulla mortua est.

2. Coac. præn. n°. 243. Quibus falsa spura cum tussi subsistunt, iis corpus velut efflorescentibus pustulis rubescit, ante obitum verò exasperatur.

3. Coac. n°. 443. Pustularum eruptiones, veluti summâ cute leniter lacratâ, aut vellicatâ, totius habitus phthisin denuntiant.

4. Hipp. ibidem: Quibus in febre continuâ pustulæ toto in corpore excitantur, letale; nisi superveniat apothema: atque his circa aures maximè fieri consuevit.

5. Epid. 1. ægr. 2. pag 969. 970: Sileno, octavo sudor frigidus per omnia membra diffusus est, cum pustulis rubentibus, rotundis, parvis, varis non absimilibus, οἷον ἰορῆσι, quæ permanebant, neque abscessum faciebant . . . undecimo obiit.

Vari, ἰορῆσι, Galeno, Aëtio, Foëstio, Gorraeo, sunt tumores parvi & duri, crasso succo prognati, nullius ferossæ tenuitatis participes; ideòque, cum non pruriant, ad scalpendum haud invitantes.

An nunc ulla horum in Sileno varorum cum miliaribus similitudo? Cre-

diderim sanè haud majorem, quàm cum variolis; quas magnus alioqui *Duretus Sileno* adfuisse in Coacis p. 369. scribit: id quod etiam contra optimum *Werlhofium* Clariss. *Vratislaviensis* Medicus *Hahn* statuere conatus est.

Prosper Martianus negat variolas ullis *Hipp.* textibus innui; id quod suo jam tempore quibusdam visum erat; sed simul statuit contra alios non semper planas petechias ab *Hippocrate* indicari. Et sanè fatendum est de maculis nullo modo extantibus, textus hos omnes intelligi non posse. Sed ideone sunt papulæ miliares? *Prosper Martianus* miliares minimè cognovisse videtur, cum alioqui, dubius hîc fluctuans, conjecturando saltem, ut miliares cognoscentes faciunt, harum meminisset.

Hollerius ad text. Coac. 243. Scabiei cujusdam suspicionem format, pag. 1109. comm. in Coac. Idemque illustris *Hippocratis* Commentator ad Textum n. 4. citatum phlyctænas intelligendas esse credit, vel petechialem, purpuram, cujus letalitatem auferret suppurans Parotis.

Jacotius hunc ipsum textum de quibusdam quidem pustulis intelligit, minimè verò de miliaribus; nullam enim harum aut conjecturam injicit, vel men-

tionem : imò potius contrarium quid fuisse censuit, cum hæ pustulæ letum inferrent, nisi Natura, parotide suppurante, se liberaret. Alias vel cum *Galeno*, & *Hollerio*, phlyctænas intelligit, quæ unicâ duntaxat corporis in parte prodire consueverunt, vel cum *Celfo* aliud quidpiam genus exulcerantium pustularum. Adde quod plures horum autorum ipsi dubitarint an ἐξανθημάτων vox sæpe non designaret quasdam tantum maculas.

Prosper Alpinus, qui 160 abhinc annis suum immortale *de præsagiendo* opus edidit, hos laudatos *Hipp.* textus crebrò tangens, vel iisdem petechias modo designari credidit, vel aliquod suppurantium genus pustularum: semel tamen *Prosper* testatur Miliaries se vidisse non maculas, sed veras papulas, easque dixit *aliquando Criticas*. Sed an intellexerit *Nostras*? Haud putaverim: tum quòd unico in dorso tantum modo eas viderit, tum quòd ut pellucas non descripserit. Si tamen quis id asseveret, haud repugno. Dato autem hoc, facile textus unus alterve invenietur quibus cognitio Miliarium longè antiquior uno seculo evinceretur. Quod equidem per me licet, qui simili quid ex *Riverio* jam

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 37
innuerim, idque modò in animo habuerim demonstrare, quod ante 110. annos rarissima, post annum verò 1680. frequentissima eorum mentio fuerit facta.

*Ballonius, eximius ille Hippocraticus Medicus, qui 200. abhinc annis, florere incipiens, integro fere dimidio sæculo claruit, Medicinamque tam egregiè excoluit, ornavit, locupletavitque, omnes cutaneos morbos Antiquis descriptos, siue febris expertes essent siue eandem comitem haberint, curatissimè rimatus est. Meretur legi. Lib. 2. Cons. Med. Hist. 5. Longè autem latèque super cunctis his differens, miliarium nostrorum existentiam prorsum ignorasse videtur, nomine quamvis κίγχεω-
δέν, ut Hippocrates, usus; idque duntaxat, ut efflorescentias non eminentes, sed parvas atque rotundulas, easdemque planas designaret. Miliaris pustulæ meminit quidem, sed sine morbo.*

Ludovicus Mercatus aliâ ratione Antiquos non intellexit, quàm recensiti Commentatores; id quod ex ejusdem magno De febribus opere conspicuum est.

Annis abhinc 150. miliarium nostrorum nulla apud Germanos notitia

fuit, ita ut eorum nemo hanc eruptionem *Hippocraticis* viderit in textibus. Utique necessario ejusdem meminisse *Sennertus* debuisset, dum febres petechiales, febrimque *Hungaricam* dictam, tam curatè examinaret, efflorescentiarumque naturas rimaretur.

Clariss. Vir. *Paulus de Sorbait*, dignissimus meus in hâc Cathedrâ antecessor, in vasto suo *Praxeos* opere in *Fol.* miliaris eruptionis ne meminit quidem; ut certe ante 90. annos hic morbus *Austriacos* penitus latuerit.

Epocham ejus *Cl. Hoffmannus* nobis determinare conatus est *Tom. 4. Med. Rat. Syst. part. 5. cap. 3.* quam quintam partem anno 1739. ut videtur, edidit. Epocham hanc figit ad introductum in *Germaniam* usum potuum *Asiaticorum*, adeoque ad sua ipsius tempora. Imo abufui horum potuum, ut causæ, morbum adscripsit.

Cum tanti nominis veneratione dubitare mihi de hâc origine liceat: nam nec *Asiaticorum* hoc potu totâ die utentium morbus est; nec etiam est morbus *Batavorum*, apud quos longè antea hic invaluerat abusus.

At hîc fortè oggeret mihi quisquam, *Ill. L. B. van Swieten* in aphthas com-

mentariis id insinuari, quòd apud *Batavos* aphthæ idem sint quod apud *Germanos* Miliæres; adeòque posse illas eandem habuisse cum illis originem.

Respondeo *Ill. Virum* id sententiæ loco non pronuntiasse, sed proposuisse meri instar problematis; ita ut mox subjunxerit: „Omnia tamen hæc dubii instar
 „propono, ut illi, quibus & aphthas, &
 „miliaria exanthemata, frequenter vide-
 „re contigit, judicent, in quantum
 „convenient binæ illæ separationes mor-
 „bosæ materiæ, ad diversa corporis lo-
 „ca depositæ. Dissimulandum enim non
 „est alia quædam symptomata præce-
 „dere, & comitari miliarium eruptio-
 „nem, quæ in aphthis non observantur.

Quod ergo ab *Ill. Commentatore* problematicè tantum propositum fuit, id minimè infirmare ea potest, quæ mox adversùs *Hofmanni* sententiam adtulerim. Relinquam interea ad tempus hoc ipsum problema, eodem postmodum ad majora probanda ufurus.

Sed quid si *Cl. Hofmannus* hanc suam de pòtibus *Asiaticis*, ut miliarium causâ, opinionem, ipse infirmaverit? Id autem est evidentissimum. Ubi enim *Tom. 4. Part. I.* quam anno 1729. edidit, de Febre purpuratâ; id est de

Miliaribus, ab abusu hoc oriundis, differuerat; ubi ad Medicos *Frankfurtenſes ad Moenam* idem ſcripſerat; ubi denique *Tom. 4. Part. 5.* de Purpurâ agens, cauſam ſtabiliverat eandem; cogitur tamen ultimo in opere fateri, longè antequam ille abusus *Germanos* invaſerat, miliarem febrim immaniter in *Lipſienſes* ſæviſſe, eandemque ob cauſam *Lipſienſem morbum*, ſeu *febrim*, dictam fuiſſe. Quæ magni viri conſeſſio nos adigit, ut aliam longè morbi cauſam, aliam omninò ejusdem epocham inquiremus.

Cl. Welſchius, & Chriſt. Langius morbum natum ſtatuunt anno 1652. idque *Lipſiæ*. *Clariff. Trumphius* in peculiari de miliaribus diſſertatione innuit *Polonos* morbum in *Lipſiam* intuliſſe, hoſque iterum *Ruſſorum* commercio affectos fuiſſe eodem. Sed cum de his ultimis ſuſpicionibus nihil certi habetur, plerique omnes ſcriptores epocham ad annum 1652. *Lipſiæ* ponunt, unde deinceps *Germaniam* totam, *Hungariam, Styriam*, aliasque invaſit *Regiones*.

Dubitare tamen licebit an *Gallia* prior non viderit *Saxoniâ* morbum? *Riverius* Lib. 17. cap. 1. agnoſcit triplex genus effloreſcentiarum in febribus

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 41

malignis, quas omnes ad pestilenciales referendas censet. 1°. petechias vibicesque. 2°. Pustulas parvas extantes & suppurantes. 3°. Parvas pustulas granis milii simillimas, albas & rubras, interdum & flavas, lividas, nigrasve; quæ simpliciter exsiccarentur. Porro autor hic scripsit illum 17. suum Librum brevi post Cometam anni 1618. à quo pestilentialem præsentem, de quo scribit morbum cruentaque bella deduxit. Ergo videntur miliares saltem 30. annis, antequam *Lipsiæ* comparuerunt; *Gallis* innotuisse.

Quidquid verò de hisce sit, constanter id verum manet, quod in *Germaniâ*, & potiore *Europæ* parte, morbus, post illam *Lipsiensem* originem, sensim modò innotuerit, & veluti per gradus variis observatus animadversusque Medicis fuerit. Quod enim principio monui, repeto: purpuram quidem anteriore tempore à multis describi, sed petechialem, minimè miliarem: posthac verò miliaribus undique probè notis purpuræ nomen & inditum fuisse, & perpetuò mansisse.

Longè post *Welschii* dissertationem *Posoniensis* Medicus *Reyger* primas miliares *Posonii* vidit, quo quidem anno

notatum non invenio, sed cum *Bonetus* ejus dissertationem in *Med. Sept. 2. Lib. 5. pag. 206. & seqq.* habet, quod egregium opus anno 1686. editum fuit, videmus morbum hunc jam ultra 80. abhinc annos *Hungaris* innotuisse. Notavit eruditus vir dum miliares pustulas primas videbat, se ab adstantibus inaudiisse, quod unus alterve iisdem jam affectus ibidem fuisset.

Eruditus *Grunwald* *Diff. de Novâ febre dictâ Miliari*, censet eam anno 1666. in *Bavariâ* primùm adparuisse; *Penninis* verò *Bavariæ Alpibus* anno demum 1733. & 1734.

Regnum *Schotiæ* morbum sat maturè cognovisse videtur. *Robertus Sibbald*, in suâ *Scotiâ illustrata*, editâ *Edimb.* anno 1684. describit inter *Scoticos* morbos speciem scarlatinæ, quæ purpuram nostram ad unguem referre videtur.

Anglia circa idem tempus morbum observasse videtur. *Sydenham* in fine operum suorum, nempe in *Schedulâ Monitoriâ* de novo febris 1685. ingressu, cepit primùm miliarium meminisse, quæ in illâ febre novâ intempestivo Cardiacorum usu extorquerentur: alibi hâc occasione non nisi de petechiis locutus. Sed Doctus *David Hamilton*, *Hofman-*

no laudatus, exeunte proximè elapso sæculo, ineunteque præfenti miliares *Anglis* familiares fuisse, peculiari *Differ- tatione* evicit.

Itali morbum dudum ignorasse videntur. *Ramazzinus*, qui ad annum 1714. scriptis circa epidemica clarus, vixit; optimus *Tortus*, qui in epidemicis describendis solertissimus, usque ad 1741. vitam duxit, nullam nostræ purpuræ fecere mentionem. Jam verò & nota ibidem est.

Atque hæc de historiâ morbi suffecerint. Quæstio nunc gravis examinanda est, utrum nimirum numerandus inter morbos illos sit, qui ad cutim materiem morbosam criticè determinent, determinandoque corpus sanitati redant; an verò tota hæc pustularum genesis merè sit symptomatica, aut potius accidentalis?

Delicatio ac sanè ponderosior quæstio, eos consulere jubet, qui ex professo, quod ajunt, de hac materie scripserint; inque iisdem id potius, quod experiundo, quàm quod ratiocinando protulerint, examinare.

Egregius *Hoffmannus* experimento *Lipsiensi* coactus alias hujus morbi causas admittere, quam *Asiaticorum* po-

tuum abufum, hanc demum *Lipfienfibus* caufam adfuiffe, præter alias, invenit
 » Peflima, ait, confuetudine, recep-
 » tum tunc erat, ut puerperas non fo-
 » lum arctiùs lecto adftringerent, fed
 » etiam conclavibus calidis macerarent;
 » primisque puerperii diebus jufcula,
 » & potum, non nifi fervida, iis exhi-
 » berent. Neque tamen alvum per mul-
 » tos dies adftrictam, clyftere vel la-
 » xante folvere, neque etiam lochiis
 » fubfiftentibus fanguinem evocare au-
 » derent Id quod experientia etiam
 » postmodum luculenter confirmavit.
 » Pofteaquam enim nocumenta dedere
 » documenta, & *abrogato æftuoso Puer-*
 » *perarum regimine*, laxantia, & V. S.
 » admittunt, longè minor ibi eft hujus
 » *Exanthematis proventus*, minus ejus
 » periculum, minorque inter puerperas
 » *strages.* »

In Vol. 2. act. ph. Med. N. C. Obf.
 146. doctiffimus *Fuchfius* Medicus *Go-*
thenfis, longam habet de purpurâ mi-
 liari differtationem, integra quæ legi
 meretur. Juvabit meminiffe exordii.
 » Communis, inquit, & multorum
 » Medicorum fententia, & Obstetri-
 » cum opinio, quòd fingulæ puerperæ
 » purpuram perpeti, nescio quo fato ac

» lege, quasi destinatae sint, per ali-
 » quot annos in totâ fere *Thuringiâ*
 » hætenus invalescere cœpit. Hinc
 » mox post partum, ad hanc ex voto
 » expellendam, cor ab illâ præfer-
 » vandum, atque debilitatam puer-
 » peram, & in partu viribus exhau-
 » stam, refocillandam partim bezoar-
 » dicis, cardiacis, sudoriferis pellen-
 » tibus, partim analeptics, diæte-
 » ticis, aromaticis, vinosis, puerpe-
 » ram quasi obruere, & tegumentis ca-
 » lidis quasi suffocare, solent. Huic
 » quoque opinioni malam illam vetu-
 » larum consuetudinem, quâ omnibus
 » puerperis, si puerperium felicem ad
 » finem perducere velint, bis aut ter,
 » per aliquot horas, largissimè sudare,
 » lege quasi quâdam sancitum est, suam
 » debere originem credo. Quo quidem
 » obtinetur, ut hocce regimine *in puer-*
 » *peris robustis, non adeò sensibilibus, &*
 » concurrente aliquali humorum dyscra-
 » siâ, aut cacochymiâ, hinc inde pustu-
 » læ, purpuræ similes, interdum cum
 » euphoriâ expellantur, & concomitan-
 » te de reliquo legitimo regimine ac
 » diæta, bene cedant: tantum vero
 » abest, ut singulæ hoc impune, & cum
 » eodem salutari utantur effectu, &

» eventu , ut potius sensibiliores , com-
 » motionibus & orgasmo sanguinis obno-
 » xia , graviora inde percipiant sympto-
 » mata. α

Pergit deinde Autor lochiorum sup-
 pressionem , uteri inflammationes , sup-
 purationesque , & gangrænam , hinc
 ortas describere ; idque eo magis , quòd
 in tam calido regimine impossibile sit
 puerperam ita ab omni aeris afflatu præ-
 servare , ut idem quamdam corporis
 partem persæpe non afficiat. Subjungit
 tunc exempla plura calamitosa hujus
 detestandæ praxeos.

Exp. *Trumphius* in suis Obs. de pur-
 purâ anni 1737 & 1738. *Goslarie* ,
 ejusque in confiniis grassatâ , §. 14.
 » Ratione aeris externi , inquit , ad ca-
 » lorem in primis respiciendum erat ,
 » qui , quo magis immoderatus fuit , eo
 » magis quoque nocuit. Certum enim
 » est sudorem nimium , ut plurimum ,
 » in exanthematicis febribus pernicio-
 » sum esse , caloremque externum an-
 » xietates nimias excitare ; confirman-
 » tibus id etiam nostris ægris : utpote in
 » quibus sub his circumstantiis , quidem
 » ex voto , uti adstantes reputabant ,
 » minimè tamen cùm euphoriâ , purpu-

» ra efflorescebat : manifesto documen-
 » to , quòd regimen nimis calidum plus
 » obfit , quàm proffit. Interim tamen in
 » hunc usque diem quibusdam adhuc in
 » more positum est , ut vel sub metu ,
 » vel actuali eruptione purpuræ , Hy-
 » pocausa vehementer calefaciant , eum
 » in finem , ut hac ratione , & subjun-
 » ctis insimul Bezoardicis calidis , fa-
 » cilius expellatur miasma peregrinum
 » & noxium. *Robustiorum aliqui citra no-*
 » *xam quidem sustinere tale regimen ,*
 » *maxima autem pars aliorum , eidem*
 » *expositorum , fatis cedit.* Nec tamen
 » propterea mos hic penitus abrogari
 » potuit ; nimis enim altè infidet ho-
 » minum animis opinio à Majoribus ,
 » (non quidem seculi prioris) hausta ,
 » tegi nempe debere corpus undequa-
 » que , quo malignitas eliciatur
 » Certum igitur manet quòd temperatus
 » aer purpurâ laborantibus optimè con-
 » veniat. α

Ast verò , mihi objiciet fortè quis-
 quam hoc : laudati textus dicunt qui-
 dem regimine calido purpuram & pe-
 jorem reddi , & frequentiore , sed pur-
 puram naturaliter ortam non negant
 criticam esse ; adeòque ad propositam
 quæstionem nihil hucusque responsum

est. Et quod plus est, eâdem illâ Dissertatione ultimò laudata *Trumphius* disertis verbis hanc notabilem sententiam subjunxit : » Exanthemata in nonnullis » proruperunt sine regimine calido, aut » adhibitis ullis remediis. Ex quo palam fit *non excitatam fuisse* calidioribus » remediis purpuram, sed materiem » illius antea jam massâ sanguineâ latitasse. «

Appositè fanè ille, & ad rem : sed advertat modò id mihi in præsentiarum sufficere, ut demonstrem miliaria exanthemata & frequentiora, & pejora, communi tum Medentium, tum vulgi methodo reddi ; id verò quod in quæstione necdum solutum fuerit, id aliis me postmodum soluturum argumentis.

Ut igitur adhuc pauxillulum dictis immorer, miliares pustulæ regimine descripto longè plures occiderunt, quàm quæ dicuntur aliunde ortæ : deinde, fatentibus id laudatis autoribus, prodire hoc regimine, *ubi aliàs non prodissent.*

Igitur ex concessis, datur ars fatalis pestiferum hunc morbum generandi, iis in corporibus, in quibus produci nullatenus debuissent, adeòque in quibus sine hâc arte nequaquam prodissent.

Provoco

Provoco ad ipsa citatorum Autorum verba.

Horrenda utique res est ! eam tamen non miramur considerantes quomodo ex *Stalice Vegetabilium & Animalium Reverendi Hales*, & ex Eruditi *Keilii Medicina Statica Britannica*, constet evidentissimè, athmosphæram exhalationibus Vegetabilium, Animaliumque repleri : deinde corpora humana imbibere tum humiditatem aëris, tum etiam detenta in aëre effluvia. Hominem nunc consideremus putrida vomentem, putrida sudantem, mingentem, alvoque egerentem : clauso interim conclavi, minimèque mutatâ athmosphærâ. Nonne *Keilius* demonstravit juvenem sanum, sed jejunio ac labore confectum, spatio unius noctis 18. uncias poris imbibisse suis ? Hydropicorum utique exempla nos docuere paucos intra dies ultra 100. libras hominum imbibi poris. Quid jam cogitandum ubi bibula ægrorum vasa de athmosphærâ putridâ incredibilem copiam putidi, corrupti, alcalini volatilis, continuò ad sanguinem, ad lympham, ad spiritus, advehant commisceantque ? Imò consideremus ipsum duntaxat haud renovatum aëra ! Nonne *Sensdivogii, Boerhaavii, Gravesande, Muss-*

chenbroeckii, nonne omnium Physico-
rum experimentis evictum est, in aëre
non renovato perire pabulum vitæ, &
in eodem animalia citò debilitari mori-
que? *Digitone ipso causam tangimus ob
quam innumeri ægri ab ipso morbi prin-
cipio insignem illam debilitatem conque-
rantur, quæ Malignitati falsò adscribi-
tur? Est, si velis, Malignitas, sed
talis, quam non morbus, non natura,
sed ars produxit; abfutura prorsus, si
ars defuisset producendi.*

Quàm sapiebant præ nobis Antiqui!
Videte apud *Cælium Aurelianum* Me-
thodicos calidis in morbis in id præcipuè
intentos, ut Cubiculum & amplum, &
aëre bene perflatum & subfrigidum esset.
Quid de *Celso* dicant Nostri, Libr. 3.
cap. 7. in Curâ febris Ardentis monen-
te. » Etiam amplo Conclavi tenendus,
» quo multum & purum aërem trahere
» possit, neque multis vestimentis stran-
» gulandus, sed admodum levibus tan-
» tùm velandus est. «

Facile ergo comprehendimus exan-
themata milliaria, quo tempore grassa-
bantur, & pejora fuisse, & multos,
qui cæterùm immunes fuissent, inva-
sisse. Comprehendimus etiam cur tunc

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 51
contagione afficiantur Necessarii, Custodes; cur quoque morbus fiat non raro ἐπιδημιότητος. Sed ultra pergendum est.

Vidit senex Sydenhamus miliaria in *Anglia*, ut vidimus, sub finem scedulæ monitoriæ. Si ipsum interrogem num ea critica, ac salutaria, non existimet? respondet solito suo candore: „ Licet „ miliares eruptiones sponte sua nonnunquam ingruant, sæpius tamen lecti calore, & cardiacis; extorquentur . . . tandem verò cum ex re male gestâ spiritus in confusionem omnimodam adigantur, pulsus inordinatus cum subsultu membrorum subingreditur, quam non ita diù post mors excipit „.

Vidit, descripsit miliaria doctissimus *Porchon*, Tractatu de Purpurâ, Variolis, Morbilis, editio *Paris*. anno 1688. Rogatus num ea critica, saltem nonnunquam, non censeat? negat omnino, & citra ullam exceptionem.

Propria mea observata recolligens, miliaria in Nosocomio vidi, vidi in urbe. Dum ea in urbe vidi cum Magnifico Archiatro *Kestler*, cum expertissimo Medico *Erndl*, cum erudito Medico *Guarin* juniore; dum in nosocomio eadem casu habui, semper vel ego

solus, vel mecum clari, quos laudavi Medici, ita hos ægros tranctantes, ac si miliaria nullam attentionem mererentur, nihilque ad crisin referrent, semper citi, semper integri, extitimus morbi victores.

Contigerat anno 1756. ut Homo peripneumonicus sexto morbi die infortunio quopiam incideret in miliaria alba, cui mox rubra sese interponerent. Prælegebam tunc Auditoribus historiam Sydenhami sect. 3. cap 3. qui describens dictam ipsi Variolosam febrim, arguensque Medicos qui diaphoresin exsuscitando, & promovendo, hanc febrim curare annisi, morbum non curarent, sed malignas potius eruptiones in cute producerent, demum subjungit :
 » Stante hac constitutione accersebar
 » ad Virum doctissimum, D. D. Morrice,
 » qui tunc temporis Londini, jam
 » Pethworthiæ, medicinam cum laude
 » facit, hac febre cum effusissimis sudoribus,
 » & frequentibus petechiis laborantem ;
 » consentientibus aliquot aliis Medicis,
 » utrique nostrum familiaribus, vena secta fuit, surrexit è lecto,
 » absterfo primum sudore, medicamentis & diætâ refrigerantibus usus
 » est præsentissimo cum levamine, mul-

» tis malis ac periculosis symptomatis
 » mox difflatis; & cum eadem methodo
 » infisteret, *intra paucos dies sanitati*
 » *restitutus est* »,

Itaque imitatus Sydenhamum, hominem deterfis sudoribus lecto per aliquot horas ac deinde sæpiùs exemi, sola diluentia & expectorantia ipsi præscribens: unde effectum id, ut intra paucos dies miliaria penitus evanescerent, & interturbata peripneumonix crisis feliciter & restitueretur & perficeretur. Ne verò Auditores, patrio errore præoccupati, sinistri quidpiam huic homini in posterum vererentur, eundem, eorum in gratiam, diù sanum vegetumque in nosocomio alui.

Notandum porrò erat hominem hunc ex malo regimine prædispositum fuisse, antequam in nostrum nosocomium deferretur, ad hanc eruptionem; unde posthac levi causâ excitante, præ incuriâ, adjunctâ, exanthema in actum prorupit.

Repetitis igitur omnibus, quæ circa propositam Quæstionem nunc dicta sunt, constat 1°. Exanthemata miliaria & benigniora & rariora contigisse, a remissione regiminis medelæque calidioris. Adfuisse tamen, quum regimen istud,

errore tum vulgi tum medicorum, integrè mutari haud potuerit.

Constat 2°. Observatione *Sydenhami* exanthemata hæc sponte suâ nonnunquam ingruere, sæpiùs tamen arte extorqueri: neutrà autem ratione critica esse probari. *Trumphius* idem quod *Sydenham* notat.

Constat 3°. Observatione eruditi *Porchon*, nullâ ratione unquam critica vocari debere. Clariss. *De Sorbait* petechias, tam in Febre *Hungaricâ* quàm ipsâ Petechiali, nihil critici habere censuit, sed abundantiam modò testari pravitatis » Petechiæ, quocumque morbi » tempore apparentes, hostile prædominium prænuntiant », ac paulo post Petechialem Eruptionem *Symptomaticam* vocat, cujus retardatio cum non noceret, putabat Venæ sectionem non prohiberi à Petechiis jam extantibus.

Constat 4°. Morbos febriles inflammatoriosque, integrè citòque curari, in quibus eruptio hæc, tanquam non adesset, penitus negligitur. Ergo nullum quidem criseos modum hic obtinuit.

Liceat 5°. Id addere, quod & Medici complures, & ego in nosocomio, sive in vigore morborum, sive eorundem in fine, nunquam nostris in ægris, quibus

à principio affueramus, agendique extiteramus arbitri, miliaria deteximus.

Confirmatur autem hoc ipso problemate quod pag. 47. ex *Ill. Præsidis* in caput de aphthis commentario mihi obijciebatur. Si enim concedamus in morbis acutis id miliaria in *Germaniâ* esse, quod apud *Belgas* aphthæ, tunc hîc ufui veniet observatio magni *Boerhaavii* quam ultimis vitæ suæ annis suis communicabat cum auditoribus, immutatarum scilicet incredibiliter aphtharum, ex quo *Sylviana* methodus apud *Batavos* proscribi cepisset. Hoc adeò verum, ut Medici frequentissimam ibidem praxin exercentes, aphthas quovis anno pauciores deprehendant ita ut in febribus acutis vix ultra bis, ter, in anno easdem videant: in febribus quidem malignis paulò crebriores, sed simul plane symptomaticas; cæterùm easdem modò vel in Infantibus, vel in Scorbuticis, ut solemne semper erat observantes.

Videremur ergo ad problema *Ill. Viri* affirmando respondere posse: eoque magis quòd apud *Huxham* pluribus observemus in locis in eâdem quidem malignâ epidemiâ & aphthas & miliares & petechias simul prodiisse; quòdque

in *Decad.* 2. Act. *Berolin.* anni 1729.
& 1730. aphthæ funestæ unâ cum mi-
liaribus invadentes describantur.

Ex quibus cunctis ritè consideratis,
conclusio hæc, ni fallor, consequitur,
*Miliaria Exanthemata frequentius malâ
arte progigni sponte longè rariùs.*

At nimis, forsan, propero.

Primo Egregius *Huxham*, *Huxham*
longâ annorum serie Naturæ in Epi-
demiis contemplandæ unicè addictus;
Huxham studio *Hippocratico* clarus plus-
quam quinquagesies observavit, scrip-
tisque notavit, crisin acutorum, tum
miliaribus, tum petechiis, contingen-
tem: imò tempora vixit, ubi in unâ
epidemiâ crisis & aphthis & petechiis
& miliaribus simul contingeret. Ergo
sunt critica.

Secundò, id quod hîc *Huxham*, idem
clari in arte viri passim animadvertunt;
miliares proinde ac petechiales efflo-
rescentias æquè criticas salutantes, quàm
aut variolosas aut morbillosas: ita qui-
dem ut, quemadmodum posteriores aver-
runcare nec debemus, nec possumus,
ita etiam neque priores. Medicos ita-
que, ut variolas morbillosque malâ
arte peiores reddere queant, haud verò
generare; ita etiam miliares atque pe-

techias eos præposterâ methodo depravare, creare autem minimè posse.

Tertiò, quod egregii Viri *Hofmann*, *Trumpsius* aliique testati sunt, idem boni Practici quotidie experiuntur. Utuntur quippe illi sive privatis in ædibus, sive publicis in nosocomiis, temperato regimine similique medelâ. Nihilominus miliaria & petechias oboriri vident, adulescere, exsiccari: ut profectò verum naturæ opus, non artis; ut naturæ criticè agentis, haud verò malâ arte perturbatæ effectus esse videantur.

Quartò, id quod acutis in morbis, & die critico fit, & cum omnium emendatione symptomatum fit, & cum sanitate sensim redeunte fit, id sanè vel criticum est, vel nihil uspiam criticum dici potest. Sed attenti Practici testantur hoc de eruptione miliari & petechiali. Ergo vel hæc eruptio critica est, vel in totâ Medicinâ nihil critici existit.

Profectò si omnia hæc ita se habeant, præproperè meam videor formasse conclusionem; quod eo magis demiror quia non formaveram illam, nisi pluribus iisdemque repetitis, tum clarorum in arte virorum, tum meis propriis observatis, suffultus & innixus. Adeone observatis observata repugnent? Natura

num sibi contraria, & mendax? Postulat igitur à me, me jubet æquitas, meam jam formatam conclusionem ad tempus relinquam, ut vim datarum objectionum seriâ mente expendam.

Ac primò quidem *Huxhami*, Viri cujus magnum apud me ac venerabile nomen opera 20. annorum revolvens, desidero sæpè in Authore Authorem. Sanè me cogit veritatis amor, ut acerbè conquerar virum hunc & *Hippocraticum* & *Sydenhamianum*, toties præceptorum utriusque oblivisci. Quæ verò causa hujus? Proprii amor systematis, quo id ratum habuit, quòd maligni quidquam pluribus in febribus sublitesceret, calidioribus attenuandum movendumque, sudoribus demum expellendum. Utique plerisque in Epidemiis sudori tum symptomatico, tum vi coacto nimium tribuens fidenisque, miliaris ac petechialis eruptionis incautus extitit, nec ullo modo imitandus admirator. Sydenhamo in acutis curandis oppositum passim videatis, præter optima, quæ laudat remedia, ubique ferè commendantem Confectionem *Raleig*, *Theriacam Andromachi*, *Radicem Contrajervæ*, *Serpentariæ Virginianæ*, *Salem C. C.* Vinum rubrum cum *Mace* & *Cinamomo* ustula-

tum, &c. Intueamini egregium virum in accuratâ Differtatione *de Febris* ipsi dictis *Nervosis* anni 1737. quas alio nomine *Malignas* appellamus, quasque miliares & petechiæ toties, ipso observante, concomitabantur. » Cardiaca hæc, » inquit, (mox memorata) eaque re- » petita, frequenter desiderabant lan- » guor continuus, & collabentes affi- » duò vires, quæ & sudores etiam ma- » tuos, criticosque, sæpe movebant, » aut pustulas expellebant. Videte ibi- dem, & ubique, quoties à tali medicatione & aphthæ & miliares & petechiæ oborirentur.

Lubens equidem fateor, cardiaca ejusmodi nonnunquam danda esse, ut labascens in morbis natura ad bonam crisin animetur; at verò omnium morborum curam, in quibus maligni quid adparere supponitur, hisce excitantibus perpetuò aggredi velle, *Hippocraticum non est, Sydenhamianum non est*. Hoc potius est ab unâ parte veras debilitatis in febribus causas non ad amissim- distinguere, ab aliâ parte à Scyllâ in- cidere in Charybdim.

Doleo profectò me hîc cogi tanti viri in praxi revelare errores; sed ante me doctrinam, qualem *Huxham* hic

tradidit, condemnavit Celeberrimus *Chilchrist*, in *Act. Edimb*, Part. 4. §. 23. ubi de his ipsis *Nervosis Huxhami* febribus differens, omnem in iisdem condemnat sudorum provocationem; cum sanguis, liquidioribus dissipatis inspissatus, morâ dein corrumpatur, letalesque generet efflorescentias.

Si quid forte simile ex egregio *Pringle* objiceretur, quàm quod ex *Huxhamo*, simile esto responsum.

Jam alterum objectionis membrum supra relatum aggredior, sistens comparisonem miliarium, cum variolis & morbillis.

Æquane hæc comparatio est 1°. Variolæ & morbilli non superveniunt morbis simpliciter acutis, quemadmodum miliares & petechiæ. 2°. Variolæ & morbilli non superveniunt miliaribus & petechiis, sic ut penitus prodeant & crescant, sicut quidem hæc illis; sed tantum eo, quo pag. 32. dictum est modo. 3°. Variolas morbillofque nascentes non suffocamus nec propulsamus, cum subitâ ægri constantique salute, quemadmodum experimentis evicimus Petechias ac miliares propulsari. 4°. Regimine ac medelâ calidis, nunquam Variolas & morbillos, sed quidem milia-

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 61
res ac petechias generari, experimentis
probatum est 5. Prodeunt variolæ &
morbilli, copiosi, numerosi, in pluri-
mâ hominum parte, etiamsi ægri tem-
peratissimè tractantur; petechiæ verò
& miliares temperato regimine rariùs.
Nullo ergo jure criticas has eruptiones
posteriores ideò vocant, nullo omninò
jure eas comparant cum prioribus.

Ad tertium objectionis membrum de-
lapsi, respondemus minimè nos negare
aut velle, aut posse, miliares aut pete-
chiales eruptiones iis observari Medi-
cis, qui in acutis Naturam nullatenùs co-
gant, sed quam religiosissimè observent
eamdem sequanturque. Sed an ideò ef-
florescentiæ hæc opus Naturæ sunt?
Haud putaverim.

Nam 1°. homines temperatissimè trac-
tati, utroque hoc eruptionis genere
affici contagione possunt, quam ante
morbum, cum affectis consuescentes,
contraxerint.

2°. Calidum regimen plerisque homi-
nibus ita sacrum est, ut principia mor-
borum contentur provocatis vincere
sudoribus, imò ut sæpè calidiora reme-
dia sponte his addant. Desinant ergo
mirari Medici, qui postmodum ad hos
ægros advocantur, aut eosdem sua in

nosocomia recipiunt, quod vel jam ad-
sit eruptio, vel brevi postea compareat;
quantumvis temperatè eosdem tractent.

3°. Experimur hanc de utilitate ca-
lidi regiminis opinionem tam altas apud
plebem egisse radices, ut vix iteratò
moniti, minuant auctum athmosphæræ
calorem: imò, ut minuant eundem so-
lummodò, circa quam horam expectent
Medicum; augeant verò mox, atque
ille recesserit. Quod de aëre, idem de
stragulis verum. Ita ut causam ferè ine-
vitabilem ponant exanthematum.

4°. Vehementer quoque & generant,
& contagione multiplicant has eruptio-
nes omnes illæ causæ, quas *Ill. Præ-*
ses Libr. de morb. Castr. recenset: Lo-
ca paludosa; multa militum manus arc-
tiore spatio collecta; Nosocomia na-
vesque, vulneratos numerosque ægros;
angustiore loco ventis haud perlustra-
to, continentes. Ita enim ex variis his
putridis exhalationibus athmosphæra in-
quinatur, sic quidem ut febres, & fe-
bres cum similibus eruptionibus, exci-
tentur. Unde facilè capitur cur post-
modum, aucto horum numero, malum
propagetur, & epidemicum fiat, qua-
do ægri ejusmodi ad varias plagas, quo
aptiùs curentur, deferuntur.

Ex omnibus hisce evidens fit inevitabiliter nonnunquam exanthemata hæc generari, imò obnitente medico produci, & tandem contagio universas afficere regiones posse. Sed collectâ in unum vi omnium objectionum nondum id probatum video, quòd miliaria, aut petechialia, exanthemata, vi naturæ, morbi ratione, impulsu verè critico, crebrò generentur.

Ad quartam objectionem respondeo, haud ita profectò cogitasse, qui critica esse hæc exanthemata negaverint, Authores; licet sibi ipsi hæc objicerent, quæ objectio ista insinuat, Referam modò eorum sententiam. Videntes illi eruptiones hæc, die critico, cum morbi emendatione prodire, ac variis subsequen-
 tib; diebus criticis repetere, integramque subsequi salutem; testantur simul se observasse quod vel sudore, vel vomitu, vel urinâ, vel alvo, vel sputis, aut pluribus harum viarum simul evacuatio coctæ morbi materiæ, contingeret. Cum ergo clari hi viri tot aliis exemplis didicissent exanthemata hæc minimè critica fuisse, & cum eorundem eruptione veras evacuationes criticas aliunde observassent, credere Crisin quidem consuetis Naturæ viis hîc

contingere, per easdem autem bonas Naturæ vires, quibus & crisis, & quæcumque critica evacuatio contingeret, etiam illud noxium, peregrinum, exanthematicum, ad cutim pelli, & vel ibidem debito tempore hærens exhalare, vel citiùs inde retrocedens per cæteras, jam apertas, excretorias vias eliminari.

Mentem utique horum Authorum sic fuisse ex prægressis patuit. Disertis verbis eruditus *Porchon* hanc esse suam super hisce sententiam declaravit. Nec aliter censuit Clarissimus *Ritterus*, agens de Febre petech. quæ annis 1740. & 1741. in *Hassia* grassabatur. Cæteras enim morbi evacuationes verè criticas expertus conclusit petechiale exanthema minimè criticum, sed merè *accidentale* esse; idque eo magis, quod egregiè curatos cerneret, quibus petechiis, aut prorsum neglectis, aut imprudenter retropulsis, bona cæteroqui medela ad crisin, consuetis Naturæ viis producendam, utilis fuisset.

Attamen non is sum, qui horum Authorum conclusionem certè paulò generaliore ita amplecter ac defendam. Unum alterumve exemplum minimè coactæ efflorescentiæ observasse mihi videor: casus nonnullos criticos à fidis

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 65
observatoribus tenere me credo. Negare
etiam nollem exanthemata hæc unquam
esse morbum sui generis, minimè cæ-
teris supervenientem; cum de petechiali
id videatur apud Authores, qui de eo,
ut pestilentiali, scripserint, constare.
Sed simul me jubet tum clarorum Viro-
rum autoritas, tum propria experientia
id extra tempora pestis credere, quòd
Medici hîc facîle decipiantur, quòdque
longè rariores, quàm putent, hi casus
sint. Hoc totum quod demonstrare volo.

Multa sanè me in hac meâ confir-
mant sententiâ. Plura jam dixi: sed en
aliud notabilissimum. Nosocomium *Fra-
trum Misericordiæ* multis utique ab an-
nis, & quidem ferè usque ad annum
1758. horum Exanthematum crebritate
infame erat. Ipsi *Fratres Misericordiæ*
mihi fassi sunt, calculo ægrotantium
quotannis ritè subducto, semper 30.
ægros, ex 100. acutè laborantibus,
exanthemata perpeffos fuisse. Sed en!
quantopere nunc rerum mutata facies!
Sex modò ægri, per ultimos duos an-
nos, alterutrâ harum eruptionum labo-
rarunt: eo quidem cum effectû, ut nu-
merus eorum, qui annis superioribus
acuto ibidem morbo perire solebant,
jam unâ quintâ cum dimidia propemo-

dum sit imminutus. Causam tantæ mutationis rogati, responderunt sese à bien-
nio solitos esse aërem lustrare sæpius ac
renovare; nitorem loci lectique colere;
lectos quotidie reficere, ne suis in spur-
citiis, aut putridâ atmosphærâ ægri
hæreant; ægros moderatissimè tegere;
nulla ultra medicamenta calida iis ex-
hibere; nunquam ampliùs in morbo-
rum principio citra manifestas indica-
tiones vomitoria dare; potu copiosiore
nunc ægros suos implere; & rationem
medicamentorum nunc planè *Hippocra-
ticam, Sydenhamianam, Boerhaavianam*
esse. Postquam hæc, scripseram, accepi
Extractum a *Fratribus Misericordiæ*,
ex eorum *Necrologio, & Nosologio*,
integrorum quinque annorum. Ex hoc
Extracto constitit, si primò quinque hi
anni in unam summam addantur, dein per
quinque dividantur, 2000. ægros quo-
tannis inibi suscipi, & 700. acutis mor-
bis laborare. Ex 100. solebant 30. has
efflorescentias pati; id est, 210. homi-
nes quotannis ibidem Miliaria, aut pe-
techias patiebantur. Porro circa medium
annum 1758. mutationem illam maxi-
mam, de qua in textu, induxerunt. Ef-
fectum inde, ut ultimo hoc sesquianno
sex modo ægri exanthemata habuerint.

Ergo olim fefquianni ſpatio 315. ægri habuere exanthemata, ultimo fefquianno ſex duntaxat, quamvis ultimo hoc fefquianno numerus acutorum morborum ſolitus ibidem numerum adhuc ſuperaret. Ergo olim $\frac{30}{100}$ partes acutis laborantium habuere exanthemata, jam $\frac{1}{2}$ duntaxat. Contulit autem huc à bien-
nio plurimum Expertiſſ. *Bertrandus*, Medicus ex eodem conventu in hâc Univerſitate promotus; tum etiam ab anni retrò ſpatio dignus ibidem Phyſicus, Dominus Medicus *Guarrin*.

Unde reſumere jure mihi videor concluſionem, quam ſupra ad tempus reliqueram, & dico: exanthemata hæc minus Naturæ opus ſunt, quàm artis perverſæ; ita quidem, ut, quæ à Naturâ producuntur, longè rariora inveniantur, quàm quæ eâdem non cooperante generentur.

Præterea fatendum eſt petechias, & miliares, niſi imperfecto & erroneo Naturæ nonnunquam naſci, idque hanc ob cauſam: *Hippocraticas* leges circa criſes vix hîc obſervant Medici multi. Exactè diem morborum numerant; imò nonnulla audent, vi dierum, præſagire; utinam autem vi dierum etiam medicarentur! Homo v. c. pleuritide corre-

tus, post aliquot v. s. quarto die sputa quædam mucosa facile ejicit, urinam utcumque turbidam, brevi aliquid deponentem mingit, leniter transpirat, doloremque olim sævum, jam experitur moderatum, cum bona respiratione. *Æterna Hipp.* observata docent hîc à Medicis nihil esse mutandum, vasa non ultra evacuanda, naturamque suo operi salubriter intentam, minimè debilitandam esse, sed prudenter potius sustentandam, & quâ via ipsa nunc monstrat, eo esse ducendam. Multi nostratum Medicorum, eo quòd dolor quisquam superest, venam denuò secandam esse judicant, idque donec is penitus absit. Si in consultatione moneantur æternarum naturæ legum, quas hîc infringere nefas; imò, ajunt, *Austriacum id Clima poscit.* Allatura igitur quæ fuisset salutem Natura, jam turbatur, infirmatur, ab incepto opere avertitur; tunc morbosa materies circumfertur, stagnat, corrumpitur, nova contracta acrimonia stimulat solida, exfuscitatque elanguidas Naturæ vires, quæ portionem corrupti inani conatu ad cutim ducant; haud meliori sæpè cum effectû, quàm si idem corruptum diarrhœâ colliquante, per mesentericum aut celiacum systema, viam capeffivisset.

Porro si cui placuerit etiam critica vocare hujusmodi exanthemata, per me quidem id licet; modò is concedat diarrhoeam colliquantem, colliquantemve eodem in casu sudores, criticos quoque appellandos esse. *Interim turpe est quotidie gementes hinc Medicos observare, nihilque ita, quam exanthemata suspirantes, & ea dum, vel è longinquo suspicantur, laudare ovantes, animum erigentes ægris, & familiæ; dum interea tot exemplis convicti esse debeant summæ harum curationum raritatis.*

Quid verò demum generi humano calamitosius, quam quòd & plebe, & Medicis conspirantibus, tot milleni quotannis ægri, ab ipso principio acutorum, in sudores symptomaticos agitentur, ac veluti fundantur, ut coacta omninò crisis, in plerisque aut letalis, aut periculosa saltem, producat; interea dum salutaria Naturæ molimina turbantur, confunduntur, ac penitus sufflamantur. *Faxit DEUS, ut demum sapiant Phryges!*

Quisquam interim Articulus practicus hic pertractandus superest. Ponamus Medicos vocari in nosocomium, cujus arctiores parietes, majorem vim hominum concludentes, efflorescentias

petechiales aut miliares, exposito antea modo, suis incolis conciliaverint. Ponamus Medicos arcessitos ad ægrotos, qui vel proprio Marte, vel industriâ Medicorum, iisdem jam scateant. Ponamus denique plebejos, militesve ægros hisce jam plenos ad Nosocomia deferrri; quid agendum est? Promovendæne erunt eruptiones, ne introversæ occidant? An verò neglectis his cura omnis ad Naturam morbi rationabiliter convertenda?

Theoreticè responsurus, dicam omnes symptomaticas, vel accidentales excretiones, ut ægro noxias, suppressas, saltem fovendas non esse. Regulas praxeos, ni fallor, omnes hîc mecum habeo consentientes. Sed expedit practicè respondisse, & quidem experimentis.

I. Contigit biennio circiter elapso, ut *Leopoldini* Suburbii nosocomium Quingentos propemodum milites alios post alios exciperet, alios post alios petechiis cerneret laborantes. Solo regimine temperato, claratis Flor. Cordialium cum multo spiritûs sulphuris per campanam, ac Sero lactis vinoso, omnes citò, tutò, jucundè, convaluere: Duodecim duntaxat inter quingentos

exceptis , in quibus malum nimium adoleverat. Aderat ibi Medicus Expert. *D. Kollman* ; eoque ægrotante, Expert. *D. Storck*.

2. *Sydenhamus* Collegam suum mediis in petechiis absterfit sudoribus , lecto exemit , atque venâ pertusâ , datisque remediis refrigerantibus , intra paucorum dierum spatium reddidit sanitati : imitatus certè hic *P. Forestum* , qui Lib. 7. obs. 27. eodem modo hominem à sudoribus , calidiorè regimine in febre excitatis liberavit , subjunxitque » His & tenebris , & morti quasi » destinatus , ad lucem & vitam revocatus est. »

3. Miliaribus correptum peripneumonicum simili , quam *Sydenham* , methodo , in nosocomio nostro paucis diebus integrè percuravimus.

4. Plura exempla Medicinæ Studiosi in nostro nosocomio viderunt prodeuntium sive miliarium , sive petechiarum , in principio febrium aut acutarum , aut inflammatoriarum , quas nempe homines domi sibi , antequam ad nos deferrentur , contraxerant , quæ ultra non progrederentur , quæque citò disparent : interea dum cura morbi propria , nullo habitu ad eruptionem respectu , sanitatem brevi restitueret.

5. In Casibus, in quibus ægros ferè desperatos suscepimus, qui aut hemitritæis neglectis, aut febre continuâ putridâ, eâque pessimâ laborarent, vel qui præ debilitate vix ultra febrientes pessimis quibuscvis symptomatibus affligerentur; five jam miliaria petechiasve haberent, five easdem brevi, si vitam protraherent, habituri ex antea actis viderentur; læti vidimus dato cortice peruv. copioso, vel sine progressu exanthematum, vel cum uberiore eorundem secretionem, (unicam foeminam si exceperis) sanitatem integram incredibile quàm citò, quàmque perfectè reddiisse.

Igitur moderatum regimen, & propria morbi cura, videntur eos servare; qui magno in periculo nondum versantur; cortex verò peruvianus iis omninò necessarius adparet, qui verè malignè decumbunt. *part. 3. Rat. Med. cap. 1.* ut & *part. 4. cap. 1.* evidentia & convincentia exempla dedi.

Innuerat jam olim præstantiam ejus *Ill. Præses Cap. de aphtis, pag. 214.* Sydenham corticem dederat tempore epidemico aphtosis: nam si aphtæ spontè non recederent, febris in intermittentem abibat, tumque & febrim fugabat

fugabat cortex , & crustas pellebat aphthosas. Suspiciatus ergo *Ill. Commentator* sub aphthis pertinacioribus gangrænam hæerere , adeòque corticem prodesse. » Fortè & cum prudentiâ , ait , » tentari potest , quid faceret corticis » usus in exanthematibus illis , quæ » frequentissima occurrunt illis in regionibus , ubi aphthæ vel nunquam , vel » saltem rarò admodum , observantur » in febribus. Aliquoties feliciter cessisse hanc methodum novi ; sed nondum satis multa colligere potui experimenta practica , ut circa hanc rem » determinare quid audeam. »

Febris *Hungaricæ* dictæ cujus ortum ab anno 1566. ducunt , mentionem hîc nec feci , nec debuî ; cum ad febres ita dictas malignas castrensesque pertineat , & sæpe petechias junctas , sæpe non junctas habeat. Authores *Germanici* , & præprimis *D. Sennertus* , hîc adeundi sunt. Cæterùm quæ de curâ malignarum febrium cum petechiis aut miliaribus dicta sunt , ea ad hanc *Hungaricam* quoque sunt adplicanda.

Mirabitur fortè etiam quis Pestis hic desiderari historiam. Verùm noverit ille eam me , DEO favente , nunquam vidisse , adeòque ex *Francaſtorio* , *Platero* ,

Riverio, *Diemerbroeckio*, *Sylvio de le Boë*, *Barbette*, *Sydenhamo*, &c. corradere me eamdem debuisse. Id quod, ut unicuique ejus historiam cupienti facile est, ita minus mihi conveniens fuit; veluti qui ea, quæ & magis obvia in praxi sint, & passim oculis visa meis, & propriis confirmata exemplis, Auditoribus hîc tantum proponere volui, debui.

§. V.

DE FEBRE VARIOLOSA.

Febris hæc accuratissimè examinari meretur, in variis magni *Sydenhami* operibus, in Immortalis *Boerhaavii* *Aphorismis*, in operibus *Freindii*, *Morizoni*, *Listeri*, *Meadii*, ubi de Variolis agunt. Compendium horum, cum additamentis practicis, dedi *Rat. Med. part. 2. cap. 3.*

Communi more dividi Variolæ solent 1. in *Regulares*, & *Anomalas*. *Regulares* sunt, quæ consuetum ordinem servant; *Anomalæ*, quæ eundem perturbatum habeant. Priores *Sydenham* totâ suâ 3. Sectione descripsit; posteriores verò *Sect. 5. cap. 4.* & in *Diff. Epist. ad G. Cole*.

Cum *Regulares* naturalem morbi ideam dare queant, erit ab iisdem petenda morbi descriptio. *Anomalarum* deinde ideam postliminio dabit harum à Regularibus recessus.

Regulares dividuntur in *Discretas*; *Confluentes* & *Cohærentes*; quod ultimum genus quoddam est, *Discretas* inter ac *Confluentes* ambigens.

Primò oritur febris dicta Variolosa; quo tempore etiam adesse dicitur Contagii stadium. Est illa major, minor, acuta passim, cum valido dolore capitis, dorsi, lumborum, præcordiorum, cum vomitu, aut nausæa: quibus pro- pensio in sudores in Adultis sæpe jungitur, in Infantibus verò convulsio.

Finiente die tertio, aut quarto inchoante, solent in *Discreto* genere apparere in latere Colli, aut in Genâ, aut prope Labia, Frontemve, aut Pectus, rubræ maculæ, sed mox utcumque elevatæ, ut brevi pustulæ minimæ esse videantur; principio autem acicularum puncta magnitudine suâ æquantes, sparsim prodeunt; ventrem, dorsum, superiores, inferioresque artus, successivè obsidentes. Grandescunt paulatim, nisi quòd non rarò una alterave paulatim se

subducat, nec ultra, saltem eundem in locum, redeat.

Tertiâ ab eruptione die solet pustula jam plena pure videri, eodemque, aut quarto die, cutis pustulis intermedia tenditur, inflammatur, rubet, dolet.

Undenam hæc tensio cutis? à copiâ materiæ variolosæ. Natura ejus partem maximè virulentam, die 3. vel 4. febris in pustulis locare inchoat, dein pergit; reliquam portionem per biduum magis coquit, & in cellulosâ membranâ sub cute deponit. Hæc nunc cocta materies, partim salivatione in confluentibus, Infantumque Diarrhœâ, evacuatur; partim verò metastaticè à facie ad manuum dorsa carposque, ab his iterum sæpè ad crura, deponitur; partim denique pustularum augmentum facere videtur, iisdemque exsudare. Docet id reditus puris fusci, & ad superficiem pustulæ indurati, quod licet ablatum, tamen toties renovatur. Confirmat idem experimentum in methodo pustulas maturas perscindendi toties observatum, quod pustula quater, quinquies, perscissa, evacuata, & spongiâ deterfa, tamen novo de integro pure brevi postea scateat: unde simul liquet quantopere hîc perpetuæ cutis hu-

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 77

meſtationes profint, omneſque emolli-
tiones, balnea biſter de die iterata cru-
rum, imò & brachiorum; ut & uſus
continuus internus diluentium ac hu-
meſtantium: ſed redeamus in viam.

In frequentioribus Diſcretis rarum
non eſt obſervare puſtulam planiorem,
inque ſuo centro veluti leviter intro-
preſſam: ſæpe tamen æquali rotunditate
turgeſcit.

Grandefcentes autem puſtulæ aſpe-
riores fiunt albidioresque, donec die 4.
ab eruptione, die 8. ab initio morbi,
in facie fuſceſcant, maximè in centro;
ibidemque tandem fiſſæ, flavam mate-
riem ſtillent: quæ collecta & ſiccata,
molem ſiccantis ſe puſtulæ auget. In
artubus verò ſolent puſtulæ albidiores
planioresque conſpici.

Die totius morbi undecimo (ali-
quando citiùs) tumor faciei incipit col-
labi, jamque fiunt tumidæ manus, ac
denique pedes. Sic quidem ut exſicca-
tio & detumeſcentia eo ordine procedat,
quo proceſſerat puſtularum eruptio. Sic-
cantur igitur cruſtæ, ita ut multæ die 12
& 13. jam ſiccæ ſint, die 14. plurimæ,
ac tandem denique per totum corpus.

Ipfæ porrò febris varioloſa de quâ
hic agitur, ad eruptionem Diſcretarum

mitescit, die 5 & 6. morbi sæpè vix advertitur, die 7. & 8. ad maturationem pustularum major, sensim iterum lenescit, ac cessat.

In alterâ Variolarum Regularium specie, *Confluentium*, Febris variolosa se quidem, ut in *Discretis*, habet, sed passim longè violentior est, violentioraque symptomata habet. Minor est in eâdem in sudores propensio, præceditque nonnunquam Diarrhœa eruptionem: ex quorum uno pluribusve signis, confluentium futurarum variolarum conjectura, fallax tamen aliquando, formatur. Solentque confluentes tertio die erumpere, nisi quando Natura aut debilior, aut vi morbi suppressa, seriùs easdem, malis cum ægri rebus, propellat. Symptomata febris variolosæ ad Eruptionem haud tam commodè sedantur, quàm in *Discretis*.

Confluentium Eruptio aliquoties ei Erysipelatis, vel & Morbillorum, similis, ab horum alterutro tamen distinguitur, tum febre atque symptomatibus prægressæ febris, tum Epidemiâ regnante: quamvis, ut posthac patebit, aliquando hic falli detur.

Dum crescunt pustulæ, in molem spectabilem vix assurgunt, sed sibimet

invicem implicitæ, instar vesicularum rubrarum vultum contegunt omnem, deinde, ut latæ pelliculæ & albæ, vultui ferè agglutinantur. Post 8. diem ab eruptione elapsum fit hæc pellicula asperior, sensimque non flava, ut in Discretis, sed fusca: asperitas hæc cum Cutis tensione crescit, donec latioribus laminis pellicula disquammetur; id quod 17. 20. vel & seriore die, contingit.

Salivatio in Adultis, Diarrhœa in Infantibus, multis in Epidemiis Confluentes concomitatur, in nonnullis minùs frequenter, in quibusdam rariùs. Quin graves Discretas aliquando Salivatio hæc comitatur, imò nunquam ipsam Febrim Variolosam, sine Variolis.

Nec perpetuò solis Adultis hæc adest Vidi 2. Jan. 1748. puellam triennem, tertio die, post validæ Scarlatinæ eruptionem elapso, Variolis, iisque confluentibus, occupari; quæ sine Diarrhœâ, sed cum leviori Salivatione, integrè convaluit. Eodemque mense valido diuturnoque Ptyalismo correptam novennem puellam vidi & curavi in confluentibus.

Sunt quoque Epidemiæ, in quibus
Div

Infantum Convulsio benignas Discretas auguretur ; sunt aliæ in quibus planè fallax hoc augurium.

Comparando utramque hanc speciem, intelligimus longè tetriciorem, & tenaciorem esse materiem Confluentium, quia Natura integro quatrIduo plus indiget ad coctionem, & quia hanc ipsam coctionem majore cum vi & periculo elaborat perficitque.

Tertium genus febris Variolosæ, seu Variolarum, *cohærens* appellatur. Discretæ enim licet papulæ sint, denso tamen adeò agmine corpus obsident, tamque vicinæ locantur, ut plurimis in locis racematim cohæreant. Febris in illis major est, quam in Discretis, rariùsque ad 8. morbi diem maturitatem pustulæ adipiscuntur, & tardiùs tum ficcantur, tum decidunt ; imò conjunctum aliquoties, quod supra monui, Ptya ysmum habent : in genere tamen sunt Confluentibus per omnia tolerabiliore.

In singulâ Variolarum specie tum magnitudo morbi, tum ejus periculum, in genere desumuntur à pustularum numero ; deinde etiam ab earum, quæ in facie, crebritate.

Descriptis Variolis Regularibus ;

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 81
verbo dici poterit quid Sydenhamo *Anomalæ*. *Anomalas* vocavit, in quarum quâcumque specie, & febris, & eruptio, & natura papularum, colorque earum, & crustæ ipsæ, à descriptis regularibus majore malignitate recedunt; ac stadiorum suorum tempora multumodè mirificèque permutant.

Meritòne igitur ad *Anomalas* referemus *Crystallinas* dictas, pus nullum, at erodentem potius Lympham continentes; quo & *Siliquosæ Freindio* vocatæ, referrentur? Itidem *Verrucosas*, pustulas non purulentas, sed discretas *Verrucas* referentes, nec decidentes, sed temporis lapsu in squammas fatiscentes? Posteriores *Cl. Mead* prioribus peiores habet; nonnullis verò illas fat commodè cessisse vidi. Denique sunt *Sanguineæ*, quasi ipse sanguis *Vesiculas*, putulafvè, repletet; quæ non rarò vel livescunt ipsæ, vel maculas lividas liberâ in cute adjunctas habent. *Sanguineas* hæc, brevi lividas, semel vidi, cum mictu copiosissimo sanguineo, quinto morbi die letales.

Porro qui omnes has Variolarum species attentè considerat, ineptam fortè habiturus non est *Cl. Mead* Divisionem, qua omnes omninò morbi species in

simplices, benignasve duntaxat, & malignas disspescuntur. Usus enim docuit Confluentes nonnunquam dari, quæ minus negotii, quàm quædam Discretæ, faceffant; tum & hinc inde CrySTALLINAS, seu SILIQUOSAS, VERRUCOSASQUE observari, quæ citra molestiam terminentur.

Tandem *Variolæ spuria* dantur, eæque nonnunquam epidemicæ, quæ vel nullâ, vel exiguâ febre stipatæ, altero die erumpunt, ac tertio quartove die disparent. Memoriam causâ hîc tantummodò recensentur, ne quis easdem censeret ad Variolarum classem aliquam referendas esse.

Cæterum, Cura *Hippocratica*, *Sydenhamiana*, *Boerhaaviana*, ut in cæteris efflorescentiis febrilibus, hîc præprimis necessaria est; prout eandem Medicinæ Studiosi in Nosocomio adhibitam norunt, & *part. 2. Rat. Med. Cap. 3.* descriptam habent. Cui id modò addendum censeo, quòd in verâ malignitate, ubi mictus sanguineus, ejusve sputum, aut maculæ purpureæ, lividæ, nigræ apparent, Cortex Peruvianus ex Analogiâ credatur haud minoris efficaciam futurus, quàm quidem in similibus casibus, in quâcumque aliâ

malignâ febre observatis, demonstratus fuerit. *Rat. Med. part. III. cap. I.*

Præsentem §. absoluturus, hanc Lectoribus animadversionem debeo, quòd si in ullo unquam morbo constet, quid præstet Methodus bona, quid mala noceat, id constet in Variolis. Ipso anno elapso 1759. Medicos præsens audivi detestantes Variolarum eo anno summam perniciem, habetque *Necrologium Viennense* 500. circiter iisdem anno mortuos elapso. Alios interim Medicos audivi earumdem benignitatem plurimum laudantes: sed quales? Qui præceptis *Sydenhamianis*, ac *Boerhaavianis* imbuti, Variolas tractabant. Exp. *Nosocomii Civici Dominus Erndl*, ex 59. Nosocomii pueris unicum modò amisit vi morbi, & alterum gangrænâ, pridie ante mortem, dum vocaretur, jam affectum. Exp. D. *Ummelaüer* in *Collegio Nobilium Theresiano* 24. eo morbo affectos habuit, integræque valetudini omnes restitutos vidit. Exp. D. *Prosky* in *Militari Nobilium Seminario* 28. juvenes nobiles ab hoc morbo integrè curavit. Imò gloriantem præsens audivi Strenuissimum ac Nobilissimum virum *Gordon*, Seminarii Præfectum, quod spatio triennii, sub cura *Exp. Proski*,
D vj

Septuaginta nobiles juvenes Variolis laborassent ac *septuaginta & quatuor* Morbillis ; omnes autem , ne uno quidem excepto , ad perfectam sanitatem rediissent.

Si igitur iisdem temporibus alii Medici variolarum lamentantur fatalitatem , si Necrologia tam numerosos recensent , necesse est , ut horum plurimi partim neglectu parentum , quod apud pauperes solenne , partim , & maximè , *infortunatâ curandi methodo* , perierint.

§. VI.

DE FEBRE MORBILLOSA.

Primo die observatur rigor , horror , calor , frigus , quæ se mutuò excipiunt pelluntque. Altero die febris manifesta jam adest , cum siti , inappetentiâ , linguâ albâ , humidâ tamen , tussiculâ , gravedine capitis & oculorum , somnolentiâ. Naribus humor oculisque passim extillat. Infantes sternutant , tument illis palpebræ , adest vomitus aliquando , sed eo tamen crebrior Diarrhoea , morositas.

Quarto die circa frontem , ac reliquam faciem , maculæ parvæ , rubræ ,

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 85
pulicum morfibus perfimiles, prodire
inchoant, quæ tam numero, quàm
magnitudine, auctæ racematim coales-
cunt, & faciem maculis rubris variæ
figuræ interstinguunt, sensimque à facie
ad pectus, & ventrem, & artus per-
gunt. Verùm in facie eminentiores
passim, reliquo verò in corpore extra
cutem vix eminent, digito potius, quàm
oculo nudo ibidem extantes deprehen-
dendæ.

Eruptione factâ licet vomitus cesset,
tamen Tussicula, Febresque intendun-
tur, & reliqua symptomata perseve-
rant. Die sexto frons & facies, ruptâ
cuticulâ, asperæ fiunt, & maculæ per
totum corpus latissimæ ruberrimæque
comparent. Octavo die maculæ in facie, &
ubique ferè disparent, ita ut die nono
vix adsint amplius, sed à disruptâ epi-
dermide quasi farina adhærescat, squam-
matim postea decidens.

Vulgus judicat Morbillos si die octavo
recedant retrocessisse, ait *Sydenham*, eo
quòd sæpius febris, anxietas pectoris,
tussisque augecant. At verò, præter
tempora insignioris malignitatis, hæc
potius calidiori regimini tribuenda sunt
symptomata, quæ minui cum debuif-
sent, è contrario augentur; quam eam-

dem ob causam idem Author observat Petechias aut adjungi, aut supervenire Morbillis.

Curatio ab eâ variolarum haud multum differt, nisi quòd pectoris habenda sit ratio peculiaris. Venæ Sectio igitur, Refrigerantia, Diluentia, Expectorantia lenia, Demulcentia, Paregorica, Balnea crurum, Enemata, Fotus continuus oculorum, aliarumque, quæ arescunt, partium, egregii hîc usus. Sin autem durante morbo, eove evanido, pectus male habet, v. s. repetenda est, Laxantia & Paregorica exhibenda.

Morbillos eundem hominem, plus simplici vice, æquè quàm variolas, afficere, testis oculatus novi. *Bis eidem Medicus affui.*

Tempore Morbillorum epidemiorum, ut & eo Variolarum, frequentes sunt febres Morbillofæ ac Variolosæ; ita nimirum vocatæ, quod febres hæ eodem modo, iisdemque cum symptomatibus, decurrant, ac si efflorescentiæ hæ subsequuturæ forent, nec subsequuntur tamen. Curatio eadem est, quàm quæ fit in stadio contagioso variolarum ac morbillorum.

Epidemicorum tempore id solemne est, ut febris aut variolosa, aut mor-

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 87
billofa, bis, ter, pueros invadat, ac
deferat; & vel nec redeat, vel tandem
cum alterutrâ harum efflorescentiarum
repetat.

Quo tempore uterque hic morbus
grassatur, quod aliquoties contingit,
haud rarò perambiguum fit utra harum
futura sit, febre jam obortâ, eruptio?
Ita quidem, ut si ex febris naturâ
Morbillos expectaveris, Variolas quan-
doque prodire cernas, & vice versâ.
Imò iisdem hisce temporibus fit, ut
horum morborum alterum, sive integrè,
sive ferè curatum alter sequatur; imò
ut ambo simul eodem in subjecto efflo-
rescant. *Vid. Rat. Med. part. II. cap. 6.*
pag. 169 & 170.

Componenti mihi illud *Rat. Med.*
Caput, superstes erat rudior similis ca-
sûs à me visi memoria, sed non suffi-
cienter firmata, ut publicè id affirmare
ausus fuerim. Fortè fortunâ incidit mihi
postea Dissertatio in manus, quam an-
te 12. annos, ex schedulis ante ægro-
rum lectos compositis, proprios mihi in
usus composueram, in quâ invenio me
sequentia notasse.

„ Puerulus anni unius 22. Maii 1748.
„ febre morbillofa corripiebatur, & die
„ 25. Morbilli prodire, sed brevi adeò

» conferti, ut nunquam magis. Verùm
 » circum os pustulæ minimæ, instar
 » nascentium Variolarum, comparuere.
 » Die 26 inter densissimos Morbillos,
 » toto corpore diffusos, duodecim va-
 » riolæ in facie, binæque utrâque in
 » manu prodire, foveam in medio ha-
 » bentes, albidiores, ac circulo rubro
 » in ambitu ornatae. Tussis interea, ut
 » in Morbillis, infantem immaniter
 » vexat. Parentes jam sæpius à me mo-
 » niti erant, ne calido adeo regimine
 » suffocarent infantem; monitis parvare
 » tandem. Die 27. prodire jam ubique
 » Variolæ Cohærentes in facie totâ,
 » trunco, brachiis, cruribus. Torque-
 » batur interea infans magnis anxietati-
 » bus, febre, tussi, segni alvo, in-
 » somniis. Multo cum labore pervenit
 » ad octavum ab eruptione variolarum
 » diem, quo die omnia pulchrè ficcaban-
 » tur: attamen citò obortâ dyspnœâ
 » periit. «

Et paulò ante » Decimo Maji Puer
 » 3½. annorum incepit laborare febre
 » morbillofâ, ac tertio die morbilli con-
 » ferrim apparuerunt. Acutè laboravit.
 » Unde etiam vena ipsi secta fuerat me-
 » tu Peripneumonix in vigore morbil-
 » lorum. Octavâ & decimâ mensis die

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 89

» illum Mannâ purgavi. Verum die 10.
» morbi, id est 19. Mensis, in genâ
» dextrâ, propè angulum oris, pustula
» instar variolæ ad paruit, ut variola
» crescens. Maji 21. variolæ in brachiis
» comparuere, manibusque. Die 22.
» prodire in dorso confertissimæ, ac
» tandem die 26. variolæ numero sex
» in facie. Infans miserè habet. Pustula
» illa prima propè angulum oris, scal-
» pendo vulnerata, in fundo cruenta ap-
» paret: cæteræ in facie & collo pustu-
» læ ægriùs maturescunt. In reliquo cor-
» pore, & numerosæ sunt, & pure plenæ,
» die Maji 27. Habent omnes foveam
» in medio, & jam quâvis horâ novæ
» nascuntur in facie variolæ, ut tandem
» die 28. tota facies discretis variolis re-
» pleretur. Anxiè interea admodum habet
» infans, febresque & vagas & validas,
» ad noctem præcipuè. Variolæ pri-
» mum natæ solito tempore siccaban-
» tur; sed quæ sexto à prioribus die
» comparuerant, hæ quinto à sui prin-
» cipio die, jam perfectam maturita-
» tem citò adeptæ, siccæ erant. Lan-
» guit à curatione diutiùs pectore, ocu-
» lis; tandem ineunte Julio mense Hy-
» popyon adparuit, quod dissipatum
» perlam reliquit. Sed vix ulla medi-

» camenta sumere voluerat, aut infide-
» re crurorum Balneo ».

» His annis altero, tertioque die,
» post eruptionem validam Scarlatinæ,
» semel iterumque variolæ prodire:
» sed multoties morbilli ».

» Puella à scabie ferinâ à longo tem-
» pore laborans, jam utebatur pulvere
» composito ex Flor. Sulph. Stib. Diaph.
» Lap. cancr. Rheo. Octiduo post fe-
» bre correpta est, ac prodire demum
» morbilli, sed pessimi, cum Peripneu-
» moniâ. Bis ipsi sanguinem misi in
» vigore morbillorum, tumque demum
» menses ipsi, iique copiosi, profluxe-
» runt. Convaluit, & Scabies rediit
» ferocior, cum febre tertianâ. Itidem
» in aliis ulcerosa scabies ante variolas
» confertissimas, æquè sæva, iis cura-
» tis, rediit ».

Additamentum ad priora, ac proinde

§. VII.

Est alia febris cum peculiari genere
pustularum, innominata fortassis, nisi
ea sit, quam aut *ignem sacrum*, aut
ignem Sancti Antonii, nonnulli voci-
tent. Sed & de his vocibus discrepant.

Multi cum *Platero pag. 676. cap. de doloribus superficiei corporis*, credunt ignem sacrum esse Herpetem estiomenon, seu papulam feram; plures alii ad Erysipelatis speciem referunt. *Lommius Med. Obs. Lib. 2. pag. 266. & seqq.* ait esse Erysipelas exulceratum, nostrumque indicare videretur, nisi peculiare illud circa sedem morbi omisisset. Apud *Batavos* frequenter, *Viennæ* semel, hanc febrim contemplatus, operæ pretium judicavi eandem huic febrium divisioni annectere.

Febris, eaque non rarò valida, oritur, cum dolore in alterutrius lateris abdominis externâ plagâ. Die jam 1. vel 2. vel 3. maculæ rubræ eâ in plagâ oriuntur, citò admodum grandefcentes dolentesque, variolis discretis majoribus per similes, sed altiores, & racematim uno in loco secum cohærescentes, tum & interstitia vacua magnaue inter se relinquentes.

Perpetuâ lege, quantum numerosi me casus docuere, nonnisi alterutrum abdominis latus occupant. Ita quidem ut ab anteriore parte nunquam Lineam albam, nunquam à posticâ spinam transcendant. In hac porrò distantia inter Lineam albam & spinam dorsi, sunt

nonnunquam paucæ racematim cohærentium pustularum insulæ, aliâ vice multæ, aliquando etiam ita, ut zona spithamain lata, paucis liberis plagis duntaxat relictis, medium abdomen perfectè cingat.

Semel *Viennæ* occasionem habui hunc Morbum Auditoribus demonstrandi, idque, quod hucusque nunquam videre mihi contigerat, in solâ facie. Vir odontalgiam passus, dentem sibi evelli curat; unde dolore curabatur quidem, sed vacuo in maxillâ loco molestum sibi aëris conquerebatur ingressum. Hoc totum quod Anamnesis docebat; quæ tamen, num sequenti malo faverit, omninò dubito. Oritur posthac ipsi, mediâ in fronte, tuberculum, triduoque post Febris horrida, cum tumore sinistræ frontis, palpebrarum, genæque ejusdem lateris, tumque pustulæ, quales supra descriptæ, omnia loca dicta exactè implentes, sed ultra mediam faciei lineam minimè excurrentes.

Curatio hîc varia fit. Optima Methodus est venam secare, & curam antiphlogisticam reliquam instituere, tum loci affecti curam habere peculiarem. Suppurant pustulæ, sponteque aperiuntur, ac manent diu apertæ, cavæ, mag-

næ, pure manentes, triduo, quatrduo, imò nonnullis per 14. dies. Ipsi porrò loco affecto complures Medici & Chirurgi facculos applicant, aut emplastra, rebus siccantibus, adstringentibus, saturninis, composita; omnium maximè emplastrum defensivum cæruleum, aut unguentum nutritum. Hinc quidem illi has pustulas maturiùs exsiccant, sed simul ita rigidam totam plagam reddunt, ut illa deinceps motui exercendo, ferendoque, inepta sit. Est enim morbus hic vera cutis, subiectæque panniculi adiposi inflammatio, ac suppuratio: quæ si, antiphlogistica cura reliqua adjuncta, mollissimis sive fomentis, sive cataplasmatibus, tegatur, diuque etiam post exsiccationem pustularum tecta fervetur, ac tandem emolliente unguento diu posthac fricetur, partis affectæ perfecta sequitur & obsequiosa mollitudo; ita ut nihil vitiosi posthac in motu supersit: è contrario verò rerum siccantium adplicatione pustulæ justo citiùs siccantur, cutis cum subiecto panniculo adiposo siccessit, indurescit, accrestit musculis, & motum posthac difficilem ac dolorificum experitur: ita quidem ut Junioribus hæc rigiditas annorum lapsu ut plurimum emendetur, Adultioribus ve-

rò in summum usque senium inemendabilis perseveret.

Mirabitur fortè quis post universalem febrim Naturam uno tantum corporis in latere exanthemata producentem; sed quod hîc, id alibi frequenter facit. Febris universalis prægreditur, & ad unam parotidem, ad unam coxam, ad unum brachium, pedemve, tota vis morbi, ejusve materies defertur. In universali Scorbuto uno in crure ulcus, imò fonticulus, liberat aliquoties totum fere corpus. Et omnes illæ Crises *κατ' ἐξιν* Veteribus dictæ, quid aliud denotent?

Additamentum alterum, a deòque

§. VIII.

Considerandum tandem Exanthema quoddam malignum, eorum in Corpore quibus vel à pure corrupto, detentoque, vel ab urinâ intra massam sanguineam in Ischuriâ spurîâ retentâ, putredo ingens nascitur. Maculæ rubræ oriuntur, unum, duos imò digitos latæ oblongæ, irregulares, æquabilissimè elatæ, ut totæ quantæ supra reliquam Cutis superficiem eminere appareant. Pluries eas vidi; semel in Nosocomio in

Calculoso demonstravi: totum corpus successivè rapidèque explent, & intra unum, alterumve diem, saltem quoad ego observare potui, mortem prænuntiant.

D I V I S I O V I I.

Septima Divisio eas continet febres, quæ non, ut Natura ipsarum indicare videtur, tractandæ sunt, verùm ut Febris Stationaria, eo tempore sive grassans, sive paulò ante grassata.

Sydenham & Huxham hîc sunt accuratè legendi. Ac primò quidem secundum Sydenhamum Febres Stationariæ semper sunt considerandæ dum Febres Intercurrentes curandas suscipimus. Sydenh. sect. 6. cap. 1. Stationarias febres eas vocabat, quæ tempore notabili plures ejusdem regionis incolas successive invadebant, ut erant v. g. sect. 5. cap. 3. Morbilli. Febris autem intercurrentis tunc quosdam tantummodò afficiens, erat Continua putrida. Hanc porrò qui ut communem Continuum putridam tractabat, infelix erat. Et quid ita? Hæc Synochus putrida non ferebat, sanè contra genium suum, Venæ

sectionem & Enemata. Cur autem non ferebat? Quia morbus Stationarius, si-
ve Morbilli, contra consuetum Morbil-
lorum morem, hæc repudiabant. Igitur
licet febris intercurrentis longè & imma-
nior & diuturnior esset, tamen quia Sta-
tionaria febris V. S. & Enemata non
multum ferebat, ideò nec intercurrentis
Putrida Synochus.

Sect. 5. cap. 5. Stationaria est febris
Continua, sed ejus genii, ut vix unam
ferret, alteramve V. S. Intercurrens
morbus Pleuritis est, eo quòd repenti-
nâ aëris mutatione materies stationariæ
febris ad pleuram & pulmones defer-
retur. Quod nunc attendendum maximè
erat, aliis in pleuritidibus usus frequens
Sydenhamum docuerat easdem rariùs,
nisi 40. unciis sanguinis detractis, cu-
rari; at verò in hac Pleuritide Venæ
sectiones copiosius institutæ, quàm Fe-
bris Stationariæ Natura ferebat, Pleu-
ritidi huic nocebant cum maximè.

Imò intercurrentis morbus, quæ vel
Febre carere videbatur, vel eam, si ha-
beret, non nisi per accidens habebat,
erat tamen, quod mireris, non, quem
simulabat, Morbus, sed ipsa, quæ reg-
nabat; quæ Stationaria erat, Febris.
Dubitabimusne? Docuit experientia
magnum

magnum Virum Dyfenteriam annorum 1669....1672. talem propriè dictam non esse, sed ipsam Stationariam febrim, ad Intestina versam, &, nisi ut talis tractaretur, calamitosam.

Anno 1668. observabatur ipsi Dyfenteria, excipiens febrim, quam vocat, Variolosam; ideòque neutiquam ut Dyfenteria, sed tanquam ipsa febris Variolosa, curanda; materie scilicet febris ad Intestina modò versâ. Sola igitur cura Antiphlogistica huic Dyfenteriae curandæ apta nata erat. » Cum verò alia, » inquit, longè diversâ methodo tractaretur, sive exhibitis Rhabarbaro, » aliisque Catharticis lenitivis (ad deturbandos scilicet mordaces illos succos, qui Intestina ad hujusmodi excretiones putabantur irritasse) sive » etiam Adstringentibus, *ex levi sua Naturâ morbo, in exitialem sæpissimè evasit.* Ut qui eo anno concinnabantur, diem obeuntium Indices, plus factis testantur.

Et Sect. 5. Cap. 2. Febrî Comatosæ dyfenteria, & nonnunquam diarrhoea successit. Judicat illicò ex curâ morbi non esse, ut ait, originalem dyfenteriam, diarrhoeamve, sed talem, quæ originem ab eâdem materie duxe-

rat, unde Coma natum: symptomatiscam porrò febris comatosæ tantummodo existere; licet sæpè, ut in verâ dysenteria, excretiones mucosæ, ac sanguinæ, ingenti cum dolore prodirent. Unde etiam cura comatosæ febris, V. S. Paregorica, & Evacuantia, hanc dysenteriam diarrhoeamque curabant.

Vide hîc etiam *Huxham* super dysenteria anni 1743. quam credebat symptomata duntaxat esse regnantis febris catarrhalis, materie jam ad Intestina conversâ. Unde etiam in eâdem V. S. opus.

Facilè quisque per se videt has observationes, eivse similes, summæ esse necessitatis, atque utilitatis; sed simul cujusque Medici non esse, veram earum determinationem. Multâ hîc patientiâ, copiosâ praxi, limato judicio, opus est. *Expediret sane omnes civitatis totius, aut regionis Medicos amicitiam, in Publici utilitatem, mutuam colere, mutuas secum observationes communicare, & sic demum salutares praxeos regulas condere.*

Ex omnibus his liquet quàm injustè sæpè Medici morbo adscribant, causifve occultis, difficilem dysenteriaæ curam; ignari, aut immemores saltem, salutaris hujus praxeos regulæ. Taceant ad hæc omnes specificorum con-

tra dysenteriam jactatores inanes! Quodque de dysenteriâ dicimus, id de quocumque intercurrente morbo dicere debemus.

Sed practicè hîc aliquid addendum est. Quamvis hæc dicta in genere sic se habeant, necessariaeque praxeos regulas forment, ultrò tamen fatemur omnes has leges, ut passim alibi, ita & hîc suas pati exceptiones. Inter plura alia, quæ me hujus convicere, fuit Epidemica Constitutio *Hagana* anni 1747. Febres Epidemicæ grassabantur, anomalæ prorsum ac verè malignæ. Cum insigni debilitate & inchoabant & perseverabant. Urina plurimo tempore ruberrima erat, nonnullis tamen subinde etiam pallida, omnibus pauca. Multis Præcordiorum anxietates & oculi flavii; paucis quibusdam excrementa alba & urina icterica. Omnibus verò aderat Nausea, Vomitus, multis verò dysenteria, eaque haud rarò cruenta. Atque haud sanè paucis Ptyalismus adfuit plurium dierum continuus & copiosus; ut viderim qui spatio Nycthemeri pintam salivæ redderent. Non poteramus hanc febrem, ob Ptyalismum, ad Variolosæ speciem referre, ut suam cum Ptyalismo appellabat *Sydenham*; nam ab octo retrò men-

sibus vix Variolas Morbilloſve civitas viderat. Aderat aliis Angina Synanche, & his quidem febris principio, illis in fine. Nonnullis Aphtæ euntes, ac redeuntes, nihil allevantes. Infomnia, aut datis, aut non datis opiatis, ferè perpetua.

Quod ad curam attinet, V. S. paucos admodum juvabat, lædebat multos. Nil profuere Emetica, etiam repetita; nihil Purgantia: & licet actionem horum Paregorica mitigabant, morbus exasperabatur. Acida, ut Rob varia, Tamarindi, ad bilem putridam indicati, nihil opis afferebant; uti nec ſalia neutra. Dysenteria hinc maximè exasperabatur. Paregorica vix unquam unius horæ ſomnum, liberaliùs etſi data, producebant. Durabant hæ febres 2. 3. 4. imò quando que 6. & 9. ſeptimanis, ſine diebus indicibus aut criticis obſervatis. Ita ut planè æmularentur febres illas ἀκρίσιμους, de quibus *Hipp. Epid.* 1. pag. apud *Foës* 941. & 945. Tum & *Epid.* 3. Sect. 3. pag. 1085.

Experientia demum docebat nullos aut tolerabiliùs, aut breviùs ægrotare, quàm quibus decocta totius Althææ, & cætera involventia atque obtudentia à principio dabantur, diutiusque continuabantur; interea dum, injectis ſimilibus enematis, venter conti-

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. III

nuò emolliente Cataplasmate involve-
retur. Plures moriebantur, & reconva-
lescentes semel iterumque recidivas pa-
tiebantur. Cogitatum sæpiùs de Corti-
ce dando; sed affecti Hepatis ac sys-
tematis biliosi metus prohibuit. Conta-
giosa certè febris fuit, multos iisdem
in ædibus, vel eos, qui aliis ejusmo-
di ægris astiterant, successivè impetens.

Cum Febris hæc aliquantisper statio-
naria fuerat, oboriebantur Dysenteriae,
Scarlatinæ, & Anginæ, eæque simul &
frequentes, & contagiosæ; omnium au-
tem maxime Dysenteriae: ita ut inte-
græ familiæ, vel una, vel pluribus ha-
rum, afficerentur. Scilicet unus horum
trium morborum invadebat iisdem in
ædibus plures, vel omnes hi tres morbi
ibidem varios promiscuè affligebant.

Porro quod res est, Dysenteria hæc
irritabatur Emeticis ac purgantibus,
licet opiata horum turbas sopirent. Rheo,
Myrobalanis, deinde Adstringentibus,
imò cortice Simarubæ, plures curati
visi, relapsi sunt, & haud pauci inte-
rierunt: sola autem demulcentia & in-
volventia ore assumta, ano immissa, ven-
tri adplicata; id est remedia, quæ fe-
brim stationariam curabant, etiam Dy-
senteriam hanc, spatio paucorum die-

rum, aliquoties autem plurimum, imo 14. dierum, persanabant.

Atque hæc in parte lex supra descripta citra exceptionem erat. Angina verò & Scarlatina, curam tum febris Stationariæ, tum Dysentericiæ, planè respuebant; quod ideò mirabile, cum unâ materie, sed diversa loca afficiente, tam stationaria febris, quàm tres hi intercurrentes morbi nasci viderentur. Deponendum erat igitur totum hoc Ratiocinium, & Naturæ vestigia unice legenda. Nisi purgans semel iterumque, cum his emollientibus, in principio daretur, Scarlatina maligna fiebat, & vel magnâ cum molestiâ suppurabat Angina, vel Parotidem generabat minimè criticam. Parotis hæc indurata vel mortem denuntiabat, crescens, intumescendoque subiecta comprimens; vel post longam infirmitatem dura permanebat. Discebamus hanc observationem, tum propriis conaminibus decepti, quando hos binos morbos, ut stationariam Febrim, & ut intercurrentem Dysenteriam, urare annitebamur; tum exemplis pauperum, qui pluribus diebus sub usu emollientium cum Anginâ, vel Scarlatinâ luctati, demum ingravescente morbo Medicorum opem implo-

rabant. Mutantes igitur nostram Methodum, metuebamus primò ne purgatione alvi materies à faucibus, vel à superficie corporis, ad Intestina deducta, Dyfenteriam crearet; sed nemini tamen id contigit: fortè quòd purgantis actione materies tam citò de corpore expelleretur, ut tempus Dyfenteriam creandi non haberet.

DIVISIO VIII.

Omnes febres continuæ putridæ, continuæ remittentes, etiamque Inflammatoriæ, dividuntur in Malignas & Benignas.

Benignas vocamus, quæ & consuetis stipentur symptomatibus, & consuetis pareant auxiliis: *Malignas*, quas insolita symptomata, eaque prava, comitentur; quas consueta auxilia imò & multa alia infueta, nedum non levent, sed potiùs exasperent, quæque demum multos perimant.

At verò morbum malignum declaraturi primò attentè consideremus, an fortè Morbi hi, anomalis stipati symptomatibus, de naturâ Stationarii haud participant, eandemque ob causam symptomatibus varient: secundò, an per-

versa medicandi ratio febris naturam non inverterit.

Patet iterum necessitas, & emolumentum, cultæ mutuè inter Medicos ejusdem urbis regionisque amicitiae. Pluribus oculis tunc quisque videns, ad propositam questionem exactiùs respondebit. Id eo magis usui veniet, si de malignitatis Naturâ suprema Potestas inquiverit. Omnium sanè examine & concursu Responsum justum, atque per omnia constans, dari tunc poterit.

DIVISIO IX.

Hæc eos spectat morbos, qui nihil minùs, quàm febrim redolentes, tamen reipsa & febres sunt, & ut febres curandi sunt.

Observatio hæc tanti momenti est, ut ejus ope id genus morborum facile passim, feliciterque curetur; ejus verò ignorance sæpè letale fiat.

Clari in arte viri Sydenham, Morton, Huxham, detexere Apoplexias, Pleuritides, Colicas, uno verbo omne genus inflammatoriorum morborum, eorumdemque letalium; quos tamen nulla febris signa concomitarentur, excepto fortè nonnunquam lateritio in urinâ

sedimento : qui ipsi morbi paroxysmis repeterent, inque aliquo paroxysmo occiderent. Contingebat v. g. ut homo forti Apoplexiâ corripereetur, arcessitusque Medicus quid sperare vix auderet ; facturus tamen, quæ artis essent, venam secaret, emeticum *Anglico* more porrigeret, vesicantia admoveret, & planè lætus atque ovans, totam illam fortem Apoplexiam intra unius diei spatium, devictam cerneret. Exultante cum ægro familiâ totâ die altero, en jam nova Apoplexia ad tertium diem hominem petit ; quæ priori methodo denuo adhibitæ cedere fallò credita, demum die 5. vel 7. vitam aufert.

Unde egregius *Morton*, *Libr. de febr. interm.* cap. 9. » Inter innumera illa
 » symptomata, inquit, hæc febres
 » (intermittentes) comitari solita, nul-
 » lum est, quod non adeò vehementer
 » aliquando sæviat, ut & vita ægri in
 » præsens discrimen adducatur, & ty-
 » pus febris in variis suis stadiis, algo-
 » ris, caloris, sudoris, abscondatur pe-
 » nitus & opprimatur: ita ut neque ex
 » urinâ, (primis saltem paroxysmis)
 » temperie, pulsu, vel alio quoque so-
 » lito modo, distingui possit ; verum
 » sub larvâ algoris funesti, vomitionis

» indefinentis, diarrhoeæ torminosæ,
» cholerae morbi, hemicrania periodica,
» apoplexiæ, syncopes, rheumatismi,
» spasmi universalis, pleuritidis, peri-
» pneumoniae, doloris lateris punctorii,
» vel alterius morbi secure delitescens,
» Medicum à suo scopo non raro abducit.
» Symptomata quidem interea reme-
» diis propriis, sed incassum tentantur.
» Nam posthabito fermento febrili,
» proximâ effervescentiæ periodo priora,
» aut deteriora symptomata, inexpect-
» tatò recrudescent, Medicus *Sisyphi*
» *Saxum* volvit, atque æger vitæ dul-
» cissimæ dispendio, aut saltem magno
» sumptu, ignorantia vel incuria Me-
» dici poenas serò luit.

Sydenham Epist. Resp. I. » Hic au-
tem, inquit, » commemorare libet,
» quòd sub primos hujus constitutionis
» annos symptoma quoddam insigne fe-
» bribus intermitentibus quandoque su-
» perveniret. Nempe earum paroxysmi
» non cum rigore & horrore, quos postea
» febris excipit, invadebant, sed æger
» iisdem plane symptomatibus tentaba-
» tur, ac si apoplexiâ verâ laborasset;
» quæ tamen nihil aliud esset, utcum-
» que hunc affectum æmularetur, quàm
» ipsa febris caput impetens: ut ex aliis

» signis, ita ex colore urinæ satis lique-
 » bat, quæ in Intermittentibus, ut pluri-
 » mum, rubore saturato extat. Qualis
 » cernitur in urinâ eorum, qui ictero
 » laborant, etsi non adeò intensè rubet,
 » & pariter sedimentum deponit, pul-
 » verem laterum ferè referens ».

Interest cum maximè hos morbos cog-
 novisse, cum pluribus apud *Mortonum*
 exemplis constet tertio quartove insultu,
 hos varios nunc enarratos morbos occi-
 disse ægrotantes. Ubi ergo febris non
 videtur adesse, & tamen gravia hæc
 symptomata, primo die curata, tertio die
 repetant, seriò cogitandum, an *Tertianæ*
perniciosæ typus hîc non sublitescat. In
 Cortice peruviano tunc unica salus. Mo-
 nent *Morton & Sydenham*, urinæ aut ru-
 bræ, aut maximè lateritiæ, hîc attendere
 signum. Verùm plures intermittentes,
 præcipuè Vernales, & *Tertianæ*, saltem
 in principio, non habent ejusmodi urinas;
 & dum eas expectamus, æger interea for-
 tè perit. Unde optimus *Huxham*, tales
 febres advertens, Constit. anni 1737. sig-
 num urinarum expectare noluit, sed mox
 malum ex repetitione notum cortice pro-
 fligavit. Egregius *Laxemburgensis* Me-
 dicus *Lauter* decem egregias curas hu-
 jus Febris Cortice perfecit. Igitur *Syden-*

ham & Morton, signa urinarum experti, corticem dabant: *Huxham*, cum id sæpè fallere adverteret ad repetentes paroxyfmos eo remedio usus est: sed *Laxemburgensis* Physicus, mortem altero jam paroxyfmo advertens, jure meritissimo Corticem dedit mox primo paroxyfmo præterlapfo, ubi semel Epidemiæ naturam detexerat.

DIVISIO X.

Febres comprehendit, quæ nullis toto in corpore signis, quæ febrim denotent, deprehensis, adeoque sano cum pulsu, citra ullam vel sitim, vel lassitudinem tamen in certâ quâdam corporis plagâ dolorem, pulsum frequentiore, ad determinatas quasdam horas habent, & periodicè redeunt.

Casum in Nosocomio, annis abhinc quatuor elapsis, publicè demonstravi. Senex à longo retro tempore violentem habet Cephalæam, determinatâ semper vespæræ horâ, ingenti molestâque cum pulsatione, cæterùm totâ die sanus: quo autem tempore periodicus vespertinus dolor aderat, pacatissimus reliquo in corpore pulsus, sanitasque vigebat per-

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 109
fectissima. Tutò, brevi, jucundè, pau-
corum dierum spatio curatus est Cor-
tice peruviano.

Ill. L. B. van Swieten Comm. Tom.
2. pag. 534. 535. ejusmodi febres plu-
res descripsit, quarum una *Hemicranica*
fuit, altera *Ophthalmica*, tertia *Bra-
chialis*. Optimus *Morton* etiam obser-
vabat febrim ejusmodi *Hemicranicam*,
quam Cortice fugabat. Egregius *Tortus*,
in doctissima sua Therapeutice speciali
pag. 426. ejusmodi febris intermitten-
tis *Ophthalmicæ* meminit, adeo dolo-
rificæ, ut eminentissimo *S. R. E. Car-
dinali* epilepticos minitaretur insultus;
quam similiter Cortex peruvianus feli-
citer pepulit.

DIVISIO XI. ET ULTIMA.

*Continebit febres nonnullas, quas nec ad
certam speciem referre, nec idoneo
nomine appellare possum.*

Egregius Præceptor *Boerhaave* Aph.
767. vetat in febre intermittente Cor-
ticem exhibere, si signa adsint internæ
inflammationis. Cum Febres intermit-
tentes nunquam inflammatoriæ audiant,
hæc ita à *Boerhaavio* poni, paradoxo

quid habet. Inania tamen cum nunquam protulerit, casum hunc ipsi observatum fuisse necesse est. Et *Ill. Commentator* in hunc locum idem asseverat, rariùs quamvis, contigisse. Quin & *Aph. 753.* exponens, confirmat *Boerhaavi* observationem testimonio *Jacotii*, qui ter, eodem in anno, letalem abdominis suppurationem in febre tertianâ observasse se testatus est; ut etiam testimonio *Sydenhami*, anginas inflammatorias, à tertianâ oriundas, enarrantis.

Lapicida & Statuarius in *Hollandiâ* Curæ *Ill. Præsidis*, alius Medici, & meæ, anno 1743. suberat. Hic Hemitritæâ tertii generis laborans, sævissimum lateris dolorem quovis die impari patiebatur, die verò pari minimè. Post 14. diem Tertiana septies adorta filebat; continua autem perseverans, in Hecticam brevi mutata adparebat: donec 30. morbi die rupto abscessu duæ Libræ puris ore rejicerentur, & sequentibus diebus ore, tanquam ex lagenâ, pus commodè effunderetur, tandemque usque ad 131. morbi diem continuis sputis prodiret: postquam homo vires, torositatem, & antiquam sanitatem penitus recuperavit; sputo tamen modico, ac facili, posthac superstitè.

Febrim tertianam *Vetula* patitur cum vehementi Abdominis dolore. Primo, ut & altero paroxysmo, post lene purgans, enemata oleosa injici curo, decocta emollientia præscribo, totumque abdomen emollientissimo cataplasmate involvo. Tertius nihilominus paroxysmus bonam *Vetulam* è medio tollit. Veniam incidendi non nactus, conjecturando dico periodicum dolorem priore pleuritico adeò superiorem fuisse, ut tertio jam paroxysmo aut gangrænam induxerit, aut letales Convulsiones.

Udalricus Rumlerus Obs. 94. apud *Manger. Bibl. Med. Tom. 2. pag. 427.* refert anno 1580. Magnum *Hetruriæ* Ducem simplici tertianâ inexpectato occisum. Similis casus, sed, ut patuit, hepate affecto letaliter.

Est utique contra Inflammationum naturam, ut uno die dolor ferocissimus adsit, altero verò die nullus; dum interim suos sive suppurationis, sive gangræne, effectus prosequatur: sed casus analogi hîc vela ingenii contrahere jubent, & arcanas admirari Naturæ vias. Apud *Cl. Hofmannum*, *Med. Rat. Syst. Tom. 4. part. 1. Sect. 2. Cap. 3. Obs. 2.* simile quidpiam æquè stupendum

legimus. Ad curam suæ Tertianæ Fæmina à Balneatore *grana octo vitri antimonii* accipiens, sursum deorsumque, febre accedente, vehementer evacuat: paroxysmo sedato, vomitus alvusque cessant, sola debilitas superest. Altero paroxysmo sponte sursum ac deorsum se corpus evacuat: paroxysmo absoluto, præter debilitatem adest nihil. Tercio paroxysmo violentiâ vomitus, & dejectionis, & doloris, moritur. In cadavere reperitur inflammatus ventriculus maculis nigris rubrisque obsitus; quo eodem modo duodenum annexaque se intestina habebant. Letifer autem pulvis intra rugas villosæ ventriculi tunicæ irretitus deprehendebatur, Mira utique observatio! Ad causam tertianæ causa accedit, quæ feбри ardentissimæ, ad mortem usque continuandæ sufficiat, typum tamen tertianæ non mutet. Causa adest evacuationibus sursum deorsumque in mortem usque continuandis sufficiens, semperque præsens, quæ tamen vomitum atque alvum, nisi vigente tertianâ, nunquam excitet, inflammationem interim, nascentemque perficiat gangrænam.

FINIS.

ANTONII DE HAEN,
CONSILIARII ET ARCHIATRI
S. C. R. A. MAJESTATIS,
NEC NON MEDICINÆ PRACTICÆ
IN UNIVERSITATE VINDOBONENSI
PROFESSORIS PRIMARIJ,
DE
HÆMORRHOÏDIBUS
LIBELLUS.

PARISIIS,

Apud P. FR. DIDOT, Juniores, Bibliopolam, ad
Ripam Augustinianorum, prope Pontem Sancti
Michaelis, sub Signo Sancti Augustini.

M. DCC. LXIV.

Cum Approbatione & Privilegio Regis.

VIRO NOBILISSIMO
ILLUSTRISSIMO
GERARDO
L.B. VAN SWIETEN,
CONSILIARIO, ARCHIATRORUM
Comiti, totius per universam Austriam
Medicinæ Præsidi, Bibliothecæ Augustæ
Præfecto, &c.

S. P. D.

A. DE HAEN.

*EX quo gratiosissimo AUGUS-
TISSIMÆ jussu, tuâque gravis-
simâ commendatione, ad Medi-
cinam per experimenta docendam
admotus fui, id præprimis animo
versabar, ut, præter universalem
doctrinam medicam, eos potissi-
mum morbos examinandos suscipe-
rem, qui beatam Austriacam gen-*

A ij

tem præ reliquis affligere perhibe-
rentur. Obviam autem fuere inter
præcipuos malignitas, bilis, hæ-
morrhoids. His indagandis integro
propemodum quinquennio occupa-
tus, detexi demum malignitatem
latius proclamari, quam par esset;
morbosque malignos ipsos, toties
hæc funestos, benigniores reddi
posse, & longè rariùs lethales.
Quibus proinde exponendis, va-
rioque experimenti genere evincen-
dis, in singulis tomis Rationis
Medendi & præsertim in tertio,
multam operam dedi: cui addere
id quoque possem, quod læta dein-
ceps experientia abundè posthac,
quæ ibidem consilia dederim, con-
firmaverit.

Quod autem secundo loco bilis
in universum diceretur innumeris
in morbis primas agere partes, id
refutatione dignum non judicavi;
visa enim mihi est accusatio à Me-
dicastrois duntaxat excogitata, quæ
in iis, quæ neutiquàm intellige-

bant, baptizandis, magistros se esse, apud imperitum vulgus probarent: hincque vulgi potius, quam Medicorum, in ore versari.

Cum tertio verò longè aliter comparatum est. Non vulgi vox est, sed Medicorum tantum non omnium, per omnes hasce, qua latè patent, regiones, hæmorrhoidas inter quasvis fermè causas morborum suas agere partes, suam conferre symbolam, sui petere meretricie attentionem; ut demùm tota profectò Medicina hæmorrhoidalis sit. Animis altè radicata opinio, præterquàm quod pathologiam genuinam obfuscet, reddatque incertam, etiam praxin pervertit, veras diagnoses obnubilat, ac veluti necdum sufficerent, quibus mortales conflètantur, calamitates, innumeros propemodum homines diræ servituti mancipat, ejusque tyrannide torquet diu noctuque.

Si nunc volvam animo, quod

præclara nostra juvenus academi-
ca, Hippocraticè docta, magno
demùm in discrimine versetur, ne
praxin amplexa mente vacillet,
ubi novum hoc, & ante finem sæ-
culi proximè elapsi ferè inauditum
dogma, unanimi omnium propè
Medicorum ore prædicari, pro-
pugnarique, intelliget; operæ pre-
mium existinavi veram hæmorrhoi-
dum tum theoriam, tum praxin,
thesium formâ exponere, & typis
evulgare: ut demùm illi suâ qui-
que vice easdem defendentes, in
consultationibus quondam frequen-
tandis haberent, quo ad datas
quæstiones, difficultatesque, res-
ponderent.

Porro hæc eò lubentiùs in me
suscepi, quod meminerim, jam à
primo meo hanc in urbem ingressu,
amaras de hac Medicinæ perversi-
one, tuo sapientissimo ex ore,
me percepisse querelas. Hinc eò ac-
ceptiorem hanc meam tibi fore
opellam arbitror, quod quum ea;

quam accuratissimam de Medicina habes, idea; cum tuo, quo Europæ universæ inclarescis, antiquo splendori Medicinam restituendi, animo; tuâ denique cum voluntate, qua me Medicinam Hippocraticè tradere, & quoad ejus facere possim, Hippocraticè amplificare jussisti, certo quodam modo conveniret.

Hæc nunc si probaveris, gaudebo; si simile quidpiam circa alias practicas quæstiones facere jusseris, obtemperabo: quum nihil magis volupe mihi esse possit, quàm tibi, nihil nisi publicum bonum, nihil nisi mortalium commoda, nihil demùm nisi Medicinæ incrementum; diu noctuque meditati, ac spiranti, obedire, auxilioque esse posse. Vale; & me, quod facis abundè, amare ac fovere perge. Dabam Viennæ 21. Febr. 1759.

ELENCHUS CAPITUM.

CAPUT I.

Anatomica & Physiologica Hæmorrhoidum consideratio.

CAPUT II.

De Hæmorrhoidum causis.

CAPUT III.

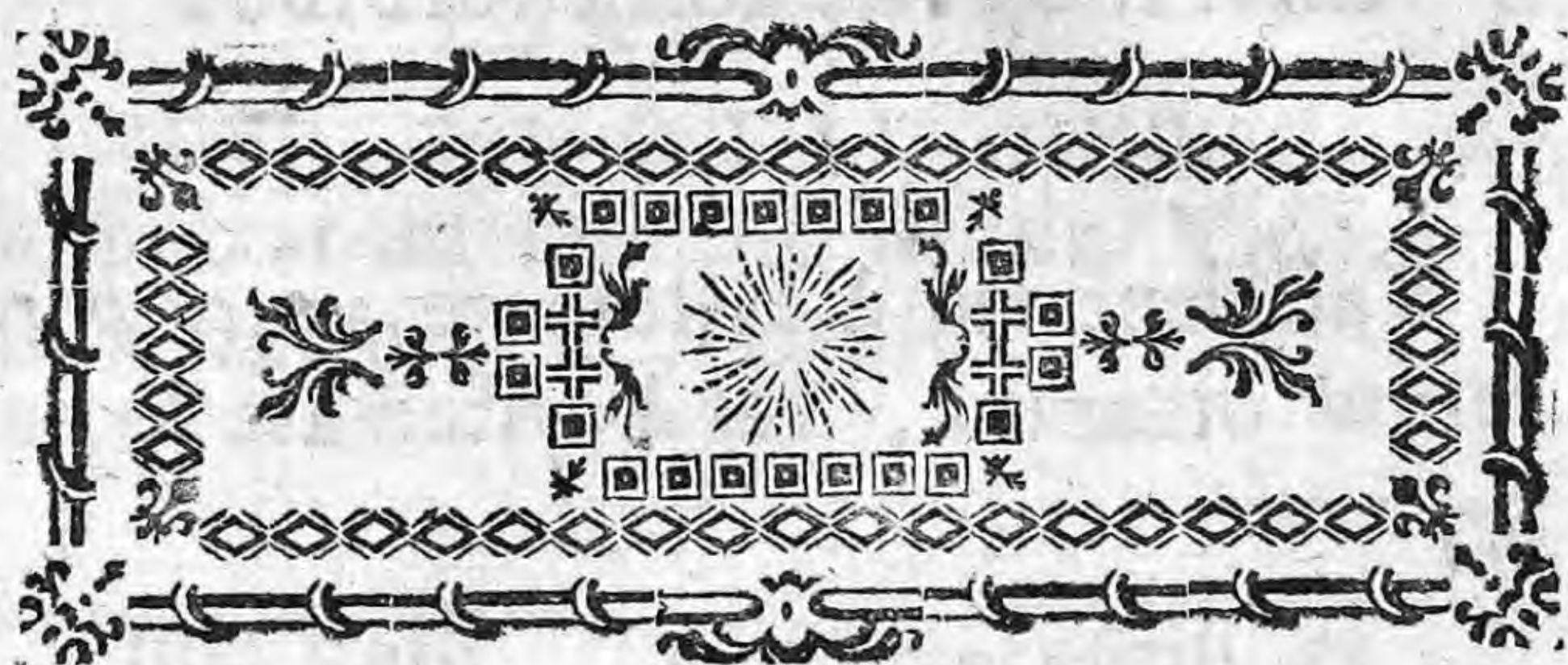
De Hæmorrhoidum utilitate ac damno.

CAPUT IV.

De Origine Hæreseos circa Hæmorrhoidas natæ.

CAPUT V.

Quæstiones practicas continens.

D E

HÆMORRHOIDIBUS.

LIBELLUS.

CAPUT I.

*De anatomica & physiologica hemorrhoidum
consideratione.*

§. I.

HÆMORRHOÏDES, præterquam
quod olim evacuationem sanguinis
quamcunque, uteri solius hæmorrha-
giam, fluorem album, mucosum ex
extremi intestini recti vasis prodeun-
tem humorem, denique ipsa etiam
vasa in fine recti locata significarent;
usitatiore nunc significatione illam ru-
bri sanguinis evacuationem designant,
quæ de apertis recto in intestino va-
sis, altiùs profundiusve hærentibus,
profluere solet.

2 CAP. I. DE HÆMORRHOÏDIBUS

I I.

Vasa hæc vel à systemate *venæ portarum* oriuntur, vel à systemate *hypogastrico*.

I I I.

Ita quidem, ut, si ex *hiscæ* sanguis fluat, illicò tota cruoris massa, copioseque, minuatur; lentius verò, minùsque, evacuetur systema *venæ portarum*: ex *illis* autem & citius, & copiosius, & directius, systema *venæ portarum* evacuetur; lentius verò parciùsque reliquorum vasorum systema.

I V.

Attamen quandam hîc affert varietatem communicatio mirabilis, quam rami arteriæ hypogastricæ habent, cum arteriis à mesenterica arteria inferiore oriundis: quam ipsissimam communicationem *venæ utriusque systematis* quoque observant. Hac quippe lege ex venis, hypogastricarum ramis, fluente sanguine hypogastrico, aufertur quoque resistantia sanguini systematis *venæ portarum*: & vice versâ, aufertur resistantia sanguini venarum hypoga-

stricarum, dum cruor exsystematis venarum portarum ramulis effluit. Videatur circa hæc omnia *Winslow*.

V.

Quia verò, si fiat evacuatio ex ultima propagine venarum mesentericarum, aut lienalis, impetus columnarum sanguinis directius gravitat in illum, qui est ad vasis aperturam, verosimile fit hinc magis depleri systema venarum portarum, quam systema hypogastricum, lateraliter duntaxat communicans.

V I.

Verumtamen esse in causa spissitudo atrabiliarii cruoris potest, ut lentè is motus, vix aperturam transfluat; inter-eaque sanguis systematis hypogastrici, naturam fluidior, qua data porta ruat: quam eandem ob rem atrabiliarius homo consueto evacuationis hæmorrhoidalis effectui penitus caret.

V I I.

Quin & sanguis ex propria arteria impetuosius ruens, venamque propriam subiens, superare nonnunquam potest tardiores vim retrogradi sanguinis venosi, præ spissitudine vix ex-

4 CAP. I. DE HÆMORRHOÏDIBUS
tillantibus; adeoque tunc arteriosus idem
sanguis ex aper ura effluet, vix venoso
admixtus.

V I I I.

Verbo, quævis communicationes
arteriarum venarumque, utriusque
hujus systematis, efficere possunt, ut
nunc potius profiliat floridus, imme-
diatè ferè ex arteria profluens sanguis,
alio tempore ex venis exeat penè ni-
ger; & vice versâ ex venis floridior,
ex arteriis obscurior: prout est major
in uno, quàm altero in vase resistentia.

I X.

Imò nonnunquàm fluit directè ex
ipsis arteriis sanguis hæmorrhoidalibus.

α. Ultimæ arteriolæ, rorem, mu-
cum, smegma, hîc exhalantes, ut in
utero, pulmone, & passim alibi, ita
& hîc possunt anastomosis pati, ut
ipsos globulos rubros transmittant.

β. Possunt ipse arteriolæ rubræ dia-
pedesis, ac diæresis pati, quando san-
guis à corde veniens, nimiam offendit
in venis hæmorrhoidalibus resisten-
tiam.

γ. Hirudines ipsæ, dum venis mi-
nimè turgentibus, ad evacuandas hæ-

LIBELLUS.

§

morrhoidas, adplicantur, æquè fauci-
ciare arterias, quàm venas, possunt.

X.

Lienosos citiùs, magisque imme-
diatè, hæmorrhoidum fluxus juvat, si
melancholicus humor ex iis vasis ef-
fluat, quæ ex ipsa vena lienari sangui-
nem, retrogrado motu, immediatè
evacuant, quàm si hæ venæ modo ex
mesenterica vena originem ducunt: al-
terutro porrò contigit modo; utrum-
que invenit, depinxit *Eustachi*,
Tab. XXVII. Fig. 2. & 4. Imò ex ipso
liene hæmorrhoidales venas ortas *Wes-*
lingius vidit, *pag. 31.* Unde hoc ter-
tio modo omnium maximè juvat.

XI.

Accuratissimum *Winslow* in dissecan-
dis cadaveribus secuti, convincimur
facilè inanitatis illius distinctionis, qua
ab externis hæmorrhoidalibus vasis tam
scrupulosè interna sejungamus, & hinc
varium scopum practicum veluti diri-
gere annitamur. Quippe & internæ ar-
teriæ hæmorrhoidales, ab hypogastri-
cis ortæ, & externæ dictæ à mesente-
rica inferiore oriundæ, ita usque ad
recti finem pergunt, ut fluente in recti

6 CAP. II. DE HÆMORRHOÏDIBUS
margine hæmorrhoidæ, nemo affirmet
utrum ab hypogastricis sanguis profi-
liat, an à mesentericis ramis. Præter-
quam quod, præter omnia hæc vasa,
quæpiam arteria alia hæmorrhoidalis
in erna formetur, à ramo iliaco na-
tium dicto, quæ licet interna sit, ta-
men non recti modo finem, sed &
musculos ani perreptat. *Vid. eumd.*
tom. 3.

C A P U T I I.

De causis hæmorrhoidum.

§. I.

HABENT hæc hæmorrhoides cau-
sas. I. Salutare naturæ molimen, quo
illa superfluo se suo exoneret, ut sæpè
& naribus, & aliis variis viis affec-
tat; vel ut sese expurget à melancho-
lico sanguine, qui in systemate venæ
portarum moratus, varia corpori in-
commoda creat. Estque sæpiùs uterque
hic fluxus periodicus.

I I.

2. Est ejusdem naturæ salutaris acu-
tis in morbis nixus, ut coctam morbi
materiã hac viâ eliminet;

III.

3. Acrimonia quæcumque sanguinis, quæ, ut vasa rodendo pulmonis hæmoptoën creat, ut eadem profusis mensibus feminis sæpè & perniciofa; ita & in aliis corporibus vel stimulo continuo, vel factâ diabrosi, fluxum hæmorrhoidalem producet, vix integrè cessantem, aut enormiter saltem notabili tempore scaturientem.

IV.

4. Omnis hæmorrhoidaliū venarum compressio interna, externa; qua efficitur demùm id, ut corde pulsus sanguis per arterias, ut fortiores, minusque comprimendas, afferatur quidem, per debiliores verò compressasque venas sursùm remeare nequeat; ut

α. Gravidus uterus, ultimis graviditatis mensibus, intestinum rectum, vasaque proin hæmorrhoidalia venosa, maximè comprimens.

β. Partus difficilis, ita ut perlongo tempore infans has partes valde comprimatur.

γ. Fœces duræ in segniore ventre pluribus accumulata diebus, intestinum rectum in saccum extendentes, venasque prementes.

8 CAP. II. DE HÆMORRHOÏDIBUS

δ. Diæta sicca, indigestilis, corpora maximè dura, ut nuclei ceraforum, mespilorum, prunorum, ossicula animalium, copiosa farinacea non fermentata.

ε. Consuetudo latrinis diutiùs insidendi, qua fit, ut extrema recti putrido vaporibus exposita, laxentur admodum, tumeantque.

η. Prava consuetudo socordium, aut occupatarum matrum, atque nutricum, in quibusdam regionibus, qua infantes, ne conspurcent sese, magnam diei partem cogant fellis insidere perforatis; quod nocet tum ob causam ad *lit. ε.* dictam, tum ob totius recti relaxationem. Quippe intestino utcumque laxato & propendente, constringens se ani sphincter, portionem intestini penduli intercipit, vasaque comprimit; unde lapsu temporis diathesis ad hæmorrhoidas nasci potest.

θ. Consuetudo fœces diutiùs retinendi; qua ii præprimis laborant, qui vel nimia occupatione, vel desidia, quamdiù possint, suas morentur alvos. Fœces hinc in colo, & præprimis in recto, colliguntur, accumuluntur, rectum dilatant, premuntque ita, ut postmodum alvus nequeat, nisi summo cum nisu,

LIBELLUS.

reddi. Hac porro de causa venæ hæmorrhoidales utriusque generis pressæ, necessario intumescunt.

4. Intestini recti frequens, & aliquantisper perdurans, prolapsus, ita quidem, ut sæpius contracto sphinctere stranguletur, unde venæ, arteriis facilius comprimendæ, hîc sensim turgent.

V.

5. Causa, à medicamentis, alimentisque nonnullis, vi quasi propriâ atque specificâ, ad generandas hæmorrhoidas aptis. Talis omnibus auctoribus *aloë* audit. Talis est *allium* apud *Forestum*, lib. 23. cap. 3. in scholio, &c. & apud alios alia.

VI.

6. Causa equitationi crebriori ac diuturniori debetur. An quod equitantibus ossis coxygis extremitas sic introrsum premitur, ut postica intestini portio inde comprimatur? An quod ipsi sæpe sua excrementa, quantumvis prementia, retinere cogantur? An quod validè transpirantes, necessario ex *Sanctorianis* siccam habere alvum debeant? An etiam quod, equo succussore pluries vecti, totius trunci perpendicularis

10 CAP. II. DE HÆMORRHOÏDIBUS
pondere podicem violentè contun-
dant ?

V I I.

7. A suppressis mensibus , hæmor-
rhagiisve narium , aliave quacumque
evacuatione , sive naturali , sive præter-
naturali , impedita , imminuta. Ulcera
ipsa , cacochymiam olim eliminare so-
lita , si eadem minui , suppressique
contingat , huc referuntur.

V I I I.

8. A causa quacumque acri , irri-
tante , in recto trahente moram , illud-
que debilitante , vasa rodendo infir-
mante , tenesmos creante ; qualem præ-
cæteris dysenteria diuturnior generare
solet.

I X.

9. A morbis vaginæ , ac vesicæ
urinariæ , maximè circa ejus collum ,
principiumque urethræ. Vesicæ quippe
scirrhi , abscessus , calculi , id quoti-
die demonstrant. Unde demùm has
nonnulli vesicæ hæmorrhoidas appel-
lant. Contingitque idem feminæ à tu-
moribus occupantibus postica vaginæ.

X.

10. A crimine omnium flagitiosissimo, contranaturali, vindictam in cœlum clamante, inter homines ne nominando quidem: de quo qui medicè nosse quidquam opus habent, adeant doctissimi *Astruc* egregium de *lue venerèâ* tractatum.

XI.

11. A frequentiore hirudinum succtu, inductaque consuetudine huc versus derivandi cruorem.

CAPUT III.

De hamorrhoidum utilitate ac damno.

§. I.

HÆMORRHOÏDES duas potissimum tollunt plurimorum morborum causas, quarum alteram *plethoram* vocant, alteram *cacochymiam*.

II.

Ita *Hipp. lib. VI. Epid. sect. 3. text. 28.*
 & *libro de Humoribus pag. 51. edit.*
Foës. ipsissimis fere utrobique verbis:

12 CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS.

„ Qui hæmorrhoidibus laborant, in-
 „ quit, neque pleuritide, neque peri-
 „ pneumoniâ, neque ulcere phagedæni-
 „ co, neque furunculis, neque ter-
 „ minthis, fortasse neque leprâ, for-
 „ tassîs neque aliis (sive potius, for-
 „ tassîs neque alphis, vitiliginis gene-
 „ re) corripuntur. Intempestivè au-
 „ tem curati multi, hujusmodi mor-
 „ bis non longè postea tentati sunt,
 „ perniciosè sic habentes. Quemadmo-
 „ dum enim in aliis abscessibus, qua-
 „ les, verbi causâ, sunt fistulæ, id
 „ observatur, ut aliorum morborum
 „ medelâ existant, ita quoque eodem
 „ modo, quo hos morbos sanant,
 „ etiam, si antea fluunt, eosdem præ-
 „ vertunt. „

III.

In *Aphorismis* similia habet. *Aph.* 3-
 30. Hæmorrhoidas proprias iis descri-
 bit, qui jam adulti, morbis inflam-
 matoriis maximè obnoxii hærent.

IV.

Aph. 4-25. „ Sanguis sursùm qui-
 „ dem, qualiscumque sit, malum :
 „ (nempè vomitu cum febre, *Aph.* 7-
 „ 37. vel tussî ejectus; excipitur ergo

saluberrima sæpè narium hæmorrhagia,
 quam pluribus in locis nedum con-
 demnat, sed summopere laudat) » deor-
 » sum verò bonum, niger nempe subtùs
 » secedens.» In quem *Aphorismum* pul-
 chrè *Galenus* : » Possumus quoque nigra
 » sic accipere, quemadmodum ipse in
 » *Epidemiis*, quum de hæmorrhoidi-
 » bus ageret, usurpavit, prout me-
 » lancholicis affectibus medentur. Nam
 » reverâ, melancholiæ jam factæ, ma-
 » ximum remedium est hæmorrhoids
 » aperta; & simul est impedimentum
 » ne accidat quæ futura fuisset.»

V.

Aph. 6-11. » Melancholicis & ne-
 » phriticis hæmorrhoides supervenien-
 » tes, bonum.» Et 6-21. Insanienti-
 » bus (maniacis) si varices, aut hæ-
 » morrhoides, supervenerint, infania
 » solvitur.» Ex *Galen*i in hos *Aphorismos*
Commentariis patet, sanguinem melan-
 cholicum olim universum, jam confi-
 derari ut nunc, sive ad hypochondria
 stagnantem, eademque infarciientem,
 sive renes obstruentem, sive demùm
 opplentem encephalum. Quas omnes
 ob causas hæmorrhoids proficua cense-
 tur, tum iis, qui melancholicos hu-

14 CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS.
mores toto corpore circumeuntes ge-
rant, tum quibus ii ad systema venæ
portarum deponantur, tum etiam his,
quos nephritis ab hac causa infestet,
tum denique quorum hinc orta infania.
„ Quare nihil mirum, ait *Galenus*, &
„ melancholiam, & nephritim curari
„ per hæmorrhoidas, utpote quæ san-
„ guinis veluti facem vacuare soleant. „
Imò ipsos calculos à facie hac atrabi-
liaria, in renibus stagnante, basin posse
nancisci, ad quam urinæ secretæ ter-
restres particulæ adponant sese, certum
adpareret.

V I.

Coac. text. 333. Dejectiones alvi ni-
gras in casu quodam condemnans *Hip-
pocrates*, salutem ex hæmorrhoidibus
succeedentibus præsentit. „ Quibus ex
„ crebrâ & profusâ hæmorrhagiâ fre-
„ quens nigrorum dejectio est, indeque
„ suppressio, hæmorrhœici fiunt hi cum
„ alvi dolore: sed tamen cum flatibus
„ patientes doloribus. „ Vide *Duret.* in
hunc locum, pag. 196.

V I I.

Coac. no. 346. Ab hæmorrhœide
non satis diu, nec satis copiosè,

fluente, vertigines oriri ait, quæ paraplectici quiddam ominentur. Ob quam causam tunc phlebotomiâ vult parcius hæmorrhoidis defectum refarciri. n°. 336. de hæmorrhagia narium deficiente, & per venæ sectionem curanda, idem dicit.

VIII.

Coac. n°. 478. „ Quæ apoplecticis
„ veniunt hæmorrhoides, salutare. „

IX.

Quid quod ipsis phthificis nonnunquam prodesse eas dicat? *Coac. n°. 437.*
„ Quæ phthificis accidit sputorum sup-
„ pressio, dementiam nugacem infert:
„ his spes est apparituram hæmorrhoidem. „

X.

Quamvis porrò plerique laudati hîc textus etiam de quavis hæmorrhagia intelligi queant, ut patebit, *cap. V. n°. XII.* cum tamen tanti sit usûs hæmorrhoidis, meritò scripsit *Hippocrates, Aphor. 6-12.* „ Hæmorrhoidas curantem
„ diuturnas, nisi una servata fuerit,
„ periculum est ne hydrops superveniat
„ aut phthisis. „

Rationem quippe dederat textu laudato *Epidemiwn* dicendo : „ Quemad-
 „ modum enim in aliis abscessibus ,
 „ cujufmodi v. g. sunt fistulæ , id ob-
 „ fervatur , quod aliorum morborum
 „ medelâ exiftant , ita quoque hæmor-
 „ rhoïdes. „ In quæ verba egregiè *Ga-
 lenus* : „ Intempeftivè fane hæmorrhoi-
 „ das curant , qui neque venam perio-
 „ dicè tundunt , neque purgantibus
 „ aliorfum ducunt (*ἂν ὑπὸ ἡλίων* : Vid.
 „ *lib. de Ration. viçt. acut. pag. 387.*)
 „ neque per exercitationes corporeas
 „ diffipant , neque unam faltem ex
 „ illis relinquunt , fed omnes fimul
 „ tollunt. „ An ergo *Galenus* mens fuit ,
 non peccare eum omnes auferendo , fi
 & venæ fectione , purgantibusque , ma-
 teriem aliorfum duceret , & exercitio
 corporeo hominem ita difponeret , ut
 transpirando plethoram præveniret ?
 Eft certe in regulâ generali exceptio ,
 ut mox liquidiùs adparebit.

X I.

Nam ipfe *Hipp. libr. de Hæmorrhoid.*
 „ Urere , inquit , ita oportet , ut hæ-
 „ morrhoïdum nulla inufta relinqua-
 „ tur , ἀλλὰ πάσας ἀποκαύσεις , fed ut
 „ ad unam omnes urendo auferas. „
 Triplicem

Triplicem deinde methodum omnes auferendi tradit, igne, ferro, erodentibus. Sequiturque illum *Aëtius*, *Tetrabib. 4. serm. 2. cap. 5.*

Videtur omninò *Hippocrates* distinxisse inter hæmorrhoidum genera. In *Aphorismis* locutus disertè fuerat de *ἡγόναις* (*antiquis*) hæmorrhoidibus, quæ designarent inveteratam jam naturæ consuetudinem, sese hac viâ aut superfluis, aut noxiis, exonerandi. In his igitur unam servandam esse jubet. Ubi verò recentes erant, molestæque eadem, & numerosæ, considerabat topicum vitium occasione natum, minimè verò salutare molimen naturæ: undè easdem cunctas eradicandas censer.

X I I.

Ipsaque *Galenus* est eadem mens, clarè percipienda in *Comment. ad Aph. 4-25. Chart. tom. IX. & Comm. libr. de Humor. text. 26 Chart. VIII. pag. 576.* Ubi namque ultimo loco longè latèque de omnium ablatarum nocuentis differuerat, apertè id de antiquis intelligere se ostendit, de recentibus verò minimè. Undè ait: „ Scire tamen convenit, non semper boni

„ consulendum esse , ut sanguis per
 „ infernas partes ex hæmorrhoidibus
 „ effluat , sed tum denique , quum ni-
 „ gra excernuntur , & quum hominis
 „ natura multum humoris hujusmodi
 „ accumulatur. *Alioqui* natura non est
 „ tali evacuationi assuefacienda ; quip-
 „ pe quæ utrumque excessum pericu-
 „ losum habeat : tum quando sanguis
 „ ultra modum excernitur , tum quan-
 „ do ex toto cohibetur. Nam in im-
 „ modica vacuatione veremur , ne
 „ homo derepente moriatur , aut fiat
 „ hydropicus , aut cachecticus ; con-
 „ trà verò iis , qui ex cohibitis nunc
 „ hæmorrhoidibus sanguinem coacer-
 „ vant , secare venam oportet , ne in
 „ magnum aliquem morbum cadant. „
 Patet igitur quo in homine omnes li-
 ceat auferre , in quo verò unam oporteat
 servare apertam.

X I I I.

Hinc facile comprehendimus histo-
 riam *Alcippi* , *Epid.* 4. pag. 1139.
 „ *Alcippus* hæmorrhoidas habens ab
 „ iisdem curari vetabatur. Curatus ta-
 „ men fuit , sed simul insanivit. Fe-
 „ bris acuta succedens , maniam sol-
 „ vit. „ Patet utique hæmorrhoidas

apertas molestasque habuisse *Alcippum*, nec ferre voluisse : dehortamento , ne auferri sibi curaret , non auscultasse , curatum autem in maniam incidisse ; à qua , non nisi fortunatâ admodum febre , liber evaserit. *Alcippus* igitur ex iis non fuit , quibus *Hippocrates* integram hæmorrhoidum curationem suavisset , sed eorum est ad classem referendus , quibus unâ aperta esset servanda.

X I V.

Intelligimus quoque quinam illi fuerint , de quibus *Galenus* , *comm. in text. 26. libr. de Humor.* „ Quis tandem ignorat , inquit , plerisque in „ melancholiam insaniamque incidisse , „ hisce excretionibus inscitâ Medico- „ rum suppressis ? Alii dolore lateris , „ alii renum vitiis correpti sunt ; aliis „ accidit , ut sanguinem è ventriculo „ vomerent , aut ex pectore tussi eji- „ cerent , aut paraplegiâ , aut hydro- „ pe oppressi , interirent „. Antiquos profectò hæmorrhoidarios *Galenum* hîc præ oculis habuisse , ex iis liquet , quæ mox huic textui subdiderit , quæque jam supra laudaverim : „ Scire „ tamen convenit , non semper boni

20 CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS
» consulendum esse , ut sanguis per in-
» ternas partes, &c. *Vid. Thes. XII,*
cap. III, supra , p. 17. & 18.

X V.

Cœterum qui considerat quot, quan-
tosque, tum acutos, tum chronicos
morbos, sive plethora sana, morbo-
sæ, sive cacochymia peculiaris, olim
evacuari solitæ, jam retineri cœptæ,
necessariò debeant generare; ille mi-
nime mirabitur tot morbos, ab hac
causa genitos, tum textibus enarratis
enumerari, tum longè numerosiores
adhuc posse recenferi. Nam,

1. pleuritis, peripneumonia, phre-
nitis, paraphrenitis, splenitis, hepa-
titis, gastritis, enteritis, nephritis,
hysteritis, apoplexia, convulsio, te-
tanus, febris ardens, febris quæcum-
que, à solâ plethorâ suppressâ ducere
originem possunt.

2. Phthisis à retento hæmorrhoidon
fluxu nasci potest; sive quod peripneu-
moniam, pleuritidemve, sequatur
illa, sive quod ex nutritione nimia,
exercitio non dissipatâ, nata fuerit;
quam ultimam speciem frequentem
ostendimus *Ratione Medendi, part. 2*
& 3. quamque sane hæmorrhoids leva-

re posset, ut *Thef. IX, cap. 2.* habetur.

3. Hydrops oritur, quando stagnans plethora cacochymiam induit; cuiusmodi exempla cachecticæ & hydropicæ feminæ nobis exhibent, post suppressam evacuationem menstruam.

4. Maniam, paralyfin, similesque morbos, atrabiliaria spissitudo generat, prout ad encephalon, nervorumque sive origines, sive decursus, accubuerit.

XVI.

Hi ergo homines, qui quopiam horum morborum, ratione plethoræ, aut cacochymicæ, laborassent, jam largo hæmorrhoidum fluore ab iisdem morbis degunt immunes, in quantum scilicet hi morbi ab hac causâ oriundi essent.

Equidem homines posse tamen in eosdem incidere morbos, vel indè manifestum fit, quod causæ sufficientes dentur, quæ in medio catameniorum, hæmorrhoidumve fluxu, morbis acutis chronicisque producendis aptæ natæ sint.

Sane hæmorrhoidum fluor nunquàm impedit, quo minùs homo in pleuri-

22 CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS
tidem incidat, quem cursu agitated, rarefacto, eoque moto proinde cruore turgidum, copiosus gelidæ refecerit haustus, aut quiescenti gelida afflaverit aura. Prætereaque exempla quotidiana sunt causarum, acutos quæ generent morbos in puerperis, in virginibus, in hæmorrhoidariis, ipso ritè quamvis pergente fluxu. Quod si demùm tunc fluxus sistatur, sistitur quidem ille à morbo, non verò ille subsistendo morbum creavit. Ecquis practicum pluries non viderit, quod aut fluxûs tempore, aut eo brevi prægresso, morbos hujusmodi gignant motus, iracundia, vindicta, mœstitia, vina, venus?

X V I I.

Collatis igitur, interque sese comparatis, antiquissimorum Medicinæ parentum tum sententiis, tum observatis, adparet,

1. Hæmorrhoidas vetustiores, conservatæ eo usque sanitatis testes, nunquàm inculpatè auferri universas.

2. Hæmorrhoidas recentes & licere, & oportere, aliorsùm ducere, nisi earum conservationem natura apertè claudat; ut v. g. esset observata primâ

vice hæmorrhoids, quæ hominem illicò à diuturniore maniâ sublevaret : cæterum propter periculum sive suppressi, sive imminuti, sive nimium aucti, hujus fluxûs, hæmorrhoidas impediendas, & curandas esse.

3. Hinc sapientissimorum horum virorum sententiam neutiquàm eandem esse cum eâ modernorum, qui audacter asseverent, hunc fluxum viris æquè necessarium esse, quàm feminis menses.

4. Adeoque antiquos hos patres non injunxisse Medicis ut quemvis morbum, seu plethorâ, seu cacochymiâ genitum, hæmorrhoidum provocatione curare satagerent, sed iis tantummodo, quas natura indicasset, viis, hæmorrhoidales hæ fuerint, an aliæ quævis.

XVIII.

Nec aliter censuere celebres in arte viri, per varias Medicinæ ætates. Quamvis enim omnes ærumnas à cohibitis hæmorrhoidibus patheticè recenseant, haud tamen eas ita necessarias credidere, ut naturâ easdem non producente, arte tamen excitandas esse docuerint, utque causam difficilium morborum, harum tantummodo de-

24 CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS
fectui, tribuerint. Totum id, quod
ex horum monumentis colligitur, uni-
cè eò tendit, ut demonstretur, sæpis-
simè saluari molimine naturæ, hunc
fluxum excitari, periodicèque reverti;
ejusque siue retardatione siue cessatio-
ne, quam aut ars medica, aut abusus
sex rerum non naturalium effecisset,
morbos gigni omnis generis, quamdiu
causa, ob quam semel natæ hæmor-
rhoïdes essent, perseveraret. Quo cer-
tè in argumento omnes totius orbis
Medicos secum consentientes habent.
Videri hîc possunt *Sennertus*, *Sorbait*,
Riverius, *Wepferus*, *Juncken*, *Sancto-*
rini, &c.

Ex his omnibus *Sennertus* audiatur;
Germanorum Medicorum, 150. ab-
hinc annis, facilè princeps, *tom. IV*,
pag. 473. „Hæmorrhoides autem,
„*inquit*, quatenùs tument, pertinent
„ad morbos magnitudinis præter na-
„turam auctæ: si verò sanguinem
„præter naturam fundunt, pertinent,
„ut *Galenus* scribit, (3. *de sympt.*
„*caus. cap. 6.*) ad symptomata in ge-
„nere excretorum, toto genere præ-
„ter naturam. Neque enim omnium
„hominum est sanguinem his venis
„effundere, sed quorundam... Ete-

„ nim quanquam , quum moderatè
 „ fluunt , utiles sunt , & à multis mor-
 „ bis præservant ; tamen humor , qui
 „ ad excretionem naturam stimulat , na-
 „ turali modo se non haber , neque
 „ sanguis unquàm , nisi in feminis ,
 „ secundum naturam excernitur. Et
Etmullerus , tom. 2. p. 144. „ Quocum-
 „ que modo accidunt hæmorrhoida-
 „ lia pathemata , omnia sunt præter na-
 „ turam , quum hæmorrhoidales affec-
 „ tus *naturaliter* nemini contingant ,
 „ adeoque semper eorum affectus præ-
 „ supponunt statum præternaturalem &
 „ morbidum. Hinc sicuti mulieribus
 „ *vitio mensium* supervenire solent , &c.

X I X.

Quid , quod pravi successus abundè
 nos de quorundam Medicorum teme-
 ritate convincant , qua ad cogendum
 hunc fluxum naturam perpetuò laces-
 sitant !

1. Namque malè sæpiùs videmus
 eorum succedere conatus , dum , orian-
 te plane naturâ , illi non piceum illum ,
 qui forsan tota morbi causa , sangui-
 nem educunt , sed eum , qui ex iliaco-
 rum vasorum propaginibus floridior ,
 vegetiorque , & quo homo miser ma-

26 CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS
ximè indignisset, profluit. Undè effici-
tur ut ille longè debilior, mœstior,
magisque atrabiliarius reddatur. Quip-
pe, ex *Thes. VI & IX, cap. 1.* patuit
incertum 1°. esse, utram venam feriant
hirudines, 2°. an non etiam vulne-
rent arteriam.

2. Summo ægrorum damno fit ut
hypochondriaca passio cum materie
haud satis ab illa, quæ citra mate-
riem fit, distinguatur. Qua distinctio-
nis ignoratione hypochondriaci sine
materie coactis hæmorrhoidibus pessi-
mè mutantur, ut posthac ab aliis, qui
rectiùs sapiunt, vix queant emendari.

3. Scatent practicorum observata in-
fortuniis, quæ oborta his, qui, Me-
dico cogente, hæmorrhoidarii redditi,
demùm hunc fluxum aut minùs suffi-
cientem, aut penitùs habuerint sup-
pressum.

4. Ut omnes nimix hæmorrhagiæ
vitam labefactare, hydropem creare,
mortemque possunt, ita etiam hæmor-
rhoïdes. Undè secundum *Galenum* ce-
leberrimus Venetorum Anatomicus &
Practicus *Sanctorini, Tract. de Hæmor-
rhoïd.* „ Si modum, ait, excedat, ita
„ ut nimia sit excretio, quot mor-
„ borum funebres apparatus, quantum

» cruciatuum armamentarium ! »

5. Aliam calamitatum classem constituunt furores dicti hæmorrhoidum, uvæ, marisci, rhagades, ficus, diarrhoeis, intestini recti relaxatio & prolapsus, tenesmi; ad urinas, stranguriæ, dysuriæ, &c. à quibus omnibus dolores sæpè intolerabiles, aut demùm inflammationes, suppurationes, gangrænæ, ani fistulæ, hydrops, &c. Unde laudatus mox *Sanctorini* addit.
» Hinc & hydropes, & cachexiæ, &
» tabes, & fistulæ, & ulcera. »

6. Tandem præconcepta opinio ubique hæmorrhoidas quærendi, id damni praxi intulit, ut vera causa dolorum in lumbis, in ano, in vesica urinaria, prætervideatur, hominesque, neglectâ verâ ærumnarum causâ, frustrâ ad hæmorrhoidas torqueantur. Contigit videre in praxi sic dispositiones calculosas, sic recti intestini inflammationes, relaxationesque esse neglectas, neglectu ferè desperatas esse redditas.

XX.

Quum ergo, secundum omnes artis principes, natura hunc fluxum in plurimis haud excitet; quum secundum eosdem, universa sana praxis prohibeat

28 CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS
homines, *Natura viam non monstrante*,
eidem assuefacere; quum denique mul-
ta incommoda & calamitates ejus occa-
sione contingunt; id apparet eviden-
tissimum, quod modernorum praxis
longè numerosiores morbos creet, mul-
toque plures mortalium reddat ægro-
tantes, quàm ex consueto naturæ or-
dine ægrotare debuissent.

XXI.

Quare etiam secundum optimos
Medicinæ antistites, hæmorrhoidibus
orituris, ortisque, crebrò est reluctan-
dum, quo dispareant demùm. Quum
enim aut fæces duræ, aut consuetudi-
nes pravæ, aut recti prolapsus, res-
ve indigestiles, equitatio, graviditas,
aut alia quæcumque occasionalis causa,
hæmorrhoidum tumores, dolores,
fluores, progenuerint, nec evacuatio
hæc aliundè indicetur, strenuè allabo-
randum est, ut evanescant.

XXII.

Adde, quod natæ dicto mox modo
hæmorrhoides haud rarò vehementer
nocere queant, si obstructa & inflam-
mata viscerum, partiumque ab aorta
descendente ramos accipientium, mis-

sionem sanguinis potiùs ex adscendentibus è corde ramis sibi poscerent. Quæ fortassis ratio fuit, quæ magnum *Wepferum* permoverit, ut scriberet, *lib. de morb. cap. pag. 416. obs. 104.* „ Certe „ hæmorrhoidum apertio, utcumque „ ab Italis summè extollatur, in praxi „ non illam opem fert, quam præstare „ multi pollicentur; quia sæpè alibi „ venâ sectâ, laudabilior successus con- „ sequitur. „

CAPUT IV.

*De origine hæreseos circa hæmorrhoidas
natæ.*

§. I.

QUUM stabilita hucusque doctrina per omnia notæ Medicinæ sæcula, usque ad proximè præcedentis finem, receptissima fuerit; quæ demùm tantæ in schola medica mutationis origo?

Alterutrum necessariò verum est: aut corpora humana legibus fuere mutata suis; aut Medici, citra naturæ immutationem, doctrinam medicam, æternæ experientiæ innixam, turpiter mutaverint necesse est. Quum nunc

30 CAP. IV. DE HÆMORRHOÏDIBUS
corpora iisdem prorsus, quibus olim,
legibus regantur, necessario sequitur
damnosam in Medicina hæresin obti-
nuisse.

I I.

Clarissimus *Stahlius*, vir si quis
alius, in chemicis versatissimus, spe-
culationibus autem in Medicina supra
modum deditus, mutata hac in parte
Medicinæ, non experiundo, sed spe-
culando, extitit faber; quem mox
schola ejus tota, in eaque principes
Junker, Alberti, &c. secuti sunt.

I I I.

Suspectum vel ideò dogma, quod
Cl. *Stahlius*, ut alibi passim, ita di-
sertis, repetitisque sæpius verbis, in
Epistola ad Cl. *Alberti*, Albertiniano
de hæmorrhoidibus tractatui in quarto
præfixo, palàm fateatur, omnesque
palàm fateantur *Stahliani* novum plane,
insolitum, inauditumque, dogma
esse.

Equidem stat laus sua, honosque,
novis in Medicina observatis, quæ
ejusdem pomœria extendant, illustrent
obscura, dubia firment: sed ea jure
vituperes, quæ nedum experientia na-

ta, sed eidem penitus adversa reperiuntur.

I V.

Quid ergo respondendum ad innumera experimenta, quibus clarissimus novitii dogmatis auctor, schola ejus universa, ex eaque prodeuntes numerosissimi tum aliarum regionum, tum præprimis Germaniæ Medici, hæmorrhoidalem suam doctrinam factam rectam esse arbitrantur? Et inprimis quid de famosa illa *colica hæmorrhoidali*, quam *Stahlianis* imbuti principiis millies observent, curentque, interea dum alii, quibus haud licet adeò perspicacibus esse, eandem vix animadvertant?

V.

Resp. Est colica quædam verè hæmorrhoidalis, à nisu sanguinis versus vasa hæmorrhoidalia, orta; qualem etiam aliquoties feminæ ad ventura patiuntur catamenia. Quem igitur in modum feminæ aptis ad menses provocandos auxiliis ab hac colica liberantur, ita & apta ad provocandas hæmorrhoidas remedia hanc dictam colicam tollunt. De hac re omnes hujusque consentiunt practici.

Verùm ideò quancumque feminarum colicam velle menstruam adpellare, eamque, ut talem curare, est sane feminas pessumdare millenas.

V I.

Est igitur colica menstrua, suis internoscenda signis, causisque, nonnullis per annos ad quosque menses solemnis, plerisque rarior, multis ignota. At verò præter hanc colicam, mulieres frequenter colicam patiuntur à variis sex non naturalibus rebus dictis, à spasmo, à temperie, à phlogosi, à materie rheumatica, quæ licet sui quæque genii sit, colicam tamen hæmorrhoidalem mentiri possit incautis.

V I I.

Quemadmodum nunc practici colicam in feminis à longè aliis causis, quàm à menstruis, frequentissimè oriundam & norunt, & curant; à fortiore norunt frequenter eandem in viris, curantque, aliundè quàm ab hæmorrhoidibus genitam; quum longè rarior viris hæmorrhoids, quàm fluxus menstruus feminis.

VIII.

Quum proindè viri infinitò rariùs fluentes hæmorrhoidas habeant, quàm feminae menses; quum feminae colicos dolores, aliundè quàm à mensibus natos, millies patiantur; consequitur necessariò id, ut qui centies & millies has hæmorrhoidales colicas sibi videre videantur, etiam centies & millies easdem ut tales, quales minime sint, saluent.

IX.

Quippe confundunt communes morborum notities; nam dum colicæ nephriticæ, rheumaticæ, arthriticæ, pictonicæ, idque genus aliæ, inchoantes, iis adhuc, quæ veram ejus naturam determinent, signis carent, audacter hæmorrhoidalem, quam nunc vident, appellitant: signis verò eam ritè determinantibus obortis, ineptè prorsum concludunt, ideò hanc determinatam colicæ speciem oboriri, quod colica hæmorrhoidalis suum non sit sortita effectum: quem si sortita fuisset, hanc tunc occasionem nascendi alteri colicæ prærepturam fuisse.

Quare ad quasvis ejusmodi experientias, toties decantatas, cum lau-

34 CAP. IV. DE HÆMORRHOÏDIBUS
dato supra *Sanctorini* respondeo : „ Nec
„ mihi experimentorum myriades pro
„ hujus (hæmorrhoidis) saluberrimo
„ usu reponant. Sit experimentis fides !
„ At sit cautum , alioquin difficilli-
„ mum , experimentorum judicium !

X.

Quid ergo statuendum de *ileo hæmorrhoidide* , *Hippocrati* descriptâ , *libr. de internis affect. pag. 557. edit. Foëssianæ* , quam veram , hæmorrhoidalem colicam esse voluit cum suis *Stahlius* ?

Eodem hercle modo , *ileus hæmorrhoidalis* , quàm est *inflammatio pleuræ*. Id utriusque historiam inter sese conferenti liquidò constat. Putrida dissolutio sanguinis , cum fœtore oris , cum gingivarum à dentibus abscessu , cum ulceribus crurum , cum narium hæmorrhagia , sine ulla facta colici doloris mentione ; ea sane putridi scorbuti historiam aptè referret , nisi alacritas , magnaque ad ambulationes & exercitia promptitudo , contrarii quidpiam designarent.

Attamen si cum *Foëssio* , & *Charterio* , in suis ad hunc textum notis , censeamus hîc necessariò & omissum esse , quia adparentia crurum alia post alia ulcera ,

quæ *Hippocrates* hîc describit, promptitudinem ad exercitia prorsum tollunt, tunc habemus accuratam satis *scelotyrbæ* enarrationem. Videte *Comm. ill. Præsid. ad §. 1148*. Quin & copiosus lactis mellisque usus, radices betæ, folia cucumeris agrestis, sal, &c. haud ineptè videntur huic morbo curando ab *Hippocrate* adhibita; qui tamen adjecit morbum multâ medicatione indigere, imò aliquando non curari, sed ad mortem usque perseverare.

Quo nunc jure morbum, sic *Hippocrati* descriptum, colicam hæmorrhoidalem appellent? Utique *Hippocratis* textus nullum symptoma colicæ recenser; recenser verò symptomatum seriem, quorum ne unicum quidem in colica adest. Quod si curationem respicias, dat plura, quæ certè in colica haud convenient; & de sollicitandis hæmorrhoidibus, quod rei totius præcipuum caput est, ne meminit quidem.

Ut meritò concludam eos, qui præconceptas opiniones ineptis argumentis statuminare cogantur, suæ ad probandum egestatis manifesta indicia prodere.

X I.

Quid tamen judicandum de famosis experimentis *Lutetiæ Parisiorum* habitis, atque in *Thesi* anno 1750. ibidem propugnatis? quorum hoc primum:
 „ Novimus mulierem, ita ascite laborantem, ut ad paracentesin multoties celebrandam coacta confugeret, curaretur ad tempus, non sanaretur: Ecce autem artem docente naturâ, curamque suspiciente, larga derepente advenit hæmorrhoidum vacuatio, ægramque liberavit ad annos. „ Historia quippe hæc quoddam hæmorrhoidum privilegium clarè demonstrare videtur, quo privilegio ab ejusmodi se liberet morbis, in quibus secundum universas Medicinæ leges sanguinem profundere vetitum est.

X I I.

Resp. Haud scribitur ab auctoribus utrum huic feminæ hæmorrhoides quondam salutare affuissent, an verò vice tunc primâ comparerent?

Si primùm; dico, quandoquidem notante *Hippocrate*, *Aph.* 6-12. Hydrops à suppressis hæmorrhoidibus nas-

ci potest, etiam fieri potuisse, ut fluxus hic restitutus hydropis attulerit sanationem; idque in ejusmodi potissimum corpore, in quo *post paracentesin*, *sanitas adparuerit tam illibata*, ut *ad tempus curata* diceretur.

XIII.

Hinc iterum quæritur, quod in historia deest, qua natus de causa hydrops? An à suppressis hæmorrhoidibus, aut catameniis? An à diathesi eò inclinante? cacochymiâ? cachexiâ? obstructione?

Talis autem, cui à malis his ultimis causis natus, promotusque, fuerit hydrops, non sustinet tot paracenteses impune, neque dicitur *post ultimam adhuc paracentesin ad tempus curata*. Nam ut rectè advertunt, exemplisque confirmant, *Acta Ph. M. N. C. vol. 6. obs. 60. & vol. 11. obs. 29.* fluxus hæmorrhoidum in hydrope, ab his ultimis causis nato, mortem acceleravit. Ergo non hinc, sed à prima causa, nempe evacuatione hæmorrhoidum aut menstruorum suppressione, oriundus fuit feminæ hujus hydrops.

X I V.

Id si verum, omnes sensati medici, paracentesi factâ in tam bono corpore, mox in revocandas evacuationes animum advortissent, quo demùm corrigerent morbi originem. Quod si, his prægressis, forte quis foret corporis in cavo aut relictus, aut de integro collectus liquor, integritate absorbentium vasorum, resorptus is fuisset, communibusque corporis emunctoriis eliminatus.

X V.

At cura profectò hæc non solius sit privilegio hæmorrhoidis. Idem quippe casus esse videtur, cujus meminit *Hippocrates*, *libr. de Viç. Acut. tex. 39.* de hydropico agens : „ Si, *inquit*, „ difficulter spiraverit, fuitque æstiva „ anni tempestas, & virium robur ad- „ sit, ex brachio sanguis mittendus „ est. „ In quæ verba sic commentatur *Galenus* : „ Hic solus (hydrops) quum „ incipit, eget interdùm sanguinis de- „ tractione, quum scilicet ex retentio- „ ne vel hæmorrhoidum, vel mulie- „ brium menstruorum, vel ex aliqua, „ quæ ita plethorica sit, causâ, incepe- „ rit. „

Est ergo hydrops, sunt corpora hydropica, in quibus venæ sectio conducit, auferendo veram, hydropem quæ genuerat, causam. Ergo & reditus cujuscumque suppressæ evacuationis, hydropem producentis, sive ea hæmorrhagia narium fuerit, sive hæmorrhoids, sive catamenia, corpus tale ab hydrope curare valeret.

XVI.

Hucusque respondi, vetustiores ipsi hæmorrhoidas fuisse supponens, à §. XII. ad XV. Sed quid si totius vitæ primâ modo vice prodierint? Tunc signârunt vires in hoc corpore tantas superfuisse, ut sanguinis evacuationem innocuè tulerint; signârunt bonitate corporis vasa, post ultimam paracentesin, tam robusta, humoresque tam compactos fuisse, ut regenerandi hydropis causa defuerit, ac sanguinis demùm fuerit promotus fluxus: hincque ipsas has hæmorrhoidas, non curæ causam, sed potiùs ejusdem effectum, extitisse.

XVII.

Altera *Parisiensis* historia feminam sistit annorum 39. quæ asthmate, hepatitide, nephritide, colicâ uno tem-

40 CAP. IV. DE HÆMORRHOÏDIBUS
pore intestinali, alio hystericâ, laboravisset; simulque & à retropressa scabie, & hæreditaria arthritide, admodum malè haberet. Perhibetur venam secta toties, ut radius, carpus, pes, cicatricibus fœdari numerosis, nullam ultrâ admitterent venæ sectionem. Hanc feminam auctorum thesicos alter infarctis abdominis vasis laborantem vidit, pulsus habentem compressos, tumidasque conquerentem hæmorrhoidas. Quam proindè ob causam hirudines admovit. Hæmorrhoidibus autem egregiè fluidis, crebròque conspicuis, integram sanitatem feminæ restitutam vidit. Nonne solæ hæmorrhoides hîc ad miraculum curârunt tot, tantorumque, vitia viscerum; quæ hæreditariâ arthritide, repressâque scabie genita, obstructione & inflammatione confirmata, reliquam artis opem conclamata declaraverant?

X V I I I.

Indicat tota historia feminam hanc nondum ex inflammationibus suppuratam, nondum ex obstructionibus scirrhosam, effectam esse; adeoque à frequentiore venæ sectione aliquantillam tulisse opem; tum quia plethorica fuisse adpareret,

adparet, tum quia Gallorum corpora frequenti sanguinis missione à teneris assueta, ejus repetitionem crebrius poscunt: at verò, quod maximè notandum, systema venæ portarum, quod tam variis pathematibus singularem sui depletionem toties indicâisset, demùm aptam pandisse sibi viam, qua magnam morborum causam eliminaret. Ut proindè historia hæc, æque parùm quàm præcedens hæmorrhoidum miracula canat.

X I X.

Tertia in scenam prodit virgo hæmorrhoidibus curata, postquàm aliquot ab illinc annis, retardato fluxu menstruo, diris esset abdomini cruciata doloribus: ad quos sedandos innumeræ quidem venæ sectiones, fomenta, balnea, paregorica, aquæ tam martiales quàm sulphuræ, at penitùs incassum, adhibita essent. Quum auctor intelligeret à *spisso, & visceribus abdominalibus hærente sanguine, universam symptomatum cohortem, ut plurimum, originem ducere*, animadvertit simul externarum hæmorrhoidum, earumque quidem turgentium, adesse congeriem, quibus suasit hirudines

42 CAP. V. DE HÆMORRHOÏDIBUS
adplicandas. Verùm anni spatio puella
huic consilio reluctata (mali admodum
tolerabilis argumento) eidem tandem
paruit , & quinquaginta circiter variis
temporibus hirudines passa , conva-
luit.

X X.

Ut præcedentes , ita & præsens hi-
storia , quamvis fronte primâ rerum
mirabilitate veluti percellit , nec miri,
nec extraordinarii , quidquam conti-
ner. Imò attentè legenti abundè pater,
& causam , & symptomata morbi , &
ipsas hæmorrhoidas cœcas, id innuif-
se , quod in systemate venæ portarum
fons latitaret malorum , adeoque sui
expulsionem per hæmorrhoidas mani-
festò indicâsse.

C A P U T V.

Quasdam practicas quæstiones continens.

§. I.

AN homini, hæmorrhoidas ex pletho-
ra quondam passo , jam , iisdem ali-
quandiù non fluentibus , ægrotanti , cu-
ra debeat præcipua esse restituendi eas-
dem ?

Ex doctrina antea data, pendet responsio ab examine quæstionis, ejusque distinctione. Vel enim homo plethoricus esse perstitit, vel non perstitit: Si plethoricus existens, nunc ægrotat, jam vel naturam per cæcas hæmorrhoidas, viam hanc referare aperte molientem, *percipit*, vel *minime percipit*. Si *percipit*, convenit indicatum naturæ sequi, & provocare hunc fluxum; si *non percipit*, defectum hæmorrhoidum, doctrinâ Hippocratis & Galeni instructus, venæ sectione supplere debeo.

Requisitam autem depletionem adeptus, auctor illi ero, ut victu moderatiore, ac debitis exercitiis id efficiat, ut plethoricus ultra non fiat. At verò si ne plethoricus quidem ultra est, cessat plane ratio de hæmorrhoidibus cogitandi: cessat consideratio moliminum, quæ natura olim hac viâ fecerit. Morbus est mihi nunc, non ex anamnesi hæmorrhoidum, sed ex symptomatibus præsentibus, curandus.

I I.

Quando melancholici, hypochondriaci, atrabiliarii, olim ab atra bile ægrotantes, fluentibus postliminio hæmorrhoi-

44 CAP. V. DE HÆMORRHOÏDIBUS
dibus convaluerint, jamque iisdem ces-
santibus, ægrotent; an non illicò re-
seranda hæmorrhoids?

A bonâ quæstionis distinctione apta
pendet responsio: si morbus est planè
idem qui olim, ita ut, quæ nunc præ-
sentia sint symptomata, à spisso venæ
portarum sanguine nasci observentur,
utique omnem navare operam oportet
ad revocandum hunc fluxum. Sin
autem idem homo, seu Naturæ, seu
Artis ope, ab illa abdominali sarcinâ
immunis vixerit, hæmorrhoidibus
quantumvis carens; ipseque præsens
morbus nihil habeat cum atra bile
commune; necesse est curare eundem,
non secundum antiqui, quo dudum
caruerit, morbi regulas, sed juxta præ-
sentis ægritudinis medicandæ leges.
Haud enim potiore jure huic restitue-
rem hæmorrhoidas, quàm quo ægro,
quem quondam sudor à morte præser-
vâssset, nunc in morbo à priore ab-
simili, sudatoriâ medelâ curare vel-
lem; quippe quod olim salutare po-
tuit, nunc noxios posset provocare
sudores.

I I I.

Quid si homo antiquitus cum hæmor-

rhoidibus sanus, jam sine iisdem, primâ vice vitæ, melancholicus fiat? nonne ipsi mox illæ revocandæ? Urgere quippe hæc indicatio videtur, quum ab omni ævo, hos usque in dies, toties deprehensæ sint huic morbo salutare.

Quid hîc affirmem, negemve, non habeo, nisi primo noverim qualenam sit istud melancholiæ genus, quo nunc primâ vice laboret? Sitne spisso atrabiliario sanguine, an verò merâ mobilitate solidorum, tenuitateque humorum, oriundum?

Si ab ultima causa; Medicus cogendo hæmorrhoidalem fluxum, insigniter peccat. *Primò* quidem, quod cuncta ejus molimina delicatiores hosce nervos vehementer exagitent, morbique ideò tum symptomata, tum ipsam exacerbent causam. *Secundò* autem, quia hisce ægris, nisi alii urgentiores morbi id expressè jubeant, nihil est evacuantibus perniciosius. Quantumvis enim nonnulli indè videantur principio levari, observantur tamen in pejus postea ruere: quum solidorum inertia, ac fluidorum tenuitas, (immane quantum!) indè augeantur.

Sin verò à causa prima; præprimis inquiram utrum illa, quam præsen-

46 CAP. V. DE HÆMORRHOIDIBUS
tem morbi causam detego, spissa scilicet ac lenta humorum diathesis, systema venæ portarum peculiari modo obsideat, an verò per universam humorum dispersa sit massam?

Si itaque massam totam infecerit, evacuantibus ex sua natura minùs eger, quàm attenuantibus, atque immutantibus, ab arte peculiariter ad id destinatis.

Quia tamen etiam cacochymica plenitudo sui nonnunquàm evacuationem postulat, qua nimirum spatium bonis sive alimentis, sive medicamentis, concedatur, missio sanguinis quocumque demùm ex vase fiat, ex æquo proderit. Si ex æquo proderit, quocumque fluat de vase, eo potius loco eandem institutam, qui & commodissimus sit, & paratissimus, & nullis posthac incommodis obnoxius: neutiquam proinde (*vid. cap. 3. Thes. XII. XIX.*) ex hæmorrhoidalibus.

Sed deprehendat nunc Medicus systema venæ portarum atrâ spissitudine infarciri, quid tum?

Reperiet idem ille Medicus naturam hæmorrhoidas tumore, pruritu, dolore, indicantem, vel nihil horum. Si nihil omninò, dubiam hoc provocato

fluxu curationem ægro proponat; eo quod, si à remediis internis, si ab emollientibus, stimulantibus topicis, imò si ab ipsis hirudinibus, contigerit, ut vena hæmorrhoidalis, mesentericæ propago, dehiscat, juvamen ingens indè capturus sit; si verò hypogastricarum furculus, sperato sit frustrandus effectus (*vide Thes. omnes 1. cap.*) hancque observationem vide confirmantem *Ludovicum Mercatum, tom. 3. lib. 3. cap. 17.*

Undè ipsissima causa intelligitur, cur his ægris toties laudatæ hæmorrhoides non opitulentur? Et cur iidem homines uno tempore indè insigniter leventur, alio verò tempore nedum leventur, sed ægrius habeant? nam jacturam sanguinis non melancholici, sed fluidoris, impunè non ferunt.

Alia autem res erit si natura viam monstret, venasque inflaverit hæmorrhoidales. Spes utique multò certior ægro datur fore, ut, arte naturæ conamini obsecundante, ingens morbi levamen percipiatur.

I V.

Si homo olim vel acuto, vel chronico
C iv

48 CAP. V. DE HÆMORRHOÏDIBUS.
in morbo, crisin per hæmorrhoidas habuerit, jam verò denuò acutè chronicève laborat; an nunc iterùm est ad illas disponendus?

Quum, quò vergit, natura eò ducenda sit, si per loca convenientia, oportet eam & hîc sequatur Medicus, si ipsa per se molimina edat, veluti denuò hominem hoc fluxu judicatura. Naturâ autem planè otiante, Medicus sane haud meliore cum jure hæmorrhoidas promoverè fataget, quàm si quascumque evacuationes críticas, olim prægressas, in cunctis, quæ postliminio orientur, morbis, resuscitare repetereque, anniteretur. Sic igitur stultè ac ridiculè ageret, qui præsentem morbum vellet promotis curare sudoribus, eo quod hi olim judicassent eundem; aut eum sanare purgantibus, quem alvus olim judicasset; ita contra artis præcepta is ageret, qui, propter crisin hæmorrhoidalem quondam prægressam, hæmorrhoidibus ægritudinem tentaret fugare præsentem.

V.

An hæmorrhoides ortæ quondam occasione alvi segnioris, dysentericæ, equita-

tionis , graviditatis , medicamentorum , morborumque vaginæ , intestini , vesicæ , aliquid in posterum pro tuenda valetudine , aut pro curando morbo , Medico indicent ?

Ut aptè respondeatur , erunt omnes hi homines tres dividendi in classes.

Primò , habuere horum multi , explicatarum occasionum unâ , hæmorrhoidas ; eâque evanidâ , nullum harum aut fluxum , aut tumorem , experti sunt. In his nulla ratio est hæmorrhoidas revocandi , quia nec unquam antea , neque postea , eas indicaverat natura. Ex *Thesi* igitur *XIX. cap. III.* is peccat in vera artis præcepta , qui citra aliam indicationem hæmorrhoidas provocet.

Secunda classis eorum est , qui , ex una dictarum occasionum , hæmorrhoidas passi , easdem tumidas deinceps , dolentesque , experiuntur. His itidem , quum natura illas indicaverit nunquam , non erunt ullatenus revocandæ , (*vide Thes. XII. & XIX. cap. 3.*) sed potiùs dolores ac tumores aptis auferendi auxiliis. Et si ipsis est detrahendus cruor , is eo ex loco ducendus , quem ejus , quo nunc laborant , morbi ratio eligendum suadet.

Tertia classis eos continet, qui aut plethorici, aut atrabiliarii, ex occasionali quidem causa, hunc fluorem olim adepti sint, sed tamen posthac, ablata, quæ illum produxerat, causâ, crebrius repetentem, cum euphoriâ, perceperint. His utique sana praxis jubet hunc fluxum conservare, segniorum animare, revocare cessantem. Secus qui fecerint, suisque tum venæ sectionibus, tum medicamentis, plethoram aut cacochymiam solvere, debellareque se posse arbitrentur, scioli sunt, naturæque non ministri, sed adversarii; ut evidentissimè demonstravit *ill. præses in comm. ad §. 741. & 779.*

V I.

Quid si feminae gravidæ, aut lactanti, hæmorrhoids fluat?

Evacuationes menstruas, ut gravidæ lactantesque, passim non habent, utque easdem, si habeant, illæ cum metu abortûs, hæ cum lactis imminutione, aut jacturâ, patiuntur; ita haud infrequenter utrisque, citra ullum aut sanitatis, aut functionis detrimentum, hæ evacuationes contingunt. Nulla proindè hîc regula generalis. Prudens

Medicus, omnem occasionem, quæ menses provocare possit, auferens menses utrisque est permissurus, dum omnia signa eorum necessitatem, adeoque præstantiam, evincunt; prohibiturus, si contrà. Ipsissima hæc regula, quid in harum hæmorrhoidibus agendum sit, definit. Optimos practicos evolventi, veritas horum comprobabitur.

VII.

An hæmorrhoides non perniciosæ, quæ cum catameniis alternent; ita ut altero 14. die menses, altero hæmorrhoides, fluant? Exemplum Sennertus habet, tom. IV. pag. 473. idem plures videre practici, vel & has unà cum illis.

Ut non impedimus catamenia, quæ quovis 14. die redeunt; ut etiam non prohibemus eadem, si omni quidem mense exacto, aut duplo copiosiora, redeunt, dum junctam sibi habeant illibatam constantemque sanitatem; ut denique aut nimium, aut frequentior, quàm valetudinis ratio permittit, menstruum fluorem, prudenti operâ imminuimus, ducereque ad justum moderamen annitimur: ita secundum easdem regulas de alternante, aut

52 CAP. V. DE HÆMORRHOÏDIBUS
simul contingente cum catameniis,
fluore menſtruo, judicaremus. Nec
aliter *Sennertus* rem confiderâſſe vide-
tur.

V I.

*Quid faciendum, ſi feminæ juven-
cæ, menſtrui loco, flueret hæmorrhœis?
Aut menſtruis ætate debitâ pro more ces-
ſantibus hæmorrhœides ſuccederent?*

1°. Fluor hæmorrhœidalis, loco men-
ſtrui, in ejusmodi femina juniore, ſi
maritata eſſet, præjudicium fœcundi-
tati inferre poſſet. Quamvis enim pro-
liferas matres noſcamus, quibus nulli
unquàm menſes, nulla ferè unquàm
fluxerint lochia; quia tamen feminæ
magis ſecundum naturam eſt menſes,
quàm hæmorrhœidas habere, & exem-
pla ſine menſibus fœcundarum rariffima
ſunt, ſi nunc hæc ſterilis, & ſpem
tamen perennandæ proſapiæ in ſe ferè
unicâ collocatam haberet, theoreticè
hîc concluderemus ſiccandam hæmor-
rhœidem eſſe, utrumque reſerandum:
ſed practicè hoc opus, hic labor foret.
Quæcumque enim emmenagoga &
ariſtoloſchica in arte vocantur, æquè
hæmorrhœidalem pellunt, quàm uteri-
num cruorem. Adplicati utero ad ca-

tamenia cienda cujuscumque generis vapores, crurumque adhibita balnea, hæmorrhoidas æquè provocant: missus denique vel ex pede, vel ex brachio, sanguis, ex æquo utrisque prodest aut nocet. Attamen tentari posset, num sectâ brachii venâ, adstringentibusque ad hæmorrhoidas admotis, sisti demùm hunc fluxum contingeret, ac deinceps cura in uterum versa menses provocaret.

Et forte usui esse exemplum posset, quod invenitur in *Essays and. observ. phys. and. liter. tom. 2. pag. 403. &c.* de menstruis, medio in fluore à frigore suppressis, quæ demùm revocabantur, quando, post balneum vaporis, decem diebus adhibitum, postque purgans aloëticum, arteria cruralis idoneâ ligaturâ comprimebatur, pudendis interim aquæ tepidæ vaporis expositis.

2°. Mensibus autem debitâ ætate jam cessantibus, si hæmorrhoids succedat, necessitatem hæc indicat evacuationis, sive plethoræ universæ, sive saltem uterinæ, & ultrâ nihil. Nam si v. g. cessante menstruo hæmorrhagias naturæ natura produceret, indicaret necessitatem phlebotomiæ faciendæ, ite-

54 CAP. V. DE HÆMORRHOÏDIBUS
randæque; haud narium hæmorrhagiæ promotionem. Est enim hæmorrhagia hæc, si criticas exceperis, infidum vel ideò auxilium, quod sæpè aut parciùs, aut copiosiùs, profundat sanguinem: quapropter practici tunc solent venam tundere, ut tutiùs omne superfluum tollant. Quum nunc hæmorrhoides idem habeant, pejusque periculum, quàm narium hæmorrhagia, omnis ratio militat pro auferendâ hac scaturigine, & aliis viis naturâ sublevandâ.

Est porro responsio utraque hæc, ad duplicem quæstionem data, ita intelligenda, ut si utrisque his feminis adesset atra bilis in systemate abdominali collecta, hæmorrhoidalem fluxum utrisque fovere, ex *Thes. V. cap. V.* necessariò deberem, si non ad fœcunditatem in priore, sed ad salutem ambarum medicina peteretur.

Urgebit fortassis quisquam hæmorrhoidis præ aliis evacuationibus, in defectu mensium, præstantiam, ex *text. 522. Coacarum*, ubi *Hippocrates* „salutare est, inquit, muliebria non
„cohiberi: nam indè veniunt epile-
„psia, quibusdam etiam longa pro-
„fluvia ventris, ut arbitror: nonnul-

„lis etiam hæmorrhoides. „ Imò ipse *Duretus* videtur hîc hæmorrhoidas ex hoc capite summis extollere laudibus.

Resp. 1°. Ex toto contextu sententiæ *Coacæ* videri hæmorrhoidas potius in hoc casu vituperandas, quàm laudandas esse; quia auctor ideò malum esse docet catamenia cohiberi, quod ex eo epilepsiæ, diarrhœæ, & hæmorrhoides, nascantur. Ergo hæ sunt inter pravos cohibiti menstrui effectus recensendæ. In *Batavis* puerperis observare aliquoties contigit diarrhœam pro lochiis: perniciofa hæc in genere credita, tamen plures in vita servat, si vires benè conservantur. Est revulsio hæc materiæ ab utero, inque intestina derivatio, bona, respectu interitûs alioqui ex suppressione oriundi; at verò ideò hanc puerperarum diarrhœam non laudamus; ut salubrem evacuationem, sed consideramus ut minus malum, quo quidem mors sæpiùs præcaveatur, sed nonnunquàm tamen acceleretur.

Huc referri potest textus *Coac.* 333. quem *cap.* 3. *n.* 6. jam recensui: quo patet hæmorrhagias quandoque suppressi, & diarrhœam, dysenteriamve oriri, imò hanc nonnunquàm iterùm excipi ab hæmorrhagia.

Hinc cum *Hippocrate* pronuntiamus malum esse cohiberi muliebria (vel etiam lochia) quia indè epilepsiæ , longæ diarrhœæ , & hæmorrhoides.

Verùm concedamus in hoc textu laudari hæmorrhoidas , ut suppressorum mensium defectui , ac periculo subvenientes , an solarum harum id privilegium est ? minime.

Hinc 2°. dico *Hippocratem* in mensium defectu laudare omnem quâcumque demùm viâ factam vacuationem.

Aph. 5-33. disertè ait „ mulieri mens-
„ struis deficientibus è naribus sangui-
„ nem fluere , bonum. „ Quomodo bonum ? quia majus malum præcaver ; sed in se malum semper , quia contra naturæ ordinem. An nunc hinc concludam præstantiam hæmorrhagiæ narium , præ omnibus aliis ? Malè concluderem ; sed cum eodem saltem jure , quo alii in hoc casu prærogativas hæmorrhoidas faciunt.

Rectè igitur in hunc aphorismum *Galenus*. „ Quum multa sint loca ,
„ inquit , per quæ vacuari queat , aliis
„ quidem omnibus sua quædam major,
„ minorque , inest læsio , sola verò per
„ nares exacuatio innoxia , quam nunc
„ laudat *Hippocrates*. Non tamen si qua

„ alia comperiatur citra noxam eva-
„ cuatio, propterea falsus est apho-
„ rismus. Non enim quod sola per na-
„ res vacuatio deficientibus bona sit,
„ edixit, sed ipsam simpliciter com-
„ mendavit, non addito, quod sola
„ sit. Quod si quis eam, quæ per sedem
„ fit, vacuationem ita affectis mulieri-
„ bus utilem esse proferat, non apho-
„ rismo reluctatur. Nonnunquam enim
„ *Hippocrates*, unico velut exempli
„ gratiâ proposito, de similibus om-
„ nibus pronuntiare videtur. „

Ex omnibus his liquet suppressis ca-
tameniis dari loca periculosa, ex qui-
bus suppressus profluat sanguis; ut v. g.
pulmo est: dari alia loca innoxia, ut
sunt nares, hæmorrhoides, &c. quo
eodem modo hîc innocuas pronuntia-
remus venæ sectiones.

Quare laudandus optimus *Duretus*,
dum, postquam in explicando textu
mox laudato *Coacarum*, fortè quid
plus, quàm par erat, hæmorrhoi-
dibus videretur tribuisse, sic demùm
concludit: „ Estque hæc dianoea
„ magistri ut doceat menstruales,
„ quibus menstrua non respondent,
„ non aliter vindicari posse ab illis
„ symptomatis, atque periculis, quæ

» infert eorum suppressio , quàm per
 » hæmorrhagiam , varices , & hæmor-
 » rhoïdas : quamvis illa perfugia mu-
 » lieribus non sint naturaliter insti-
 » tuta , nec consueta , ob eamque
 » causam suspecta. »

I X.

*Si homo nunc ægrotans , qui vel nun-
 quàm est expertus hunc fluxum , vel
 easdem sive casu sive operâ naturæ , olim
 quidem , sed multis ab annis neutiquam ,
 passus est ; si , inquam , ille , in præsen-
 ti morbo suo , Medico renuntiet se jam
 tumorem , pruritum , tenesmum , mate-
 riæ albescentis tenacisque percipere fluo-
 rem : an hinc Medicus redditur certior de
 conatu naturæ per hanc viam indicato ,
 eique obsecundare debet ?*

Cum debita distinctione *respondeo*
 1. examinandum esse an morbus , qui
 nunc adest , reverâ talis sit , quem hoc
 vacuationis genus aptius , certiusque ,
 sanet , quàm quodvis aliud ; ut v. g.
 est vena portarum atrâ bile infarcta.

2. Si acutus sit præsens morbus , ex-
 pendo mecum , an tempus sit aptum ,
 quo evacuatio hæc profit ; maximè si
 illam debeam ut criticam considerare ?
 Novi enim quod , si die non bono ,

natura videretur, aut alvo, aut sudore, aut aliâ quâcumque viâ, crisin moliri, eam adjuvare haud liceret.

3. Novi quoties id contigerit, ut inchoans recti intestini prolapsus speciem hæmorrhoidis, intra compressam ani sphincterem eminens, præ se ferat: scio quoties uvæ, marisci, condylomata, cristæ, fungi, & id genus alia, nasci incipiant, quæ hæmorrhoidas mentiantur incautis: cognosco demùm horum accretorum corporum pondere, irritatione; quin & relaxati, complicatique intestini rugis; materiem albam ac tenacem, quæ cum futuro hæmorrhoidum fluore nihil commune habeat, exprimi ac profundi.

Ergo examino naturam morbi, morbi tempus, coctionis signa, & ipsum præprimis locum affectum. His omnibus ritè cognitis, regulas practicas exactè adplico, justâque earundem adplicatione factâ, annuo, abnuo.

X.

An infantes soleant hæmorrhoidibus laborare?

Ita nobis vetulæ custodes jurant, matresque matronæ: facto verò accuratiore examine constat, tenello in

60 CAP. V. DE HÆMORRHOÏDIBUS
corpusculo, finem recti laxari sæpiùs,
eiusque relaxati plicam referre tumo-
rem, quem falsò hæmorrhoida adpel-
litent: vel etiam tumorem hunc &
pressum, & ani stricturâ veluti suffo-
catum, speciem gerere corpusculi pro-
fundè rubri, aut lividi; quod hæmor-
rhoïdis appellatione perperam insignia-
tur. Inexpertâ manu data infantibus
enemata; pessimus, isque frequens ta-
men, mos, suppositoriis, ex calidiore
semine saccharo involuto, eosdem as-
siduò torquendi; ani tumores, exco-
riationes, imò sanguinis fluxum exci-
tare quidem possunt: at verò ideò hæ-
morrhoides aut non sunt, aut si sint,
ut per infortunium natæ, curandæ
sunt. Posse autem contingere, ut in-
fanti fluxus hæmorrhoidalis, spontè
naturâ, nascatur, inficias haud ivero,
quemadmodum *Etmuller, tom. 2.
part. 1. pag. 143.* in pueris hæmor-
rhoïdas observatas esse, non suâ, sed
N. C. ann. 4. pag. 299. auctoritate re-
fert; haud, inquam, id nego, modò
mihi concedatur haud minus id in na-
tura monstrum esse, quàm si recens
natæ puellæ menses fluant, cujus rei
quoque exempla enarrantur.

Sane *Hippocrates* in *Coacis* jam dixe-

rat hæmorrhoidas ante pubertatem non observari, neque in *Aphorismis* eas inter pueriles morbos unquam recensuerat : undè egregiè *Duretus*, pag. 417. in *Coac.* » Quia in pueris, » *inquit*, nulla est cacochymia melan- » cholica, per hæmorrhoidas expur- » ganda, nec ulla plethora venarum, » quæ adjacent lumbis, per hæmor- » rhoïdas evacuanda : quæ duæ omni- » nò sunt causæ cur hæmorrhoides non » sint in pueris ; quoniam aliundè cieri » non possunt : nec verò pueriles mor- » bi ejusmodi sunt, ut ἀπέσσω εὖ » moveant. »

Equidem haud diffiteor infantili in corpore venæ sectionem nonnunquam requiri, & in acutis eorum morbis, in dentitione difficili, &c. summo cum emolumento subindè fieri ; verùm hîc humorum potiùs dicas rarefactionem ab acrimonia adesse, quàm nimiam cruoris copiam : neque naturales evacuationes sanguinis, ante manifesta quædam pubertatis indicia, expectamus : imò si contingat, ut fortè humores seu copiâ, seu rarefactione nimii, intra arctiora vasorum spatia paulò ante pubertatem vix contineri queant, consuetissima iis fit hæ-

morrhagia narium, & nullatenus hæmorrhoids. Undè necessario consequitur id, ut licet de profapia genitus sit infans, cui ab ævo immemorabili hæmorrhoids familiaris, tamen tempus pubertatis requiratur, antequàm verè appareat.

X I.

Cur hæmorrhoides aliis, quàm aliis nationibus frequentiores?

1. A natura spissioris sanguinis, quem calidior atmosphæra, fluidum vitalis liquidi continuò dissipans, generare solet.

2. Ab incrassante diæta. Lege enim hydrostaticâ & hygraulicâ, ita nostris cum humoribus est comparatum, ut partes solidiores, subtilioresque, sursum; crassiores verò, fungosiores, ramosiores, ferantur deorsum. Quam ob causam crassorum humorum fit major versus infernas corporis plagas determinatio, accumulatio.

3. Sed est tertia ratio, ferè reliquis omnibus prævalens, prava nimirum medentium consuetudo, qua quinquagesies fortassè, & ultrà, hunc fluxum promovere fatagant, ubi vix semel eas natura indicavisset. Vide prænob. &

doctiss. Hentschel Thes. de Hæmorrhoid.
n. XII.

XII.

An igitur dolor, ac tensio, pulsatioque, in lumbis, dorso, collo, non indicant naturæ ad hæmorrhoidas nisum? Nonne ipse dixit Hipp. Coac. 308. τὰ ἐν ὀσφύϊ ἀλγήματα, αἰμορροϊκά. Nonne Coac. 312. dixit Ἐν ὀσφύϊ ἐπιδύνω καρδιαλγικὰ προσελθόντα σημεῖα αἰμορροώδεα, ἢ καὶ προγεγεννημένα? Et Prorrh. 1. text. 130. Ὀσφύϊ ἐπιδύνω καρδιαλγικὰ προσιόντα σημεῖα αἰμορροαγώδεα. οἶμαι δὲ καὶ προγεγεννημένον σημεῖον.

1. Si quis omnes numerosos textus *Coacarum* ordine legat, is videbit hos dolores, tensiones, posterioris corporis, nunc hæmorrhoidas designare, nunc menses, nunc alvi profluvia, nunc deliria, nunc convulsiones, & sic porro. Adeò ut hæmorrhoidas hinc nemo jure concludat, nisi peculiararia earum signa simul adsint.

2. Plurimi chronici morbi, nephritides, arthritides, rheumatismi, has partes corporis posticas centies dolore ac tensione afficiunt, sine ulla indicata hæmorrhoidæ.

3. *Hæmorrhoidum, hæmorrhoidicorum,*

64 CAP. V. DE HÆMORRHOÏDIBUS
hæmorrhorum appellatio tam rarò eva-
cuationem sanguinis per ani venas si-
gnificat, ut unus interpretum vulgari
significatione hodiernâ *hæmorrhoidas*
intelligat, alius quamcunque sanguinis
evacuationem ab *Hippocrate* designa-
tam putet. Et quod magis mirere, ho-
rum singuli adeò in interpretando au-
ctore suo sunt incerti, atque incon-
stantes, ut nunc idem verbum in ge-
nerali significatione uno in loco, in
alio potius ad *hæmorrhoidas* peculiari-
ter, referant: idque ita, ut ex con-
textu toto rationem ignores, cur hic
potius generali, quàm peculiari signi-
ficatione, id interpretentur. Convin-
cetur hujus, quod dico, qui textum
Coac. 307. 312. 333. græcè legens,
interpretationem quæsierit apud *Du-
retum*, *Foësum*, *Charterium*, &c. Idem
verum est de textu *Prorrhæ.* ubi *Foësius*
hæmorrhoidas, *Charterius* eruptionem
quamvis sanguinis intelligit, licet *Ga-
lenus* hunc textum magis de hæmor-
rhoïdibus exposuerit. *Prosper Maria-
nus*, *text.* 312. explicans, ita om-
nem omninò hæmorrhagiam intelligit,
ut hæmorrhoidum ne meminerit qui-
dem.

dem. *Hollerius & Jacotius*, quamvis utrique etiam præter alias evacuationes de hæmorrhoidibus hîc agi censeant, tamen textum hunc ex græco vertentes, *sanguinis fluxionem* in genere posuerunt.

Finis libelli de Hæmorrhoidibus.

ELENCHUS CAPITUM.

CAPUT I.

Varia de sudoribus in morbis acutis.
Pag. 1.

CAPUT II.

Varia de crisi morborum. Pag. 15.

CAPUT III.

De morbis acutis cum petechiis &
miliaribus. Pag. 75.

CAPUT IV.

Problemata de scorbuto. Pag. 142.

CAPUT V.

De machina ad curandum ileum desperatum. Pag. 174.

~~TABLE DES MATIÈRES~~

TABLE DES MATIÈRES

CAPUT I.

De rebus in morbis acutis

CAPUT II.

De rebus in morbis pag. 11.

CAPUT III.

De rebus in morbis cum periculis

CAPUT IV.

De rebus in morbis pag. 14.

CAPUT V.

De rebus in morbis

pag. 17.

Bank ubi invento p. 153 seg
gum alba plantae confectus
p. 157-89 seg

